
Αποτύπωση διόροφης νεοκλασικής αστικής κατοικίας, Χώρα Κύθνου.

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ : ΜΠΟΥΡΜΠΑΧΑΚΗ ΑΣΠ.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑ

Σεπτέμβριος 1999
Τ.Ε.Ι. Πειραιά

Παταγεώργου Κωνσταντίνα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΓΕΝΙΚΑ

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

- 1.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (ΘΕΣΗ-ΕΚΤΑΣΗ)
- 1.2 ΓΕΩΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΕΔΑΦΟΥΣ-ΥΠΕΔΑΦΟΣ)
- 1.3 ΝΕΡΑ
- 1.4 ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
- 1.5 ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ-ΑΠΟΨΗ ΓΙΑ ΤΟ ΟΝΟΜΑ
- 1.6 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (ΤΕΧΝΗ & ΜΝΗΜΕΙΑ)
- 1.7 ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ-ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
- 1.8 ΘΡΗΣΚΕΙΑ-ΠΑΙΔΕΙΑ
- 1.9 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ- ΠΡΟΪΟΝΤΑ)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

- 2.1 ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ-ΤΟ ΤΟΠΙΟ
- 2.2 ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ-ΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ-ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΑ ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ
- 2.3 ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ-ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ
- 2.4 ΚΟΙΝΩΦΕΛΗΣ ΧΩΡΟΙ
- 2.5 ΔΕΣΠΟΖΟΥΣΕΣ-ΠΟΛΟΙ ΕΛΞΕΩΣ-ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ
- 2.6 ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ
- 2.7 ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

- 3.1 ΒΑΣΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΚΤΙΣΜΑΤΩΝ
 - 1) ΑΡΧΑΙΑ ΜΝΗΜΕΙΑ
 - 2) ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΚΤΙΣΜΑΤΑ-ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ-ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ-ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ
 - 3) ΚΤΙΣΜΑΤΑ ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΑ (ΝΕΩΤΕΡΑ ΜΝΗΜΕΙΑ)
 - 4) ΚΤΙΣΜΑΤΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ
 - Α.ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ (ΑΙΓΑΙΟΠΕΛΑΓΙΤΙΚΑ)
 - Β. ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΚΤΙΣΜΑΤΑ
- 3.2 ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ
- 3.3 ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΩΝ ΣΠΙΤΙΩΝ
- 3.4 ΤΑ ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΚΤΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ ΚΑΙ Η ΑΥΛΗ
- 3.5 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΥΛΙΚΑ

- 4.1 ΠΕΤΡΕΣ
- 4.2 ΞΥΛΟ
- 4.3 ΜΑΡΜΑΡΟ
- 4.4 ΚΟΝΙΑΜΑΤΑ-ΕΠΙΧΡΙΣΜΑΤΑ-ΣΟΒΑΔΕΣ
- 4.5 ΑΣΠΡΙΣΜΑ-ΧΡΩΜΑΤΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΔΟΜΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ & ΣΤΟΙΧΕΙΑ – ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΕΣ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ

- 5.1 ΘΕΜΕΛΙΩΔΟΜΕΣ-ΘΕΜΕΛΟ
- 5.2 ΞΕΡΟΛΙΘΙΕΣ

- 5.3 ΤΟΙΧΟΠΟΙΪΕΣ-ΤΟΙΧΟΠΟΙΪΕΣ ΜΕ ΚΟΝΙΑΜΑ
- 5.4 ΣΑΡΔΕΛΩΜΑ
- 5.5 ΔΑΠΕΔΑ-ΠΑΤΩΜΑΤΑ
- 5.6 ΟΡΟΦΕΣ-ΔΩΜΑΤΑ –ΣΤΕΓΕΣ ΜΕ ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ
 - Α.ΔΩΜΑ ΜΕ ΞΥΛΙΝΑ ΔΟΚΑΡΙΑ
 - Β.ΔΩΜΑ ΜΕ ΦΕΡΟΥΣΕΣ ΠΕΤΡΙΝΕΣ ΠΛΑΚΕΣ
- 5.7 ΕΞΩΣΤΕΣ-ΜΠΑΛΚΟΝΙΑ-ΣΚΕΠΑΣΤΟΙ ΕΞΩΣΤΕΣ
- 5.8 ΣΤΕΓΑΔΙΑ
- 5.9 ΣΚΑΛΕΣ
- 5.10 ΚΟΥΦΩΜΑΤΑ
- 5.11 ΚΑΠΝΟΔΟΧΟΣ(ΚΑΠΑΣΟΣ)
- 5.12 ΥΔΡΟΡΡΟΕΣ

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΓΕΝΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗ ΔΙΩΡΟΦΗ ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΗ ΑΣΤΙΚΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΚΥΘΝΟΥ-ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΑΥΤΗΣ

- 1.1 ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ
- 1.2 ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ
- 1.3 ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ
- 1.4 ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΧΤΙΣΜΑ
- 1.5 ΑΝΑΠΛΑΣΗ

ΜΕΡΟΣ Γ΄

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

- 1.1 ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΟΠΩΣ ΕΧΟΥΝ
- 1.2 Η ΚΡΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο Ρομαίν Ρολάν κάποτε είπε: «Η πολιτική ζωή ενός έθνους είναι μια επιφανειακή εκδήλωση της υπάρξεώς του. Για να μάθουμε την εσωτερική ζωή του, την πηγή των ενεργών του, πρέπει να εισδύσουμε εις αυτήν ταύτην την ψυχήν του μέσω της λογοτεχνίας του, της φιλοσοφίας του και της τέχνης του, επί των οποίων αντανακλώνται αι ιδέαι, τα πάθη και τα όνειρα του λαού του».

Είναι γνωστό ότι τόσο η τέχνη όσο και η επιστήμη αποβλέπουν τελικά στην εύρεση της αλήθειας. Οι μέθοδοι που χρησιμοποιούν ο καλλιτέχνης αφενός και ο επιστήμων αφετέρου ποικίλουν σημαντικά. Ο επιστήμων ενδιαφέρεται να αναλύει υλικά ή γεγονότα, να απομονώνει, να διαχωρίζει την ύλη, ενώ τον καλλιτέχνη τον ενδιαφέρει η σύνθεση. Με άλλα λόγια ο επιστήμων ασχολείται με τον αντικειμενικό κόσμο των γεγονότων και των φαινομένων ενώ ο καλλιτέχνης με τον υποκειμενικό κόσμο των εικόνων και των συναισθημάτων. Ο καλλιτέχνης μοχθεί για να δώσει μορφή και υπόσταση σε ορισμένη άποψη του κόσμου. Ένα έργο τέχνης όταν τελειώσει μένει οριστικά στους αιώνες, που σημαίνει ότι εκείνος που το κατασκεύασε είναι ο μόνος νικητής στον ανθρώπινο αγώνα κατά του χρόνου. Το «στιγμιαίο» έργο, που κάνει αιώνιο το παρόν, είναι ο δεσμός μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος, είναι η γέφυρα μεταξύ της ατομικής και καθολικής εμπειρίας.

Οι τεχνικές μέθοδοι παραγωγής είναι και θα μείνουν πάντοτε ιδιωτικά προβλήματα για κάθε τεχνίτη. Η ιδέα όμως της σύνθεσης είναι κοινή σε όλους.

Ο λαϊκός τεχνίτης τοποθετεί τις πλάκες ή κάτι άλλο μαζί, αλλά δεν πράττει αυτό σε έναν αφηρημένο χώρο. Έτσι «βλέποντας» την αρχιτεκτονική των Κυκλάδων και ευρύτερα την Αιγαιοπελαγίτικη μπορούμε να κατανοήσουμε την ανθρώπινη ζωή και ιστορία του τόπου και του χώρου αυτού και ο αυθαίρετος διαχωρισμός του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος παύει να ισχύει.

ΓΕΝΙΚΑ

ΚΥΚΛΑΔΕΣ

Οι Κυκλάδες αποτελούν ένα σύμπλεγμα από 39 μικρά και μεγάλα νησιά, από τα οποία τα 25 κατοικούνται. Απλώνονται στο κεντρικό και νότιο Αιγαίο ανάμεσα στο Κρητικό, το Ικάριο και το Μυρτώο πέλαγος. Διοικητικά συγκροτούν έναν αυτοτελή νομό, με πρωτεύουσα την Ερμούπολη της Σύρου.

Γεωγραφικά χωρίζονται σε τρεις μεγάλες ενότητες: τις Δυτικές Κυκλάδες (στις οποίες ανήκουν τα νησιά Κέα, Κύθνος, Σέριφος, Σίφνος, Κίμωλος, Μήλος και Φολέγανδρος), τις Κεντρικές (Σύρος, Πάρος, Αντίπαρος, Νάξος, Μικρές Αν. Κυκλάδες, Σίκινος, Ίος, Θήρα, - Σαντορίνη και Ανάφη) και τις Ανατολικές (Άνδρος, Τήνος, Μύκονος, Ρηνεία, Δήλος, Αμοργός).

Τα νησιά των Κυκλάδων φαντάζουν μοναδικά.

Τα έχουν πει μαργαριτάρι του Αιγαίου, κατοικία των θεών, όμως η ομορφιά και η μοναδικότητα του τοπίου του δεν μπορεί εύκολα να περιγραφεί. Γιατί στις Κυκλάδες η αρμονία υπάρχει παντού. Ο αέρας, ο ήλιος, η θάλασσα, τα βουνά κι ο άνθρωπος σμίγουν σε ένα αρμονικό σύνολο που γοητεύει τον επισκέπτη σε κάθε του βήμα.

Μικρά κάτασπρα ασύμμετρα σπίτια, στενοί δαιδαλώδεις δρόμοι, γραφικοί ανεμόμυλοι, ιστορικά μνημεία όλων των εποχών ακουμπούν σχεδόν στις δαντελωτές ακρογιαλιές συνθέτοντας μία μοναδική εικόνα. Κάθε νησί και η Χώρα του. Κάθε νησί και η ιστορία του. Μία ιστορία αιώνων. Αρχαία κατάλοιπα, εκκλησίες, κάστρα και μοναστήρια παραμονεύουν σε κάθε βήμα για να ζωντανέψουν ένα πλούσιο σε μνήμες παρελθόν. Η λαμπερή ομορφιά του τοπίου δένει με την φιλοξενία των κατοίκων, έτσι που οι Κυκλάδες ταυτίστηκαν με την ιδέα που έχει ο επισκέπτης για κάθε ελληνικό νησί.

Πολλά τα φημισμένα κυκλαδονήσια. Η Μύκονος, με τους γραφικούς ανεμόμυλους, η Πάρος με τα λευκά μάρμαρά της που στόλισαν πολλούς από τους ναούς της Αρχαίας Ελλάδας, η Ίος με την χαρακτηριστική αιγαιοπελαγίτικη αρχιτεκτονική της, η Σαντορίνη με το τρομερό ηφαιστειό της και το μοναδικό θαμμένο κάτω από τη λάβα αρχαίο οικισμό της, η Σίφνος με τα παραδοσιακά κεραμικά της. Αλλά και τα άλλα, τα λιγότερο γνωστά ή τα απομονωμένα, διατηρούν το δικό τους απλό τρόπο ζωής και τη δική τους αρχέγονη ομορφιά, με τα μικρά και μεγάλα κάτασπρα σπίτια, τους πλακόστρωτους δρόμους με τα σφηνωμένα σε κάθε γωνιά εκκλησάκια, τα κάστρα, τα μοναστήρια, προκαλούν τον επισκέπτη να τα γνωρίσει.

Παρά τους πολλούς και διάφορους κατακτητές που πέρασαν από τα νησιά στο διάβα των χρόνων, οι Κυκλάδες δεν έχασαν τον χαρακτήρα τους. Ήθη, έθιμα και παραδόσεις αιώνων διατηρούνται ακόμη μέχρι σήμερα και κάθε νησί έχει τη δική του γοητευτική ιστορία που θέλγει τον επισκέπτη, προσφέροντάς του πλούσιες σε ομορφιά εικόνες, έτσι που να μην ξέρει τι να πρωτοθυμηθεί και τι να ξεχάσει.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΥΧΕΣ

Παραδοσιακά κυριακώνημε με τα καλύτερα παγωτά, που προσφέρουν
 άριστης ποιότητας Γλυκό και από την παραγωγή, αναλαμβάνει την ιδέα
 των όμοιων νέων των νέων παιδιών. Η Χώρα ή Μπαρρά είναι κτισμένη
 στην παρά του λόφου με πλακόστρωτη δρομάκια και κίτρινες με κηρύτσια
 και λουλούδια. Οι εκκλησίες της προσεγγίζουν ελινο ενδιαφέρον στους
 επισκέπτες, καθώς και το Άγιος Πάρος όπου λειτουργούν οικισμοί με
 ασκήματα. Διαφορές συνήθως κρατάει τη Χώρα με τον Μάρτι, που
 είναι ο ευκαίος όρος του νησιού. Η παραλία του, είναι η καλύτερη όραση του
 νησιού. Η παραλία του είναι κτισμένη από κάρνα, κάρνα και αμύδα, και
 για μπάνιο μπορεί να κατέ την κοκίνα και στην Παναγή ή στην ομοιότητα
 της Επισκοπής. Το Λαύρα, είναι ένα όμοιο στη περιοχή με έκταση 4,5
 χλμ. Από τη Χώρα, εκκινούν πολλοί επισκέπτες για την κωπηλατική τους
 υποδομή και τις φυσικές ομορφές. Εδώ βρίσκεται και η ιστορική
 κωπηλασία του νησιού. Όπως υπήρξε υπό την ομοιότητα από το
 κωπηλα και τα κτίρια των κτιρίων. Η μεγάλη ομοιότητα παραλία των
 Λαυρών, συνδέεται με τη ομοιότητα με τη ομοιότητα ομοιότητας Μαρτίου,
 Παναγής και Μαρτίου. Το Μάρτι, είναι κτισμένο το γύρω από τη
 Χώρα και περιβάλλεται από το μοναδικό πνεύμα της ομοιότητας. Η εκκλησία
 της Παναγής ανήκοντας το πλάτος και κωπηλατική η κωπηλατική της νησιού.
 Η παραλία του γύρω με μολύβι νερό και ομοιότητα ομοιότητας για κωπηλα,
 και στις κωπηλατικές θα σπαστούντε νόστιμες ομοιότητας.
 Το νησι περιβάλλεται για κωπηλα και κωπηλα, και στις ομοιότητας και μολύβι
 ομοιότητας ομοιότητας και κωπηλατική.

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΚΥΘΝΟΣ

Παραδοσιακό κυκλαδονήσι με αμμουδερές παραλίες, που προσελκύουν αρκετούς επισκέπτες. Γνωστό νησί από την αρχαιότητα, ακολούθησε την τύχη των άλλων νήσων των νοτίων Κυκλάδων. Η Χώρα ή Μεσαριά είναι κτισμένη στην πλαγιά του λόφου με πλακόστρωτα δρομάκια και κήπους με κηπευτικά και λουλούδια. Οι εκκλησίες της παρουσιάζουν έντονο ενδιαφέρον στους επισκέπτες, καθώς και το Αιολικό Πάρκο όπου λειτουργούν ανεμόμυλοι με αιολική ενέργεια. Λεωφορεία συνδέουν τακτικά τη Χώρα με τον Μέριχα, που είναι ο φυσικός όρμος του νησιού. Η παραλία του, είναι ο φυσικός όρμος του νησιού. Η παραλία του, είναι γεμάτη από καφενεΐα, ταβέρνες και ουζερί, ενώ για μπάνιο μπορείτε να πάτε στην Κολώνα και στην Πικιάδα ή στην αμμουδιά της Επισκοπής. Τα Λουτρά, χτισμένα δίπλα στη θάλασσα σε απόσταση 4,5 χλμ. Από τη Χώρα, ελκύουν πολλούς επισκέπτες για την τουριστική τους υποδομή και τις φυσικές ομορφιές. Εδώ βρισκόταν και η μεσαιωνική πρωτεύουσα του νησιού, όμως σήμερα υπάρχουν μόνο ερείπια από το κάστρο και τα σπίτια των κατοίκων. Η μεγάλη αμμουδερή παραλία των Λουτρών, συνεχίζεται με τα πόδια στις συνεχόμενες ακρογιαλιές Μαρουλά, Ποτάμια και Μαμάκου. Το χωριό Παναγιά Κανάλα απέχει 16 χλμ. από τη Χώρα και περιβάλλεται από το μοναδικό πευκοδάσος του νησιού. Η εκκλησία της Παναγιάς αγναντεύει το πέλαγος και θεωρείται η προστάτιδα της νήσου. Η παραλία του χωριού με ρηχά νερά και αμμουδιά προσφέρεται για κολύμπι, ενώ στις ψαροταβέρνες θα απολαύσετε νόστιμες λιχουδιές. Το νησί προσφέρετε για ψάρεμα και κυνήγι, ενώ στις αγορές σας μην ξεχάσετε παξιμάδια και κοττανιστή.

1.1 ΓΕΩΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (ΔΙΑΚΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΒΑΛΚΑΝΟΥΣ - ΥΠΕΛΑΦΟΣ)

Το νησί του νησιού συγκροτείται κυρίως από μεταμορφωμένα πετρώματα που ανήκουν στην κρητοαλλοσχηματώδη Αιγαίου-Κυκλάδων ζώνη. Υπάρχουν όμως εσχιστολίθια εστρώματα διαφόρων τύπων, μέικρο και χυλιδίτες. Ανάμεσα στα εσχιστολίθια υπάρχουν και υψοπέδια και η παραλία μεταμορφωμένων εσχιστολίθων. Σε πολλές πεδινές περιοχές είναι υψοπέδια προσκλιμακτά ενώ άλλα κοιλάσματα ανήκουν σε πολλές περιοχές βραχίων εύρωστα, χηρή στην εγκάρσια οριζοτικτική. Τα κυριότερα μεταλλεία είναι σιδηροαγγωνιάτα. Σε αρκετές παράκτιες κατοικημένες περιοχές υπάρχουν πηγάια νερά ικανοποιητικής παροχής και σε μικρούς κεντρικούς οικισμούς έχουμε πηγάδια μικρής παροχής.

Το βόρειο, πιο νησιώ στο μεγαλύτερο μέρος του είναι επίπεδο και τραχύ, γιανό στο νότιο, ενώ στις Άγιες πεδιάδες υπάρχουν κήποι και κήποι με περσικά αμπέλια. Αξιοσημείωτο από ιστορική, θρησκευτική, παιδών υπέρβαση είναι το κέντρο της πόλης των Άγιων. Οι πηγές του νησιού είναι οι πεδινές και κρητικές με γλυφικούς όρους και πολλές αμμιούδες. Το νησί είναι πλούσιο σε κοιτάσματα σιδήρου, μαγνήτου, πευκοδάσους, χρυσού, χαλκού, αργύρου κ.σ που προσφέρουν σημαντικό οικονομικό ενδιαφέρον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Πριν προχωρήσουμε στην ανάπτυξη της κυκλαδίτικης αρχιτεκτονικής και μάλιστα της νήσου Κύθνου θα ήταν χρήσιμο, προκειμένου να κατανοήσουμε αυτήν, ν' αναφέρουμε μερικά πράγματα γι' αυτόν τον χώρο, όπως: την ιστορία του, τον πολιτισμό του, το κλίμα του κλπ.

1.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΘΕΣΗ-ΕΚΤΑΣΗ

Κύθνος ή κοινώς Θερμιά. Νησί των Κυκλάδων μεταξύ Κέας και Σερίφου. Από την πρώτη απέχει 8 περίπου χλμ. από δε τη δεύτερη περίπου 13. Από Πειραιά έχει απόσταση 51 ναυτικά μίλια. Έχει επιφάνεια 99,26 χλμ², 17 χλμ μήκος και 8,5 χλμ πλάτος. Τέλος το μήκος των ακτών της ανέρχεται στα 98,2 χλμ. Στενός ισθμός διαιρεί το νησί σε δύο τμήματα. Ο κυριότερος των κόλπων βρίσκεται στα δυτικά της παράλια και περιλαμβάνει τους όρμους Φυκιάδα, Απόκρουση, Επισκοπή και Μέριχα, όπου κυρίως και προσεγγίζουν τα πλοία, τα οποία εξυπηρετούν την επικοινωνία της νήσου.

Στα ανατολικά της παράλια υπάρχουν οι ευρύχωροι όρμοι της Αγίας Ειρήνης και του Αγίου Στεφάνου. Το έδαφος της Κύθνου είναι μάλλον ορεινό και τραχύ. Κυριότερες κορυφές το Πετροβούνι ή Πέτρα (337 μ.), ο Άγιος Ηλίας (326 μ.), οι Άγιοι Θεόδωροι (310μ.)

Η Κύθνος είναι επαρχία της Κέας και διοικητικώς υπάγεται στο νομό Κυκλάδων. Πρωτεύουσα του νησιού είναι η Χώρα(Κύθνος) η οποία είναι η έδρα της ομώνυμης κοινότητας με υψόμετρο 150 μ. Άλλη μεγάλη κοινότητα είναι αυτή της κοινότητας Δρυοπίδας.

1.1 ΓΕΩΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ-ΥΠΕΔΑΦΟΣ)

Τα ορεινά του νησιού συγκρατούνται κυρίως από μεταμορφωμένα πετρώματα που ανήκουν στην κρυσταλλοσχιστώδη Αττικοκυκλαδίτικη μάζα. Υπάρχουν άφθονα σχιστολιθικά πετρώματα διαφόρων τύπων, μάρμαρα και χαλαζίες. Αναφέρεται επίσης η ύπαρξη ασβεστολίθων και υποστηρίζεται και η παρουσία μεταμορφωμένων ασβεστολίθων. Σε πολλές πεδινές περιοχές έχουμε νεογενείς προσχώσεις, ενώ άφθονα κοιτάσματα αργίλων σε πολλές περιοχές βρίσκουν ευρύτατη χρήση στην εγχώρια αγγειοπλαστική. Τα κυριότερα μεταλλεύματα είναι σιδηρομαγναούχα. Σε ορισμένες παράκτιες κατοικημένες περιοχές υπάρχουν πηγαία νερά ικανοποιητικής παροχής και σε μερικούς κεντρικούς οικισμούς έχουμε πηγάδια μικρής παροχής.

Το έδαφος του νησιού στο μεγαλύτερο μέρος του είναι ορεινό και τραχύ, γυμνό από δάση, ενώ στις λίγες πεδιάδες απλώνονται ελαιώνες και κήποι με πρώιμα κηπευτικά. Μειονεκτεί από άποψης δασοκαλύψεως, σχεδόν υπάρχει έλλειψη ως προς τον αριθμό των δένδρων. Οι ακτές του νησιού είναι οι περισσότερες χαμηλές με γραφικούς όρμους και ωραίες αμμουδιές. Το υπέδαφος είναι πλούσιο σε κοιτάσματα σιδήρου, μολύβδου, ψευδαργύρου, χαλκού, χρωμίου, αργίλου κ.α που προσδίδουν σημαντική οικονομική κίνηση

στο νησί μιας και γινόταν άλλοτε εκμετάλλευση αυτών, ενώ δεν λείπουν και οι ιαματικές πηγές.

1.2 ΝΕΡΑ

Στο νησί δεν υπάρχουν ποτάμια, παρά μόνο μικροί και μεγάλοι χείμαρροι που πηγάζουν από τα υψώματα στο κέντρο του νησιού και καταλήγουν στη θάλασσα. Παλιότερα το νησί υδρευόταν από πηγάδια και στέρνες. Υπήρχαν επίσης στα ορεινά οι ομβροδέχτες όπου μέσα σε αυτές τις φυσικές δεξαμενές συγκεντρωνόταν το βρόχινο νερό. Τα τελευταία χρόνια ανοίξαν αρτεσιανό πηγάδι το οποίο με κατάλληλο υδρευτικό σύστημα εξυπηρετεί ικανοποιητικά για τα σημερινά δεδομένα τις ανάγκες του νησιού.

Στην βορειοανατολική πλευρά του νησιού και σε απόσταση 150 περίπου μέτρα από τον λιμένα των Λουτρών, κοντά στον όρμο της Αγίας Ειρήνης αναβλύζουν δύο θερμομεταλλικές πηγές, η υπέρθερμη σιδηρούχα ραδιενεργός πηγή του Κακκάβου και αυτή των Αγίων Αναργύρων ($\theta=38,6^{\circ}\text{K}$). Εκεί το 1836 ανεγέρθηκε η πρώτη ελληνική ιαματική πηγή, οι εγκαταστάσεις αυτής δε έγινε για δημόσια εκμετάλλευση. Η χημική σύνθεση της πηγής Κακκάβου έχει ως ακολούθως:

Ένα χιλιόγραμμο ύδατος της πηγής περιέχει:

ΣΥΣΤΑΤΙΚΟ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ ΣΕ ΓΡΑΜΜΑΡΙΑ
Χλωριούχο κάλιο	1,0574
Χλωριούχο νάτριο	27,7548
Βρωμιούχο νάτριο	0,0748
Ιωδιούχο νάτριο	0,00032
Χλωριούχο λίθιο	0,0140
Χλωριούχο νάτριο	0,0184
Υδροσφωρικό ασβέστιο	0,00007
Χλωριούχο ασβέστιο	4,2322
Χλωριούχο μαγνήσιο	0,33612
Θειικό μαγνήσιο	2,2808
Υδραανθρακικό μαγνήσιο	0,4478
Υδραανθρακικό μαγγάνιο	0,0013
Υδραανθρακικό σίδηρο	0,0114
Μεταπυριτικό οξύ	0,0474
Μεταβορικό οξύ	0,0128
Ελεύθερο ανθρακικό οξύ	0,2889
ΣΥΝΟΛΟ	36,5766

Θερμοκρασία $52,3^{\circ}\text{K}$

Ραδιενέργεια $4,1$ Μάχε(= $1,5$ Milliomicro-Curie)

1.3 ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Το κλίμα θεωρείται εξαιρετο και πολύ υγιεινό. Ο χειμώνας είναι ήπιος και ο παγετός σπανίζει σαν φαινόμενο, ενώ το καλοκαίρι είναι ιδιαίτερα δροσερό, λόγω των ετήσιων ανέμων. Βροχές σημειώνονται λίγες και καταρρακτώδεις. Γενικά παρουσιάζεται μεγάλη ηλιοφάνεια και οι νεφοσκεπείς μέρες είναι λιγότερες από τις αίθριες. Οι άνεμοι είναι συχνοί, δυνατοί και πολλές φορές

Θυελλώδεις. Επικρατούν οι βόρειοι και με μικρότεροι συχνότητα οι νοτιοδυτικοί. Τα περίφημα μετέωρα ΒΑ-ΒΔ κατευθύνσεως αρχίζουν από τον Μάιο αραιά και με μικρή ένταση, δυναμώνουν και πυκνώνουν από τον Ιούλιο έως τον Σεπτέμβρη και εξασθενούν τον Οκτώβριο αποτελώντας ένα χαρακτηριστικό στοιχείο στο περιβάλλον της περιοχής της νήσου. Το φως είναι πολύ έντονο και τα χρώματα που δημιουργεί, ιδίως τις πρωινές ώρες αλλά και τις απογευματινές, είναι από τα αισθητικότερα και πνευματικότερα στοιχεία του τόπου. Οι κάτοικοι του νησιού με την ιδιοσυγκρασία τους και τον τρόπο ζωής τους συμβάλλουν αρμονικά στην εντύπωση της ερασμιότητας που αναδίδει το σύνολο του περιβάλλοντος.

1.4 ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ-ΑΠΟΨΗ ΓΙΑ ΤΟ ΟΝΟΜΑ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΥΘΟ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

Μέσα στο χώρο του Αιγαίου, αλλά και στον ευρύτερο της Μεσογείου, οι Κυκλάδες διαδραμάτισαν σημαντικό ιστορικό ρόλο. Η γεωγραφική τους θέση, ανάμεσα στην Ηπειρωτική Ελλάδα, τη Βόρεια Αφρική και τη Μικρά Ασία, συντέλεσε ώστε από την Νεολιθική Εποχή ήδη τα νησιά αυτά να αποτελέσουν έναν ενδιαμέσο σταθμό όχι μόνο για την ανάπτυξη του εμπορίου και της ναυτιλίας, αλλά και για την εξάπλωση του πολιτισμού.

Σύμφωνα με την μυθολογική παράδοση οι Κυκλάδες πήραν το όνομά τους από τις ομώνυμες Νύμφες, τις οποίες μεταμόρφωσε σε βράχους ο Ποσειδώνας γιατί επέσυραν την οργή του. Λέγεται, όμως, πως ονομάστηκαν και από την λέξη « κύκλος» γιατί εκτείνονται γύρω από την Δήλο, το ιερό νησί του Απόλλωνα, σε ένα νοητό κύκλο.

Η Κύθνος, σύμφωνα με ευρήματα ανασκαφών, κατοικήθηκε από τη Μεσολιθική Εποχή (7500-6500 π.χ). Η θέση Μαγουλάς είναι ίσως η αρχαιότερη εγκατάσταση των Κυκλάδων. Το νησί πήρε το όνομά του από τον Κύθνο, αρχηγό των Δρυώπων οι οποίοι κατοίκησαν πρωταρχικά στο νησί. Μάλιστα το νησί αναφέρεται στον Ηρόδοτο και ως Δρυωπίδα. Άλλο όνομα αυτής αναφέρεται το «Οφιούσα». Μετέπειτα εγκαταστάθηκαν στο νησί οι Ίωνες. Κατά τους Περσικούς πολέμους η Κύθνος προσέφερε στον ελληνικό και κατά των βαρβάρων αγώνα μιας τριήρης και μία πεντηκόντορον (Ηροδ. Η', 46), το όνομα μάλιστα των Κυθνίων ανεγράφη επί του τρίποδου το οποίο αφιέρωσαν οι Έλληνες στους Δελφούς μετά την μάχη των Πλαταιών (479 π.χ., Ηροδ. Θ', 81. Θουκ. Α' 13). Ως μέλος της συμμαχίας της Δήλου η Κύθνος κατέβαλε φόρο 2½ ταλάντων. Το 315/4 π.χ, η βοήθεια του Αθηναίου Θυμοχάρη, η ομώνυμη πόλη του νησιού απελευθερώθηκε από τον πειρατή Γλαυκέτα. Γύρω στο 197 π.χ η πόλη Κύθνος απηλλάγη τη βοήθεια των Ροδίων από την μακεδονική επικυριαρχία. Όπως υποστηρίζεται, στην Κύθνο δολοφονήθηκε ως απατεώνας το 70 μ.χ ο Νέρωνας. Δίπλα στην τοποθεσία Τούρλος και Κολωνιέλλου, έως την Επισκοπή προς τα δυτικά, βρέθηκαν λείψανα της αρχαίας πόλης της Κύθνου και της ακρόπολης αυτής. Η αγορά της πόλης βρίσκεται στο Βριοκαστράκι, κοντά δε στο παλιό λιμάνι ανακαλύφθηκαν λείψανα υδραγωγού ρωμαϊκών ίσως χρόνων. Δυτικά της τωρινής Μεσσαριάς βρέθηκαν ερείπια νεκροπόλεως, με πολλούς τάφους οι οποίοι περιείχαν αγγεία, νομίσματα, χρυσά κοσμήματα. Βρέθηκαν επίσης επιτύμβια ανάγλυφα. Από την Κύθνο σώζονται χάλκινα νομίσματα των β' και α' αιώνων π.χ, που φέρουν το κεφάλι του Απόλλωνα, γυναικείο κεφάλι

(πιθανώς της Άρτεμις) και κύνα. Στην Κύθνο λατρευόταν επίσης ο Ερμής, ο παντός σωτήρας Τυνδαρίδες.

Κατά την βυζαντινή εποχή η Κύθνος αποτελούσε το πρώτο νησί στην επαρχία των νησιών με πρωτεύουσα την Ρόδο, ύστερα δε στο θέμα του Αιγαίου Πελάγους με πρωτεύουσα τη Σάμο. Το νησί λεηλατήθηκε το 1292 από τον Αραγώνιο ναύαρχο Ρογήρο ντε Λούρια. Κυριάρχησαν μάλιστα σε αυτήν επί τουρκοκρατίας πρώτα οι Σανούδοι (1207-1320), ύστερα ο οίκος των Καστέλλη (1322-1337) και τέλος οι Γοζαδίνιοι οι οποίοι κατόρθωσαν να παρατείνουν την κυριαρχία τους και μετά την άλωση του νησιού από τους Τούρκους. Το 1537 καταλήφθηκε το νησί από τους Τούρκους, οι οποίοι συμβιβάστηκαν με τους Γοζαδίνους διατήρησαν την κυριαρχία τους στο νησί για μια 80ετία περίπου (1617). Κατά τα τέλη του 17^{ου} αιώνα στην Κύθνο εγκαταστάθηκαν Αλβανοί, την παρουσία των οποίων μαρτυρεί αριθμός αλβανικών επωνύμων και λέξεων. Όταν μάλιστα το νησί ερημώθηκε σχεδόν γύρω στο 1600 μετά την σφαγή όλων των ανδρών-κατοίκων από τους Τούρκους, συνωκίσθη από τα γειτονικά νησιά. Ο πληθυσμός της κυμαινόταν κατά τον 17^ο αιώνα μεταξύ 1000 και 3000 κατοίκων. Κατά τα τέλη του ίδιου αιώνα εγκαταστάθηκαν και λίγοι Γάλλοι, κυρίως πειρατές, οι οποίοι σύναψαν γάμο με ντόπιες.

Το 1770 η Κύθνος καταλήφθηκε από τους Ρώσους (1770-1774). Πολλές αρχαιότητες του νησιού τα άρπαξαν οι Ρώσοι αξιωματικοί. Το 1809 ιδρύθηκε στην Κύθνο το πρώτο ελληνικό σχολείο υπό τον Μακάριο Φιλιππαίο, στο οποίο δίδαξαν ο Γεώργιος Σερόνιος κ.α. Κατά την επανάσταση του 1821 το νησί εξεγέρθηκε μετά την είδηση του απαγχονισμού του Πατριάρχη Γρηγορίου του Ε', δεν φαίνεται όμως να σταθεροποιήθηκε η επανάσταση λόγω των συνθηκών που επικρατούσαν στο νησί. Επί Όθωνος εξορίστηκαν στην Κύθνο (1862) οι πολιτικοί αντίπαλοι του βασιλιά και της κυβέρνησης. Στο νησί μάλιστα έλαβαν χωρατά γνωστά ως Κυθνιακά γεγονότα.

ΚΥΘΝΙΑΚΑ

Έτσι ονομάστηκαν τα γεγονότα που έλαβαν χώρα στην Κύθνο τον Φεβρουάριο του 1862, με πρωταγωνιστή τον υπαρχηγό Ν. Λεωτσάκο. Ο Λεωτσάκος ήταν αρχηγός των στρατιωτικών της Σύρου, ο οποίος όταν πληροφορήθηκε την επανάσταση του Ναυπλίου και σε συνεννόηση με τον σχολάρχη Αρ. Τσάτσο, οργάνωσε την αντιοθωνική εξέγερση στις Κυκλάδες. Αφού δε κήρυξε την επανάσταση στην Σύρο και την Τήνο, κατέπλευσε στις 28 Φεβρουαρίου με το σκάφος «Καρτερία»- στο οποίο είχαν επιβιβαστεί ένας αριθμός στρατιωτών και πολιτών- στην Κύθνο, και εκεί απελευθέρωσε τους πολιτικούς κρατούμενους. Είχε την πρόθεση μάλιστα να πλεύσει από εκεί στην Εύβοια και την Αθήνα. Μόλις ειδοποιήθηκε η κυβέρνηση με έκθεση του νομάρχη Σύρου Α. Αλεξανδρόπουλου σχετικά με την στάση, έστειλε εναντίον των επαναστατών τον 4^ο λόχο πεζικού υπό τον Ι. Τσίρο, Μακεδόνες εθελοντές και χωροφύλακες υπό τον Φωτοβάσο. Οι κυβερνητικές αυτές δυνάμεις επιβιβάστηκαν στο ατμόπλοιο «Αμαλία» κατεύθασαν στον όρμο της Αγίας Ειρήνης και αποβιβάστηκαν την 1^η Μαρτίου. Μετά από πολύωρη μάχη, κατά την οποία σκοτώθηκαν οι Μωραϊτίνης, Αγ. Σκαρβέλης, Ν. Λεωτσάκος κ.α από την πλευρά της επαναστατικής παράταξης, οι κυβερνητικοί έγιναν κύριοι της κατάστασης, εγκατέλειψαν το νησί, αφού διέπραξαν πολλές βιοπραγίες και συναπεκόμισαν πολλούς αιχμαλώτους όπως ο Α. Καλός, Δ. Μητσάκης κ.α.

Όσα διεπράχθησαν από την οθωμανική κυβέρνηση είχαν δυσμενή απήχηση στην ελληνική κοινή γνώμη και το εξωτερικό. Η λαϊκή μούσα ύμνησε τους ήρωες της Κύθνου και κυρίως τον Ν. Λεωτσάκο.

1.5 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ-ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ

Ο πολιτισμός που αναπτύχθηκε στην Κύθνο ακολουθεί τον ρυθμό και τα χνάρια των υπόλοιπων κυκλαδίτικων νησιών. Σε αυτό συντέλεσε η προνομιακή γεωγραφική τους θέση. Η μικρή έκτασή τους και το άγονο έδαφος όμως δεν επέτρεψαν την δημιουργία μεγάλων οικιστικών κέντρων. Τα κεραμικά αγγεία δεν διακρίνονται για την μεγάλη ποικιλία τους σε σχήματα. Η διακόσμησή τους χαραγμένη ή γραπτή είναι σε γραμμικά σχέδια, παλαιότερα ευθύγραμμη και νεώτερα καμπυλόγραμμη. Στα μαρμάρινα αγγεία όμως με δεξιοτεχνία οι τεχνίτες δημιούργησαν πρωτότυπα και κομψά σχήματα. Το σπουδαιότερο δημιούργημα του κυκλαδικού πολιτισμού είναι τα μαρμάρινα εδώλια, τα οποία αν και εκφράζουν θρησκευτικές ή άλλες δοξασίες, δεν στερούνται καλλιτεχνικής αξίας. Τα εδώλια κυρίως παριστάνουν κατά φυσικό τρόπο το ανθρώπινο σώμα.

Αναλυτικότερα ο κυκλαδικός πολιτισμός και η άνθιση των τεχνών περιγράφονται διεξοδικά στα ακόλουθα:

ΚΕΡΑΜΙΚΗ

Τα κυκλαδικά αγγεία δεν διακρίνονται για την μεγάλη ποικιλία σε σχήματα. Πυξίδες, σφαιρικές ή κυλινδρικές, κρατηρίσκοι, ποτήρια, φιάλες, συχνά από πηλό ή και μάρμαρο. Βεβαίως το μέχρι τότε χρησιμοποιούμενο υλικό επέτρεπε που και που στον τεχνίτη να δημιουργεί νέους τύπους αγγείων ή του απέκλειε άλλους. Η πόχους πχ. ενώ είναι ένα συνήθες σχήμα πήλινου αγγείου, δεν συναντάται στο μάρμαρο. Το αντίθετο ακριβώς συμβαίνει με το ποτήρι με πόδι. Όλα τα πήλινα αγγεία είναι χειποίητα (ο τροχός δεν χρησιμοποιείται). Ο πηλός τους είναι ανάμικτος με τρίμματα άμμου και η όπτηση αυτών δεν είναι τέλεια. Κατά κανόνα μάλιστα έχουν την επιφάνειά τους στιλβωμένη. Η διακόσμησή τους, χαρακτή ή γραπτή, συνίσταται σε γραμμικά σχέδια τα οποία στην μεν αρχαιότερη φάση του κυκλαδικού πολιτισμού είναι ευθύγραμμη, στην δε νεώτερη καμπυλόγραμμη. Αντιπροσωπευτικά αγγεία της πρώτης κατηγορίας με ευθύγραμμη διακόσμηση είναι τα λεγόμενα της «ομάδας του πηλού» τα οποία πήραν το όνομά τους από την τοποθεσία που βρέθηκαν, την Μήλο. Τα διακοσμητικά σχέδια των αγγείων αυτών είναι κυρίως ιχθυάκανθα, ομάδες από μικρές γραμμές, τεθλασμένες γραμμές κλπ. Τα καμπυλόγραμμη σχέδια των αγγείων της δεύτερης κατηγορίας τα συναντάμε σε κυκλικά και σπειροειδή κοσμήματα και χαρακτηρίζουν κυρίως τα λεγόμενα αγγεία της «ομάδας της Σύρου». Τα χαρακτά σχέδια γίνονται που και που από λευκή ύλη, η οποία καθίσταται εντονότερη από την διακόσμηση. Αξιοθαύμαστη είναι η προσπάθεια του τεχνίτη να συνδυάζει την χαρακτή διακόσμηση με το σχήμα του αγγείου. Με αυτόν τον τρόπο η πυξίδα που έχει το σχήμα της πεπλεγμένης σφαίρας διακοσμείται συχνά με μικρές στοιχειώδεις λοξές γραμμές και τελειώνουν εναλλάξ κατά τέτοιο τρόπο ώστε να θυμίζει τόσο ως σχήμα όσο και ως διακόσμηση το κέλυφος αχινού, από τον οποίο έπτεςαν τα' αγκάθια και το οποίο πιθανώς να αποτέλεσε το πρότυπο για την κατασκευή του αγγείου. Άλλα κοσμήματα επίσης χρησιμοποιούνται σχεδόν αποκλειστικά μόνο για

ορισμένους τύπους αγγείων. Η ιχθυάκανθα πχ. είναι συνδεδεμένη κυρίως με την κυλινδρική πυξίδα, ενώ τα κυκλικά και σπειροειδή σχέδια συναντώνται συνήθως στα σφαιρικά αγγεία και σε τηγανοειδή σκεύη. Μια άλλη κατηγορία αγγείων την διακρίνει το αποτύπωμα πλέγματος ή φύλλου, το οποίο ξεκινάει από τον πυθμένα. Το αποτύπωμα αυτό προφανώς δημιουργήθηκε κατά την τοποθέτηση των αγγείων για να στεγνώσουν πάνω σε φύλλα ή πάνω σε πλέγματα από χόρτα. Σχεδόν πάντα τα παραπάνω αγγεία κατασκευάζονταν για ειδική χρήση (φύλαξη κοσμημάτων και καλλυντικών) ή προορίζονταν για να κτερίσουν το νεκρό. Τα οικιακά σκεύη, αγγεία, κυρίως χονδρά, είχαν την μόνη διακόσμηση κάποια ανάγλυφη ταινία σε σχήμα σχοινιού στα ανώτερα μέρη ή χαρακτές μικρές γραμμές στις λαβές. Δύσκολο είναι να καθορίσουμε τον προορισμό των τηγανοειδών σκευών. Μέχρι τώρα πολλές ερμηνείες έχουν προταθεί. Για άλλους μεν χρησίμευαν ως καθρέπτες με την βοήθεια του νερού ή ως τύμπανα σε νεκρικές πομπές, για άλλους δε προορίζονταν για την προσφορά καρπών στους νεκρούς ή για την τέλεση σπονδών σε θρησκευτικές τελετές. Υπάρχουν όμως και εκείνοι, οι οποίοι τα θεωρούν ως χρήσιμα για την φύλαξη αυτών που χρειάζονταν για τον καλλωπισμό. Πάντως χαρακτηριστικό είναι, ότι φέρουν μόνο εξωτερική διακόσμηση, γεγονός που αποκλείει την χρησιμοποίησή τους ως οικιακά σκεύη.

ΜΑΡΜΑΡΙΝΑ ΑΓΓΕΙΑ

Οι κυκλαδίτες είχαν σπουδαία επίδοση και στην κατασκευή μαρμάρινων αγγείων. Με δεξιοτεχνία ο τεχνίτης μεταπλάσσει την άμορφη μάζα του μαρμάρου, το οποίο του προσφέρεται πλουσιοπάροχα στα νησιά, και δημιουργεί σχήματα πρωτότυπα και κομψά. Για την κατασκευή των αγγείων αυτών πιθανώς να χρησιμοποιούνταν ένα είδος τόννου. Πλην ελάχιστων εξαιρέσεων, τα σχήματα των πήλινων συναντώνται και στα μαρμάρινα αγγεία. Τα πλέον συνηθισμένα σχήματα είναι ο κρατηρίσκος, με εχινόσχημο σώμα πάνω σε κωνικό πόδι και σχετικά ευρύ λαιμό, και η φιάλη. Ποτήρια, πυξίδες, πινάκια είναι επίσης συνηθισμένα αγγεία. Εκείνα όμως που μαρτυρούν την ικανότητα του τεχνίτη είναι οι πυξίδες σε σχήμα οικίσκου ή ζώου. Διακόσμηση συνήθως δεν έχουν τα μαρμάρινα αγγεία, εκτός ελάχιστων εξαιρέσεων. Στις περιπτώσεις αυτές η διακόσμηση είναι πάντα χαρακτή, με σχέδια τόσο ευθύγραμμα, όσο και καμπυλόγραμμα. Όπως και τα πήλινα έτσι και τα όμοιά τους μαρμάρινα αγγεία προορίζονταν για ειδική χρήση ή για να κτερίσουν τον νεκρό. Ειδικότερα οι φιάλες και τα σκαφηδοειδή πινάκια χρησίμευαν για την τριβή του χρώματος, όπως συχνά μαρτυρούν όσα βρέθηκαν σε λείψανα που διατηρήθηκαν. Δεν είναι βέβαιο ποιο είδος αγγείων προηγήθηκε στην κατασκευή. Πιθανώς να κατασκευάζονταν ταυτόχρονα και τα πήλινα και τα μαρμάρινα, η προτίμηση μάλιστα στα μαρμάρινα μπορεί να ερμηνευτεί ως ένδειξη ευημερίας. Πάντως τα μαρμάρινα, ενώ αφθονούν τα πρώτα χρόνια, σιγά-σιγά ελαττώνονται και στο τέλος της περιόδου σχεδόν εξαφανίζονται.

ΕΙΔΩΛΙΑ

Το σπουδαιότερο δημιούργημα του κυκλαδικού πολιτισμού είναι τα μαρμάρινα ειδώλια, τα οποία αν και εκφράζουν συγκεκριμένες θρησκευτικές ή άλλες δοξασίες των κυκλαδιτών, δεν στερούνται καλλιτεχνικής αξίας. Οπωσδήποτε κατασκευάζονταν σύμφωνα με ορισμένους κανόνες, τους οποίους υπαγόρευαν τόσο οι γνώσεις ανατομίας, όσο και λόγοι αισθητικής. Τα ειδώλια αυτά βασικά διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Η μία

περιλαμβάνει σχηματικά ειδώλια – βιολόσχημα ή άλλα – στα οποία κάπου κάπου αποδίδονται και ορισμένες λεπτομέρειες του ανθρώπινου σώματος, όπως πχ. οι μαστοί. Στη δεύτερη και μεγαλύτερη κατηγορία συγκαταλέγονται τα ειδώλια, τα οποία κατά φυσικότερο τρόπο παριστάνουν το ανθρώπινο σώμα. Τα ειδώλια του τύπου αυτού, κατ' εξοχήν κυκλαδικά, έχουν κεφάλι πεπλατυσμένο και ελαφρώς κυρτωμένο προς τα πίσω κατά το ψηλότερο τμήμα του. Τα χέρια τους κάμπτονται στους αγκώνες και φέρονται στο στήθος με τον αριστερό βραχίονα πάνω από τον δεξί. Τα γόνατα κάμπτονται ελαφρώς και τα δάχτυλα των ποδιών φέρονται προς το έδαφος. Καμιά φορά, λεπτομέρειες όπως τα μάτια, τα δάχτυλα, οι αρθρώσεις των χεριών και ποδιών δηλώνονται χαρακτηριστικά. Σχεδόν με την βοήθεια της χαρακτηριστικής δηλώνεται στα γυναικεία ειδώλια η διάκριση του φύλου. Το μεγάλο πλήθος των ειδωλίων απεικονίζει γυναικεία μορφή, της οποίας συχνότατα τονίζεται το στήθος με ελαφριά προβολή των μαστών. Όχι σπάνια η μορφή αυτή αποδίδεται σε στάδιο κύησης με περισσότερο ή λιγότερο διογκωμένη την κοιλιά. Από το μεγάλο πλήθος των ειδωλίων, σε λίγα μόνο έχουμε τη δυνατότητα ν' αμφισβητήσουμε το γένος. Τα ελάχιστα μάλιστα αποδεδειγμένα αντρικά παριστάνουν μορφές στην άσκηση συγκεκριμένου λειτουργήματος (πχ. αυλίτης, κιθαρωδός κλπ.). Η επικρατέστερη αντίληψη είναι ότι τα ειδώλια που απεικονίζουν γυναικεία μορφή παριστάνουν θεότητα – τύπο της μεγάλης προϊστορικής θεάς – σύμβολο της ζωής. Γι' αυτό και τα τοποθετούσαν και στον τάφο, ως συνοδοί του νεκρού. Η έλλειψη όμως γνώσεων ως προς την χρησιμότητα των ειδωλίων όταν βρίσκονταν σε ζωή (δεν έχουν ερευνηθεί συστηματικά οι κυκλαδικοί συνοικισμοί) δύσκολο την μεν ερμηνεία των ανδρικών, αλλά και όχι την ασφαλή ερμηνεία των γυναικείων δε.

ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΕΙΑ

Οι κυκλαδίτες κατά την εξεταζόμενη περίοδο δεν αγνοούν τα μέταλλα. Βέβαια τον χρυσό δε φαίνεται να τον μεταχειρίζονται. Δεν απουσιάζουν όμως τα αντικείμενα από άργυρο, αν και περιορίζονται σε λίγα κοσμήματα (περόνες, διαδήματα κλπ.) και σε ελάχιστα πολύτιμα σκεύη (φιάλες). Περισσότερα είναι τα αντικείμενα από χαλκό (προσμίξεις χαλκού και κασσίτερου). Όπλα (όπως εγχειρίδια, λόγχες) και εργαλεία (όπως σμίλες, σφυριά, βελόνες κ.α) βρίσκονταν συχνότατα τόσο σε τάφους όσο και σε συνοικισμούς.

ΟΨΙΑΝΟΣ

Σπουδαίο ρόλο στην ανάπτυξη του κυκλαδίτικου πολιτισμού έπαιξε η κατεργασία και το εμπόριο οψιανού. Το ηφαιστειογενές αυτό υλικό, μάζα υαλώδους αφής, χρησιμοποιήθηκε αρκετά νωρίς για την κατασκευή σφηνών, μαχαιριών, πριονιών, ξυριστικών λεπίδων, μικρολιθικών εργαλείων, αιχμών για βέλη κλπ. Κατ' εξοχήν τόπος παραγωγής του είναι η Μήλος.

ΚΑΛΛΩΠΙΣΜΟΣ

Εκτός από τα μεταλλικά κοσμήματα στις ανασκαφές των τάφων κυρίως, ανακαλύπτονται και λίθινα. Αυτά αποτελούνται από μεμονωμένες ψηφίδες ή σύνολο αυτών. Συνήθως οι ψηφίδες είναι απλές. Ενίοτε όμως έχουν τη μορφή ζώων (πτηνού, προβάτου, βατράχου) ή άλλων αντικειμένων (φαλλού, άστρου κλπ.). Τέτοια σχήματα ψηφίδες, προφανώς, κρεμόντουσαν για επίδειξη από τον λαιμό ή ράβονταν στα μανίκια ή άλλα μέρη των ενδυμάτων. Μεταξύ των ειδών καλλωπισμού πρέπει να συμπεριληφθεί και το χρώμα που συχνά

βρισκόταν μέσα σε αγγεία. Και αυτό γιατί, εκτός του ότι συχνά στα ειδώλια διατηρούνταν ίχνη χρώματος, υπάρχουν και εργαλεία των οποίων η χρήση δεν μπορεί να ερμηνευτεί διαφορετικά. Μερικά πέτρινα ή κοκάλινα πινέλα χρησίμευαν για την βαφή ορισμένων μερών του σώματος ή για την εκτέλεση στιγματισμού(τατουάζ).

ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑ

Εξακολουθούν να υπάρχουν οι εξής δραστηριότητες:

- Αγγειοπλαστική
Τοπικό εργαστήριο με καμίνι υπάρχει ένα καθώς επίσης και ορισμένοι Κυθνιώτες που δουλεύουν τον πηλό για προσωπική τους ευχαρίστηση.
- Ξυλογλυπτική
Αντιπροσωπεύεται με την τεχνική του σκαλιστού ξύλου που υπάρχει σε διάφορα έπιπλα. Πιο χαρακτηριστικά οι καναπέδες, οι κασέλες, τα κομό. Πιο παλιά ήταν ένα επάγγελμα με ζήτηση, σήμερα γίνεται με την βοήθεια σύγχρονων μέσων με αποτέλεσμα να είναι πιο προσεγμένα, με ποιότητα και καλαισθησία.
Πολύ εντυπωσιακή η έκθεση λαϊκής τέχνης που λαμβάνει χώρα στην πρωτεύουσα του νησιού με την φροντίδα της ομώνυμης κοινότητας.
- Υφαντουργία
Υφανση στους αργαλειούς, κυρίως για οικιακή χρήση, συχνά όμως πουλούν στους τουρίστες προϊόντα που φτιάχνουν στα σπίτια.
- ΚΕΝΤΗΜΑΤΑ
Η πλέον σημαντική χειροτεχνική απασχόληση των γυναικών του νησιού. Η τεχνική στη βελονιά, οι αποχρώσεις και η ποικιλία των θεμάτων, είναι μία οικογενειακή παράδοση που ακόμα και σήμερα ζει στα περισσότερα σπίτια του νησιού. Όμως δεν παρουσιάζει εμπορικό ενδιαφέρον λόγω υψηλού κόστους παραγωγής.
- ΦΟΡΕΣΙΕΣ
Προσαρμοσμένη στις ανάγκες και στον τρόπο ζωής η Κυθνιώτικη φορεσιά, στους μεν άνδρες διατηρεί το κυκλαδίτικο στυλ, στις δε γυναίκες έχει πολλές παραλλαγές αναλόγως των περιστάσεων.

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΚΥΘΝΟΥ

Η Κύθνος παρουσιάζει ξεχωριστό αρχαιολογικό ενδιαφέρον. Ο Μαρουλάς, κοντά στα Λουτρά, είναι ίσως η αρχαιότερη εγκατάσταση των Κυκλάδων, όπου αποκαλύφθηκαν λείψανα κυκλικών κατασκευών που είχαν χρησιμοποιηθεί ως χώροι διαμονής και πέντε τάφοι. Χρονολογούνται στην Μεσολιθική περίοδο, δηλαδή στην 8^η και 7^η χιλιετία πχ.

Ο ρόλος που διαδραμάτισε η Κύθνος στην ανάπτυξη της πρώιμης μεταλλουργίας είναι εξίσου σημαντικός. Στη θέση Σκουριές, ανάμεσα στον Προφήτη Ηλία και τον όρμο του Αγίου Ιωάννη, ερευνήθηκε μία σημαντική θέση της Πρωτοκυκλαδικής περιόδου (3^η χιλιετία πχ.). Κάποιες κυκλικές κατασκευές ερμηνεύτηκαν από τους ανασκαφείς ως στέγαστρα που περικλείουν μεταλλευτικούς κλιβάνους για την εκκαμίνευση χαλκού. Οι εργαστηριακές αναλύσεις πιστοποίησαν ότι η Κύθνος προμήθευε την πρώτη ύλη για την κατασκευή μεταλλικών αντικειμένων στο προϊστορικό Αιγαίο. Οι έρευνες έφεραν στο φως 2 χλμ. νοτιότερα, στο Ακρωτήριο Τζούλης, μεταλλείο εξόρυξης χαλκού. Ο οικισμός που σχετίζεται με τις παραπάνω θέσεις ίσως βρισκόταν σε χαμηλό λόφο στο μέσον του όρμου του Αγίου Ιωάννη, που

επισημάνθηκαν λείψανα Πρωτοκυκλαδικής, Γεωμετρικής και Ρωμαϊκής περιόδου.

Η σημαντικότερη θέση της ιστορικής περιόδου είναι ασφαλώς το Βρυόκαστρο, όπως ονομάζεται σήμερα η αρχαία πρωτεύουσα του νησιού στην βορειοανατολική ακτή του νησιού, η ομώνυμη, σύμφωνα με τις αρχαίες πηγές, Κύθνος. Τα περισσότερα αρχαία από την Κύθνο που φυλάσσονται σήμερα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών και στη μικρή υπαίθρια Συλλογή του Καθολικού στη Χώρα προέρχονται από το νησί. Οι έρευνες των τελευταίων ετών έφεραν στο φως πλούσια ευρήματα και κατανοήθηκε σε μεγάλο βαθμό η πολεοδομία και η οικιστική οργάνωση της πόλης. Με βάση τα ευρήματα, η ίδρυση της πόλης τοποθετείται στον 10ο αιώνα π.χ. και η εγκατάλειψή της στον 6^ο ή 7^ο μ.χ. αιώνα όταν οι κάτοικοι μετακινήθηκαν στον οχυρωμένο οικισμό του κάστρου, στη βόρεια ακτή του νησιού.

Τα τείχη με τους επιβλητικούς πύργους χρονολογούνται στους αρχαϊκούς και κλασσικούς χρόνους. Νοτιοανατολικά της πόλης, σε γειτονική κορυφή, σώζονται τα λείψανα μικρού αυτοτελούς φρουρίου που ταυτίζεται με την έδρα της Μακεδονικής φρουράς που εγκατέστησε ο Φίλιππος ο Ε΄ το 201 π.χ. Στην κορυφή της ακρόπολης υπήρχε ένα ιερό της Δήμητρας Θεσμοφόρου που ήταν σε χρήση από τον 8^ο π.χ. αιώνα έως και τον 2^ο μ.χ. αιώνα. Χαμηλότερα σώζονται δύο επιβλητικοί ναοί της ελληνιστικής περιόδου. Ο ένας ήταν αφιερωμένος στη μυστηριακή λατρεία των θεών της Σαμοθράκης και ο άλλος στη λατρεία της Αφροδίτης.

Το κάστρο της Ωριάς ήταν η πρωτεύουσα του νησιού στα Βυζαντινά χρόνια και επί Λατινοκρατίας. Ωστόσο, οι έρευνες των τελευταίων ετών πιστοποίησαν ότι η θέση ήταν ήδη κατοικημένη από τον 19^ο αιώνα π.χ. και κάποτε ως ορμητήριο πειρατών.

Συγκεκριμένα για τους τάφους που βρίσκονται στο νησί έχουμε αρκετές πληροφορίες που παραθέτονται ακολούθως. Κατά τους συνοικισμούς εκτείνονται τα νεκροταφεία, τα οποία συνήθως βρίσκονται σε λόφους χωρίς πτυχές και συχνότατα φθάνουν μέχρι την θάλασσα. Η έκτασή τους ποικίλουν ανάλογα με το μέγεθος των συνοικισμών.

Οι τάφοι σε κάτοψη έχουν το σχήμα τραπεζίου. Το σχήμα υπαγορεύτηκε μάλλον λόγω της στάσης στην οποία τοποθετούνταν ο νεκρός. Ο προσανατολισμός τους δεν υπόκειται σε κανόνες, αλλά εξαρτιόταν κυρίως από την φύση του εδάφους. Η πόρτα του τάφου βρίσκεται πάντα στην κατωφέρεια της κλίσης του λόφου, ενώ επί του πεδινού εδάφους επικρατεί αταξία.

Κοινό επίσης χαρακτηριστικό των τάφων είναι ότι αυτοί βρίσκονται σε μικρό βάθος από την επιφάνεια του εδάφους. Είναι μάλιστα απλοί λάκκοι λαξευμένοι στον μαλακό βράχο και έχουν συνήθως τις τρεις πλευρές τους επενδυμένες με όρθιες πλάκες. Η τέταρτη πλευρά (θύρα) κλεινόταν μετά την τοποθέτηση του νεκρού με τοίχο από ξερολιθιά ή σπανιότερα με άλλη όμοια πλάκα. Υπάρχουν όμως και τάφοι κτιστοί καθ' ολοκληρίαν. Το δάπεδο του τάφου άλλοτε μεν στρώνεται με πλάκες, χαλίκια ή πατημένο πηλό, άλλοτε δε παραμένει ακάλυπτο, και ο νεκρός τοποθετείται κατ' ευθείαν στο φυσικό βράχο.

Μετά τον ενταφιασμό του νεκρού τον τάφο κάλυπταν μία ή περισσότερες πλάκες, πάνω από τις οποίες πολύ συχνά τοποθετούνται άλλοι ακατέργαστοι λίθοι μικρότερων διαστάσεως. Όσον αφορά τις διαστάσεις των τάφων παρατηρείται μεγάλη ποικιλία. Το γεγονός αυτό σε σχέση με τις διαφορές που

παρατηρούνται από τάφο σε τάφο ως προς το βαθμό τελειότητας της κατασκευής και τον πλούτο των κτισμάτων, είναι ενδεικτικό για την ύπαρξη κοινωνικών διαφορών.

Σε κάθε τάφο συνήθως κατατίθεται ένας νεκρός. Οι τάφοι που περικλείαν περισσότερους νεκρούς είναι διώροφοι ή τριώροφοι οι οποίοι αντικαταστάθηκαν με τον χρόνο με αλληπάλληλους τάφους. Είναι τάφοι οικογενειακοί και τα κατώτερα διαμερίσματά τους αποτελούσαν κατά κάποιον τρόπο τα οστεοφυλάκια των προγενέστερων τάφων.

Οι νεκροί θάβονταν άκαυτοι, κεκλιμένοι προς το δεξί συνήθως πλευρό, με την ράχη προς την μεγαλύτερη πλευρά του τάφου και σε στάση, αρκετά συνεσταλμένη : οι μηροί καμπτόμενοι φέρονται προς τη λεκάνη, οι κνήμες προς τους μηρούς, οι πήχεις προς το στήθος και τα δάχτυλα μπροστά στο πρόσωπο.

Στην μετά θάνατον κατοικία του νεκρού συνόδευαν αντικείμενα, τα οποία είτε του ήταν χρήσιμα στην ζωή είτε κατασκευάζονταν ειδικά ως κτερίσματα. Αγγεία (πήλινα ή μαρμάρινα), μαρμάρινα ειδώλια, κοσμήματα(περιδέρια, διαδήματα, περόνες), χάλκινα εγχειρίδια, λεπίδες οψιανού κ.α είναι τα δώρα του νεκρού. Ένα ή δύο από αυτά τα κτερίσματα τοποθετούνταν προς το κεφάλι του νεκρού. Όταν όμως ήταν περισσότερα, περιέβαλλαν το νεκρό και τοποθετούνταν κυρίως στις γωνίες του τάφου. Δεν υπήρχε αναλογία μεταξύ του αριθμού των νεκρών και του πλήθους των κτερισμάτων εντός του τάφου αυτού και οι διαφορές των τάφων ως προς τα κτερίσματα είναι μάλλον διαφορές πλούτου.

1.6 ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ- ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

Μετά την κατάκτηση των Κυκλάδων από τους Τούρκους πολλοί κάτοικοι της Κύθνου, κυρίως οι πιο πλούσιοι φεύγουν σε ασφαλέστερα μέρη. Οι ευγενείς χάνουν τα πολιτικά και νομικά προνόμιά τους, αλλά διατηρούν την έγγειο ιδιοκτησία. Κατά τους 16^ο και 17^ο αιώνα, που αρχίζει η εμπορική ανάπτυξη, εξακολουθεί η διάκριση των κατοίκων σε κοινωνικές τάξεις. Στην κυρίως εποχή της τουρκοκρατίας δεν παρατηρείται τάξη ευγενών με τίτλους, αλλά έχουμε χωρικούς και ναύτες, πλούσιους και ευυπόληπτους πολίτες και ισχυρό κλήρο. Σιγά σιγά πολλοί από τους χωρικούς και ναυτικούς αρχίζουν να πλουτίζουν και συγχρόνως με την εξασθένηση της παλιάς ισχυρής τάξης παρατηρείται μια προοδευτική εξέλιξη των χωρικών. Η τοπική αυτοδιοίκηση πάντως είναι και τώρα στα χέρια των πλουσίων, αξιόλογων πολιτών, που συνήθως εκλέγονται επίτροποι και άρχοντες, λόγω κοινωνικού κύρους.

Επί τουρκοκρατίας ισχύουν ορισμένοι κανόνες δικαίου, σύμφωνα με τα παραδεγμένα έθιμα, ένα είδος παραδοσιακού δικαίου και ασιατικά αρκετά σωστού, βγαλμένου μέσα από την πείρα της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Η θέση της γυναίκας είναι ήδη σ' αυτήν την εποχή αρκετά σημαντική. Σύμφωνα με τους θεσμούς της προίκας η πρώτη κόρη έπαιρνε το πατρικό σπίτι και το 1/3 από τα άλλα κτήματα, καθώς και ρουχισμό, ζώα κοσμήματα, έπιπλα κλπ. Με ό,τι απέμενε προικίζονταν οι άλλες κόρες. Συνήθως οι γονείς κρατούσαν έναν ιδιαίτερο χώρο για να μείνουν το λεγόμενο γεροντομοίρι. Λέγεται επίσης ότι πολλές φορές για να είναι πλούσια η προίκα της πρώτης κόρης τα υπόλοιπα κορίτσια έμεναν ανύπανδρα και πήγαιναν στο μοναστήρι. Έπαιρναν και τα' αγόρια ένα είδος προίκας, συνήθως όπλα, χρήματα,

κοσμήματα, ζώα, κτήματα και τιμαλφή. Το διαζύγιο τέλος επιτρεπόταν από άδεια του Πατριαρχείου.

Σήμερα η διάρθρωση του πληθυσμού της νήσου Κύθνου επαρχίας Κέας σύμφωνα με τις κοινότητες φαίνεται ακολούθως:

ΔΗΜΟΙ-ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
Κοινότητα Δρυοπίδος(επί της νήσου Κύθνου)	795
Δρυοπίδα	591
Αγ. Δημήτριος	-
Άοσα	-
Γαντρομάντρα	4
Επισκοπή	3
Καλό Λιβάδι	-
Κανάλα	12
Λεύκες	1
Μέριχας	181
Φλαμπούρια	3

Στα διαγράμματα που ακολουθούν φαίνεται μία ολοκληρωμένη άποψη σχετικά με την μεταβολή του πληθυσμού κατά το πέρασμα των χρόνων καθώς επίσης και της σύνθεσής του ανάλογα με την ηλικία. Σκιαγράφεται η οικογενειακή κατάσταση του πληθυσμού κατά φύλο, όπως επίσης ο ενεργός πληθυσμός, η διάρθρωση των νοικοκυριών και το επίπεδο εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα:

ΠΙΡΑΝΑΣ ΣΤΙΝΔΟΣ	ΗΛΙΚΙΕΣ	ΜΕΡΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ
	0-14	270
	15-24	175
	25-39	282
	40-54	265
	55-64	234
	65-79	305
	80+	101
	Αλλοδαποί	7
	ΟΛΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	1639

Παρατηρούμε ότι ο μεγαλύτερος αριθμός του πληθυσμού συγκεντρώνεται στις ηλικίες των 65-79 και 25-39 χρόνων, ενώ το μικρότερο ποσοστό παρουσιάζεται στις μικρότερες και μεγαλύτερες ηλικίες. Αυτό μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το νησί δεν έχει ακόμα αγγίξει το πρόβλημα της στροφής των νέων στα μεγάλα αστικά κέντρα, όπως επίσης ότι ο αριθμός των νεαρών ατόμων είναι μικρός πράγμα που σημαίνει ότι σε λίγα χρόνια το νησί θα έχει έλλειψη οικονομικά ενεργού πληθυσμού.

□ 0-14
 ■ 15-24
 ● 25-39
 ● 40-54
 ● 55-64
 ● 65-79
 ● 80+
 □ Αλλοδαποί

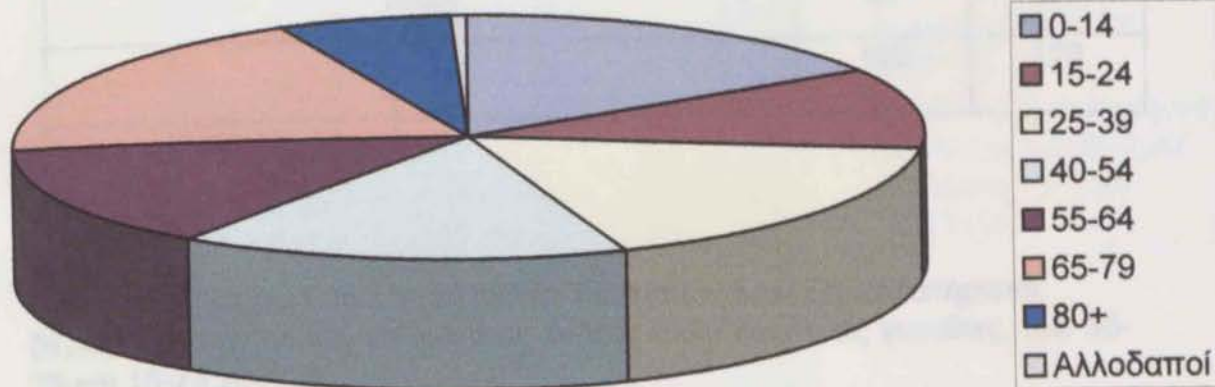
ΠΙΝΑΚΑΣ 2 Πίνακας μεταβολής επί του συνόλου του πληθυσμού κατά ηλικίες.

(στοιχεία στατιστικής ΕΣΥ Ε 17 Μαρτίου 1991)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Διαγράμμα σύνθεσης κατά ηλικιακή ομάδα

Ηλικιακή Ομάδα	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ
0-14	56	48
15-24	113	101
25-39	112	121
40-54	147	118
55-64	102	117
65-79	51	57
80+	10	12
Αλλοδαποί	10	12

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΘΕΣΗΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΑΝΑΛΟΓΩΣ ΗΛΙΚΙΩΝ

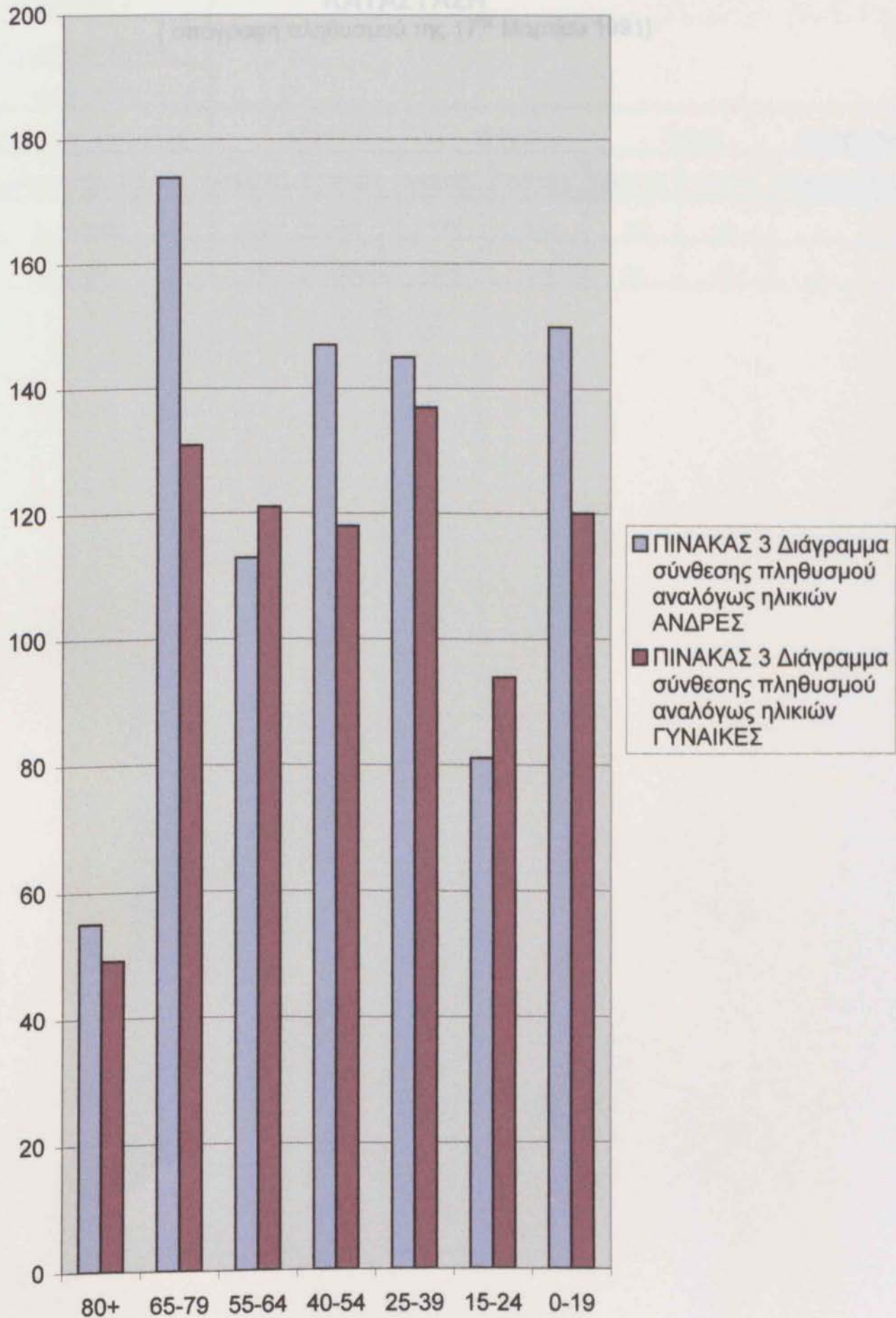
(στοιχεία απογραφής ΕΣΥΕ 17 Μαρτίου 1991)

ΠΙΝΑΚΑΣ 3		
Διάγραμμα σύνθεσης πληθυσμού αναλόγως ηλικιών		
ΗΛΙΚΙΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ
80+	55	49
65-79	174	131
55-64	113	121
40-54	147	118
25-39	145	137
15-24	81	94
0-19	150	120

Από το διάγραμμα που προηγήθηκε διαπιστώνουμε ότι παρατηρείται διατάραξη στην ηλικία, και για τους άνδρες αλλά και για τις γυναίκες, των 65-79 και 15-24 χρόνων.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

(Απολογιστική Εξέλιξη του πληθυσμού της 17^{ης} Μαρτίου 1991)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΦΥΛΛΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

(απογραφή πληθυσμού της 17^{ης} Μαρτίου 1991)

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΦΥΛΛΟ	ΑΝΔΡΑΣ		ΓΥΝΑΙΚΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ		ΑΡΙΘΜΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	
	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΜΙΑΣ	ΔΥΟ
Ανδρες	151	29	175	33	326	31	1	2
Γυναίκες	195	37	242	46	437	41	3	1

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Διάγραμμα πληθυσμού

κατά φύλο και

οικογενειακή κατάσταση

ΑΓΑΜΟΙ**ΕΓΓΑΜΟΙ****ΧΗΡΟΙ****ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΟΙ****ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ- ΔΗΜΟΙ****ΑΝΔΡΕΣ****ΓΥΝ/ΚΕΣ****ΑΝΔΡΕΣ****ΓΥΝ/ΚΕΣ****ΑΝΔΡΕΣ****ΓΥΝ/ΚΕΣ****ΑΝΔΡΕΣ****ΓΥΝ/ΚΕΣ**

Δ ρυοπίδα

132

89

274

238

22

37

1

2

Κύθνος

165

120

249

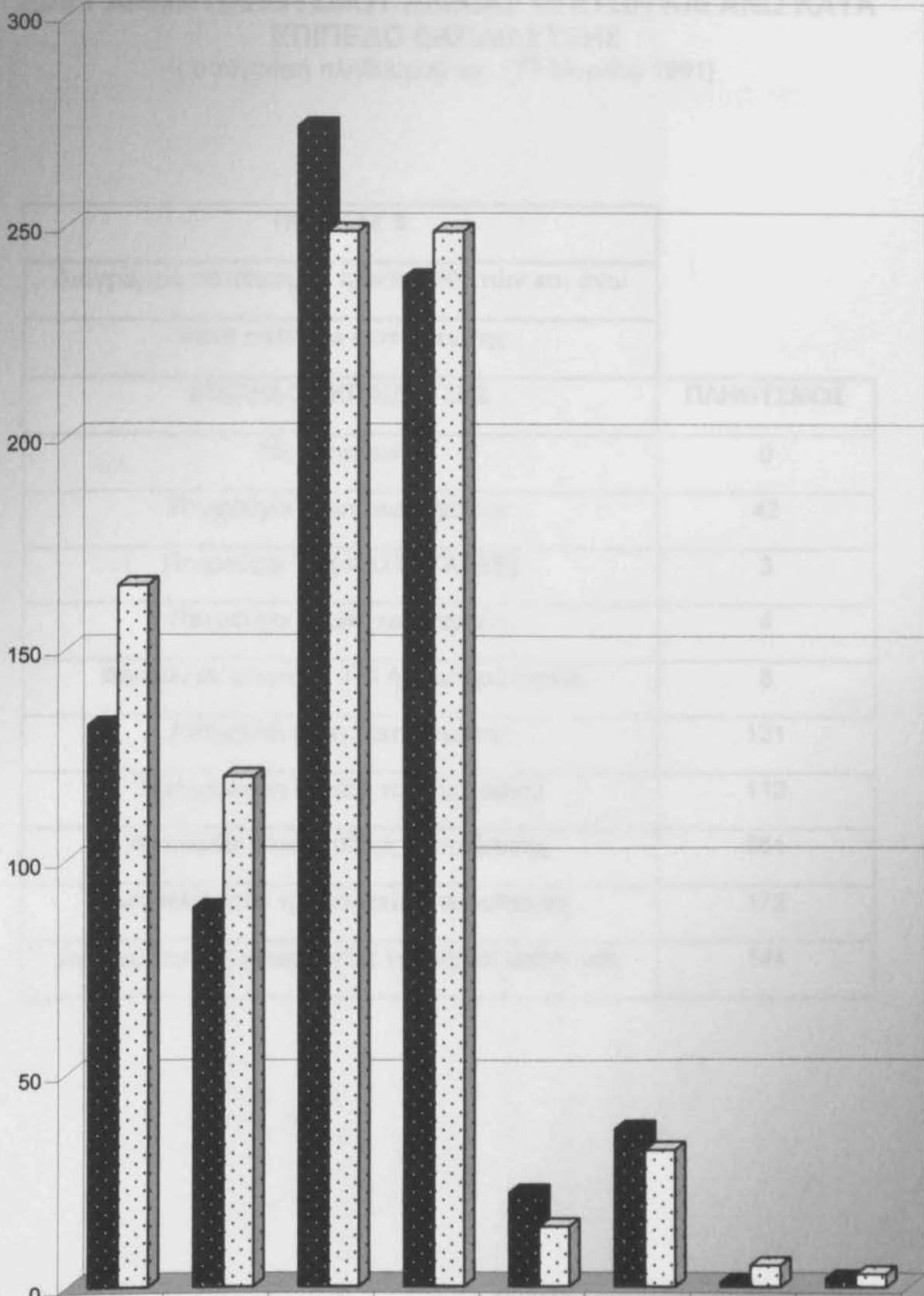
249

14

32

5

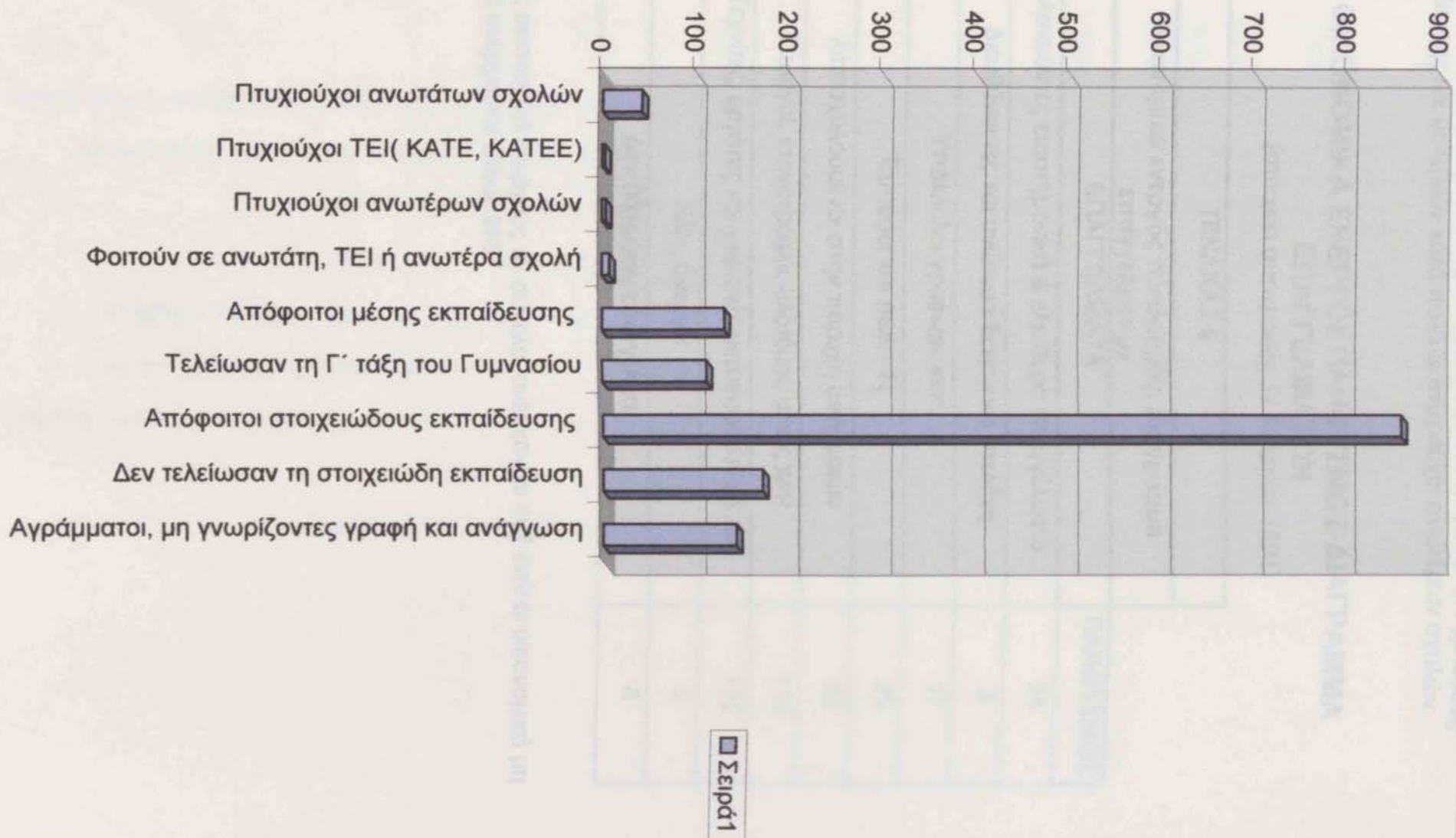
3

	ΑΝΔΡΕΣ ΑΓΑΜΟΙ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΑΓΑΜΟΙ	ΑΝΔΡΕΣ ΕΓΓΑΜΟΙ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΓΓΑΜΟΙ	ΑΝΔΡΕΣ ΧΗΡΟΙ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΧΗΡΟΙ	ΑΝΔΡΕΣ ΔΙΑΖΕΥΓΜΕ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΔΙΑΖΕΥΓΜΕ
■ Δ ρωσιίδα	132	89	274	238	22	37	1	2
□ Κύθνος	165	120	249	249	14	32	5	3

**ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΗΛΙΚΙΑΣ 10 ΕΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΩ ΚΑΤΑ
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**
(απογραφή πληθυσμού της 17^{ης} Μαρτίου 1991)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5	
Διάγραμμα πληθυσμού ηλικίας 10 ετών και άνω	
κατά επίπεδο εκπαίδευσης	
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
Μεταπτυχιακό	0
Πτυχιούχοι ανωτάτων σχολών	42
Πτυχιούχοι ΤΕΙ(ΚΑΤΕ, ΚΑΤΕΕ)	3
Πτυχιούχοι ανωτέρων σχολών	4
Φοιτούν σε ανωτάτη, ΤΕΙ ή ανωτέρα σχολή	8
Απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης	131
Τελείωσαν τη Γ΄ τάξη του Γυμνασίου	112
Απόφοιτοι στοιχειώδους εκπαίδευσης	861
Δεν τελείωσαν τη στοιχειώδη εκπαίδευση	172
Αγράμματοι, μη γνωρίζοντες γραφή και ανάγνωση	144

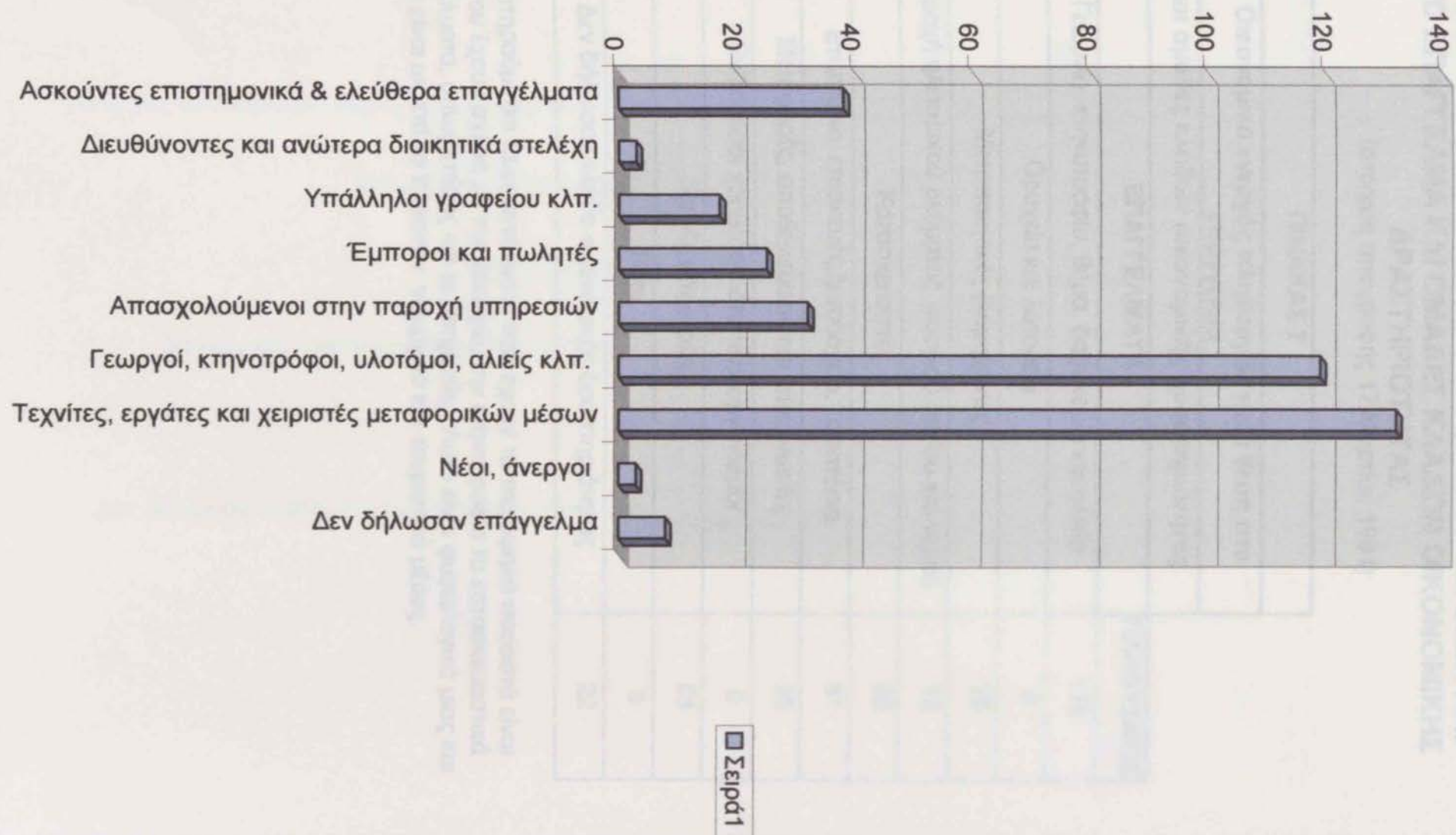
Παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό είναι απόφοιτοι στοιχειώδους εκπαίδευσης και υστερούν κατά πολύ οι πτυχιούχοι ανωτέρων σχολών.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ

(στοιχεία απογραφής 17 Μαρτίου 1991)

ΠΙΝΑΚΑΣ 6	
Οικονομικά ενεργός πληθυσμός. Διάγραμμα επαγγελμάτων	
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
Ασκούντες επιστημονικά & ελεύθερα επαγγέλματα	38
Διευθύνοντες και ανώτερα διοικητικά στελέχη	3
Υπάλληλοι γραφείου κλπ.	17
Έμποροι και πωλητές	25
Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών	32
Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, υλοτόμοι, αλιείς κλπ.	119
Τεχνίτες, εργάτες και χειριστές μεταφορικών μέσων	132
Νέοι, άνεργοι	3
Δεν δήλωσαν επάγγελμα	8

Στους οικονομικά ενεργούς σε σύνολο ανέρχονται 487 ενώ οι οικονομικά μη ενεργοί ανέρχονται στους 985.

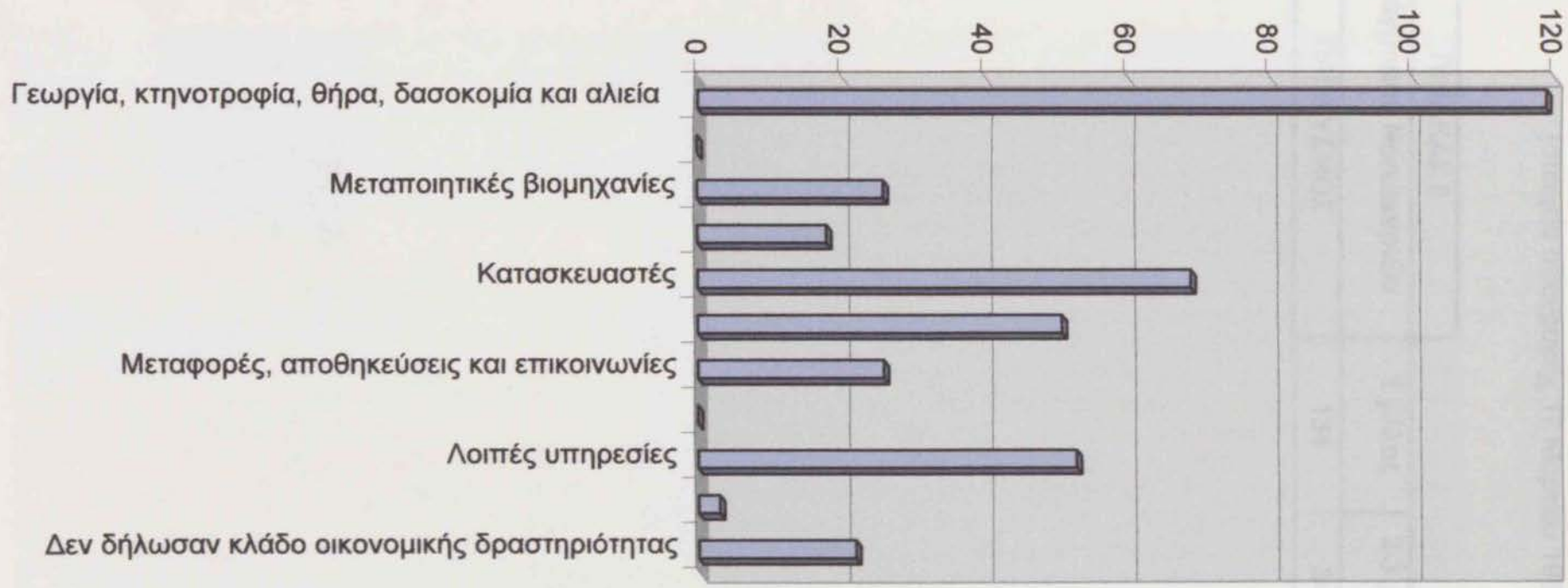

**ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΘΕΣΗ ΚΑΙ
ΣΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΚΑΙ ΟΜΑΔΕΣ ΚΛΑΔΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ**

(στοιχεία απογραφής 17 Μαρτίου 1991)

ΠΙΝΑΚΑΣ 7	
Οικονομικά ενεργός πληθυσμός κατά θέση στο επάγγελμα και ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας	
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία και αλιεία	119
Ορυχεία και λατομεία	0
Μεταποιητικές βιομηχανίες	26
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού	18
Κατασκευαστές	69
Εμπόριο, επισκευές, ξενοδοχεία, εστιατόρια	51
Μεταφορές, αποθηκεύσεις και επικοινωνίες	26
Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	0
Λοιπές υπηρεσίες	53
Νέοι	3
Δεν δήλωσαν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας	22

Παρατηρούμε ότι τα επαγγέλματα που έχουν τα πιο υψηλά ποσοστά είναι αυτά που έχουν σχέση με την γεωργία, την κτηνοτροφία τα κατασκευαστικά επαγγέλματα, όπως επίσης και οι υπηρεσίες. Αυτό είναι φυσιολογικό μιας και το νησί είναι ως επί το πλείστον γεωργικό και τουριστικό μέρος.

■ Σειρά 1

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ
(στοιχεία απογραφής 17 Μαρτίου 1991)

ΠΙΝΑΚΑΣ 8			
Διάγραμμα Νοικοκυριών	1 μέλος	2-3 μέλη	4 μέλη και άνω
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	134	343	143

4 μέλη και άνω

2-3 μέλη

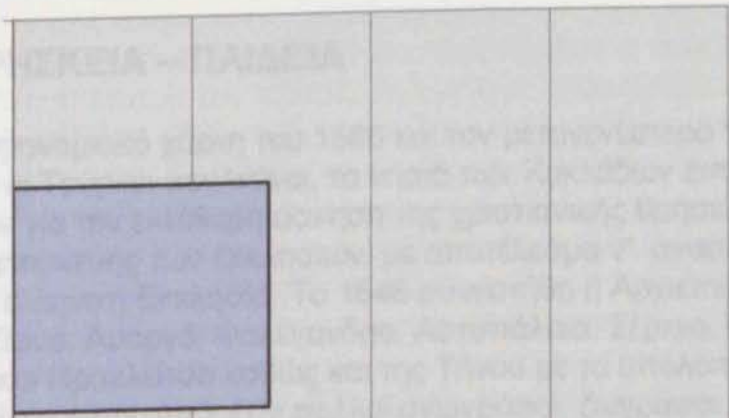
1 μέλος

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

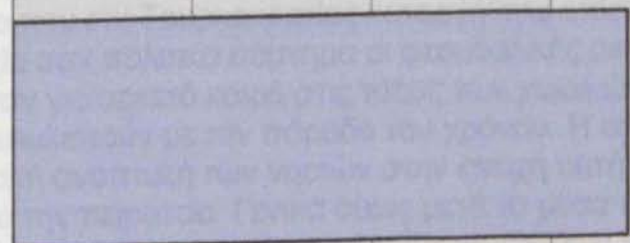
0 100 200 300 400

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

4 μέλη και άνω

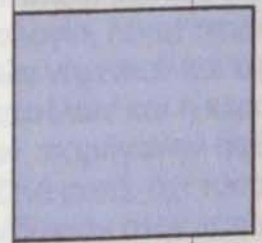

2-3 μέλη

■ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

1 μέλος

0 100 200 300 400

Από το προηγούμενο διάγραμμα παρατηρείται ότι τα περισσότερα νοικοκυριά αποτελούνται από 2-3 μέλη ενώ δεν παρατηρείται μεγάλη απόκλιση μεταξύ των νοικοκυριών που αποτελούνται από 4 μέλη και άνω με αυτά που αποτελούνται από 1 μέλος.

1.7 ΘΡΗΣΚΕΙΑ – ΠΑΙΔΕΙΑ

Με τον προνομιακό χάρτη του 1580 και τον μεταγενέστερο του 1646, που εξέδωσαν οι Τούρκοι σουλτάνοι, τα νησιά των Κυκλάδων επωφεληθήκαν των προνομίων για την ελεύθερη άσκηση της χριστιανικής θρησκείας και το δικαίωμα επισκευής των εκκλησιών, με αποτέλεσμα ν' ανασυγκροτηθεί η ορθόδοξη ελληνική Εκκλησία. Το 1646 συνεστήθη η Αρχιεπισκοπή Σίφνου με τα νησιά Σίφνο, Αμοργό, Φολέγανδρο, Αστυπάλαια, Σέριφο, Μύκονο, Ανάφη, Ίο, Σίκινο και Ηρακλείτσα καθώς και της Τήνου με τα υπόλοιπα νησιά. Την εποχή εκείνη επίσης υπήρξαν πολλοί αγιογράφοι, ζωγράφοι και γλύπτες. Με την αγιογραφία ασχολήθηκαν κυρίως οι ιερείς, αλλά και απλοί άνθρωποι όπως ο Δευτερεύων της Σίφνου, ο Ιωάννης Μαρούλης, ο γιος του Νικόλαος Μαρούλης κ.α.

1.8 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ- ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ- ΠΡΟΪΟΝΤΑ

Παρ' όλο που επί Τουρκοκρατίας καταργήθηκε επίσημα στις Κυκλάδες η Φεουδάρχια σαν πολιτικό σύστημα οι φεουδαλικές οικονομικές σχέσεις επικράτησαν για αρκετό καιρό στις τάξεις των χωρικών, πιο χαλαρές βέβαια, ωστόσο εκφυλιστούν με την πάροδο του χρόνου. Η οικονομική και πληθυσμιακή ανάπτυξη των νησιών στην εποχή αυτή επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από την πειρατεία. Γενικά όμως μετά τα μέσα του 16^{ου} αιώνα αρχίζει η οικονομική ανόρθωση των νησιωτών. Όταν αρχίζει η μεγάλη κίνηση εμπορίου και ταξιδιωτών στην Ελλάδα μεταξύ του 16^{ου} και 17^{ου} αιώνα, το εμπόριο με τις ξένες χώρες είναι ασήμαντο. Παρ' όλα αυτά η κίνηση αυτή κάνει τους νησιώτες να στραφούν προς την θάλασσα με αποτέλεσμα ν' αρχίσει κάποια οικονομική άνοδος στον 17^ο αιώνα.

Αυτοί που ασχολούνται με το εμπόριο είναι οι Φράγκοι ή οι εξελληνισμένοι φεουδάρχες, αλλά όσο ζωηρεύει η εμπορική κίνηση, τόσο εξασθενεί η παλιά φεουδαρχική οργάνωση. Στα μέσα του 17^{ου} αιώνα στα λιμάνια των Κυκλάδων συχνάζουν πλοία κυρίως γαλλικά, αγγλικά, αλλά και βενετσιάνικα σε μικρή βέβαια αναλογία, λόγω πειρατείας, γιατί στα νησιά είχε αναπτυχθεί βιοτεχνία βαμβακερών νημάτων και υφασμάτων. Παράλληλα ανθίζει η βιοτεχνία ψάθινων καπέλων και η κεραμική. Τα νησιά, κατά τις ομολογίες των περιηγητών, παρήγαγαν άφθονο λάδι, κρεμμύδια, μέταξι, κρασί, μέλι, φρούτα και άλλα. Όλα αυτά, όχι τόσο σε μεγάλες ποσότητες, αλλά σε εξαιρετική ποιότητα, έδωσαν στον τόπο μια κάποια οικονομική άνεση, που ενισχύθηκε με την μετανάστευση, που άρχισε την ίδια εποχή. Η οικονομία ήταν κυρίως αγροτική χωρίς ανάπτυξη της ναυτιλίας, εκτός από τα λίγα πλοία που διέθεταν και που αργότερα βέβαια έγιναν περισσότερα, έτσι ώστε σήμερα να αποτελούν βασικό στοιχείο της οικονομίας τους. Η οικονομική ζωή των νησιών σήμερα, εκτός βέβαια από την ναυτιλία, στηρίζεται στην αλιεία, τον

τουρισμό, το εμπόριο, την γεωργία, την κτηνοτροφία, την βιοτεχνία και τα ορυκτά.

Οι κάτοικοι του νησιού δεν αγνοούν τα μέταλλα. Βέβαια δεν μεταχειρίζονται τον χρυσό αλλά τον χαλκό κυρίως, ενώ τέλος δεν πρέπει να ξεχάσουμε ότι πολλοί κυθινιώτες είναι γλύπτες και ζωγράφοι.

Η κτηνοτροφία, η γεωργία και η αλιεία είναι σήμερα οι συνήθεις καθημερινές ασχολίες των κατοίκων του νησιού. Το προϊόντα που βγάξει ο τόπος είναι λίγα δημητριακά, κριθάρι, κηπευτικά, γεώμηλα, κρασί, λάδι κι εσπεριδοειδή. Εκεί όμως που διέπρεψαν ήταν στον τομέα της ναυσιπλοΐας. Άλλωστε οι Κυκλαδίτες έχουν μεγάλη φήμη σαν ναυτικοί. Τελειώνοντας μπορούμε ν' αναφερθούμε στον βιοτεχνικό τομέα. Έτσι έχουμε μελισσοκομεία προηγμένη, εξαιρετη ποιότητα κτηνοτροφικών προϊόντων, όπως μυζύθρες και κοπανιστή. Η μαρμαρογλυπτική, η αγγειοπλαστική, η μεταλλουργία, η ξυλογλυπτική ακολουθούν ενώ η χειροτεχνία των υφαντών απασχολεί ένα μέρος των γυναικών. Η νηματουργεία, βαμβακουργία, βυρσοδεψία άκμασαν τον 19^ο αιώνα και το εμπόριο βρίσκεται από το 1962 σε μαρασμό. Η παραγωγή κρασιών, λαχανικών αποτελεί έναν πόρο ειδικού ενδιαφέροντος. Τέλος η ανάπτυξη του τουρισμού και η ναυπηγική συνθέτουν την πρόοδο και την οικονομική ανάπτυξη του νησιού.

Κατά την θερινή περίοδο μια αρκετά ενδιαφέρουσα αριθμητικά κίνηση ξένων από τον Πειραιά παρατηρείται προς τις ιαματικές πηγές της ΒΑ παραλίας του νησιού.

Επίσης παρατηρείται κίνηση κυνηγών προς την Κύθνο για κυνήγι πέρδικας και ικτίδος, όπως επίσης και ερασιτεχνών ψαράδων για την αλιεία ψαριών εκλεκτής ποικιλίας.

Από έρευνα που έγινε τα τελευταία χρόνια παρατηρούμε την εξής διάρθρωση της οικονομίας:

ΜΕΣΟ	ΠΟΣΟΣΤΑ			ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ
ΠΟΣΟΣΤΟ	1γενής τομέας	2γενής τομέας	3γενής τομέας	δεν δήλωσαν
ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ	29.74	28.49	32.03	9.74

• ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Γεωργία – Κτηνοτροφία

Στον πρωτογενή τομέα απασχόλησης έχουμε απασχολούμενους με αιγοπρόβατα ελεύθερης βοσκής τα οποία εκτρέφονται για το κρέας τους και για τυροκομικά προϊόντα. Έχουμε επίσης ελάχιστους να απασχολούνται με καλλιέργειες, ανάμεσα στις οποίες έχουμε ελαιοπαραγωγή τοπικής ζήτησης, παραγωγή μελιού.

Αλιεία

Δεν υπάρχουν καταγεγραμμένα στοιχεία όσον αφορά τον ακριβή αριθμό των επαγγελματιών ψαράδων, μιας και το επάγγελμα αυτό μπορεί να συνδυαστεί παράλληλα με κάποιο άλλο όπως αυτό του εμπόρου. Πάντως, δεν έχει ιδρυθεί αλιευτικός συνεταιρισμός στο νησί, πράγμα που σημαίνει ότι ο αριθμός των επαγγελματιών ψαράδων είναι πολύ μικρός.

• ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Στον δευτερογενή τομέα, έχουμε απασχολούμενους με την λαϊκή τέχνη

(αγγειοπλαστική, ξυλόγλυπτα, κεντήματα) σε οικογενειακές επιχειρήσεις οι οποίες πάνε παραδοσιακά από γονιό σε παιδί.

- **ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ**

Στον τριτογενή τομέα έχουμε δημόσιους υπαλλήλους (εργαζόμενοι σε ΔΕΗ, ΕΛΤΑ, αστυνομικοί, λιμενικοί, δημοτικοί υπάλληλοι) και απασχολούμενους με τον τουρισμό.

Η τοπική οικονομία βασίζεται στον τουρισμό και την οικοδομική δραστηριότητα.

Εμπόριο

Το εμπόριο αφορά την λαϊκή τέχνη (κεραμικά-ξυλόγλυπτα), ενδύματα, υποδήματα, διατροφή, είδη δώρων, κοσμήματα κ.α. βασικός πυρήνας του εμπορίου είναι η κεντρική αρτηρία στο λιμάνι του Μέριχα. Υπάρχουν τέλος αρκετά καταστήματα στη Χώρα (Κύθνος) και τα Λουτρά.

Τουρισμός

Ένα από τα βασικά έσοδα του νησιού, που αυξάνεται με το πέρασμα των χρόνων, είναι και ο τουρισμός.

Όλο και περισσότεροι κάτοικοι ασχολούνται με τον τομέα αυτό. Τα τελευταία δύο χρόνια με το πρόγραμμα των αγροτουριστικών μονάδων, έχουμε παράλληλη απασχόληση των αγροτών-κτηνοτρόφων με τον τουρισμό με κοινοτική χρηματοδότηση. Εκτός από τα ενοικιαζόμενα δωμάτια και τα ξενοδοχεία, έχουμε απασχόληση με θαλάσσια ξενάγηση ή με εκδρομές σε όλο το νησί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ-ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.1 ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ-ΤΟ ΤΟΠΙΟ

Τα ανεμόδαρτα νησιά του Αιγαίου είναι τ' απομεινάρια του κοσμοχαλασμού που έγινε πριν χιλιάδες χρόνια σ' αυτήν την φρυγμένη από τον ήλιο γη, που βούλιαξε κι αφανίστηκε στα άπυρα, αφήνοντας μερικές κορυφές από τα βουνά της να πλέουν απάνω από την θάλασσα. Αυτές οι κορυφές που απομείνανε μετά το βούλιαγμα της Αιγηίδας Ηπείρου είναι τα σημερινά νησιά του Αιγαίου, αγκαλιασμένα από το βαθυγάλαζο της θάλασσας και λουσμένα μέσα σ' ένα διάφανο, εντατικό και παλλόμενο φως, που αφήνει να φαίνεται όλη η ευγένεια των λεπτών αποχρώσεων που τα ντύνουν.

Σκληρόγραμμα, πετραδερά και άγωνα βουνά, καθώς είναι, με κοφτές κατηφόρες, που βουτάνε στη θάλασσα ξαφνικά, κάβους με μονοκόμματα και σκοτεινόχρωμες σιλουέτες, σχηματίζουνε μικρούς όρμους κι ασφαλισμένα λιμανάκια ή ανοιχτούς κόρφους μ' απέραντες ακρογιαλιές.

Τα βουνά αυτά είναι πλασμένα από τραχείτη, γρανίτη και σχιστόλιθο, και στολίζονται απ' τις αμέτρητες μικρές λάμψεις, που ανάβουνε τα λέπια του μαρμαρυγία, που σκορπισμένος απάνω σε τούτα τα σκούρα πετρώματα τα κάνει να γυαλίζουν κάθε τόσο καθώς τα' αγγίζει το φως του ήλιου. Δίπλα στα τραχιά και βαθύχρωμα βράχια βρίσκει κανείς, πού και πού, ασβεστόλιθους κι άσπρα ή χρωματιστά μάρμαρα.

Τούτα τα ακατάλυτα βράχια έχουνε λιγοστές πρασινάδες, σκορπισμένες σε μικρούς κάμπους ή χαράδρες, και είναι ντυμένα με φτωχούς θάμνους σε ξεθωριασμένες αποχρώσεις που βασιλεύει στη μοναδική τούτη φαλακρότητα. Αυτοί οι θάμνοι αδύνατοι και ξεφτισμένοι, προσπαθούνε να ζήσουν από την φτωχή γη και παλεύουνε με τον δυνατό άνεμο, που φυσάει ολόκληρα μερόνυχτα σε τούτα τα νησιά. Καλαμιώνες στολισμένοι μ' ασπροκόκκινες πικροδάφνες, συκιές και λυγαριές είναι λιγοστές μεριές που το μάτι βρίσκει ξεκούραση από την εναγώνια αναζήτηση του πρασίνου ανάμεσα στο σταχτόμαυρο των βράχων.

Αυτή η γύμνια των βουνών είναι που δίνει την αίσθηση της ερημιάς και σκορπίζει έναν τόνο δραματικότητας στο τοπίο, που είναι η ουσία της νησιώτικης φύσης. Καθώς πλησιάζεις στο νησί, μυρωδιές εξαίσιες ρίγανης, της θρούμπης και της φασκομηλιάς και σε τυλίζουν με τις απλές τους μυρωδιές. Τούτα τα δυνατά και απλά αρώματα ξεχύνονται παντού και συμπληρώνουνε την εντύπωση της τραχύτητας και της έλλειψης που δοκιμάζει κανείς από την φτωχή χλωρίδα, την ξερή γη, το δυνατό κι επίμονο άνεμο, ολοκληρώνοντας την μονόπλευρη σύσταση της έκφρασης του τοπίου. Εκτός από την χαμηλή βλάστηση των θάμνων μπορεί κανείς να βρει λιόδεντρα, αμπέλια και φρουτόδεντρα, μα πάντα τραβηγμένα στο εσωτερικό τους σε μέρη προφυλαγμένα από τους δυνατούς ανέμους που φυσάνε έτσι, που από την θάλασσα τις πιο πολλές φορές Δε φαίνεται τίποτα που να προδίδει πλούσια βλάστηση.

Αξεχώριστο από την ουσία του τοπίου είναι το ασταμάτητα φύσημα του βοριά που γεννάει μια γόνιμη ανησυχία στην καρδιά, και τονίζει την υπόστασή

του την τραγική και λειψή μ' έναν υποβλητικό τρόπο, το ίδιο μισά εκδηλωμένο, καθώς το επίμονο σφύριγμά του κόβεται κάθε τόσο ξαφνικά με μικρές και μεγάλες σιωπές, σπάζοντας τις μονότονες νότες του ίσου του. Τούτη η παραγμένη μουσική του ανέμου που σκεπάζει το κάθετί, κινώντας την φαντασία μας στις πιο απίθανες προεκτάσεις και συμπληρώσεις του τοπίου μας δένει τελειωτικά μαζί του χαρίζοντάς μας την μουσική ερμηνεία της παράξενης μορφής του. Μια τέτοια μουσική ερμηνεία Δε θα μπορούσε ν' ακουστεί αλλού παρά μονάχα σε πολύ φως έτσι η ουσία του τοπίου ξεχύνεται τριγύρω πλασμένη από μορφές εξαυλωμένες μέσα στο φως κι από χρώματα που σβήνουν μέσα σε τρελούς ήχους.

2.2 ΤΟ ΔΟΜΗΜΕΝΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ – ΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ – ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΑ ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ

Οι διάφοροι περιηγητές που ταξίδεψαν στα χρόνια της Τουρκοκρατίας και μετά, στις Κυκλάδες, ελάχιστες πληροφορίες μας δίνουν, δυστυχώς, για τους οικισμούς και την αρχιτεκτονική τους. Αναφέρουν κυρίως το ωραίο κλίμα, τα προϊόντα και τις αρχαιότητες.

Για τα σπίτια, που αποτελούν στους οικισμούς το δομημένο περιβάλλον, διακρίνουμε κυρίως δύο κατηγορίες : (α) τα στενομέτωπα και (β) τα πλατυμέτωπα. Ο τύπος των στενομέτωπων μονόσπιτων προέκυψε, λόγω οχυρωματικής διάταξης απέναντι στις επιθέσεις των πειρατών, αλλά οπωσδήποτε από οικονομικούς λόγους χώρου και κόστους κατασκευής, σε συνδυασμό με την πολεοδομική δομή του οικισμού και ανάλογα με τις κοινωνικές αντιλήψεις της εποχής. Αυτές αφορούν τόσο την λιγότερη στέγαση των φτωχότερων οικογενειών, όσο και τις δυνατότητες εύκολης λύσης στο θέμα της προίκας. Αυτός ο τύπος κατοικίας υπάρχει με δύο και με τρεις ορόφους και οι προσπελάσεις ορόφου και ισογείου είναι έτσι διατεταγμένες, σε σχέση με τους δρόμους, ώστε ν' απαιτείται μια μεγάλη βόλτα για να πάει κανείς από το ένα στο άλλο. Αποτελεί όμως ένα τυπικό παράδειγμα οριζόντιας ιδιοκτησίας και τον τύπο αυτό τον συναντάμε με παραλλαγές.

Η ανέγερση των οικοδομών στους οικισμούς, θα πρέπει ν' ακολουθούσε παλιότερα τους ισχύοντες κανόνες του εθιμικού δικαίου, όπως αυτοί είχαν διαμορφωθεί. Τα τελευταία χρόνια απαιτούνται άδειες και εφαρμόζονται ορισμένοι όροι δόμησης βάσει του Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού για κτίρια από σπλισμένο σκυρόδεμα.

Η πρώτη επαφή μας με τα κατάλευκα χωριά στα νησιά γίνεται από πολύ μακριά, από τη θάλασσα όταν ταξιδεύουμε ακόμα και δεν διακρίνουμε παρά σκόρπιες άσπρες επιφάνειες απάνω στα σκοτεινόχρωμα βουνά, χωρίς να βλέπουμε λεπτομέρειες, κάτι που να ξεχωρίζει αμέσως, άμα κοιτάξει κανείς την τοποθέτηση των οικισμών πάνω στο νησί, αυτό που βλέπει είναι η απομάκρυνσή τους από την θάλασσα και το σκόρπισμα στο εσωτερικό του. Αυτή η απομάκρυνση υπαγορεύτηκε από τον κίνδυνο που διατρέχουν οι νησιώτες από τις συχνές πειρατικές επιδρομές, που σταμάτησαν εντελώς μονάχα μετά την επανάσταση. Το σκόρπισμα των οικισμών σε ολόκληρη σχεδόν την καλλιεργήσιμη επιφάνεια του νησιού διευκόλυνε πολύ την ανάπτυξη της γεωργίας που με το άγονο έδαφος θα ήταν προβληματική. Για να συγκρατηθεί το λιγοστό χώμα, που αναγκάζει τον άνθρωπο να χτίζει ατελείωτους χαμηλούς τοίχους από ξερολίθι που στηρίζουν τη γη και δεν αφήνουν το χώμα να παρασυρθεί από τα νερά της βροχής (τοίχος

αντιστήριξης του εδάφους των χωραφιών). Όλες αυτές οι ξερολιθιές επηρεάζουν σοβαρά το τοπίο με την γραμμικότητα, ενώ ταυτόχρονα, καθώς είναι ομοιόχρωμες με το τριγύρω έδαφος δένονται μαζί του τόσο, που καμιά φορά δυσκολεύεται το μάτι να τις ξεχωρίσει παίρνοντάς τες πως είναι πτυχές και περίγυροι των βράχων. Στην περίπτωση κωνικών λόφων, οι τοίχοι αυτοί δημιουργούνε μία εντυπωσιακή κλιμακωτή διάταξη γεωμετρικής μορφής.

Η πρωτεύουσα, η Χώρα όπως την λένε, είναι ένα μεγάλο χωριό, σε μεγάλη απόσταση από τη θάλασσα χτισμένη. Η αποβίβαση από το πλοίο γίνεται σ' ένα παραθαλάσσιο οικισμό, το Μέριχα, που είναι το ναυτικό κέντρο του νησιού, αποτελεί την «σκάλα» του και βρίσκεται σε φυσικό λιμάνι.

Τα κοινά χωριά δεν έχουν κανένα είδος οχύρωσης και αποτελούνε τον συνηθισμένο τύπο νεώτερου νησιώτικου οικισμού που είναι ελεύθερος κι ανοικτός απ' όλες τις μεριές του. Αυτοί οι οικισμοί γεννήθηκαν εντελώς φυσικά, χωρίς κανένα σχέδιο καν, μεγάλωσαν σιγά-σιγά με τον καιρό, γι' αυτό κι ανάπτυξή τους είναι τυχαία και συμπτωματική και γίνεται δίχως καμιά πρόβλεψη.

Στο κεντρικό οικιστικό πλέγμα έχουμε μερικές λεπτές διακρίσεις ως προς την κοινωνική στάθμη των κατοίκων και το επίπεδο των κατοικιών τόσο ανάμεσα στους οικισμούς όσο και μεταξύ των συνοικιών. Έτσι γενικά ξεχωρίζουν από την νεοκλασικίζουσα μορφή τους και έγιναν στις αρχές του 20ου αιώνα. Τα περισσότερα χτίστηκαν πάνω σε παλαιότερα σπίτια και το γεγονός ότι είναι συγκεντρωμένα σε γειτονιές οφείλεται ίσως σε φιλικούς και συγγενικούς δεσμούς που ώθησαν παλαιότερα στη μετανάστευση άτομα που άνηκαν στην ίδια οικογένεια. Έτσι η οικονομική ευχέρεια που απέκτησαν έδωσε την δυνατότητα της ανοικοδόμησης. Επίσης υπάρχουν οι λαϊκές συνοικίες με νεότερα σχετικά σπίτια, ενώ έχουμε και παλαιότερα σπίτια μεσαίου και μικρού μεγέθους. Τέλος έχουμε και σπίτια με έναν αγροτικό χαρακτήρα, σπίτια που συνήθως είναι μικρά.

Παρ' όλες αυτές τις διακρίσεις δεν δημιουργούνται στεγανοί διαχωρισμοί στις συνοικίες, ούτε διασπάται η ενότητα του οικιστικού συνόλου. Αυτό οφείλεται κυρίως στα μικρά μεγέθη των περιοχών που ξεχωρίζουν και που δεν είναι τέτοιας κλίμακας ώστε ν' αποτελέσουν αυτόνομα και ανεξάρτητα οικιστικά σύνολα. Άλλωστε η ανάμιξη της στάθμης των κατοικιών που χαρακτηρίζει γενικά τους οικισμούς, εμποδίζει την δημιουργία ευρύτερων ζωνών και ούτε στην πολεοδομική μορφή διαφαίνεται μια τέτοια πρόθεση.

Στους κεντρικούς οικισμούς δεν παρατηρείται ιδιαίτερος κανόνας στον τρόπο με τον οποίο συνδέονται τα σπίτια το ένα με τα' άλλο. Κάθε φορά ανάλογα με την περίπτωση προκύπτει και η μορφή, αλλά συνήθως ακουμπάει το ένα σπίτι με τ' άλλο. Διακρίνεται μία στροφή των υπαίθριων χώρων (αυλές και βεράντες) προς την κατεύθυνση ΝΑ ή Ν . αυτή η στροφή όμως μπορεί να προκύπτει από την μορφή του εδάφους. Σχεδόν όλα τα σπίτια έχουν έναν υπαίθριο χώρο, αλλά μάλλον μικρό, ενώ η σύνδεση των σπιτιών μεταξύ τους και με τα καταστήματα και τις εκκλησίες δεν ακολουθεί κάποιους κανόνες. Οι ιδιοκτησίες δεν έχουν κανονικό σχήμα και έτσι τα κτίρια μπλέκονται το ένα με το άλλο, με μια πρόθεση προσαρμογής στις δυνατότητες που προσέφερε κάθε φορά ο οικοδομήσιμος χώρος, ανάλογα με τα υφιστάμενα κτίρια, τις διαδοχικές προσθήκες και τις τροποποιήσεις. Πολλές φορές μέσα στους οικισμούς ξεχωρίζουν ομάδες σπιτιών που μοιάζουν σαν να αποτελούν ένα ιδιαίτερο σύνολο. Αυτό οφείλεται στον τρόπο που προσαρμόσθηκε το ένα κτίριο με το άλλο και πολλές φορές στον συνδυασμό των αυλών, όπου η

προσπέλαση ενός σπιτιού γίνεται μέσα από την αυλή του άλλου. Δεν είναι δυνατόν να διευκρινισθεί αν αρχικά τα σπίτια αυτά άνηκαν σε μέλη της ίδιας οικογένειας μέσα σε ένα οικογενειακό οικόπεδο, όπου και χτίστηκαν σιγά-σιγά. Είναι ένα θέμα που απαιτεί ιδιαίτερη και διεξοδική έρευνα. Πάντως οι πληροφορίες των κατοίκων οδηγούν στο συμπέρασμα πως άλλοτε συμβαίνει αυτό και άλλοτε όχι, οπότε ο συνδυασμός αυτός των σπιτιών σ' ένα ιδιαίτερο σύνολο οφείλεται σε άλλους παράγοντες. Σε όλα τα σχέδια ο μόνος κανόνας που διαφαίνεται είναι ότι γενικά τα σπίτια είναι χτισμένα στη μια ή δυο άκρες του οικοπέδου, αλλά καμιά φορά και στις τρεις, αφήνοντας τον υπαίθριο χώρο της αυλής ή της βεράντας από την μία πλευρά κατά προτίμηση προς Α ή Ν. μόνο στα νεότερα νεοκλασικίζοντα σπίτια των εύπορων οικογενειών παρατηρείται η τοποθέτηση του σπιτιού σε τρόπο ώστε το οικόπεδο να περιβάλλει το κτίσμα. Σε όλα τα παραδοσιακά σπίτια κατά κανόνα, έστω κι αν υπάρχουν ελεύθεροι χώροι στις διάφορες πλευρές, υπάρχει μία ιεράρχηση, ένας είναι ο κύριος ελεύθερος και το σπίτι το διακρίνει μία ράχη. Το κτίριο ανοίγεται προς μία κατεύθυνση, όπου και η κυρίως αυλή.

2.3 ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ-ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ

Η πρωτεύουσα της Κύθνου είναι χτισμένη κατά το ελεύθερο οικοδομικό σύστημα ή το κατά πτέρυγες, και σποραδικά το συνεχές και δίνει την εικόνα οικισμού με συγκεντρωμένα τα χτίσματά του. Τα υπόλοιπα χωριά, οι συνοικισμοί και οι μικροσυνοικισμοί έχουν τα σπίτια τους χτισμένα σε απόσταση το ένα από το άλλο μικρή ή μεγάλη και παρουσιάζουν ένα τύπο οικισμού διασκορπισμένο που πιάνει μεγάλη έκταση.

Στο πολεοδομικό σχέδιο της πρωτεύουσας της Κύθνου συναντάμε και τους αδιέξοδους δρόμους.

Κάνοντας μια περιήγηση στους οικισμούς της Κύθνου ο επισκέπτης συναντά το θλιβερό φαινόμενο των εγκαταλελειμμένων σπιτιών που σιγά-σιγά ερειπώνονται μετά την εγκατάλειψη των κατοίκων τους που έχουν μεταναστεύσει στα αστικά κέντρα προς αναζήτηση πόρων ζωής.

Χαρακτηριστικός τύπος κυθινιώτικου οικισμού, πολύ διαδεδομένος, είναι ο γεωργικός μικροσυνοικισμός από δυο- τρία σπίτια και πάνω. Ο τύπος αυτός δημιουργήθηκε καθώς τα μέλη μιας οικογένειας ξωμάχων, που είχε το αγροτικό σπιτάκι της χτισμένο σε μια ερημιά κοντά στα χτίσματά της για να τα καλλιεργεί ευκολότερα, μεγάλωναν δημιουργώντας δε και αυτοί τις δικές τους οικογένειες έχτιζαν το σπίτι τους κοντά στο πατρικό τους. Η ανάπτυξη των οικογενειακών αυτών μικροσυνοικισμών γίνεται με ένα άπλωμα βραδύτατο, βασισμένο απάνω στο βαθμιαίο μέγλωμα της αρχικής οικογένειας.

Πλακόστρωτο στους δρόμους της Κύθνου θα συναντήσουμε κυρίως σε τμήματα δρόμων που λασπώνουν το χειμώνα. Τα πλακόστρωτα είναι φτιαγμένα από λογής- λογής χοντρόπετρες που στα απότομα ανεβάσματα παρουσιάζουν και σκαλοπάτια.

Το λιμάνι του νησιού είναι μια πολυσύχναστη παραλία και συμπαθητική μικροπολιτεία μ' ένα μικρό γραφικό λιμάνι. Είναι μία γραφική αιγαιοπελαγίτικη ασπροπολιτεία όπου το άσπρο χρώμα είναι αυτό που θα συναντήσει κανείς στα χτίσματα.

Οι τοίχοι των χτισμάτων είναι ασπρισμένοι και στις απόμερες παλιές γειτονιές κυριαρχεί το δώμα. Η κυρίαρχη και εντυπωσιακή νότα που δεσπάζει

Παλινοί βόσκοι και βοσκίνα
των χωριών, όπου οι παλινοί,
οι ανεβαστικοί, να αγοράσουν, να
αποφύγουν των βόσκων, οι γυαλιστεροί
δυνατοί των ερώσεων οικίας
επιτελεστικοί χωριά.

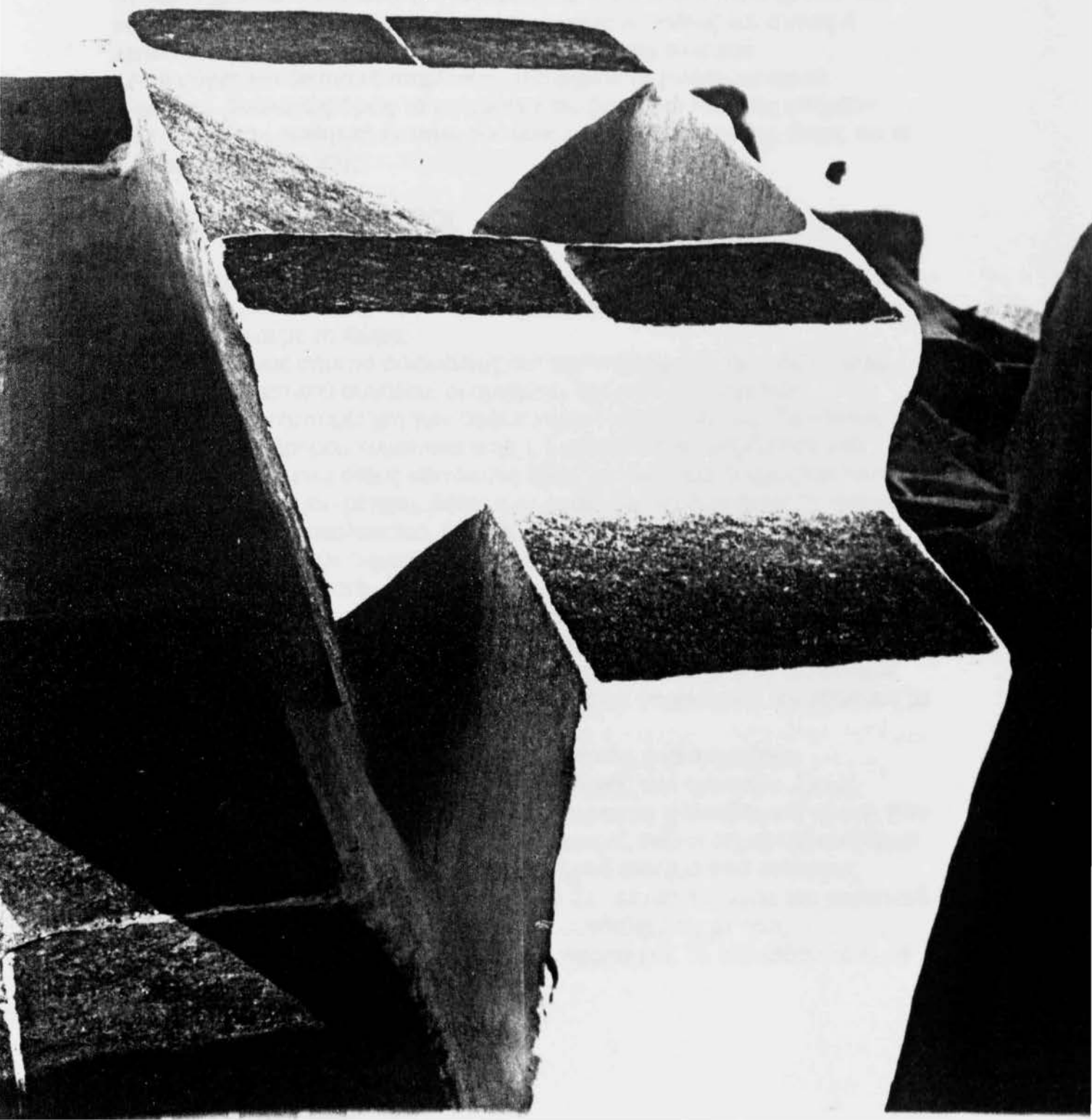

41

42

στην μικροπολιτεία της Παναγιάς της Κανάλας είναι η ομώνυμη εκκλησία, χτισμένη πανοραμικά στο βράχο.

Ο κατ' εξοχήν πολεοδομικός εξοπλισμός στους οικισμούς είναι τα πλακόστρωτα και τα πεζούλια, στους δρόμους και τους λοιπούς κοινόχρηστους χώρους. Σε πολλά σημεία υπάρχουν ακόμα πεζούλια που αρχικά έγιναν για την άνοδο και κάθοδο από τα ζώα. Αυτά τα πεζούλια συνήθως είναι χτισμένα μπροστά από τους τοίχους των σπιτιών και σε συνδυασμό με τις χαμηλές μάντρες των αυλών, αποτελούν έναν πολύτιμο εξοπλισμό των δρόμων, χρήσιμο για την ξεκούραση των πεζών, ενώ παράλληλα είναι και ένα είδος πολεοδομικού διάκοσμου. Ιδιαίτερη αισθηματική αξία αποκτούν τα πλακόστρωτα με το άσπρισμα των αρμών, που γίνεται από τις νοικοκυρές στο κομμάτι του δρόμου μπροστά από κάθε σπίτι.

Στα κεντρικότερα σημεία των πεζοδρόμων και υπαίθριων δημοσίων χώρων εν γένει υπάρχει κάποια πρόβλεψη για την απορροή ομβρίων υδάτων. Υπάρχει δίκτυο υδρεύσεως, ενώ ακόμα βρίσκονται κοινόχρηστα πηγάδια από τα παλιά χρόνια. Η παράδοση αναφέρει επίσης για παλαιότερα χρόνια και κοινόχρηστες γούρνες για το πλύσιμο των ρούχων, καθώς και κρήνες ή κρηναία κτίσματα για την ύδρευση των κατοίκων του οικισμού.

Από σύγχρονα δίκτυα εξυπηρέτησης υπάρχουν το τηλέφωνο και το ηλεκτρικό. Δυστυχώς όμως τα υπαίθρια καλώδια και οι κολώνες υπήρξαν μοιραία για την αισθητική ενότητα του οικιστικού περιβάλλοντος, όπως και οι κεραίες της τηλεόρασης.

2.4 ΚΟΙΝΟΦΕΛΕΙΣ ΧΩΡΟΙ

Η επιφάνεια του νησιού αυλακώνεται από πυκνό δίκτυο μικρών αγροτικών δρόμων και μονοπατιών, που απλώνονται παντού και ενώνουν τα χωριά μεταξύ τους και με τη Χώρα.

Αν εξαιρέσουμε σήμερα ορισμένους αυτοκινητόδρομους, σε κανένα άλλο σημείο του οικιστικού συνόλου, οι αμαξωτοί δρόμοι δεν αποτελούν κυκλοφοριακή εξυπηρέτηση των πεζών μέσα στους οικισμούς. Το πλάτος του κεντρικού πεζοδρόμου κυμαίνεται από 1.5 m έως 3.5 m, φαρδύτερο στα κεντρικά σημεία, ενώ στους κεντρικούς δρόμους είναι μικρότερο φτάνοντας καμιά φορά κάτω του μέτρου. Λόγω των υψομετρικών διαφορών σε πολλά σημεία υπάρχουν σκαλοπάτια. Επίσης λόγω περιορισμένου πλάτους του δρόμου κυκλοφορούν συχνά δίκυκλα και τρίκυκλα τελευταία, όπως και όπου αλλού είναι αυτό δυνατό.

Ένα γενικό χαρακτηριστικό όλου του δικτύου των πεζοδρομίων είναι ο πλούτος από οπτικές φυγές που προσφέρει και η ποικιλία της προοπτικής. Αυτό κυρίως οφείλεται στην έλλειψη γεωμετρικής χάραξης, στις αποκλίσεις των αξόνων των δρόμων, καθώς επίσης και στην μορφολογία του εδάφους με τις υψομετρικές διαφορές.

Οι ελεύθεροι χώροι στην προκειμένη περίπτωση χαρακτηρίζουν χρονολογικά την εξέλιξη της πολεοδομικής δομής των οικισμών. Στους κεντρικούς οικισμούς οι διαφαινόμενοι κοινόχρηστοι πολεοδομικοί χώροι, που ανήκουν στο παραδοσιακό σύστημα, είναι μικροί, ενώ οι σημερινοί ελεύθεροι χώροι, που αποτελούν σημαντικά πολεοδομικά στοιχεία από απόψεως μεγέθους, δημιουργήθηκαν τον 20ο αιώνα. Σε ορισμένα σημεία του οικιστικού συνόλου που υπάρχουν σήμερα πλατείες συνδεδεμένες με τους αυτοκινητόδρομους, είναι διαμορφωμένες πρόσφατα. Τα πολεοδομικά αυτά

στοιχεία, όπως είναι φυσικό, είναι κάπως ξένα από το όλο πνεύμα που χαρακτηρίζει τους οικισμούς και που είναι καθαρά παραδοσιακό. Από άποψης λειτουργίας οι πλατείες αυτές έχουν αποκτήσει μία οργανική χρήση, γιατί στα σημεία αυτά διεξάγεται, όπου είναι αυτό δυνατό, η εξυπηρέτηση της δι' αυτοκινήτων και λεωφορείων συγκοινωνίας.

Παλαιότερα και πριν από την χρήση αυτοκινήτων, η κύρια πλατεία του οικισμού ήταν πάνω στον κεντρικό δρόμο του οικισμού. Η πλατεία αποτελούσε πριν από τον τελευταίο πόλεμο το κέντρο του οικισμού, οργανικά συνδεδεμένη με τα καταστήματα και τα καφενεία της γειτονιάς. Υπάρχουν επίσης και πλήθος άλλοι μικρότεροι ελεύθεροι χώροι που αποτελούν διαπλατύσεις των δρόμων συνήθως σε συνδυασμό με τους αυλόγυρους των εκκλησιών, που φαίνεται πως τα παλιά χρόνια αποτελούσαν τους κυριότερους υπαίθριους χώρους οικισμών. Ακόμα πρέπει να σημειωθεί πως η έλλειψη σαφούς διαχωρισμού των ιδιωτικών ελεύθερων χώρων από τους δημόσιους δημιουργεί μια πλούσια εντύπωση πολεοδομικού χώρου μέσα στους οικισμούς. Τα σπίτια δεν έχουν εδώ ψηλές μάντρες, αλλά χαμηλά πεζούλια που χωρίζουν τις αυλές από τους δρόμους και αυτό είναι ένα έντονο χαρακτηριστικό στα οικιστικά συγκροτήματα του νησιού. Γενικά στους μικρούς ελεύθερους χώρους μέσα στους οικισμούς η μορφή είναι ελεύθερα προσαρμοσμένη με τα κτίρια και την κίνηση των πεζών.

2.5 ΔΕΣΠΟΖΟΥΣΕΣ- ΠΟΛΟΙ ΕΛΞΕΩΣ- ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ

Οι κύριες δεσπόζουσες στους οικισμούς είναι κατ' αρχήν οι φυσικές, όπως οι λόφοι που είναι μέσα στους οικισμούς και στη συνέχεια οι εκκλησίες. Ακόμα σαν δεσπόζουσες πρέπει να προστεθούν οι λίγοι ανεμόμυλοι και οι περιστεριώνες. Όλα αυτά αποτελούν σημεία αναφοράς για προσανατολισμό και αντίληψη εν γένει του περιβάλλοντος.

Στον τρόπο διαβίωσης των κατοίκων πάλι, οι εκκλησίες είναι ένας από τους σημαντικότερους πόλους έλξης ακόμα και σήμερα. Στη συνέχεια ακολουθούν οι πλατείες με τα καφενεία, ιδίως σε ορισμένους οικισμούς όπου σταθμεύουν και τα λεωφορεία και διάφορα αυτοκίνητα και ακόμα και το συγκεντρωμένο εμπορικό και διοικητικό κέντρο. Στους θερινούς μήνες τις τελευταίες δεκαετίες, οι παραλίες για τα θαλάσσια μπάνια συγκεντρώνουν επίσης την προτίμηση των κατοίκων, και βέβαια δεν πρέπει να παραλειφθεί και η κίνηση στο λιμάνι, που υπάρχει στο νησί.

Ιδιαίτερα για τις εκκλησίες μπορούμε να πούμε ότι οι οικισμοί του νησιού είναι διάσπικτοι από ένα πλήθος εκκλησιών αποτελώντας ένα σοβαρό πολεοδομικό στοιχείο. Χαρακτηριστικός είναι ο αριθμός τους και η ένταξή τους στο οικιστικό περιβάλλον. Ανακατεμένες πυκνά με τα σπίτια και στην ίδια κλίμακα οι περισσότερες αποτελούν μία συνέχεια του όλου οικιστικού συστήματος. Οι αυλές τους, όπως ήδη έχουμε αναφέρει, συνδέονται απλά και οργανικά με τους πεζόδρομους ή και τις αυλές των σπιτιών πολλές φορές, χωρίς μνημειακή χάραξη, προσαρμοσμένες στην πολεοδομική δομή των κατοικιών. Οι περισσότερες συνδέονται με τον κεντρικό πεζόδρομο ή γενικά με τον κύριο πεζόδρομο της συνοικίας ή της περιοχής. Είναι δύσκολο δηλαδή να διευκρινισθεί αν προϋπήρξε ο δρόμος πάνω στον οποίο έγιναν οι εκκλησίες ή αντιστρόφως αν ο δρόμος χυράχθηκε για να τις εξυπηρετεί. Μπορεί όμως να συμβαίνουν και τα δύο, πράγμα που είναι το πιθανότερο.

Σε αρκετές εκκλησίες, που παλαιότερα χτίστηκαν σαν ιδιωτικές και παραχωρήθηκαν μετά στις ενορίες ή στην κοινότητα, σιγά-σιγά με τις διάφορες ανακαινίσεις ή διαμόρφωση της αυλής πήρε πάλι χαρακτήρα κοινόχρηστου χώρου. Αυτές οι εκκλησίες, οι περισσότερες, είναι συνήθως και μεγαλύτερες λόγω των ανακαινίσεων που έγιναν τον 19^ο και στις αρχές του 20ου αιώνα. Πολλές όμως παραμένουν με το ύψος της ιδιωτικής εκκλησίας και σ' αυτό συντείνει βέβαια και η θέση τους που συχνά είναι έξω από τους κεντρικούς πεζόδρομους, αλλά κυρίως ο τρόπος που συνδέεται το κτίριο και η αυλή του με τα γύρω σπίτια. Στις περιπτώσεις αυτές η αυλή περιορίζεται συνήθως σε μία πλευρά και δεν περιβάλλει το κτίριο, όπως συμβαίνει κατ'εξοχήν με τις μεγάλες εκκλησίες. Υπάρχουν και περιπτώσεις, όπου οι ιδιωτικές εκκλησίες ήταν μέσα στις αυλές των σπιτιών και που διατηρούνται έτσι μέχρι σήμερα. Σε όλες τις εκκλησίες και ειδικά στις μεγαλύτερες υπάρχει πάντα ένας αρχικά μεγάλος αυλόγυρος με πεζούλια για τις συγκεντρώσεις, αναλόγως με το μέγεθος και τη σημασία της εκκλησίας. Οι χώροι αυτοί είναι από τους σημαντικότερους ελεύθερους χώρους μέσα στους οικισμούς.

2.6 ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

Σε κάθε ένα από τα χωριά του οικιστικού συγκροτήματος υπάρχει και ένα εμπορικό κέντρο, ανάλογα με το μέγεθος του οικισμού. Η στοιχειωδέστερη μορφή που συναντάμε είναι το μικρό μπακάλικο συνδυασμένο με καφενείο. Η αμέσως επόμενη μορφή είναι κατάστημα γενικού εμπορίου και καφενεία ξεχωριστά, αλλά χωρίς άλλο είδος μαγαζιού. Έχουμε όλων των ειδών τα καταστήματα και ακόμα πανδοχείο, ταβέρνες και ζαχαροπλαστεία. Τα καταστήματα είναι γενικά λιανικού εμπορίου. Λόγω του ότι η τροφοδοσία σε αρκετά είδη γίνεται απ' ευθείας με τον Πειραιά και την Αθήνα, το εμπορικό κέντρο καλύπτει στοιχειώδεις ανάγκες. Δυο-τρία καταστήματα τροφίμων χειρίζονται και τη χονδρική πώληση διάφορων ειδών σε άλλα μικρότερα.

Στις παλαιότερες εποχές οι φούρνοι ήταν εγκατεστημένοι στις αυλές των μεγαλύτερων σπιτιών, εξυπηρετώντας μια ολόκληρη γειτονιά. Ο φούρναρης που αναλάμβανε το ψήσιμο κρατούσε ένα μέρος από τα ψωμιά της κάθε οικογένειας για αμοιβή και αυτό γινότανε μια φορά την εβδομάδα, κάθε Σάββατο. Κάτι παρόμοιο συνέβαινε και με τα λιοτρίβια, τα οποία διέθεταν ορισμένες οικογένειες. Αυτά είναι χαρακτηριστικά της πρωτογενούς παραγωγής που διέκρινε την οικονομία του νησιού άλλοτε.

Σε όλους τους οικισμούς, τα εμπορικά αυτά κέντρα είναι πάνω στον κεντρικό πεζόδρομο, εγκατεστημένα τις περισσότερες φορές σε κτίρια ειδικά κτισμένα για μαγαζιά και ανακατεμένα με τα σπίτια και τις εκκλησίες. Παρατηρείται δηλαδή ένας συνδυασμός εμπορικών, διοικητικών, πνευματικών και ψυχαγωγικών εξυπηρετήσεων που μαζί με τις κατοικίες αποτελεί ένα ανοιχτό σύστημα.

2.8 ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

Τα διοικητικά κέντρα (γραφεία κοινότητας, ταχυδρομείο κλπ.) στεγάζονται σε κτίρια που βρίσκονται στον κεντρικό πεζόδρομο που είναι και το εμπορικό κέντρο όπλου του οικιστικού συγκροτήματος. Τα νεώτερα γραφεία ΟΤΕ, ΔΕΗ στεγάζονται σε καινούρια κτίρια πάνω στους νέους αυτοκινητόδρομους που διαπερνούν το οικιστικό σύνολο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Η αρχιτεκτονική στην Κύθνο παρουσιάζει βέβαια όλα τα κοινά γνωρίσματα που επικρατούν στα νησιά του Αιγαίου, έχει όμως τοπικές ιδιομορφίες που συντελούν στο ν' αποκτά ένα δικό της χαρακτήρα. Για τη διεξοδική μελέτη της αρχιτεκτονικής της Κύθνου θα ξεχωρίσουμε τα κτίρια ανάλογα με τις χρήσεις τους. Δεν πρέπει επίσης να παραλείψουμε να αναφέρουμε, εδώ ότι κυρίως μας ενδιαφέρει η κατοικία χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν θα αναφερθούμε έστω και για λίγο στα υπόλοιπα, μιας που η μορφή και ο τρόπος κατασκευής τους έχουν πολλά κοινά σημεία.

3.1 ΒΑΣΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΚΤΙΣΜΑΤΩΝ

Αναζητώντας δείγματα της αρχιτεκτονικής τέχνης στην Κύθνο, προσπαθήσαμε να εντοπίσουμε κάθε έκφραση, που συνιστά την τέχνη αυτή και που ο χρόνος επιτρέπει να δώσει τα πλήρη στοιχεία της ταυτότητάς του.

Κατά την αναζήτηση των στοιχείων αυτών διαπιστώσαμε ότι, εξαιτίας των φοβερών καταστροφών και λεηλασιών που υπέστη το νησί, τα σωζόμενα δείγματα μέχρι σήμερα πιθανόν να μην μπορούν να μας δώσουν μια πλήρη εικόνα της αρχιτεκτονικής εξέλιξης της νήσου. Επιπλέον δε η αλόγιστη καταστροφή και η έλλειψη ενδιαφέροντος για την κατάλληλη συντήρηση των δειγμάτων αυτών και στα νεώτερα χρόνια καθώς επίσης και η διάβρωση από την ανοικοδόμηση της τελευταίας 15ετίας με μόνο σκοπό την «τουριστική» λειτουργία έχει σαν αποτέλεσμα, για μεν τους αρχαιολογικούς χώρους η μελέτη να είναι αδύνατη, για δε τη λαϊκή αρχιτεκτονική να υπάρχουν αρκετά στοιχεία για την μελέτη της επειδή μέχρι τις αρχές της τελευταίας δεκαετίας φαίνεται να είναι δεμένη με την ζωή του τοπίου, πράγμα που σημαίνει ότι το ενδιαφέρον του ανθρώπινου παράγοντα για τη συντήρηση των μνημείων της λαϊκής αρχιτεκτονικής ήταν έντονο.

Κατά την τελευταία όμως δεκαετία παρατηρείται διάβρωση και σ' αυτά τα δείγματα της λαϊκής αρχιτεκτονικής εξαιτίας της μη καλής συντήρησης και αξιοποίησης αυτών με αλματώδη ταχύτητα. Η διάβρωση όμως αυτή θα μπορούσε ν' αποφευχθεί με την δημιουργία προγράμματος για συστηματική μελέτη, αξιολόγηση, συντήρηση κι αξιοποίηση όλων αυτών των δειγμάτων.

Στη συνέχεια λοιπόν της εργασίας μας θ' αναφερθούμε στα κτίσματα που σώζονται από την μακρά ιστορία της νήσου κατατάσσοντάς τα σε κατηγορίες με κριτήριο την εποχή της γένεσής τους.

Οι κατηγορίες αυτές είναι:

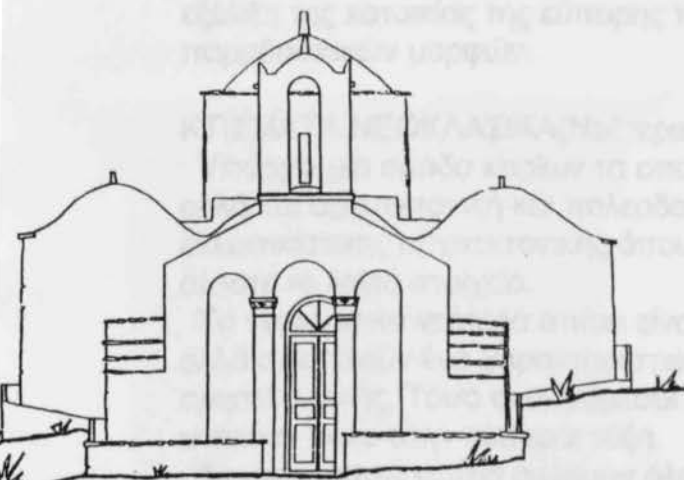
-ΑΡΧΑΙΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

-ΚΤΙΣΜΑΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ- ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ- ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

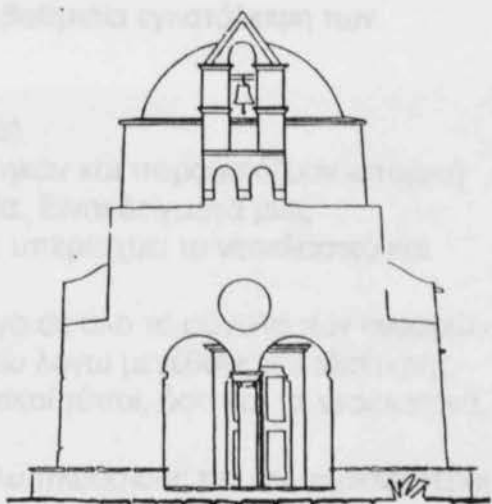
-ΚΤΙΣΜΑΤΑ ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΑ(Νεότερα μνημεία)

-ΚΤΙΣΜΑΤΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

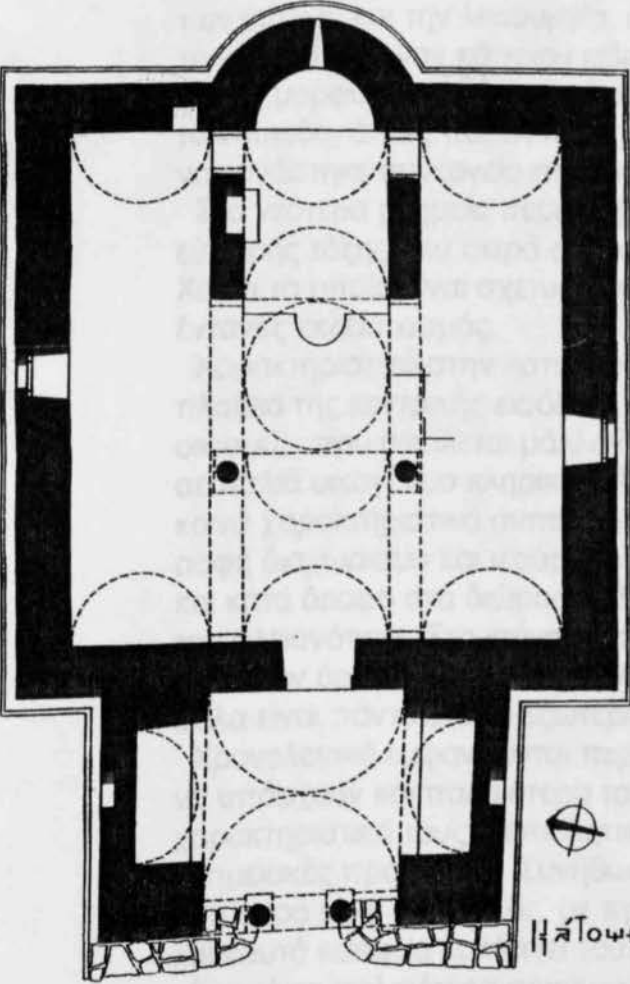
καθολογία του δόξου, στοιχεία της παρατήρησης με τις κλίσεις, μετά
 τον 10^ο αιώνα δείχνονται στοιχεία μοναστηριακής με κάποιο μνημείο
 δικό, και το είναι χαρακτηριστικό της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής των
 βυζαντινών κεντρικών σταυρών, όπως το είναι ο βυζαντινός σταυρός.
 Παρατηρείται επίσης και στις εκκλησίες, το ένα αποτελεί με αυτό που
 είναι ο καλλιτεχνικός ή εικαστικός γόος, ή βυζαντινός σταυρός των
 σταυρών.

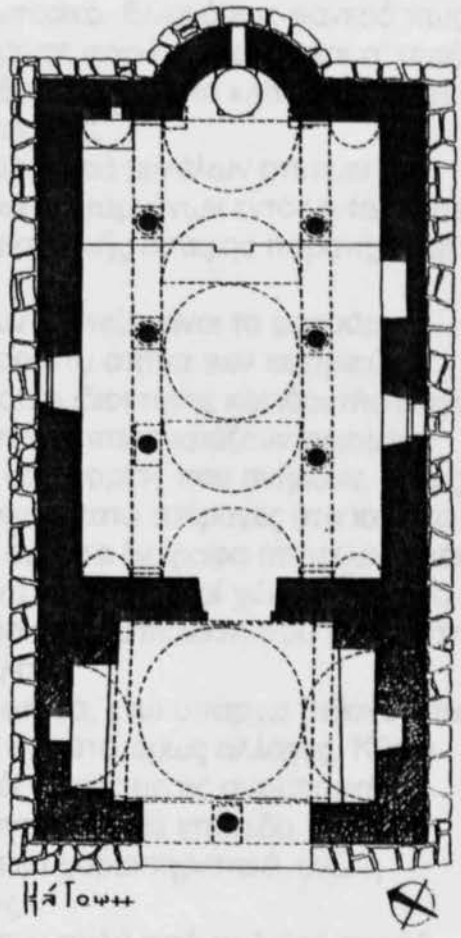
πρόσοψη

πρόσοψη

ή άτοψη

ή άτοψη

κυκλοφορία του δρόμου, στοιχείο που παρατηρείται και στις κατοικίες. Μετά τον 19^ο αιώνα εισάγονται στοιχεία νεοκλασικίζοντα με έντονο μνημειακό ύφος και εν γένει χαρακτηριστικά της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής των αστικών κέντρων, στοιχείων ξένων από το τοπικό παραδοσιακό ύφος. Παρατηρείται δηλαδή και στις εκκλησίες το ίδιο φαινόμενο με αυτό στην εξέλιξη της κατοικίας της εύπορης τάξης, η βαθμιαία εγκατάλειψη των παραδοσιακών μορφών.

ΚΤΙΣΜΑΤΑ ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΑ(Νεότερα μνημεία)

Υπάρχει μια ομάδα κτιρίων τα οποία κτίστηκαν και παρουσιάζουν ιστορική αλλά και αρχιτεκτονική και πολεοδομική αξία. Είναι δείγματα μιας εκλεκτικίστικης αρχιτεκτονικής όπου άλλοτε υπερισχύει το νεοκλασικό και άλλοτε το λαϊκό στοιχείο.

Τα νεοκλασικά νεότερα σπίτια είναι μεν λίγα σε όλο το σύνολο των οικισμών, αλλά αποτελούν ένα χαρακτηριστικό στοιχείο λόγω μεγέθους και ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής. Τόσο οι ενδιάμεσοι μεταβατικοί τύποι, όσο και τα νεοκλασικά, ανήκουν μόνο στην εύπορη τάξη.

Τα νεοκλασικά σπίτια ανήκουν όλα σε πολύ πλούσιους που οι περισσότεροι απόκτησαν τις περιουσίες τους στο εξωτερικό. Η κατηγορία αυτή των σπιτιών διαφέρει εξ' ολοκλήρου από τους παραδοσιακούς τύπους, τόσο στην διάταξη των χώρων και την λειτουργία, όσο και στην κατασκευή και μορφολογία. Για το χτίσιμο έφεραν κάποιον ειδικό από το εξωτερικό. Είναι όμως φανερό πως για τις μορφολογικές λεπτομέρειες που για πρώτη φορά εμφανίζονται σ' αυτό το επίπεδο, όπως παραστάδες, κυμάτια, στηθαία, αετώματα κλπ. θα πρέπει να εργάστηκε συνεργείο από ειδικευμένους τεχνίτες.

Στα νεότερα μνημεία περιλαμβάνονται και μια σειρά μεγάλων σπιτιών της εύπορης τάξης, μια σειρά από αρχοντικά, εγκατεσπαρμένων εντός ή περί την Χώρα τα οποία είναι σχετικά λίγα. Από αρχιτεκτονικής άποψης παρατηρείται έντονος εκλεκτικισμός.

Χαρακτηριστικό στην κατηγορία των μεγάλων σπιτιών είναι το μαρμάρινο πλαίσιο της κεντρικής εισόδου, σπάνιο στοιχείο στα σπίτια των κεντρικών οικισμών που οφείλεται μάλλον στο γεγονός ότι ο ιδιοκτήτης και ιδρυτής άνηκε σε παλιά οικογένεια κληρικών. Όλα αυτά τα σπίτια παρουσιάζουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά αντιπροσωπευτικά της κατηγορίας που ανήκουν, όπως σαφή διαχωρισμό και ιεράρχηση των λειτουργιών κατά πτέρυγες στα ισόγεια και κατά όροφο στα διώροφα. Στη κατηγορία αυτή τα διώροφα αποτελούν και την πλειονότητα. Στο ισόγειο βρίσκονται πάντα οι βοηθητικοί χώροι και μόνο, ενώ στον όροφο η σάλα και οι κοιτώνες. Η κύρια προσπέλαση που γίνεται στη σάλα είναι πάντοτε από εξωτερική λίθινη σκάλα.

Χρονολογικά εμφανίζονται περίπου τον 19^ο αιώνα, ενώ υπάρχει πιθανότητα να υπάρχουν και παλαιότερα τα οποία έχουν υποστεί όμως αλλαγές. Κύρια χαρακτηριστικά τους ο επιβλητικός μονολιθικός όγκος με τις συμμετρικές, μνημειακές προσόψεις. Συνήθως αναπτύσσονται σε τρία επίπεδα. Το κατώτερο είναι ο στάβλος, με προφανή αμυντικά χαρακτηριστικά, ενώ η καθεαυτό κατοικία καλύπτει τους δύο ορόφους.

Γενικά τα παλαιότερα αρχοντικά δεν διαφέρουν πολύ από τα λαϊκά αστικά, παρά μόνον ως προς το μέγεθος, ενώ η κατασκευή και η μορφολογία τους είναι ομογενής. Η πρόσοψη και οι δευτερεύουσες όψεις είναι διακοσμημένες με νεοκλασικά στοιχεία. Αυτό που κάνει ιδιαίτερη εντύπωση είναι η

Νεοκλασικά κτίρια
σε Αθήνα
1920
αθήνα.

επιμελημένη κατασκευή, κάτι που δεν συμβαίνει στα λαϊκά σπίτια με τους ακανόνιστους όγκους και τις ανώμαλες εξωτερικές επιφάνειες.

Αξιοσημείωτο επίσης είναι ότι στο ανώτερο επίπεδο υπάρχουν αυλές, όπου μια εξαιρετικά στενή κι απότομη σκάλα χρησιμοποιείται για την προσπέλαση. Επίσης η διάταξη που ακολουθείται στον όροφο, χαρακτηρίζεται από την κεντρική σάλα και τους κοιτώνες, που επικοινωνούν μ' αυτήν, ενώ στον υπερυψωμένο ισόγειο χώρο αναπτύσσονται οι βοηθητικοί χώροι, καθημερινό κελάρι, κουζίνα, αποθήκη κλπ.

Οι φεγγίτες πάνω από την εξώπορτα, οι παραστάδες και άλλα στοιχεία δείχνουν καθαρά ότι σταδιακά οι αναγεννησιακές μορφές «χωνεύονται» με τις λαϊκές που προϋπήρχαν και έτσι μπόρεσε η παραδοσιακή αρχιτεκτονική ν' ανανεωθεί και να δώσει νέα ενδιαφέροντα έργα.

Η κύρια προσπέλαση που γίνεται στην σάλα, είναι πάντοτε εξωτερική με λίθινη σκάλα, ενώ η εσωτερική επικοινωνία ισογείου και ορόφου διεξάγεται από ξύλινες, πέτρινες ή μικτές σκάλες, στενές και απότομες που κλείνονται με καταπακτές. Η πενιχρή αυτή μορφή των εσωτερικών κλιμακοστασίων και η απομόνωση των βοηθητικών του ισογείου από τους κύριους χώρους του ορόφου οφείλεται πιθανότατα στον τρόπο ζωής και σε λόγους κοινωνικής αντίληψης γύρω από τις επίσημες και ανεπίσημες λειτουργίες του σπιτιού.

Οι κύριοι χώροι αποτελούνται από την σάλα και τους κοιτώνες, που είναι δύο συνήθως σε μια ομοιότυπη διάταξη με μέτρια μεγέθη, αλλά με σημαντική διαφορά πάντοτε μεταξύ σκάλας και κοιτώνων. Στα βοηθητικά, εκτός από την κουζίνα και τα κελάρια, προστίθενται πολλές φορές το πατητήρι. Τόσο τα κελάρια όσο και τα πατητήρια αποτελούν δείγματα των αγροτικών ασχολιών των κατοίκων και της πρωτογενούς οικονομίας. Χαρακτηριστικός είναι ο υπαίθριος χώρος, είτε ως αυλή στα ισόγεια, είτε ως αυλή και ακόμα τaráτσα – εξώστης στα διώροφα.

Αντίθετα με τον αυστηρό τύπο των μεγάλων σπιτιών και το εσωστρεφές πνεύμα που τα χαρακτηρίζει, στα χωριά τα αρχοντικά εξελίχθηκαν σε τύπους πιο ανοιχτούς προς τα έξω, με περισσότερη φαντασία στην σύνθεση. Προς το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα, τα μεγάλα σπίτια της καλής κοινωνίας διαμορφώνουν ενδιάμεσους μεταβατικούς τύπους, επηρεασμένους στην εσωτερική διάταξη των χώρων από ξένα αστικά πρότυπα της εποχής αυτής. Χτισμένα μετά το 1850 ανήκουν σε μετανάστες που πλούτισαν στο εξωτερικό, κυρίως την Κωνσταντινούπολη και τα νέα στοιχεία που τα χαρακτηρίζουν είναι κοινά σε όλα. Για το χτίσιμό τους δούλεψαν ντόπιοι τεχνίτες και φαίνεται πως οι οδηγίες που έλαβαν από τους ιδιοκτήτες για το σχέδιο του σπιτιού δεν μπορούσαν να καλύψουν παρά μόνον την διάταξη των χώρων. Τα νέα κατασκευαστικά και μορφολογικά στοιχεία δεν ήταν δυνατόν να μεταφερθούν έτσι εύκολα χωρίς ειδικευμένους τεχνίτες. Είναι η εποχή που ο νεοκλασικισμός έχει επικράτηση στα ελληνικά αστικά κέντρα και ακόμη έχει διαδοθεί και στις μεγάλες πόλεις της Ανατολικής Μεσογείου, όπου είναι εγκατεστημένες σημαντικές ελληνικές παροικίες. Σε αυτά τα σπίτια που έγιναν χωρίς ξένους ειδικούς, ελάχιστα στοιχεία δείχνουν τη γνώση για μια νέα μορφολογία αλλά διαφαίνεται η πρόθεση, ενώ συνεχίζονται οι παραδοσιακοί τρόποι κατασκευής. Η σύγκριση μάλιστα με τα παραδοσιακά μεγάλα σπίτια δείχνει σαφώς τις διαφορές και το νέο αστικό πνεύμα που χαρακτηρίζει αυτές τις κατοικίες. Οι κύριοι χώροι επεκτείνονται και στο ισόγειο και δημιουργείται έτσι μία ενότητα λειτουργίας μεταξύ ισογείου και ορόφου. Αυτό έχει σαν

συνέπεια το να γίνεται το κλιμακοστάσιο ανετότερο και ανοιχτό, ώστε να δίνει την δυνατότητα μιας πληρέστερης επικοινωνίας.

Η βασικότερη όμως αλλαγή παρατηρείται στον όροφο που εξακολουθεί πάντα να είναι το επισημότερο τμήμα της κατοικίας. Ο τυπικός πυρήνας σάλα-κοιτώνες, στην απλή δομή που χαρακτηρίζει την παραδοσιακή κατοικία, παραχώρησε την θέση του σε μια πολυπλοκότερη διάταξη, όπου η σάλα μεταβάλλεται σε έναν κυκλοφοριακό κόμβο και χάνει κάπως την οντότητά της. Οι κοιτώνες αυξάνονται σε αριθμό και τώρα περιβάλλουν τη σάλα, χωρίς τις μεγάλες διαφορές μεγέθους που είχαμε άλλοτε. Σε ορισμένες κατοικίες, ακόμη, έχουμε και βοηθητικά στον όροφο, με κουζίνα και χώρους υγιεινής και διάδρομο που τα διαχωρίζει από τους κύριους χώρους, σάλα και κοιτώνες. Εκεί παρατηρείται επίσης και ένα άλλο στοιχείο μη παραδοσιακό, ο υψηλός μαντρότοιχος που απομονώνει το σπίτι από το δρόμο, σημάδι μιας νέας αντίληψης, που στην προκειμένη περίπτωση είχε αστική προέλευση.

Εξωτερικά αυτά όλα τα σπίτια διαφέρουν λίγο σχετικά από τα παραδοσιακά. Έχουν μεν ενιαίο ύψος, συνήθως χωρίς διαφοροποίηση των όγκων και πολλές φορές φέρουν υποτυπώδη νεοκλασικίζοντα στοιχεία. Οι τοπικοί τεχνίτες όμως προσπαθώντας να μιμηθούν τις νέες μορφές των μεγάλων πόλεων, αλλά χωρίς τις ιδιαίτερες γνώσεις και τις δυνατότητες, ερμηνεύουν με απλοϊκούς τρόπους τις πληροφορίες που έχουν και τις εκφράζουν μέσα από το φίλτρο της μακράς παραδοσιακής εμπειρίας τους. Έτσι οι τύποι αυτών των σπιτιών είναι προσαρμοσμένοι στα τοπικά δεδομένα και εντάσσονται απόλυτα στο παραδοσιακό σύνολο.

ΚΤΙΣΜΑΤΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

Τα κτίσματα της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής για την νήσο Κύθνο είναι:

A) Κατοικίες (αιγαιοπελαγίτικα)

Στους κεντρικούς οικισμούς επικρατεί ο παραδοσιακός τύπος κατοικίας χωρίς σοβαρές διαφορές βαθμού πολυτελείας και κατασκευής και ελάχιστες μορφολογικές. Χαρακτηρίζεται από ένα ενιαίο πνεύμα στην όλη σύλληψη της σύνθεσης, στην κατασκευή και την μορφολογία και καλύπτει όλες τις κοινωνικές τάξεις. Μέσα σ' αυτό το σύνολο εντάσσεται και μια σειρά σπιτιών διαφορετικών που δύσκολα διακρίνονται ότι διαφέρουν. Εξωτερικά φέρουν όλα τα μορφολογικά γνωρίσματα των παραδοσιακών σπιτιών με αμυδρές τροποποιήσεις, αλλά διαφέρουν τελείως από αυτά στην εσωτερική διάρθρωση των χώρων, έτσι ώστε ν' αποτελούν ενδιάμεσους μεταβατικούς τύπους.

Με βάση τα κριτήρια αυτά έγινε η επιλογή και η κατάταξη των δειγμάτων κατοικίας που παρουσιάζονται στις εξής κατηγορίες:

- α) τον μεσαίο τύπο κατοικίας που υπερέχει σε αριθμό και
- β) τα μικρά στοιχειώδη σπίτια.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΤΕΡΑ:

α) ενώ στα νεοκλασικά σπίτια και τα μεγάλα σπίτια της εύπορης τάξης, αρχοντικά, παρουσιάζονται διάφορα στάδια εξέλιξης, τα μεσαία σπίτια, που αποτελούν και τον περισσότερο διαδεδομένο τύπο κατοικίας στους κεντρικούς οικισμούς, κράτησαν σταθερά την παραδοσιακή μορφή μέχρι τα τελευταία είκοσι χρόνια περίπου, με μικρές μόνο αλλαγές.

Γενικά στα σπίτια αυτά παρατηρούμε μια ομογένεια στον πυρήνα των κυρίων χώρων που αποτελείται από την σάλα και τους δύο κοιτώνες στο βάθος. Οι μόνες βασικές διαφορές από τα μεγάλα σπίτια είναι ότι εδώ έχουμε συνήθως

ισόγειες κατασκευές με μικρότερα μεγέθη και λιγότερους χώρους και ακόμη μεγαλύτερη λειτουργικά ενότητα βοηθητικών και κύριων χώρων, πράγμα που οφείλεται στον απλούστερο τρόπο ζωής της κοινωνικής αυτής τάξης. Η διάταξη όμως των κυρίων χώρων είναι ίδια και φαίνεται σαφώς ότι στην επικρατέστερη αυτή κατηγορία σπιτιών σταθεροποιείται η μορφή της παραδοσιακής κατοικίας.

Την τελευταία εικοσαετία η μεσαία τάξη ακολουθώντας το παράδειγμα των πλουσίων χτίζει σπίτια στους παραθαλάσσιους οικισμούς με πρότυπα τις κατασκευές των λαϊκών αθηναϊκών προαστίων, ενώ στους κεντρικούς οικισμούς η οικοδόμηση σύγχρονων κατοικιών γίνεται με βραδύτερο ρυθμό. Γενικά όμως στα λαϊκά αυτά σπίτια βρίσκουμε μια ποικιλία και διάφορους τύπους σε μικρότερο ποσοστό.

β) Τέλος στα μικρά λαϊκά σπίτια έχουμε αρκετές σύγχρονες κατασκευές τα τελευταία χρόνια αλλά αυτές έχουν γίνει μέχρι τώρα με κάποια προσαρμογή στα τοπικά δεδομένα και είναι σχετικά ενταγμένες μέσα στο παραδοσιακό σύνολο. Στην μακροχρόνια εξέλιξη της η κατηγορία αυτή των σπιτιών διέπτεται κατ' εξοχήν από την σταθερά της πενιχρής οικονομίας και αυτό σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η πολεοδομική δομή παρέμεινε η ίδια μέσα στους οικισμούς, έδωσε ομοιογενή αποτελέσματα.

ΛΑΪΚΑ ΣΠΙΤΙΑ

Αξίζει ν' αναφερθούμε εκτενέστερα σε μια συγκεκριμένη κατηγορία κτίσματος, τα λαϊκά σπίτια. Αυτά αποτελούν τον πιο διαδεδομένο τύπο κατοικίας. Αρχικά υπήρχε μια βασική μονάδα, ένας ορθογώνιος στεγασμένος χώρος, το μονόχωρο, που ανταποκρίνεται στο απλούστερο κτιριολογικό πρόγραμμα, δηλαδή την στέγαση των ανθρώπων και την φύλαξη των αγαθών. Ξεκινώντας απ' τον απλό αυτό τύπο δημιουργούνται συνθετότερες μορφές που προκύπτουν από τον εσωτερικό χωρισμό του και την επανάληψη του οριζόντια και κατακόρυφα. Η τοποθέτηση των σπιτιών κολλητά το ένα στο άλλο χωρίς να δημιουργούνται κενά, αφήνει μόνο δύο πλευρές ελεύθερες για είσοδο και φωτισμό. Μερικές φορές όταν η κλίση του εδάφους είναι μεγάλη, ο τοίχος του βάθους σχηματίζεται από το βράχο με αποτέλεσμα να μένει ελεύθερη μόνο η μία πλευρά. Έτσι ανάλογα με την θέση των ανοιγμάτων στη μικρή ή στη μεγάλη πλευρά του ορθογωνίου, το μονόχωρο διακρίνεται σε στενομέτωπο και πλατυμέτωπο.

Η στενή διάσταση του μονόχωρου καθορίζεται από την ξυλεία που χρησιμοποιείται για τη κάλυψη του χώρου με επίπεδο δώμα και είναι περίπου 3- 3,5 μέτρα. Η ανάγκη όμως αύξησης του χώρου της κατοικίας βρήκε λύση με τη χρήση του «βάλτου», που δημιουργεί ένα μεσοδόκαρο το οποίο υποβαστάζει το δώμα και χωρίζει το σπίτι σε δύο ίσα μέρη. Στις γωνιές που σχηματίζονται ο λαϊκός τεχνίτης έφτιαξε τη γωνιά μαγειρέματος με το τζάκι, αλλά και τη θέση του κρεβατιού.

Η πάρα πέρα εξέλιξη της κάτοψης του λαϊκού σπιτιού γίνεται φανερή με το χωρισμό σε χώρους με διαφορετικές λειτουργίες. Αυτό που πρέπει να τονιστεί είναι ότι απαραίτητο στοιχείο στο σπίτι και οργανική προέκταση του εσωτερικού χώρου είναι ο υπαίθριος χώρος, ενώ η λειτουργική σημασία του είναι το ίδιο σπουδαία με τους άλλους εσωτερικούς χώρους. Η θέση του είναι τέτοια ώστε να βρίσκεται σε άμεση και οργανική σχέση με το καθημερινό και την κουζίνα έτσι ώστε το καλοκαίρι να γίνεται η προέκταση των χώρων αυτών.

B ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΚΤΙΣΜΑΤΑ

Μετά τα σπίτια άλλα κυθινιώτικα χτίσματα της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είναι: τα' αλώνια, τα πατητήρια, τα λιοτρίβια, οι ανεμόμυλοι κι οι περιστερώνες που βρίσκονται συνήθως έξω από τα χωριά και έχουν στενή σχέση με τους κατοίκους και εξαιρετικό ενδιαφέρον για τη ζωή τους.

Ακόμα υπάρχουν κρήνες, πηγές, πηγάδια και στέρνες ιδιωτικής ή δημόσιας χρήσης.

Στα τέλη του 12^{ου} αιώνα η πολυώνυμες επιδρομές είχαν αναγκάσει τους κατοίκους να εγκαταλείψουν τους παραθαλάσσιους οικισμούς και ν' αποσυρθούν στο εσωτερικό των νησιών.

Γενικά τα' αγροτικά σπίτια στεγάζονται με δώμα, οι τοίχοι, χωρίς κονίαμα μένουν εσωτερικά και εξωτερικά ασοβάτιστοι. Στην δόμηση των τοίχων εφαρμόζεται ο παραδοσιακός εκφορικός τρόπος, το γέρμα, για να ευκολύνεται η κάλυψη της οροφής. Δίπλα, συχνά, υπάρχει το αλώνι με κατασκευή από σχιστόπλακες. Πολλές φορές μάλιστα εφαρμόζεται ιδιόρρυθμος τύπος αλωνιού με το χτίσιμο τοίχου ψηλού και καμπύλου με μεγάλα ανοίγματα, όπου ανάλογα με τη δύναμη του αέρα ο χωρικός φράζει τα' ανοίγματα με κλωνάρια δέντρων πυκνά ή αραιά για να μετριάξει αυτόν όσο χρειάζεται. Διακρίνεται επίσης μια τελείως ελεύθερη διάταξη όγκων που αντιστοιχούν στους απαραίτητους για κάθε νοικοκυριό χώρους, όπως αποθήκες, ο φούρνος, ο περιστερώνας κλπ. Αυτή η συγκρότηση έδωσε αξιόλογα μεμονωμένα σύνολα, όπου συναντάμε όλες τις συνθετικές αρχές της Αιγαιοπελαγίτικης αρχιτεκτονικής.

Άλλα αγροτικά κτίσματα είναι οι «θυμωνιές» ή «κατοικίες», μικρά στοιχειώδη σπίτια για περιοδική συνήθως διαμονή κοντά στα κτήματα. Οι περισσότεροι κάτοικοι των χωριών μένουν εκεί κατά τη διάρκεια των αγροτικών εργασιών. Παλαιότερα και όσοι ήταν κυρίως αγρότες έρχονταν μόνο τα Σαββατοκύριακα στα χωριά. Αυτή η συνήθεια της βοηθητικής αγροτικής κατοικίας είναι πολύ διαδεδομένη.

Τα σπίτια αυτά είναι συνήθως πλατυμέτωπα μονόσπιτα με την είσοδο τοποθετημένη ασύμμετρα στη μεγάλη πλευρά, τα δε βοηθητικά, αποθήκες, ληνοί, χώρια τα ζώα κλπ, είναι σε παράταξη. Το είδος των βοηθητικών χώρων ποικίλει ανάλογα με τις ανάγκες. Στο χώρο διαμονής υπάρχει πάντοτε τζάκι για μαγείρεμα και στον περίγυρο του σπιτιού συνήθως βρίσκεται το αλώνι. Πολλές φορές συνδυάζονται οι θυμωνιές με περιστερώνες, αλλά αυτοί είναι τις περισσότερες φορές ανεξάρτητα κτίσματα που ποικίλουν με την διακοσμητική τους κατασκευή το περιβάλλον. Οι ανεμόμυλοι χτισμένοι σε επίκαιρα σημεία κοντά στους οικισμούς, όπως και τα αγγειοπλαστεία, είναι εγκατεστημένα εκτός των κεντρικών οικισμών και συμπληρώνουν αυτή την κατηγορία των ειδικών χτισμάτων.

3.2 ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

Η μορφή της κατοικίας του νησιού, στενά συνδεδεμένη με την κατασκευή που διακρίνει τα χτίσματα στις Κυκλάδες, είναι απλή και απαλλαγμένη από κάθε διάκοσμο. Χαρακτηριστικά της στοιχεία είναι η μονολιθικότητα των κατασκευών με τα μικρά ανοίγματα, η κάλυψη με δώμα και το άσπρο χρώμα των ασβεστωμένων τοίχων που συντελούν σε μια πλαστική και γεωμετρική εντύπωση των όγκων, γενικό γνώρισμα της αρχιτεκτονικής στις Κυκλάδες.

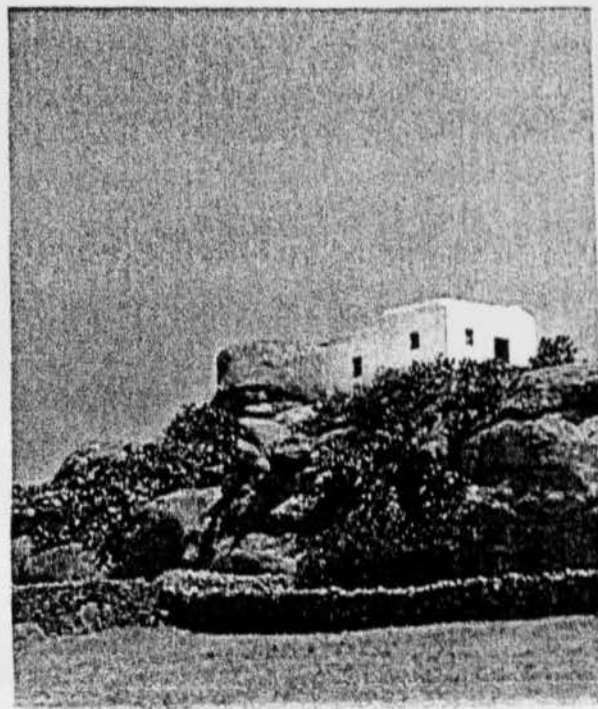

55

58

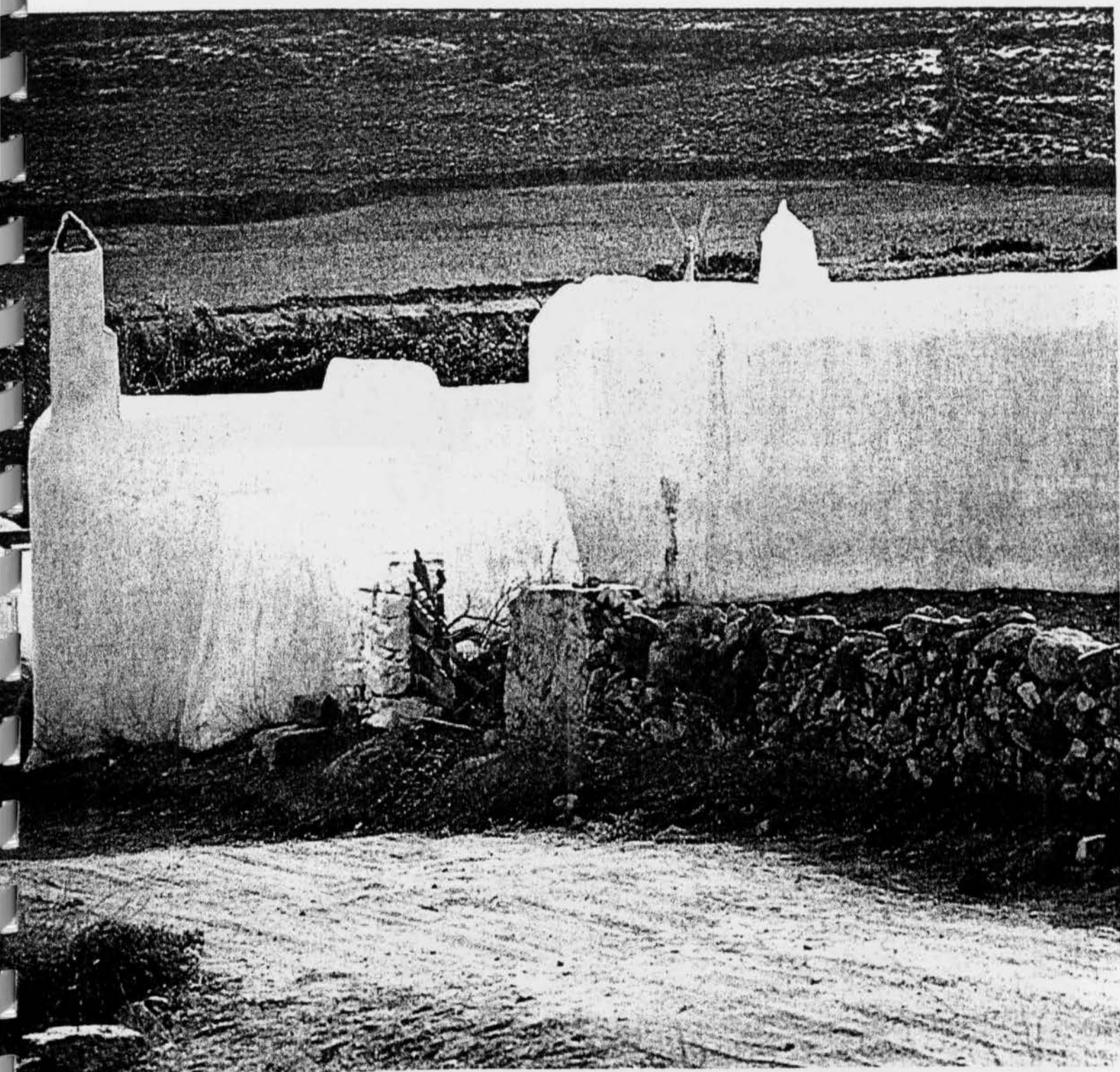
57

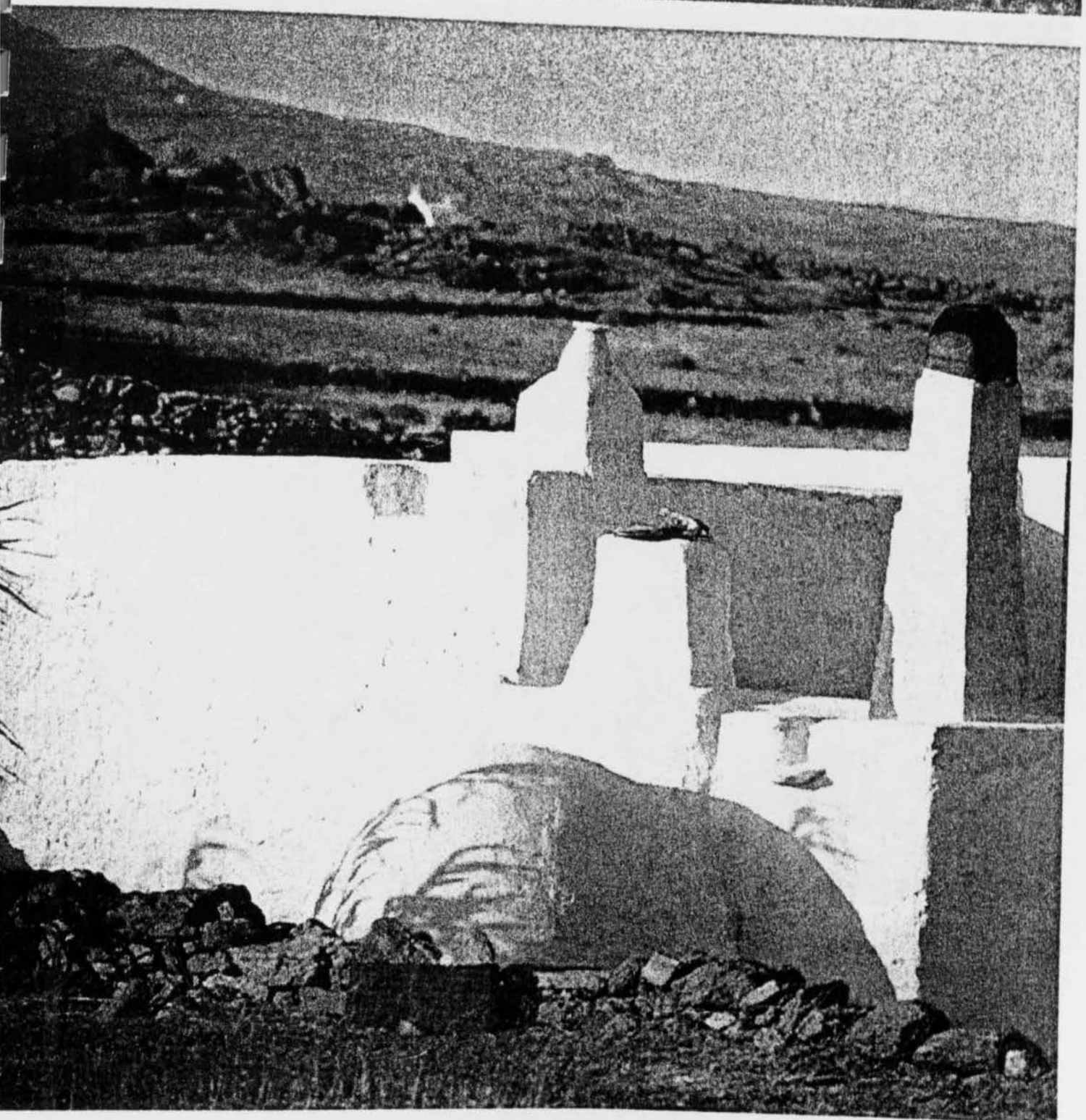
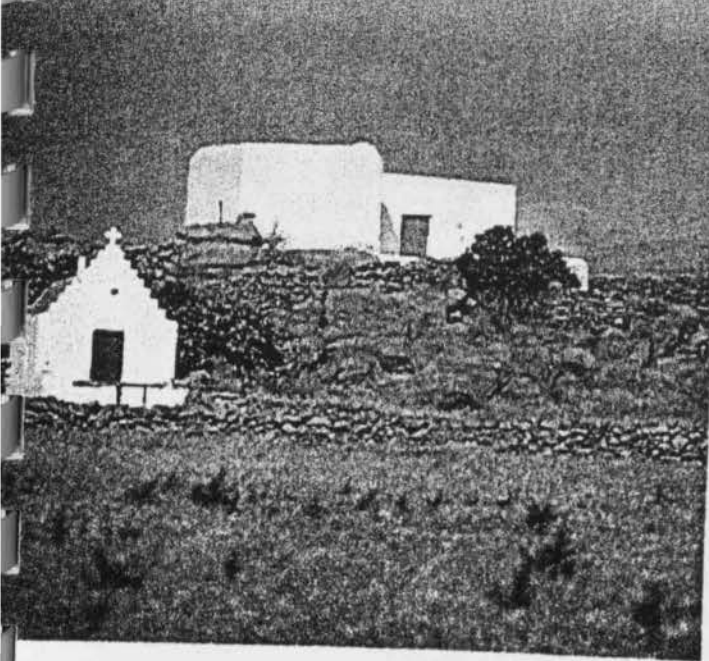
Handwritten text at the bottom of the page, possibly a caption or note, written in a cursive script.

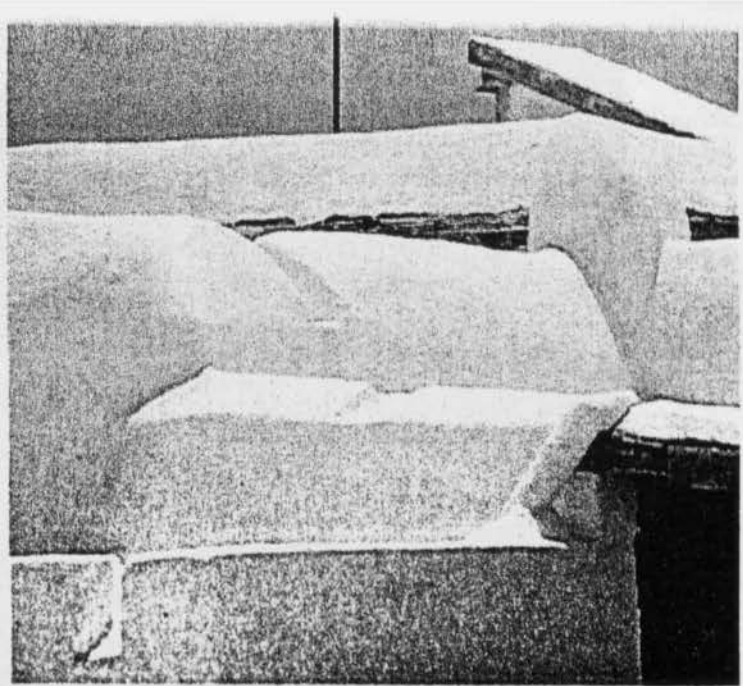
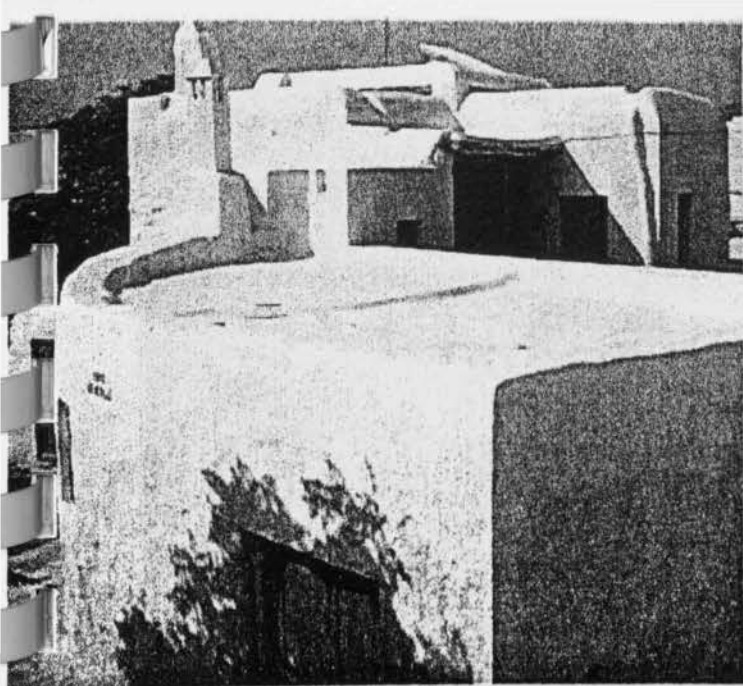
Οι οικοδομήσεις,
 ταχυτάτα ενισχυμένα
 ασβεστικά λίθια στο
 ημερομηνικό έργο
 των σταθμών των
 γραμμών.

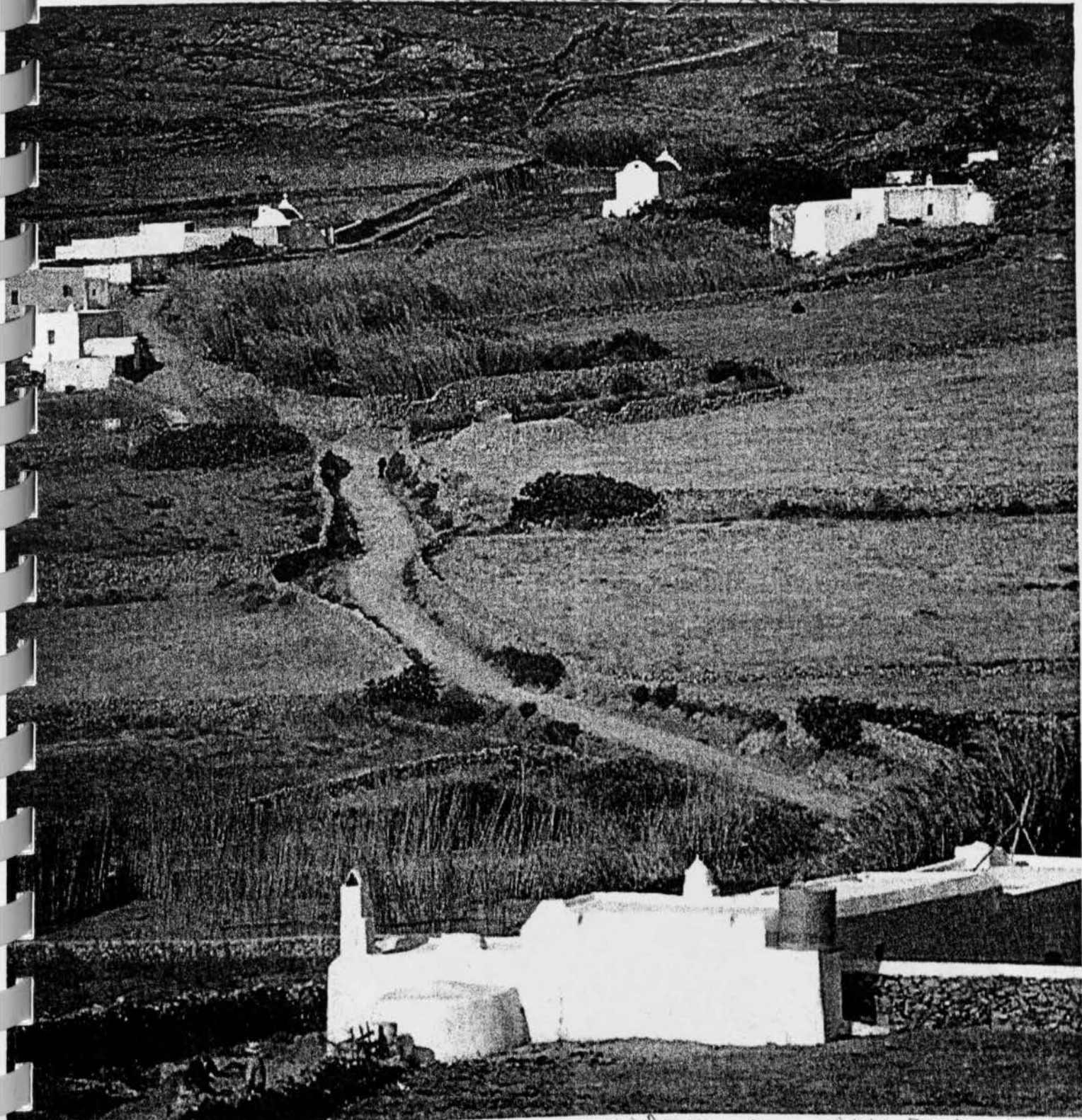
Οι δρόμοι είναι από το ηλιο γυαλιστάτα ενισχυμένα
 ασβεστικά λίθια (δωρ. 1)

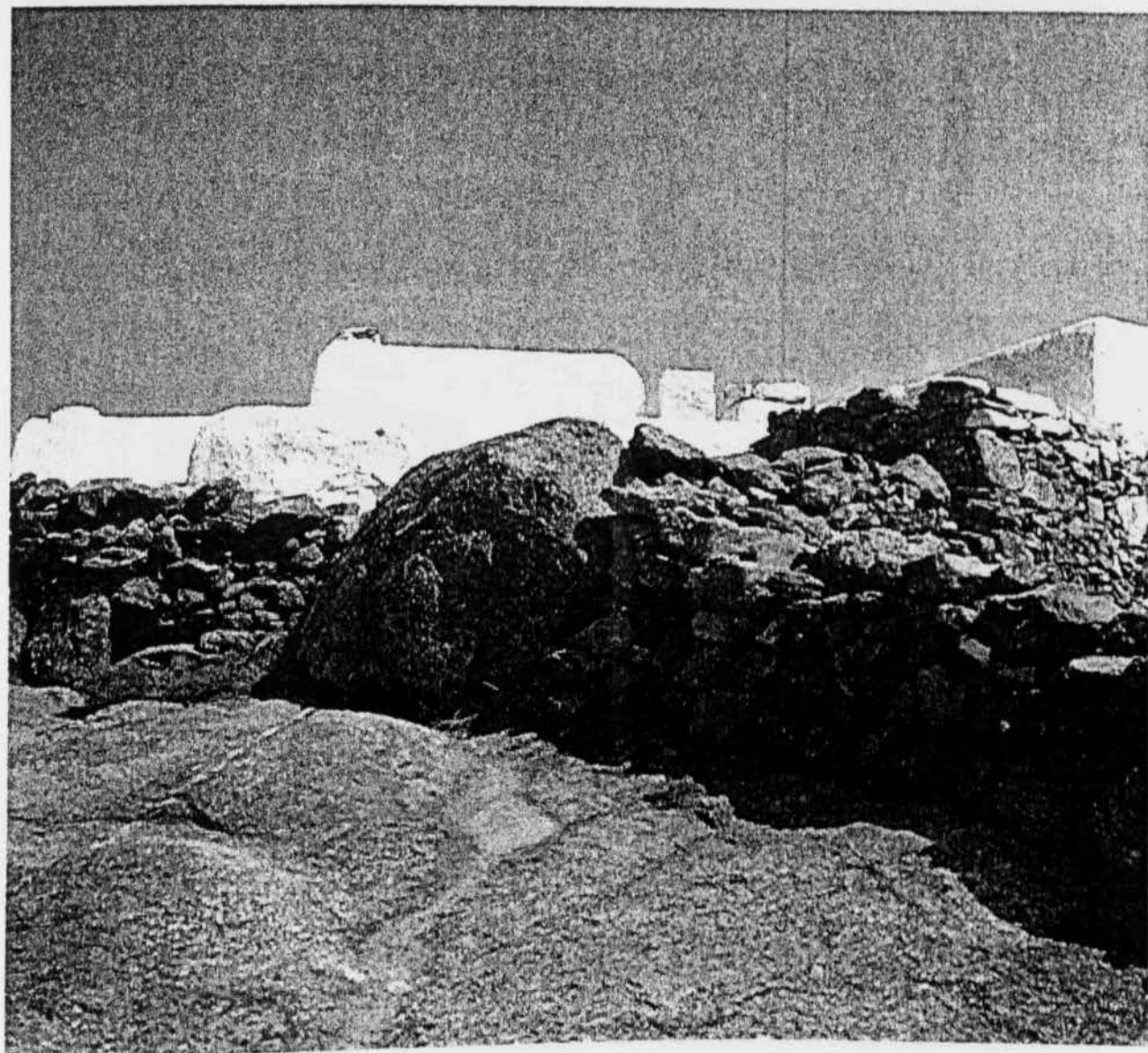
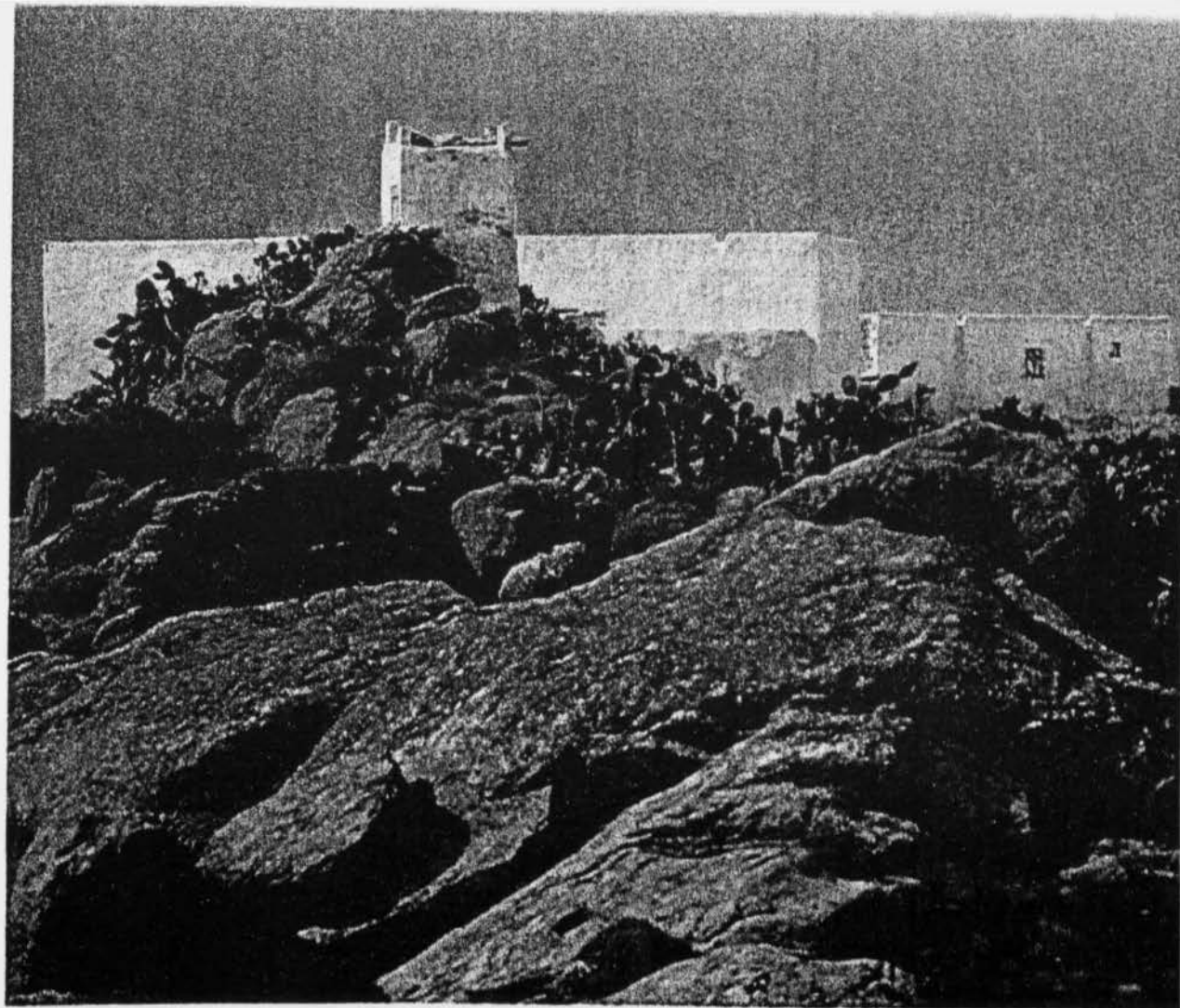
Dwr. 1

Τα παλιότερα και ορθόδοξα κτίσματα της οικίας ημετέρας
στον χώρο των ελλείψεων του Χίου

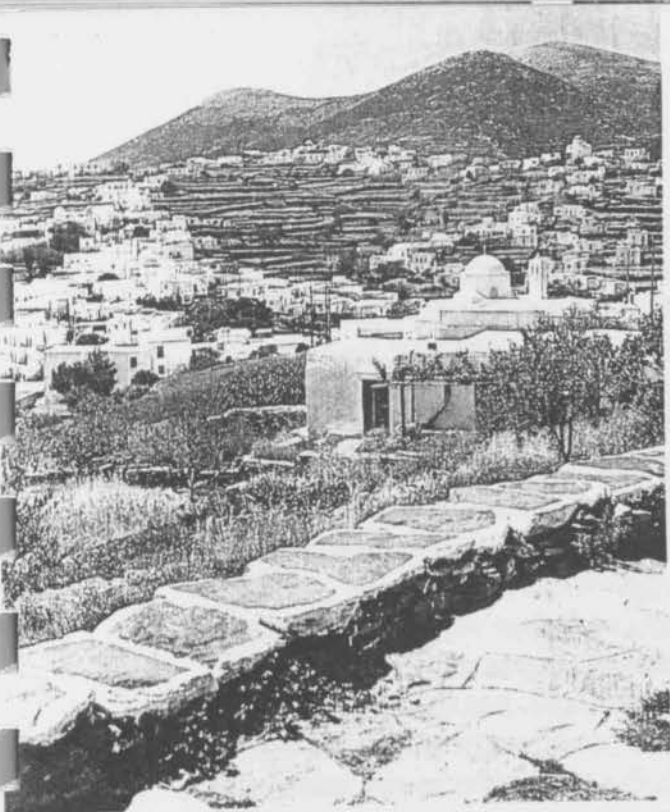

Το αρχαιότερο κτίσμα, που περιέλατο τα ερείπια των εμ
νήτων (δολοφονία) χριστιανών στο εσωτερικό της, το κλειστό
και απομονωμένο κτίσμα.

20

Η εντύπωση αυτή επιτείνεται από το γεγονός ότι δεν υπάρχει ενιαίο ύψος οροφής στα σπίτια αλλά βαθμιαία ιεράρχηση στους διάφορους χώρους. Το μεγαλύτερο ύψος παίρνει η σάλα και αυτό σε συνδυασμό με το επίσης μεγαλύτερο μέγεθος της επιφάνειάς της δίνει τον κυριότερο όγκο του σπιτιού. Σε χαμηλότερα ύψη οι όγκοι των κοιτώνων και σε χαμηλότερο ακόμα αυτοί των βοηθητικών χώρων περιβάλλουν τη σάλα. Οι κοιτώνες, όταν είναι συνεχόμενοι, όπως στο βασικό τύπο κατοικίας, έχουν κοινό ύψος. Αυτή η διάσπαση των όγκων βέβαια έχει κάποια σχέση με την οικονομία της κατασκευής γιατί μειώνονται έτσι τα ύψη των τοίχων στους δευτερεύοντες χώρους. Συγχρόνως συμπληρώνει λειτουργικούς σκοπούς στην προσπάθεια περισυλλογής των ομβρίων υδάτων με τις μικρές κλιμακωτές επιφάνειες των δωματίων που απαιτούν μικρότερες ρύσεις και επομένως ευκολότερη και ελαφρότερη κάλυψη. Πολλές φορές επίσης οφείλεται σε επεκτάσεις με μεταγενέστερες προσθήκες είτε σταδιακό χτίσιμο. Όμως όλοι αυτοί οι πρακτικοί λόγοι μάλλον συνδυάζονται και από μια διάθεση τονισμού της σπουδαιότητας των χώρων και ιδιαίτερα της σάλας που παίρνει το μεγαλύτερο ύψος από ότι ουσιαστικά χρειάζεται.

Η κυβιστική εικόνα των διασπασμένων όγκων επαυξάνεται από το γεγονός χωρίς καμιά στέψη λίγο ψηλότερα από την στάθμη του δώματος, πράγμα που σε συνδυασμό με το έντονο φως δημιουργεί ζωνή πλαστική εντύπωση της μορφής του σπιτιού. Στο σημείο αυτό πρέπει ν' αναφερθεί ότι οι σύγχρονες κατασκευές που γίνονται με πλάκα οροφής από οπλισμένο σκυρόδεμα που προεξέχει ώστε να σχηματίζει προστέγασμα, έρχονται σε ζωνή αντίθεση με τις παραδοσιακές μορφές. Το νέο αυτό στοιχείο, εκτός από τον διαφορετικό κατασκευαστικό χαρακτήρα αφαιρεί και την πλαστική οξύτητα που παρουσιάζουν οι κυβικοί όγκοι των παραδοσιακών χτισμάτων, προβαλλόμενοι στο έντονο φως. Είναι μια ιδιότητα που οφείλεται στο όλο κατασκευαστικό σύστημα και τη μορφή της επικάλυψης με δώμα κατά τον παραδοσιακό τρόπο.

Ένα ιδιαίτερο μορφολογικό στοιχείο όχι πολύ διαδεδομένο, αλλά πολύ χαρακτηριστικό και σε άμεση συνάρτηση με την κατασκευή είναι το τόξο που ονομάζεται « βόλτο». Η χρήση του υπαγορεύτηκε από την οικονομική αντιμετώπιση του προβλήματος της έλλειψης ξυλείας. Αυτή είναι η αιτία που η εφαρμογή του περιορίζεται στους βοηθητικούς χώρους των σπιτιών, όπου γινόταν μεγαλύτερη οικονομία στην κατασκευή και μόνο στα ισόγεια ή υπόγεια. Οι τοξωτές λίθινες κατασκευές απαιτούσαν μια τεχνολογία περισσότερο προηγμένη του συνήθους, η οποία εκφυλίστηκε με την πάροδο του χρόνου. Άλλωστε στην εποχή του 19^{ου} αιώνα, που παρατηρήθηκε η μεγάλη οικοδομική δραστηριότητα οι οικονομικές συνθήκες είχαν βελτιωθεί, όπως επίσης και οι μεταφορές δια θαλάσσης, επιτρέποντας ευκολότερα την εισαγωγή ξένων υλικών. Έτσι η διαδεδομένη χρήση «του βόλτου» συνδέεται χρονικά με τις γνωστότερες παραδοσιακές κατασκευές. Στα ανοίγματα τέλος μικρής κλίμακας όπως τα πρέκια των κουφωμάτων, το «βόλτο», χρησιμοποιήθηκε ευρύτατα μέχρι πρόσφατα και ακόμα και σήμερα το εφαρμόζουν σαν αντιπροσωπευτικό στοιχείο, όσοι προσπαθούν να προσαρμόσουν τις σύγχρονες κατασκευές στις παραδοσιακές μορφές. Καθαρά κατασκευαστικά στοιχεία που έχουν πρωτεύουσα θέση στην έκφραση των παραδοσιακών μορφών είναι οι χονδροί λιθόχτιστοι τοίχοι και η βαριά κάλυψη του δώματος. Ο συνδυασμός τους παράλληλα με την πενιχρή οικονομία, τους δυνατούς εποχικούς ανέμους και την έντονη ηλιοφάνεια,

υπαγόρευσε τα μικρά ανοίγματα στα κουφώματα. Το μεγάλο πάχος των τοίχων δημιουργεί ζωηρές εντυπώσεις στα σημεία των ανοιγμάτων, πολύ διαφορετικές από αυτές του λεπτού τοίχου σύγχρονων κατασκευών. Η ποιότητα των σχιστολιθικών λιθοδομών και η υφή των κονιαμάτων ολοκληρώνουν την εντύπωση της βαριάς μονολιθικής κατασκευής. Η χονδροειδής και ατελής κατασκευή των σοβάδων, που μοιάζουν σαν αλειμμένοι με το χέρι και ακολουθούν όλους τους κυματισμούς της λιθοδομής, προσδίδει στους τοίχους πλούσια και ζωηρή πλαστική εμφάνιση, ενισχυμένη από το συχνό άσπρισμα. Πολλές φορές το ασβέστωμα αποτελεί και την μόνη επικάλυψη των λιθοδομών, ιδίως σε βοηθητικά κτίσματα, με το παχύ στρώμα που διαμορφώθηκε στην πάροδο του χρόνου και δημιουργείται μια ποικιλία εντυπώσεων στην εμφάνιση των τοίχων.

Στη μικροκλίμακα έχουμε αρκετά κατασκευαστικά στοιχεία με ιδιαίτερα έκφραση που συμπληρώνουν το σύνολο. Στους εξώστες και τις μάντρες έχουμε μόνο λίθινα πεζούλια, ενώ στις εξωτερικές σκάλες λείπουν τελείως πολλές φορές και αυτά οπότε εντείνεται έτσι η γεωμετρική και λιτή μορφή των κτιρίων. Οι καπνοδόχες, που κατεβάζουν το νερό της βροχής στη στέρνα, πολλές φορές σκαλοπάτια για προσπέλαση στις ταρατσες, καθώς και τα γείσα, πλουτίζουν με πλαστικότητα τους κυβικούς όγκους των κτιρίων. Τα γείσα συνεχή ή διακοπτόμενα πάνω από τα κουφώματα, καμιά φορά και σε κάπως μεγάλη απόσταση, γίνονται για να προστατεύσουν τα κουφώματα από τα νερά της βροχής. Δεν είναι όμως βέβαιο ότι είναι απόλυτα κατασκευαστική η προέλευσή τους γιατί σπανίζουν στις εκκλησίες. Το χρώμα που επικρατεί είναι αυτό των τοίχων δηλαδή άσπρο μέσα κι έξω. Τα κουφώματα βάφονται χρωματιστά αλλά όπως είναι μικρά σε διαστάσεις και σε συνδυασμό με το λευκό χρώμα των τοίχων, δημιουργούν τελικά την εντύπωση του άσπρου – μαύρου από μακριά.

3.6 ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΩΝ ΣΠΙΤΙΩΝ

Το εξωτερικό των σπιτιών παρουσιάζεται, πότε σαν ατόφιο ορθογώνιο παραλληλεπίπεδο μέσα στο χώρο και πότε σαν περισσότερα παραλληλεπίπεδα συνδυασμένα κατά διάφορους τρόπους.

Η αρχιτεκτονική της Κύθνου αφού σκεπάζει τα χτίσματά της κατά προτίμηση με δώμα αλλά και με γυμνούς θόλους εμφανίζεται προ πάντων σαν ευθύγραμμη αρχιτεκτονική στις κύριες γραμμές της αλλά και σαν καμπυλόγραμμη με κύριο και έντονο χαρακτηριστικό την γεωμετρικότητα. Πολλές φορές ακόμα μας παρουσιάζει και μερικές καμπύλες πάνω στις σκέτες και αδιάρθρωτες επιφάνειες των τοίχων, για να σκεπάσει με τόξα τ' ανοίγματά της, όταν δεν μεταχειρίζεται το οριζόντιο πρέκι ή το ανακουφιστικό τρίγωνο το φτιαγμένο με δύο αντιστηριζόμενες πέτρες. Ωστόσο η επιβολή της οριζόντιας γραμμής του δώματος (στην πραγματικότητα δεν είναι πάντα οριζόντια, για το μάτι όμως είναι) δε λιγοστεύει σ' αυτή την περίπτωση που υποτάζει στον ευθύγραμμο χαρακτήρα και τις καμπύλες που φαίνονται σαν φιγούρες σκορπισμένες στις επιφάνειες χωρίς σοβαρή επίδραση στην γενική εντύπωση.

Η γεωμετρικότητα των χτισμάτων προβάλλεται τόσο με το σχήμα, όσο και με την έκφραση που αναδύει η βαριά μονολιθική μορφή των χτισμάτων της Αιγαίπελαγίτικης αρχιτεκτονικής παρ' όλη την ελαφράδα και χάρη που της προσφέρει το κάτασπρο του ασβεστώματος. Η μονολιθικότητα της μορφής

τονίζεται από την επικράτηση των τοίχων επάνω στα ανοίγματα δηλαδή των πλήρων στα κενά. Αυτή η εγκράτεια στη χρησιμοποίηση των ανοιγμάτων και ο περιορισμός των διαστάσεών τους (όλα τα ανοίγματα είναι κατά κανόνα μικρά) αποτελούν δύο από τα βασικά χαρακτηριστικά που πλάθουν την έκφραση αυτής της αρχιτεκτονικής. Η γένεση αυτών των χαρακτηριστικών (λίγα και μικρά ανοίγματα) οφείλεται, μέχρι ένα βαθμό τόσο στη βαριά κατασκευή του δώματος που φορτίζει τους τοίχους όσο και στην έλλειψη ασβεστίου στο συνδετικό κονίαμα της τοιχοποιίας που έτσι την εξασθενίζει αλλά και σε άλλους λόγους.

Τέλος και η παρουσίαση των όγκων του κάθε χτίσματος, μερικές φορές ατόφιος, συντελεί στην προβολή της μονολιθικότητας. Ωστόσο αρκετές φορές και ο κύριος όγκος του κάθε χτίσματος σκεπάζεται με διάφορα επίπεδα αλλά και η τοποθέτηση των βοηθητικών χτισμάτων, πλάι στον κύριο όγκο του σπιτιού, γίνεται ελεύθερα έτσι, που βλέπουμε όγκους με διαφορετικά ύψη να δίνουν κίνηση μέσα στο σύνολο των μαζών τόσο που η βαριά μονολιθική έκφραση να λιγοστεύει κάπως. Βέβαια το σκέπασμα των χώρων με διάφορα επίπεδα επιβλήθηκε από τις διαφορετικές διαστάσεις τους στον προορισμό τους, και μέχρι ένα βαθμό από το έδαφος να κλείσει.

Ο τοίχος στην αρχιτεκτονική της Κύθνου επειδή η στέγασση του χώρου γίνεται με δώμα, μένει ελεύθερος στο επάνω μέρος του και τελειώνει με διάφορους τρόπους. Ο πιο χαρακτηριστικός τρόπος είναι το σαμάρι σε διατομή τριγωνική ή καμπυλόγραμμη που μοιάζει με παραβολή. Αυτή η τελευταία μορφή σαμαριού είναι η τυπική και η περισσότερο διαδεδομένη, είναι αυτή που το χαρακτηρίζει και συμβολίζει το ελεύθερο τελείωμα του τοίχου.

3.7 ΤΑ ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΧΤΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ ΚΑΙ Η ΑΥΛΗ

Τα βοηθητικά χτίσματα που συνδέουν το κυρίως σπίτι στην Κύθνο είναι :

A. Το φουρνόσπιτο

Αποτελεί ένα από τα απαραίτητα βοηθητικά χτίσματα που συνοδεύουν το κυρίως σπίτι απαραίτητο για το ψήσιμο του ψωμιού που γινόταν στο σπίτι. Χτίζεται κολλητά με το σπίτι και σχηματίζει μαζί του ένα Γ ή Π ή ακόμα τοποθετείται και ανεξάρτητα από αυτό σε μικρή απόσταση. Ο φούρνος που συνήθως βρίσκεται κοντά στην πόρτα του κυρίως σπιτιού, αρκετές φορές χτίζεται ελεύθερος, στο υπαίθρο χωρίς να στεγάζεται σε φουρνόσπιτο. Τα φουρνόσπιτα έχουν διαστάσεις 1,50 - 2 X 2 - 3,50 μέτρα ή και μεγαλύτερα γύρω στα 2,50 - 4 X 2,20 - 5,70 μέτρα.

Το φουρνόσπιτο έχει συνήθως μια πόρτα πολύ μεγαλύτερη από τις συνηθισμένες χωρίς πορτόφυλλα, πολύ σπάνια έχει και ένα μικρό παραθυράκι. Επίσης έχει ένα χαμηλό χτιστό πεζούλι, για να κάθονται και ν' ακουμπάνε τις πινακωτές με τα ψωμιά.

B. Το παράσπιτο

Ένα άλλο βοηθητικό χτίσμα που συνοδεύει αρκετές φορές το κυρίως σπίτι είναι το παράσπιτο. Αυτό χτίζεται κολλητά στο φουρνόσπιτο ή συγχωνεύεται μ' αυτό αποτελώντας μαζί του ένα χώρο. Είναι μικρότερο κατά πολύ σε διαστάσεις από το κυρίως σπίτι, με κάτοψη στον τύπο σκέτου μονόχωρου σπιτιού και χρησιμεύει για το μαγείρεμα, ζύμωμα και γενικά για το καθημερινό της οικογένειας, που μονάχα κοιμάται στο κυρίως σπίτι. Πολλές φορές το

παράσπιτο χρησιμεύει και για τον ύπνο των ηλικιωμένων ατόμων της οικογενείας.

Γ. Το πατητήρι

Το πατητήρι πολλές φορές βρίσκεται συνδυασμένο με το φουρνόσπιτο.

Δ. Η αποθήκη- κελάρι- στάβλος

Ο χώρος αυτός άλλοτε τοποθετείται στην προέκταση του σπιτιού και άλλοτε είναι ενσωματωμένο στο κυρίως σπίτι κάτω από το πατάρι.

Όταν ο στάβλος τοποθετείται κάτω από το πατάρι αποτελεί μειονέκτημα από υγιεινής απόψεως. Οι στάβλοι έχουν μονάχα μια πόρτα και κάποτε κανένα μικρό παραθυράκι.

Ε. Το αποχωρητήριο

Μια βασική έλλειψη του κυθινιώτικου χωριάτικου σπιτιού ιδιαίτερα του παλαιότερου είναι η έλλειψη του αποχωρητηρίου, που όταν υπάρχει, βρίσκεται σε κάποια απόσταση έξω από το σπίτι σε μια παράμερη άκρη. Αντίθετα τα σπίτια της πρωτεύουσας έχουν πάντα ένα μικρό αποχωρητήριο σε μια γωνιά της αυλής. Σε μερικά μάλιστα από τα νεότερα σπίτια της μπαίνει στο εσωτερικό τους και είναι προσιτό από μέσα οπότε ο τρόπος κατασκευής τους δεν έχει τα ελαττώματα, που θα δούμε παρακάτω πως έχει συνήθως. Το αποχωρητήριο χτίζεται κατά κανόνα μακριά από το σπίτι, για να μην ενοχλεί, αφού το σύστημα κατασκευής του είναι πρωτόγονο. Το χτίσμα είναι ένα μικρό καμαράκι με διαστάσεις 0,70 – 1 X 1 – 1,20 μέτρα στο ύψος του ανθρώπου, κάποτε και χωρίς σκεπή. Συνήθως έχει μια ξύλινη πόρτα, ενώ πολλές κλείνεται μονάχα μ' παραπέτασμα από πανί ή τσουβάλι. Ο φωτισμός και ο αερισμός γίνεται από την πόρτα ιδίως, που το φύλλο της δεν πιάνει όλο το άνοιγμα, αλλά αφήνει ένα κενό, και καμιά φορά από κανένα μικρό στενόμακρο παραθυράκι σαν σχισμή.

ΣΤ. Η αυλή

Η αυλή του κυθινιώτικου σπιτιού απλώνεται μπροστά από την πόρτα του, κατά την μακριά του πλευρά, καθώς είναι πλατυμέτωπο. Από τη μια μεριά περιορίζεται από το Γ ή Π που σχηματίζει η κάτοψη του, ενώ από την άλλη μεριά τότε μένει ανοιχτή και άφραχτη, με όρια που δεν είναι εντελώς καθορισμένα, και τότε κλείνεται με ένα χαμηλό, ή στα σπίτια της πρωτεύουσας ψηλό, αυλόγυρο στο ανάστημα του ανθρώπου.

Στα χωριά και τους μικροσυνοικισμούς που είναι χτισμένοι με το ελεύθερο οικοδομικό σύστημα και τα σπίτια είναι σκορπισμένα σε απόσταση το ένα από το άλλο, επικρατεί η ανοιχτή από τις δύο ή τρεις πλευρές αυλή, ενώ στην πρωτεύουσα με το κατά πτέρυγες οικοδομικό σύστημα έχουμε συνήθως μια κλειστή αυλή προσιτή από την αυλόπορτα μόνο. Η αυλή του χωριάτικου σπιτιού όταν είναι ανοικτή έχει ακαθόριστο σχήμα και διαστάσεις, ενώ όταν είναι με αυλόγυρο είναι ένα παραλληλόγραμμο ή ακανόνιστο τετράπλευρο με μέσες διαστάσεις 3 – 6 X 6 – 15 μέτρα ανάλογα με το εμβαδόν του οικοπέδου. Υπάρχουν όμως και σπίτια μέσα στην Κύθνο χωρίς αυλή.

Με τον μεσημβρινό προσανατολισμό που κατά προτίμηση έχουν οι προσόψεις αυτών των σπιτιών η αυλή προστατεύεται από τους βορεινούς ανέμους που επικρατούν στο νησί. Η προστασία αυτή είναι απαραίτητη αφού η αυλή δίπλα στις άλλες λειτουργίες τις συνδέει και τα διάφορα μέρη του σπιτιού μεταξύ τους, ιδίως το κυρίως σπίτι με τα βοηθητικά χτίσματα που το συνοδεύουν. Γι' αυτό μάλιστα το λόγο πολλές φορές το κομμάτι της αυλής που βρίσκεται πάνω σε αυτές τις κυκλοφορίες πλακοστρώνεται έτσι που το χειμώνα με τις βροχές δεν λασπώνει.

Σε πολλές αυλές βρίσκουμε έξω από τις πόρτες κολλητά στους τοίχους, χτιστά πεζούλια πλακοστρωμένα για να κάθονται, και αλετάνια φυτεμένα λουλούδια. Τα αλετάνια είναι οι γνωστές μας αλτάνες για το φύτεμα των λουλουδιών.

Στις αυλές υπάρχει και το γκάρδι, ένα μικρό κηπάκι τοιχογυρισμένο όπου γίνεται το φύτεμα των λαχανικών.

Σε μερικές αυλές συναντούμε μικρούς λάκκους ανοιγμένους στο έδαφος που χρησιμεύουν για πρόχειρες αποθήκες νερού, ρετσινιού κ.α ακόμα συναντάμε πέτρινες σκάλες, τις γούρνες για το πλύσιμο των ρούχων και μικρότερες γουρνίτσες για το πότισμα των ζώων.

Η αυλή είναι ένα από τα πιο πολύτιμα και χαρακτηριστικά στοιχεία της κυθινιώτικης αρχιτεκτονικής. Πόση σημασία έχει για το κυθινιώτικο σπίτι η αυλή φανερώνεται από την φροντίδα με την οποία είναι κατασκευασμένες οι αυλόπορτες της. Ξύλινες άλλες ταμπλαδωτές πλαισιωμένες με παραστάδες από πορόλιθο άλλοτε αψιδωτές και άλλοτε με οριζόντιο υπέρθυρο, πάντοτε με καλοπελεκημένες διακοσμήσεις.

3.5 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

Απαραίτητο στοιχείο του παραδοσιακού σπιτιού είναι ο υπαίθριος χώρος, είτε σαν αυλή, είτε σαν εξώστης ή και τα δύο μαζί, διάφορος οπωσδήποτε από τον κήπο. Πολλές φορές στα διόροφα σπίτια έχουμε και ημιυπαίθριους χώρους, δηλαδή υπόστεγα μόνο στα ισόγεια, τα λεγόμενα «στεάδια» που είναι ένα είδος προθαλάμου για τους χώρους του ισογείου. Τα υπαίθρια στοιχεία, ιδίως η αυλή δεν περιβάλλουν την αυλή άμορφα, αλλά συνδέονται συνθετικά με τους χώρους της και έχουν λειτουργική οντότητα εξίσου σημαντική με αυτή των εσωτερικών χώρων. Τοποθετούνται έτσι ώστε να βρίσκονται σε άμεση και οργανική σχέση με τη βασική κυκλοφορία μεταξύ εσωτερικού και υπαίθρου, συνδέοντας πάντα το έξω με τους ζωτικότερους χώρους της κατοικίας, τη σάλα, το καθημερινό ή το καθιστικό και την κουζίνα. Τα κριτήρια για τη θέση, την χρήση και την διαμόρφωση των υπαίθριων χώρων δείχνουν ότι θεωρούνται αναγκαία μέλη ενός ενιαίου συνόλου, που είναι οι χώροι της κατοικίας. Το μέσα και το έξω έχουν αντιμετωπισθεί σαν κοινός τόπος δύο στοιχείων που αλληλοσυμπληρώνονται. Εκτός από την διάταξη οι προσπελάσεις και τ' ανοίγματα προβλέπονται έτσι, ώστε να υπαγορεύουν φυσικά την κίνηση από το ένα στο άλλο. Σ' αυτό το πνεύμα της ενότητας υπακούουν ακόμα και τα μεγέθη που είναι σχετικά. Στις περιπτώσεις που το οικόπεδο είναι μεγάλο, διαμορφώνεται σε αυλή με πλακόστρωτα και πεζούλια, ένα μικρό τμήμα στην κλίμακα της κατοικίας, ενώ το υπόλοιπο παραμένει σαν κήπος, υπακούοντας σε άλλους λειτουργικούς και συνθετικούς κανόνες.

Στα περισσότερα σπίτια και ιδιαίτερα στα μεσαία, και τα μικρά, εκτός από τις λειτουργίες καθιστικού που εξυπηρετούν οι υπαίθριοι χώροι καλύπτουν και μερικές άλλες του νοικοκυριού, με κατάλληλη διαρρύθμιση και εξοπλισμό. Τα βαθύτερα αίτια, που οδήγησαν σε αυτήν την επέκταση των εσωτερικών λειτουργιών έξω, οπωσδήποτε οφείλονται σε λόγους οικονομίας που υπαγόρευαν τη στενότητα των κλειστών χώρων. Δεν πρέπει όμως να αγνοούμε και τις ψυχολογικές ανάγκες για υπαίθρια διαβίωση, συνδυασμένες με τον παράγοντα του εξαιρετικού κλίματος και βεβαίως το κοινωνικό

υπόστρωμα των κοινοτήτων των κεντρικών οικισμών με τις αγροτικές καταβολές.

Η ίδια συνέχεια παρατηρείται και μεταξύ των ιδιωτικών υπαιθρίων χώρων και των κοινοχρήστων, δρόμων ή διαπλατυνσεων και εν γένει χώρων δημόσιας κυκλοφορίας. Αντίθετα με άλλα νησιά οι αυλές δεν κλείνονται με υψηλούς τοίχους και αυτό συντελεί στο να αποτελούν ένα μεταβατικό ενδιάμεσο χώρο από την δημόσια περιοχή στην ιδιωτική του σπιτιού.

Αυτή η ενότητα βέβαια έρχεται σε αντίθεση με την ιδιωτικότητα που θα μπορούσε κανείς να απαιτήσει για τις αυλές των σπιτιών, προσφέρει όμως πλεονεκτήματα στον τομέα του οικιστικού περιβάλλοντος. Είναι ένα φαινόμενο οπωσδήποτε σχετικό με το μέγεθος των οικισμών και την έλλειψη μεγάλων διαφορών στις κοινωνικές τάξεις. Συνήθως χαρακτηρίζει μερικές ομοιογενείς κοινότητες που διαμόρφωσαν κοινό τρόπο ζωής και στενές σχέσεις μεταξύ των κατοίκων τους. Στην απουσία τέλος των ψηλών διαχωριστικών τοίχων βοηθούσε και το γεγονός της εσωτερικής ασφάλειας, που χαρακτήριζε πάντα τους μικρούς οικισμούς των Κυκλάδων.

Η ζωή της οικογένειας μέσα στο σπίτι διέπεται από απλούς κανόνες. Η σάλα χρησιμεύει για τις συγκεντρώσεις σε όλες τις επίσημες περιστάσεις και είναι ο χώρος που διατηρεί κάποια επισήμότητα, προορισμένος κυρίως για τις κοινωνικές επαφές, βεγγέρες, γιορτές, κλπ. Ο επίσημος και κοσμικός προορισμός του χώρου αυτού έλκει πιθανότητα την καταγωγή του από την φραγκοκρατία. Αλλά και στην περίπτωση που θα δεχτούμε την καταγωγή της σάλας από τον κοινό χώρο διημερεύσεως των αγροτικών κατοικιών πάλι διαπιστώνουμε μια αλλαγή από τις τότε λειτουργικές ιδιότητες του χώρου αυτού και είναι σαφείς οι αστικές επιδράσεις που συνέβαλαν ώστε η σάλα να διαμορφώσει αυτόν τον χαρακτήρα.

Στον συνήθη τύπο κατοικίας η καθημερινή ζωή εκτυλίσσεται κυρίως στην κουζίνα ή στο δεύτερο πρόχειρο καθιστικό αν υπάρχει. Οι κοιτώνες μικροί σε επιφάνεια προορίζονται μόνο για ύπνο χωρίς περιθώρια άλλης χρήσεως και αυτό δείχνει την έλλειψη ιδιαίτερης ατομικής ζωής στα μέλη της οικογένειας που ζούνε μαζί τις περισσότερες ώρες. Ορισμένες επίσης λειτουργίες διεξάγονται στην αυλή ιδίως στα μεσαία και μικρά σπίτια όπως το πλύσιμο των ρούχων, η άντληση νερού από την στέρνα, η προπαρασκευή φαγητού και η ανάπαυση. Οι χαμηλές μάντρες που κλείνουν τις αυλές προσδίδουν στους δρόμους κάτι από την οικειότητα των σπιτιών και στα σπίτια τη κοινωνικότητα των δρόμων.

Ο ενσωματωμένος εξοπλισμός περιορίζεται σε ορισμένα χτιστά στοιχεία στους βοηθητικούς χώρους. Χτιστούς πάγκους συνδυασμένους με τον νεροχύτη, ράφια και κόγχες για τα οικιακά σκεύη, βρίσκουμε άφθονα στις κουζίνες και τα κελάρια. Το τζάκι βρίσκεται μόνο στην κουζίνα προορισμένο αποκλειστικά για μαγείρεμα. Δεν υπάρχει σε κανένα άλλο δωμάτιο του σπιτιού και η θέρμανση τι λίγες ημέρες που είχε χαμηλή θερμοκρασία, γινόταν με πήλινες φορητές φουφούδες. Στα μεγάλα σπίτια πολλές φορές υπάρχουν γούρνες για πλύσιμο των ρούχων μέσα στους βοηθητικούς χώρους, καθώς επίσης και το στόμιο της στέρνας, ή αυτά βρίσκονται στους υπόστεγους χώρους («στεάδια») των ισογείων. Στα μικρότερα σπίτια οι γούρνες είναι έξω στην αυλή, όταν υπάρχουν, συνδυασμένες με το στόμιο για την άντληση νερού από την στέρνα και ακόμα τον υπαίθριο νεροχύτη. Η στέρνα στοιχείο πολύ διαδεδομένο βρίσκεται κάτω από το κτίριο ή κάτω από την αυλή. Τον μόνιμο εξοπλισμό του σπιτιού συμπληρώνουν άφθονα πεζούλια για κάθισμα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΥΛΙΚΑ

Η κυθνιακή παραδοσιακή οικοδομική βασίζεται κατ' εξοχήν στη χρήση υλικών τοπικής προελεύσεως, αρχή ευρύτατα διαδεδομένη στα μικρά νησιά των Κυκλάδων, με τις δυσμενείς οικονομικές συνθήκες και τις δυσκολίες των μεταφορών. Εισαγωγή γινόταν μόνο στα απολύτως αναγκαία είδη που διέθεταν και η χρήση τους περιορίσθηκε στο ελάχιστο δυνατό μέτρο. Αυτά τα δεδομένα είχαν σαν αποτέλεσμα την μικρή ποικιλία υλικών και την ομοιομορφία των κατασκευών. Τα βασικότερα υλικά είναι η πέτρα και το ξύλο και ακολουθούν ο ασβέστης, η άμμος, το χώμα, τα αργιλικά χώματα, η θηραϊκή γη και τα φύκια. Καλάμια, βούρλα, διάφορα ξερά χόρτα, άχυρα και κλαδιά βρίσκουν πολλές θέσεις σε ευτελείς κατασκευές. Αυτά όλα εκτός της ξυλείας και του σιδήρου είναι συνήθως εγχώρια υλικά. Η παράδοση αναφέρει ότι σε παλιές εποχές υπήρχαν στα νησιά πολλές «φίδες» που το σκληρό τους ξύλο χρησίμευε για ξυλοδεσιές, πρέκια και δοκίδες πατωμάτων και δώματος. Γενικά όμως γινόταν εισαγωγή ξυλείας και μάλιστα τους νεότερους χρόνους, που είχαν εκλείψει οι φίδες η εισαγωγή κάλυπτε το σύνολο των αναγκών, όπως και για τα τζάμια, τα μεταλλικά εξαρτήματα και τον σίδηρο. Επίσης έφερναν από άλλα μέρη ασβέστη για να συμπληρώσουν την εγχώρια παραγωγή που δεν επαρκούσε λόγω της μεγάλης κατανάλωσης.

4.1 ΠΕΤΡΕΣ

Κύριο οικοδομικό υλικό σε όλες τις εποχές η πέτρα, ο σχιστόλιθος. Είναι άφθονος, εύκολος στο σπάσιμο, άριστος στην αρμολόγηση και στην δόμηση των τοίχων, βοηθάει τον μάστορα σ' όλες τις κατασκευές. Χτίζουν με αυτόν πέτρινους φράχτες- ξερολιθιές, την χρησιμοποιούν για να στηρίξουν αλλά και να φτιάξουν οροφές, κατασκευάζουν με αυτήν τους τοίχους, τα δάπεδα και τις σκάλες, τα πεζούλια, τα υπέρθυρα, τα, τζάκια, τις γούρνες κ.α. Η χρήση της σχιστόπλακας στις λειτουργικές μικρολεπτομέρειες δίνει μια εικόνα μαστοριάς, σοφίας και αμέτρητης αντίληψης αισθητικής.

Τις σκληρές πέτρες, όπως ο γρανίτης την χρησιμοποιούν σαν μυλόπετρα ή στο λιοτρίβι.

Τις πέτρινες κατασκευές είτε τις αφήνουν ανεπίχριστες, κυρίως σε βοηθητικά κι αγροτικά κτίσματα, είτε τις επιχρίουν με κονίαμα.

4.6 ΞΥΛΟ

Ένα άλλο υλικό που χαρακτηρίζει την κυθνιακή αρχιτεκτονική είναι το ξύλο. Χρησιμοποιούνται κατεργασμένοι ή ακατέργαστοι, κορμοί από κυπαρίσσι, καστανιά, πεύκο, αγριελιά, φίδα κ.α, αλλά ακόμη και φυτικό, όπως καλάμια, βούρλα, ξερά χόρτα, άχυρα, κλαδιά κ.α. Κατασκευάζουν μ' αυτό ξυλοδεσιές στους τοίχους, στέγες, γείσα, σκάλες, εξώστες, πεσσούς για να στηρίξουν βεράντες, κουφώματα, ταβάνια, δάπεδα κλπ.

Συνήθως τα παλιά χρόνια το ξύλο παρέμενε στο φυσικό του χρώμα, γιατί ήταν δύσκολο να βρεις μπογιές μια και αυτές ήταν είδος ακριβό επειδή τις έκαναν εισαγωγή.

4.3 ΜΑΡΜΑΡΟ

Από τα νεότερα σημαντικότερα επίσης διακοσμητικά αλλά και λειτουργικά στοιχεία της εξωτερικής όψης κυρίως είναι το μάρμαρο. Έτσι γίνεται χρήση του υλικού αυτού με τους γνωστούς μαρμάρινους φεγγίτες, πάνω κυρίως από τις πόρτες, αλλά και σαν παραστάδες, γείσα κλπ.

4.4 ΚΟΝΙΑΜΑΤΑ- ΕΠΙΧΡΙΣΜΑΤΑ- ΣΟΒΑΔΕΣ

Τα ηφαιστειακά χώματα, «αυτές οι φυσικές πορσελάνες», όπως λέει ο Δ. Βασιλειάδης, είναι άφθονες. Με αυτά έκαναν λάσπες που δεν τις περνούσε το νερό και όταν έπηζαν δεν μπορούσες να τις σπάσεις εύκολα. Μέσα τους έριχναν κεραμίδια κοπανισμένα, γιδότριχες, άχυρα ή φύκια για περισσότερη αντοχή. Τα συνδετικά κονιάματα είναι σκέτη λάσπη, όταν δεν περιέχουν ασβέστη ή με ελάχιστο ασβέστη χρησιμοποιούνται στις ανωδομές. Η φτώχεια και η λιτότητα της κατασκευής δεν επέτρεπε στην αρχή τα επίχρισματα. Αργότερα άρχισαν να χρησιμοποιούνται κυρίως στο εσωτερικό των χτισμάτων. Το πρωτόγονο επίχρισμα που ήταν χώμα με άχυρα αντικαταστάθηκε από το κανονικό κονίαμα λάσπης με ασβέστη. Μετά άρχισαν να αρμολογούνται (με μύστρισμα) οι εξωτερικές πλευρές των τοίχων. Το αρμολόγημα αυτό ήταν πλατύ, πατητό και το χάραζαν με τη γωνιά του μυστριού σε οριζόντιες γραμμές. Πολλές φορές επειδή η λιθοδομή κατασκευάζετο χωρίς κονίαμα, μετά το αρμολόγημά της και από τις δύο πλευρές, το κενό που υπήρχε μεταξύ των λίθων λειτουργούσε σαν μόνωση του χώρου.

Τέλος άρχισε να εφαρμόζεται το πλήρες σοβάτισμα των τοίχων μέσα και έξω με κονίαμα από ασβέστη και άμμο, που το έστρωναν απλώς με το μυστρί, χωρίς να το τρίβουν. Έτσι με το συχνό άσπρισμα, που πέρα από τους γενικότερους αισθητικούς λόγους συνέβαλλε στην συντήρηση της κατασκευής, η επιφάνεια του σοβά αποκτούσε αδρή υφή, σχεδόν ανάγλυφη με τα γνωστά αισθητικά αποτελέσματα της πλαστικότητας που τονίζεται περισσότερο από τις συχνά καμπύλες ή και επίπεδες λοξές αποτμήσεις των τοίχων. Μερικές φορές μάλιστα το κάτω τμήμα της όψης εμφανίζει επίχρισμα διαφορετικής υφής, που έχει βέβαια πρακτικό σκοπό. Το επίχρισμα αυτό είναι πιο σκληρό, πιο αδρό, πιο άγριο έτσι ώστε να αντέχει στις διάφορες κακοποιήσεις και φθορές που προέρχονται από την χρήση του δρόμου.

Τα εσωτερικά τριφτά γίνονται με τον ίδιο τρόπο και με τα ίδια περίπου υλικά που έχουμε και στην Αθήνα. Το λάσπωμα δηλαδή με άμμο και ασβέστη στις γνωστές αναλογίες τους και τα ψηλά με άμμο θαλασσινή.

Τα εξωτερικά γίνονται συνήθως στον τύπο του «σαρδελώματος». Το επίχρισμα εδώ γίνεται σε δύο «χέρια». Πρώτα ένα πεταχτό κι ευθύς αμέσως στρώνεται και «σαρδελώνεται» το ψιλό.

4.5 ΑΣΠΡΙΣΜΑ- ΧΡΩΜΑΤΑ

Δεν είναι γνωστό πότε άρχισε ακριβώς το άσπρισμα των εξωτερικών όψεων. Πιστεύουμε ότι αυτό πρέπει να άρχισε μετά το τέλος του 18^{ου} αιώνα και τούτο γιατί η έντονη προβολή των λευκών οικισμών θα είχε επιβλαβείς συνέπειες, λόγω βεβαίως των πειρατών. Γενικά όλα τα χτίσματα ασπρίζονται, εκτός ίσως από τα αγροτικά, που τις περισσότερες φορές μένουν με το φυσικό σκούρο χρώμα της σχιστολιθικής λιθοδομής.

Όπως ήδη αναφέραμε το άσπρισμα των κατασκευών, τουλάχιστον εξωτερικά, άρχισε αργότερα, όταν η χρήση του ασβέστη ήταν αρκετά διαδεδομένη. Ο λόγος του χρωματισμού των επιφανειών, με το λευκό του ασβέστη, όταν αυτός άρχισε να καθιερώνεται σαν το κύριο χαρακτηριστικό των κυκλαδίτικων οικισμών, είναι η καθαριότητα. Το ασβέστωμα που από παράδοση γίνεται πολύ συχνά δίνει στους οικισμούς το αστραφτερό λευκό χρώμα, εντεινόμενο από το λουλάκι που προστίθεται στο γαλάκτωμα του ασβέστη. Ασβεστώνανε τα δοκάρια, τους αρμούς του πλακόστρωτου δαπέδου, τις αυλές, τα σκαλοπάτια, τους δρόμους, την ταράτσα (δώμα), κλπ. Ειδικά όμως το άσπρισμα της ταράτσας που γίνεται με το γαλάκτωμα ασβέστη όπου έχουν προστεθεί κατακάθια λαδιού για την διατήρηση της στεγανότητας, εξασφαλίζει την καθαριότητα των νερών της βροχής που συλλέγονται στις στέρνες. Επίσης με το συνεχές ασβέστωμα των τοίχων έκλειναν και σκέπαζαν κάθε τριχοειδή ρωγμή, που σχηματιζότανε και κατέστρεφαν την ύπαρξη βλαβερών μικροοργανισμών.

Μετά το σοβάτισμα ήρθε και το χρωμάτισμα των τοίχων. Παλιότερα ο χρωματισμός των τοίχων ήταν ώχρα ανοιχτή. Αργότερα με την καθιέρωση του λευκού άρχισαν ορισμένα κτίσματα να έχουν «σαμάρι» διαφορετικά χρωματισμένο στην κορυφή τους. Τις περισσότερες φορές ο χρωματισμός είναι γαλάζιος, για να δίνει με το γαλάζιο φόντο του ουρανού και της θάλασσας, ενώ «ελαφραίνει» οπτικά την βαριά στέψη. Επίσης με τον χρωματισμό των τρούλων σε γαλάζιο χρώμα, τονίζεται ακόμα περισσότερο το μέγεθός τους. Στα λαϊκά και αγροτικά σπίτια το «σαμάρι» χρωματίζεται έντονα με λουλακί χρώμα, χωρίς να αποκλείονται και άλλα χρώματα.

Τα υπόλοιπα υλικά όπως σίδερα, ξύλα, κλπ, ελαιοχρωματίζονται σήμερα ενιαία έντονα με σκούρα χρώματα, σε πλήρη αντίθεση ή και ομοιότητα με το φόντο. Μερικές φορές το περιθώριο χρωματίζεται λευκό, ώστε να τονίζει αλλά και να διαχωρίζει οπτικά το κούφωμα. Παλαιότερα όπως ήδη έχουμε αναφέρει, τα υλικά αυτά δεν τα χρωμάτιζαν, λόγω της περιορισμένης οικονομικής δυνατότητας που είχαν.

Μόνο απλά υδροχρώματα και ελαιοχρώματα χρησιμοποιούνται για τα σπίτια της Κύθνου. Αναφέρουμε τους πιο συνηθισμένους χρωματισμούς: οι εσωτερικοί τοίχοι, συχνά δε τα ταβάνια και δάπεδα, ήταν με υδροχρώματα, μ' αυτές τις αποχρώσεις που αναφέρουμε στη συνέχεια.

Για τη σάλα ώχρα, κοραλί, πρασινωπό, ή λευκό κομμένο με μπλέ. Στα υπνοδωμάτια ώχρα ή ανοιχτό γκρι και στο μαγειρείο ώχρα επίσης ή ανοιχτό γκρι.

Τα δάπεδα γενικά, αν είναι αργιλικά, είχαν έντονα υδροχρώματα στο τριανταφυλλί ή ώχρα. Τα τσιμεντένια ήταν γκρι ή κιτρινωπά. Τα ξύλινα, αν ήταν από κυπαρισσόταβλες έμεναν με το φυσικό τους χρώμα και βερνίκι. Τα άλλα ελαιοχρωματίζονταν κιτρινωπά, γκρι ή προς το κόκκινο καφέ.

Οι εξωτερικοί τοίχοι έχουν συνήθως απλό άσπρισμα (γαλάκτισμα με ασβέστη). Πουθενά αλλού δεν αγαπιέται τόσο πολύ και τόσο ιδανικά (χωρίς άλλες προσμίξεις) ο ασβέστης όσο στα νησιά μας. Από όλες τις φωτογραφίες φαίνεται καθαρά ότι το χρώμα που προτιμάει η κυθνιακή αρχιτεκτονική είναι το απλό λευκό ασβεστόχρωμα, ένα χρώμα χαρούμενο, γεμάτο ζωή και που φαίνεται αμέσως πόσο είναι ταιριασμένο στο περιβάλλον και την ατμόσφαιρα του νησιού.

Δίχως υπερβολή μπορεί να πει κανείς πως είναι αυτό που γύρευε για να συμπληρωθεί η σκούρα φύση, η βαθιά μπλε θάλασσα και το φωτερό γαλάζιο του ουρανού.

Ο λευκός αυτός κανόνας έχει ωστόσο και τις απαραίτητες εξαιρέσεις του. Δεν θα μιλήσουμε για τα χρώματα των σπιτιών στις πρωτεύουσες του νησιού, γιατί η συμπαθητική αυτή πολιτεία είναι φυσικό να έχει και ξένες προς τον αυτόχθονα νησιώτικο τρόπο επηρείες (αρχαϊκές, βυζαντινές, βενετσιάνικες).

Αλλά και μέσα στα χωριά συναντά κανείς, σπάνια βέβαια, σπίτια εξωτερικά υδροχρωματισμένα όχι με λευκό, μα και με άλλα χρώματα, όπως της ώχρας και του κόκκινου σε διάφορες αποχρώσεις, που οφείλει κανείς να ομολογήσει ότι, αν και δεν έχουν τα προσόντα του λευκού, ωστόσο είναι πάντοτε ταιριασμένα με το φόντο τους. Αξιοπαρατήρητο μένει πάντοτε ότι το εναρμόνισμα αυτό των χρωμάτων του σπιτιού και του περιβάλλοντός του γίνεται με τολμηρούς, αρμονικούς συνδυασμούς χρωμάτων και με βάση πάντοτε την «αρμονική αντίθεση».

Οι εξωτερικές πόρτες και τα κανάτια των παραθύρων είναι πράσινα ή ουρανό. Μερικές φορές κόκκινο, κεραμιδί, καφέ και πάντα σε «αρμονική αντίθεση» με το χρώμα των τοίχων.

6.2 ΞΕΡΟΛΙΘΙΣ

Με ξερολίθις κατασκευάζονται κυρίως τα οικιακά χτισμάτα, τους σόχους, τους αναρτήμας και τους αυλόμενους, χωρίς κάποια μεσοστάθμια. Το χτισμα αυτό είναι λόγω μήθους και μισοπαις. Για να ελαττωθούν οι πόρτες και χρόνος γίνεται ένας συνδυασμός, όπου σε οριστά διαστήματα στέφεται από τις αρμόνικες σκελετικές λίθες πέτρες της ξερολίθις στήνουν μεγάλες Αρθές ογκοειδείς, το κρησίνες. Της ραβδίας οι αρθές έχουν διαφορετική κατασκευή. Χρίζονται φράξις οι αρθές κρησίνες σπυδίας με παραλληλίστη την κώστη παράλληλη της αρθής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΔΟΜΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ & ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΕΣ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ

Αρχίζοντας την περιγραφή των δομικών κατασκευών και στοιχείων της κυθνιακής αρχιτεκτονικής, δεν μπορούμε παρά να αναφερθούμε με θαυμασμό στο «συνάφι» εκείνο που με ιδρώτα και κόπο έχτισε, με τόσο απλά υλικά και σε τόσο ανθρώπινες αναλογίες, όλα αυτά που θα αναφέρουμε στη συνέχεια.

5.1 ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΕΣ – ΘΕΜΕΛΟ

Τα κτίσματα γενικά στο Αιγαίο δεν είχαν θεμέλια, κι αυτό γιατί χτίζανε πάνω στο βράχο. Στους κάμπους και τα πεδινά μέρη δημιουργούσανε ένα ψευδοθεμέλιο σε μικρό βάθος. Τα υλικά που χρησιμοποιούσαν ήταν οι πέτρες, πότε με κονίαμα, όταν επρόκειτο να κατασκευάσουν σπίτι, ποτέ χωρίς κονίαμα όταν κατασκευάζανε οτιδήποτε άλλο.

Το νησιώτικο κυκλαδίτικο χωριό είδαμε πως αγαπάει πολύ να σκαλώνει και ν' απλώνεται στις βουνοπλαγιές. Αυτό όμως συχνά έχει σαν αποτέλεσμα ένα ή και περισσότερα διαμερίσματα του σπιτιού να βρίσκονται από τη μια μεριά μισοχωμένα στη γη.

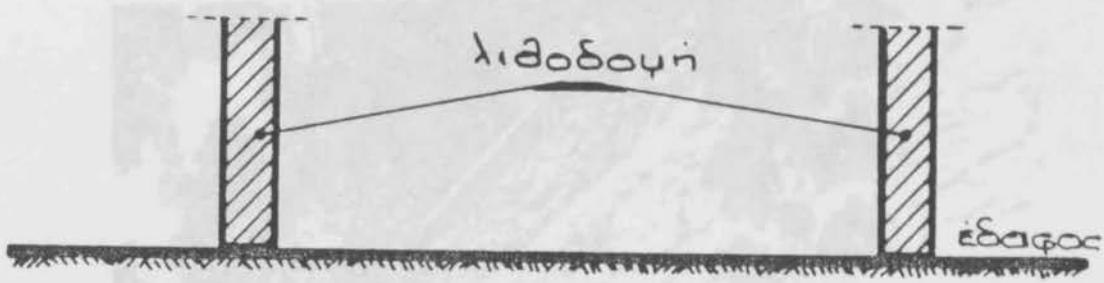
Το πρόβλημα της υγρασίας του υπεδάφους γεννιέται έτσι αυτόματα και η λύση του όμως είναι ριζική. Το «θεμέλιο», όσο κι αν δεν ανήκει στην αποκλειστική ευρεσιτεχνία των νησιωτών, μ' όλο το κάπως περίεργο όνομά του ωστόσο δίνει την ιδανική λύση σ' αυτό το ζήτημα.

Το άνοιγμα του θεμελίου του τοίχου που θα προφυλαχτεί από την υγρασία γίνεται σε μεγαλύτερο του απαιτούμενου πλάτους, με τρόπο που να μένει ένα κενό, σαν είδος τάφρου 60 – 80 εκ. π.χ μεταξύ τοίχου και υπεδάφους. Αυτό πάλι αν είναι στερεό, ριζοκόβεται και αφήνεται στη φυσική του κατάσταση. Αν είναι όμως μαλακό και επικίνδυνο να πέσει, ντύνεται με ξερολιθιά. Στον πυθμένα ανοίγεται λούκι για να τρέχουν τα νερά και να διώχνονται μακριά από το κτίριο. Το λούκι τούτο ντύνεται με πλάκες ή περνιέται τσιμέντο. Τέλος το πάνω μέρος της τάφρου σκεπάζεται κι αυτό με γερές πλάκες, που από το ένα μέρος πατάνε στο κτίριο κι από το άλλο στερεώνονται στην ξερολιθιά ή το βράχο που είναι στο άλλο χείλος της τάφρου.

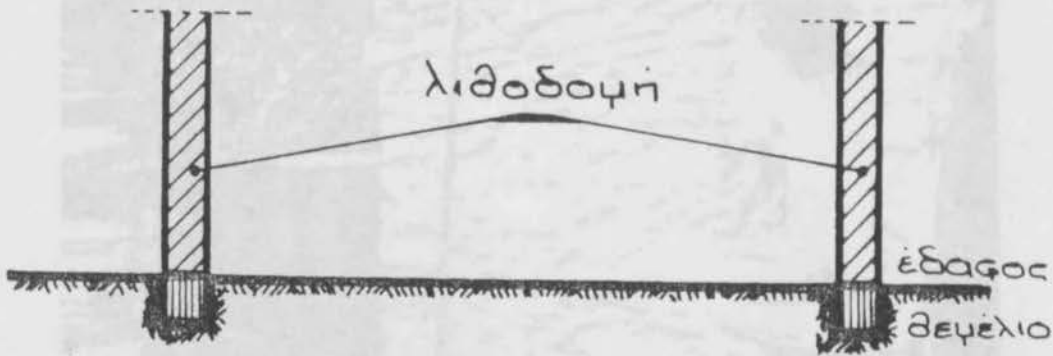
6.2 ΞΕΡΟΛΙΘΙΕΣ

Με ξερολιθιές κατασκευάζανε κυρίως τα αγροτικά χτίσματα, τους φράχτες, τους αναβαθμούς και τους αυλόγυρους, χωρίς λάσπη με σχιστόλιθους. Τα χτίσματα αυτά είναι έργα μόχθου και μαστοριάς. Για να εξοικονομήσουν πέτρες και χρόνο γίνεται ένας συνδυασμός, όπου σε στενά διαστήματα ανάμεσα από τις οριζόντιες αδούλευτες λεπτές πέτρες της ξερολιθιάς στήνουν μεγάλες όρθιες σχιστόπλακες, τα «στήματα». Στις ρεματιές οι φράχτες έχουν διαφορετική κατασκευή. Χτίζονται ψηλοί σε οριζόντιες ισοδομικές στρώσεις με παραλλαγή την κάθετη παράταξη της σχιστόπλακας.

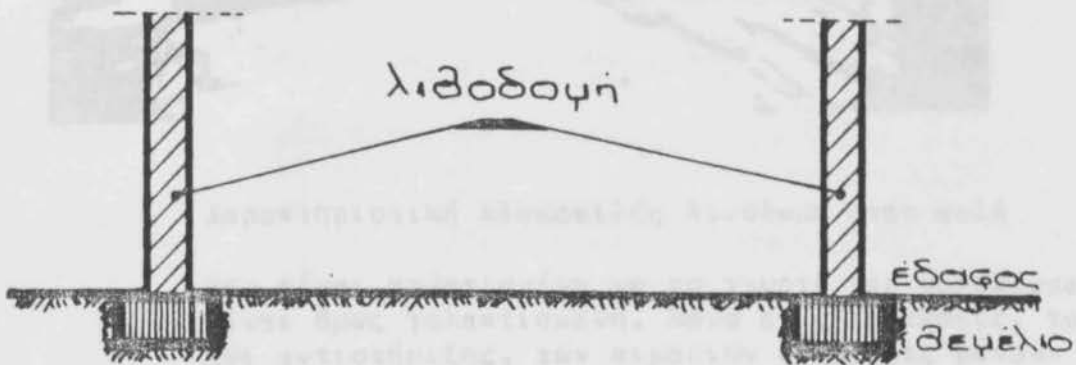
θεμελιώσεις

χωρίς θεμέλιο

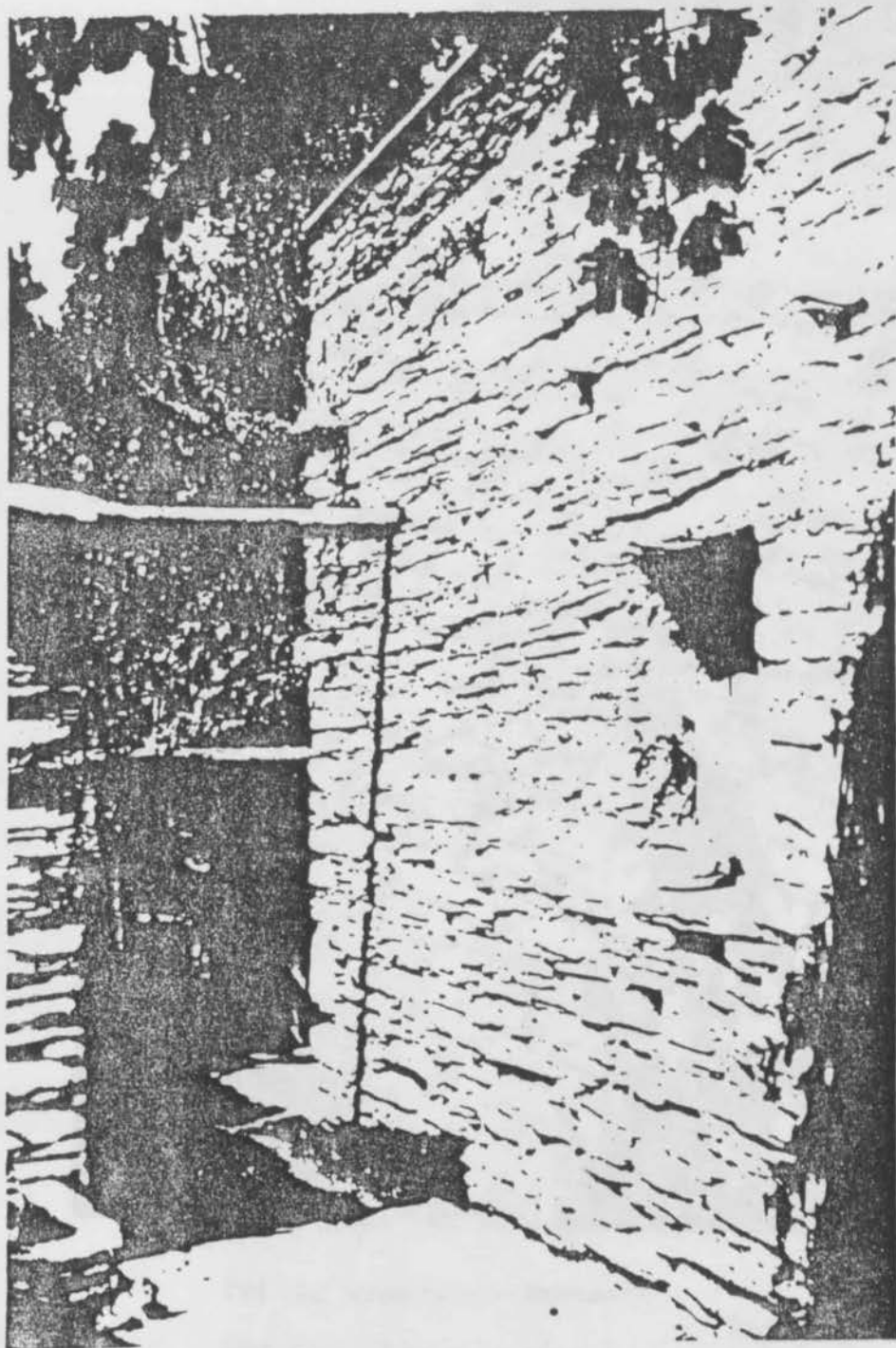

με θεμέλιο ισόπαχο της λιθοδομής

με θεμέλιο μεγαλύτερο της λιθοδομής

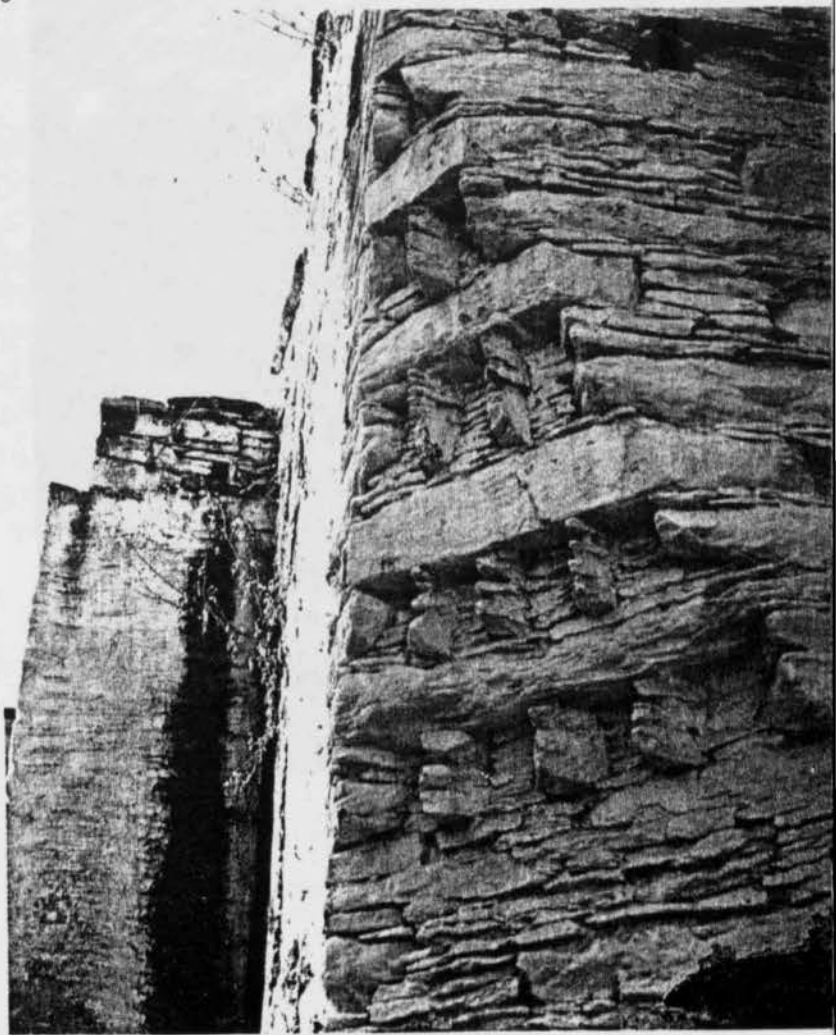
Χαρακτηριστική πλακοειδής λιθοδομή στην αυλή

Δεν είναι σοβατισμένη με το γνωστό μας Σαρδέλωμα, είναι όμως γαλακτισμένη. Μόνο στις παραβολές, τοίχοι αντιστήριξης, των αιμασιών οι πέτρες μένουν με το φυσικό καφέγκρι χρώμα τους.

Τοίχος αιμασιάς, παραβολή

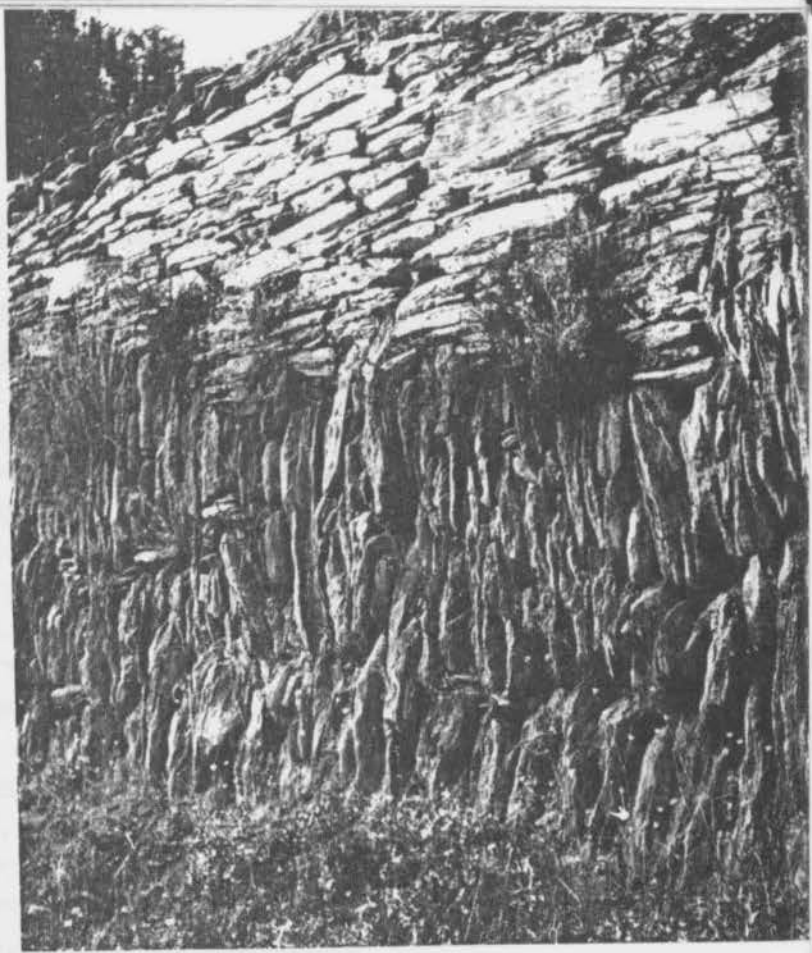
Έχουμε και
εδώ τον ίδιο που είδαμε πριν τρόπο χτι-
σιματος, αλλά χωρίς λάσπη, ξερολιτιά δηλ.
με πέτρες δεύτερης διαλογής και σφηνωμα
όχι τόσο φροντισμένο όσο στους τοίχους
κτιρίων.

Χώρα Κρήνη του 1818 στην πλατεία Καιρή.

Ένας τύπος ξερολιθιάς με στήματα.

38. Τύπος ψηλού φραχτή με οριζόντιες και κάθετες σχιστόπλακες.

39. Άλλος τύπος ξερολιθιάς με στήματα.

6.3 ΤΟΙΧΟΠΟΙΪΕΣ- ΤΟΙΧΟΠΟΙΪΕΣ ΜΕ ΚΟΝΙΑΜΑ

Η μεταβυζαντινή οικοδομική χτίζει με λάσπη που περιέχει ή δεν περιέχει καθόλου ασβέστη. Το αργιλώδες χώμα χρησιμοποιείται σαν συνδετικό κονίαμα, στην αρχή με μειωμένες φυσικά αντοχές. Το πλάτος της φέρουσας τοιχοποιίας είναι 30 έως 65 εκ. και στις μη φέρουσες 20 έως 25 εκ. Η εξωτερική επιφάνεια του τοίχου στα σπίτια, στις εκκλησίες φτιάχεται συνήθως με ελαφριά κλίση 2 έως 10 % . Έτσι ο τοίχος με φαρδιά βάση γίνεται πιο σταθερός. Άλλες φορές πάλι κατασκευάζονται αντηρίδες και μερικές από αυτές περνούν πάνω από τον δρόμο δημιουργώντας μια αψίδα. Επίσης χτίζουν τοιχοποιίες με ημιλαξευτούς λίθους. Στις τοιχοποιίες πολλές φορές μπαίνουν ξυλοδεσιές από φίδες και διαμπερείς ογκώδεις λίθοι για ενίσχυση των τοίχων. Για πρέκια χρησιμοποιούνται λίθινα τόξα ή ξύλα ή ακόμα και συνδυασμός των δύο υλικών.

Οι χονδροί λιθόχτιστοι τοίχοι με τα μικρά ανοίγματα προσφέρουν μια μονολιθικότητα στην κατασκευή που μαζί με την βαριά κάλυψη του δώματος αποτελούν τα κυριότερα μορφολογικά στοιχεία της αρχιτεκτονικής της Κύθνου.

Οι πέτρες για τα διάφορα κτίσματα (σπίτια, μάντρες κ.α) καθώς και οι πλάκες για τις αυλές και τους δρόμους ξεδιαλέγονται στα μικρά λατομεία.

Ένα δεύτερο πιο φροντισμένο ξεδιάλεγμα της πέτρας για το χτίσιμο γίνεται έπειτα στο γιαπί. Αυτό στη συνέχεια συμπληρώνεται με κάποια επεξεργασία των διαλεγμένων πετρών από τις οποίες αφαιρούνται με το σφυρί οι τυχόν άγαρμπες προεξοχές, που εμποδίζουν το καλό χτίσιμο.

Το χώμα για τη λάσπη δεν παίρνεται ποτέ από το πάνω μέρος της περιοχής που δεν είναι το γιαπί, είτε πρόκειται για αγρό είτε για χέρσο. Αυτό θα βγει από κάποιο βάθος πάντοτε κάτω από τα φερτά χώματα ή την καλλιεργημένη γη. Έτσι συχνά κρατούσαν γι' αυτό το σκοπό το χώμα από το κάτω μέρος των θεμελίων. Το κοσκίνισμά του ωστόσο ήταν απαραίτητο. Το χτίσιμο τότε γινόταν όπως και σήμερα άλλωστε, σε οριζόντια ντουζένια, μέσου ύψους 15 – 25 εκ. οι πέτρες είναι σπάνια ορθογώνιες.

Ακόμα όμως και όταν οι πάνω και οι κάτω στρώσεις τους δεν είναι παράλληλες, μπαίνουν με τον μεγάλο άξονά τους οριζόντιο και αλφαδιάζονται με σφήνες. Γενικότερα το σφήνωμα είναι πάρα πολύ φροντισμένο και πάντα με οριζόντιες σφήνες, μικρότερες και μεγαλύτερες άφθονες στο γιαπί σαν κατάλοιπα από το διάλεγμα και την προετοιμασία της πέτρας.

Με το συνταίριασμα μικρότερης και μεγαλύτερης πέτρας μέσα στο ίδιο ντουζέني, διατηρείται σταθερό το ύψος του σ' όλη την επιφάνεια του τοίχου. Αγκωνάρια και παραγκώνια στις γωνίες και στους λαμπάδες κουφωμάτων, με αλφάδι και ζύγι, είναι τα ακραία όρια των ντουζενιών.

Οι πέτρες δεν μπαίνουν εδώ μεγάλες και εκεί όλες μικρές αλλά είναι «δίκαια» ανακατωμένες στο χτίσιμο, μικρές και μεγάλες μαζί.

Οι «ορατές» διαστάσεις τους είναι πάνω κάτω αυτές: για τις πιο μεγάλες 0,30 X 1,00, τις μεσαίες 75 X 60 εκ. και τις μικρότερες 17 X 35 εκ. Οι σφήνες έχουν πάχος 2 – 4 εκ. και μήκος 6 – 50 εκ. Τα αγκωνάρια είναι συνήθως γύρω στα 25 X 100 εκ. και τα παραγκώνια 20 X 45 εκ.

Τα πάχη των τοίχων για τα μονώροφα μέση διάσταση είναι 80 εκ., ενώ για τα διώροφα συχνά είναι γύρω στο μέτρο στον ισόγειο όροφο. Ακόμα πιο χονδροί είναι οι τοίχοι των παλιών πύργων .

Τα μεσοχώρια είναι δυο λογίων: τα λεγόμενα «κλειδιά», οι τοίχοι δηλαδή που δένουν τις εξωτερικές λιθοδομές και βαστάνε ένα μεγάλο μέρος από τα φορτία

των πατωμάτων (στα διώροφα) και του δώματος ή της στέγης. Είναι και αυτοί πέτρινοι και πάντα πλατιοί.

Παλιά τα άλλα ελαφριά μεσοχώρια δεν ήταν τούβλινα, όπως τα σημερινά. Τα έφτιαχναν λεπτά μ' έναν ξύλινο σκελετό μήκους 4,00 μέτρων και ύψους 2,70 μέτρων. Είχε πάνω, κάτω και στη μέση οριζόντιες τραβέρσες 9 X 9 εκ. (ύψος) κατακόρυφους ορθοστάτες κάθε μέτρο, 8 X 9 εκ. «χιαστί» συνδέσμους 8 X 8 εκ. Παρόμοιους μικρότερους εδώ κι εκεί 5 X 7 εκ. Τα κενά ήταν παραγεμισμένα με μικρότερες πετρούλες και σφηνίτσες, με τη συνηθισμένη λάσπη χτισίματος. Τέλος και από τις δύο πλευρές είχε σοβά. Ολικό πάχος κατασκευής : 13 εκ.

5.4 ΣΑΡΔΕΛΩΜΑ

Είναι η τελική μορφή των εξωτερικών σοβάδων σε πολλά κυθινιώτικα σπίτια. Μόλο που η θωριά του είναι όμορφη, το πεζό του όνομα το χρωστάει στις χαριστικές στενόμακρες λουρίδες που χαράσσονται πάνω στο σοβά με ειδικό εργαλείο και ξεχωριστή τέχνη.

Δύο είναι οι βασικές μορφές του : το απλό σαρδέλωμα, που σκεπαάζει σαν πτυχωτό σεντόνι όλες τις επιφάνειες των εξωτερικών όψεων και ένα άλλο, όμοιο με το πρώτο, που αφήνει όμως μέσα του να φαίνονται εδώ και εκεί «κολυμπητές» πέτρες. Άλλοτε με ακατάπακτα σχήματα κι άλλοτε με γεωμετρικά, ορθογώνια τα περισσότερα.

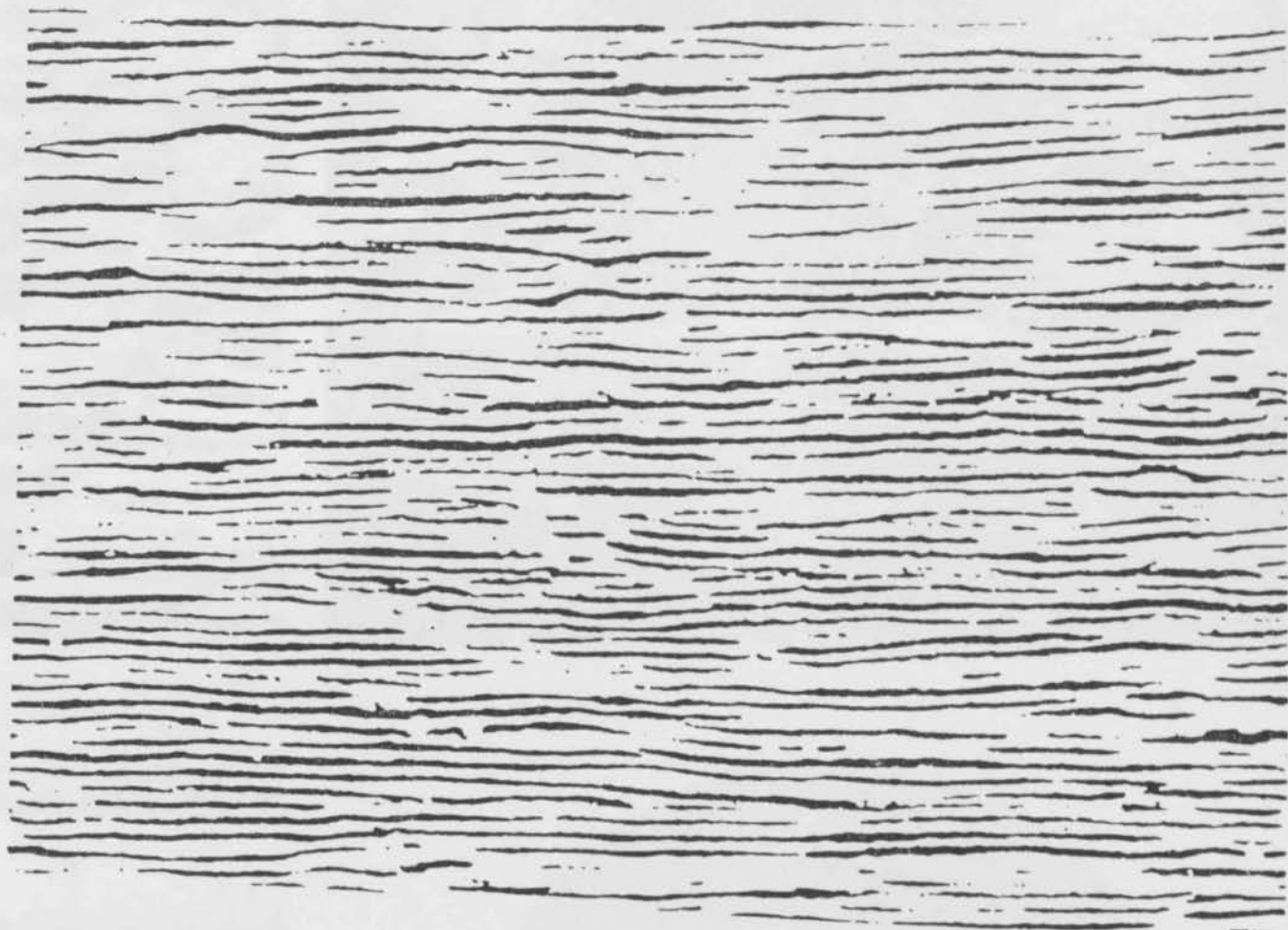
Οι λουρίδες στο απλό και το πιο χαρακτηριστικό σαρδέλωμα είναι στενές γύρω στα 3 εκ. γυρτές η μια πάνω στην άλλη (σαν κλειστές γρίλιες) με ορατό πάχος στο κάτω μέρος 1,5 – 2 χιλιοστά. Απλώνονται σε όλο το πλάτος με γραμμές οριζόντιες, καμωμένες όμως με το μάτι, ελεύθερα χωρίς αλφάδι. Δουλειά που χρειάζεται καλό μάστορη για να πετύχει.

Εργαλείο κατασκευής είναι ένα ειδικό μυστρί (μαλάς) κοντύτερο με πλατύτερη μύτη από τα γνωστά μας. Το σαρδέλωμα παίρνει απόλυτα την ωραία μορφή του μετά το γαλάκτισμα (άσπρισμα) της πρόσοψης, γιατί τότε μπορούν και παίζουν απάνω του οι φωτοσκιάσεις του αιγαιοπελαγίτικου κλίματος. Όπως όμως συμβαίνει και με τα άλλα μορφολογικά χαρακτηριστικά, η προέλευσή του είναι κατασκευαστική. Γίνεται δηλαδή πριν απ' όλα για τη στερέωση του λεπτού εξωτερικού σοβά, με δύο μόνο στρώσεις, αντί των γνωστών μας τριών, πάνω στους αρμούς της λιθοδομής.

Από το πρακτικό αυτό μέρος γεννιέται κι ένα άλλο αισθητό αποτέλεσμα γιατί κανείς δεν θ' αρνηθεί ότι τούτες όλες οι λεπτές γραμμούλες, που θυμίζουν τις ρυτίδες που γίνονται πάνω σε γαλήνιο νερό όταν πιάνει να φυσήξει αέρας, χαρίζουν μία φρικίαση ζωής, μια ζωντανή ανατριχίλα στην επιφάνεια του σοβά που ισορροπεί έτσι την μεγάλη απλότητα και την ηρεμία του.

5.2 ΔΑΠΕΔΑ – ΠΑΤΩΜΑΤΑ

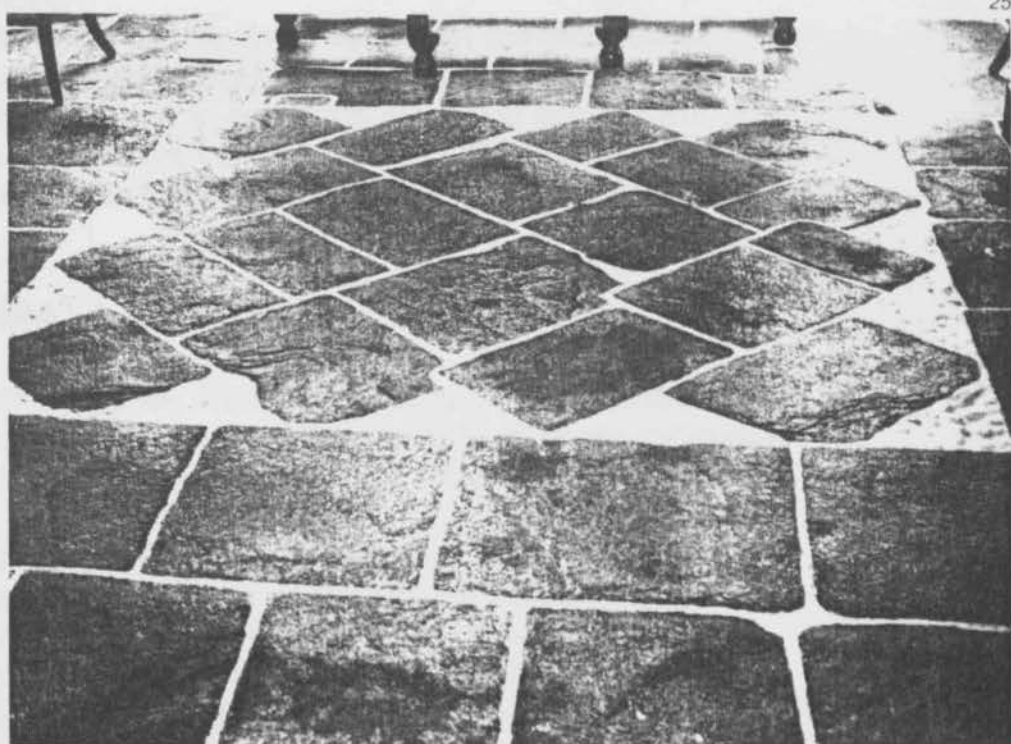
Τα δάπεδα αρχικά ήταν έδαφος ισοπεδωμένο, ενώ αργότερα πλακοστρώθηκε τόσο μέσα στην κατοικία όσο και έξω στην αυλή. Άλλοτε το αργιλώδες χώμα χρησιμοποιείτο είτε για την επίστρωση των δαπέδων και πολλές φορές γινόταν η ανάμιξή του με ασβέστη. Ύστερα με τα τόσο πλούσια αποθέματα σε σχιστόπλακες άρχισαν να επιστρώνουν τόσο τους εσωτερικούς κυρίως ισόγειους χώρους, όσο και τις αυλές με το γνωστό μας «πλακωτό». Για τα πλακόστρωτα στο εσωτερικό των σπιτιών χρησιμοποιούν συνήθως

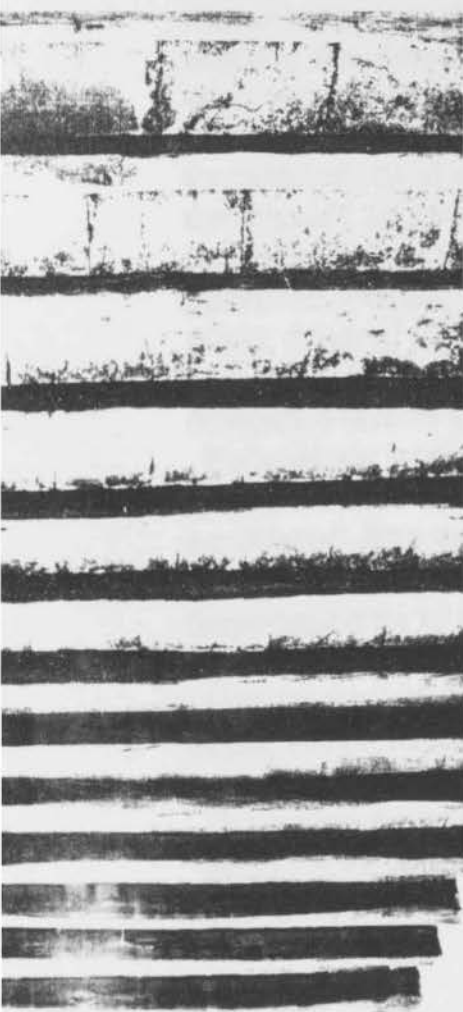
Το σαρδέλωμα. Είναι ο ιδιόρυσμος σιδήρων των εξωτερικών τοιχών στα χωριά.

24

25

26

27

πλάκες ορθογωνικές και σε πολύ λίγες περιπτώσεις τα εμπλουτίζουν με διακοσμητικά σχέδια συνήθως πολύ απλά. Στους υπαίθριους χώρους οι ορθογωνικές πλάκες χρησιμοποιούνται μόνο στις ακριβότερες κατασκευές, ενώ στις απλούστερες μπαίνουν σε ακανόνιστα σχήματα.

Το άσπρισμα των αρμών που γίνεται στις μεγάλες γιορτές του χρόνου χαρίζει έναν διάκοσμο στα πλακόστρωτα και είναι συνήθεια ιδιαίτερα προσφιλής στις Κυκλάδες.

Τα ξύλινα δάπεδα γενικά έχουν μικρότερη εφαρμογή συνήθως στους ορόφους των ευπόρων κατοικιών. Πολλές φορές για την κάλυψη μεγάλων ενιαίων χώρων, ένα χοντρό ξύλο, το «μεσοδόκαρο», που έμπαινε στη μέση του χώρου, βαστούσε σαν φορέας όλα τα υπόλοιπα. Πάνω από τα δοκάρια γινόταν το πέτσωμα με σανίδες, έτσι ώστε να έχουμε το ξύλινο δάπεδο των χώρων του ορόφου.

5.6 ΟΡΟΦΕΣ- ΔΩΜΑΤΑ- ΣΤΕΓΕΣ ΜΕ ΚΕΡΑΜΙΔΙΑ

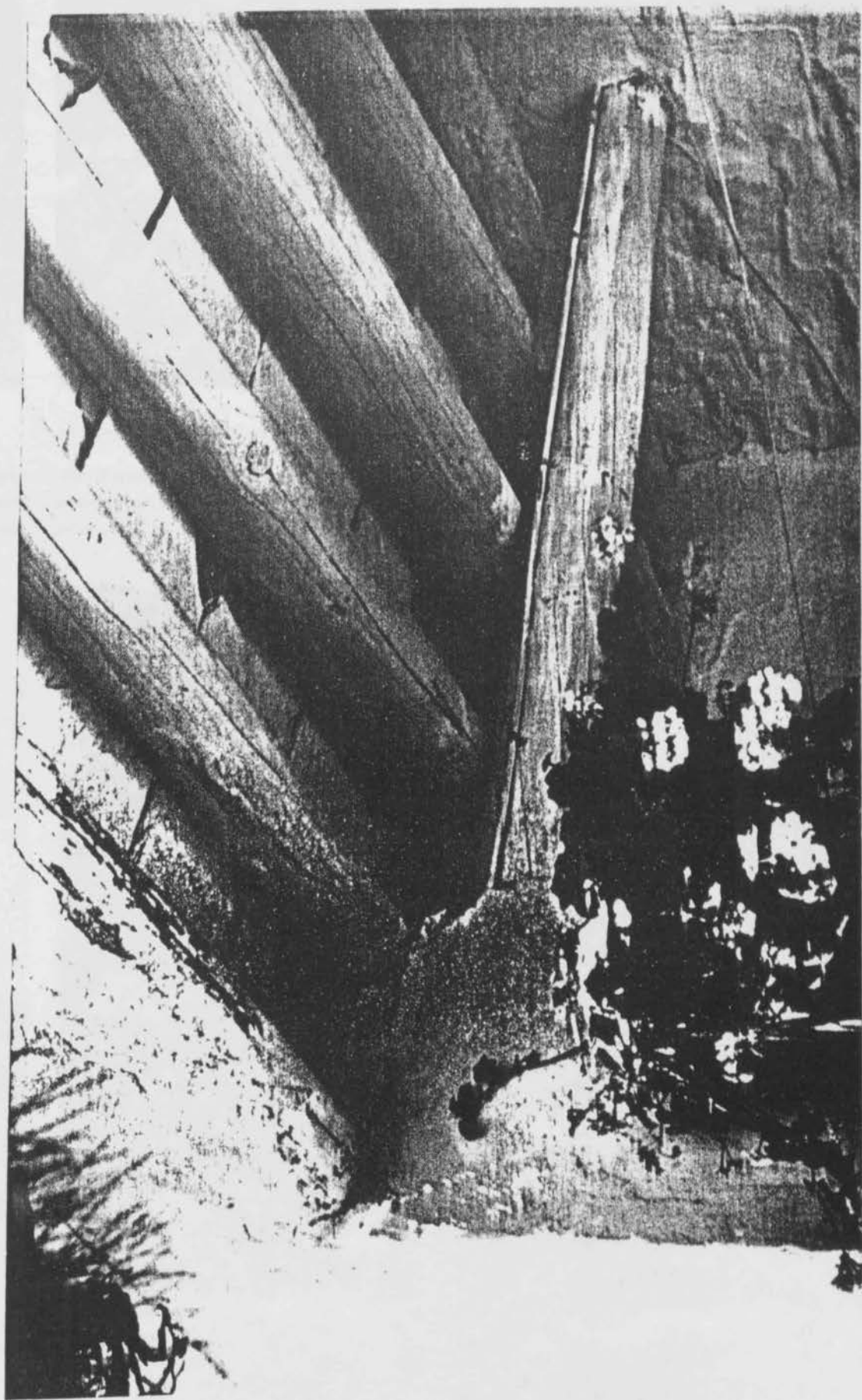
Οι στέγες (δώματα) είναι σχεδόν πάντα επίπεδες και η κατασκευή τους ή το πάχος τους, ουδέποτε εμφανίζονται στην πρόσοψη. Είναι το πιο ενδιαφέρον μέρος της κατασκευής, αφού προσφέρει κάλυψη, στεγανότητα και θερμική μόνωση.

Η πενιχρή οικονομία του νησιού οδήγησε τους κατοίκους στην εξεύρεση τρόπων χρήσεως εγχώριων υλικών για τη θερμική και στεγανωτική μόνωση. Η φέρουσα κατασκευή αποτελείται από δοκίδες σκληρού ξύλου, φίδας κυπαρισσιού ή καστανιάς, ακατέργαστες, ημικατεργασμένες συνήθως και σπάνια ορθογωνισμένες, που τοποθετούνται κατά τη στενότερη διάσταση του χώρου σε πυκνές αποστάσεις. Το τρέχον μήκος της διατιθέμενης σε παλαιότερες εποχές ξυλείας, υπήρξε και ένας παράγοντας που επηρέασε το μέγεθος των ανοιγμάτων. Πολλές φορές σε μικρούς χώρους η φέρουσα κατασκευή γινόταν από μακριές σχιστόπλακες. Από πάνω ακολουθεί η πρώτη καλυπτική στρώση, κάθετα προς τις δοκούς, κλαδιά ή καλάμια στις ευτελείς κατασκευές, αλλά συνήθως σχιστόπλακες ορθογωνικές, ενώ σε ακριβότερες κατασκευές χρησιμοποιούσαν σανίδια, συνολικού πάχους περίπου 4 εκ. Εν συνεχεία έχουμε τις διάφορες μονωτικές στρώσεις από φύκια ή χώμα βρεγμένο, πάχους περίπου 4 εκ., και μετά τη διαμόρφωση των ρύσεων με χώμα, πάχους 10 έως 12 εκ. Για την στεγανοποίηση χρησιμοποιούνται είτε αργιλικά χώματα. Τέλος η ταράτσα ασπρίζεται με γαλάκτωμα ασβέστη. Το άσπρισμα γίνεται κάθε χρόνο το φθινόπωρο.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η σύγχρονη παραλλαγή του δώματος όπου χρησιμοποιούν το οπλισμένο σκυρόδεμα σε πλάκα για τη φέρουσα κατασκευή. Από πάνω μετά όλες τις στρώσεις της θερμικής και στεγανής μόνωσης κατά τον παραδοσιακό τρόπο. Σχεδόν πάντα στο δώμα διαμορφώνεται το χαρακτηριστικό για την πλαστικότητα του παραπέτο (στηθαίο), που συγκρατεί τα νερά της βροχής. Τα στηθαία αυτά που έχουν την κλίση τους προς τα μέσα, δεν υπάρχουν μόνο περιμετρικά, αλλά μερικές φορές και ενδιάμεσα πάνω από μεσαίους φέροντες τοίχους, μια που τα σημεία αυτά είναι επικίνδυνα για την δημιουργία ρωγμών.

Πιο συγκεκριμένα για το δώμα έχουμε:

Αυτή η ιδιαίτερη κατασκευή, επηρεάζει αποφασιστικά και περισσότερο από κάθε άλλη την κάτοψη και γενικότερα την κατασκευή του κάθε χτίσματος, τόσο

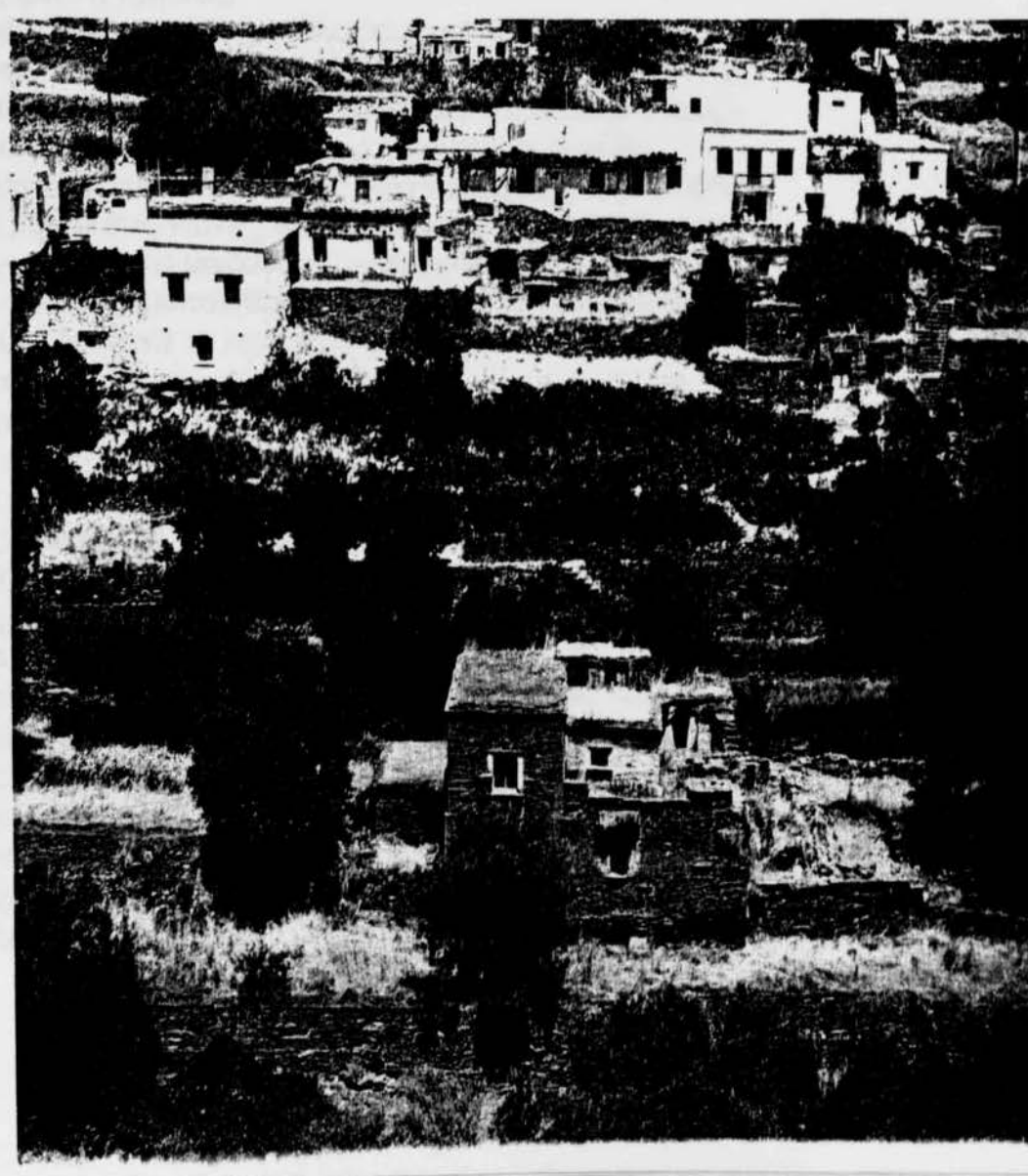
απαριά. Συστάδα μεσαιωνικών σπιτιών.

απαριά. Ο σχιστόλιθος ήταν τό κύριο οικοδομικό σέ όλες τίς εποχές. Ο κάπασος πάνω από τήμα ακολουθεί έναν από τούς παραδοσιακούς

τύπους πού υπήρχαν στό νησί.

22. Ζαγανιάρης. Η πλάγια πλευρά από πλατυμέτωπο παλιό σπίτι. Στή χτιστή αύλή, πρόσθετα νεώτερα χτίσματα.

στη γενική μορφή του όσο και στις περισσότερες ειδικές διατάξεις του, που βρίσκονται σε μικρότερη ή μεγαλύτερη σχέση με τον τρόπο στέγασής του.

A) Το δώμα με ξύλινα δοκάρια.

Το δώμα (ταράτσα) που το λένε «λιακό» (ηλιακός, λιακός και λιακωτό) ανάλογα με τον τρόπο που είναι φτιαγμένη η φέρουσα κατασκευή του, διακρίνεται σε δώμα που πατάει σε ξύλινα δοκάρια, σε πέτρινες πλάκες ή θόλους.

- Η φέρουσα κατασκευή.

Θα εξετάσουμε την κατασκευή του δώματος με φέρον μέρος δοκάρια: Φτιάχνεται, λοιπόν, ένα σύστημα από δοκάρια ξύλινα που πατάνε σε δύο απέναντι τοίχους, χωρίς την παρεμβολή στρωτήρα, 30 πόντους περίπου από κάθε μεριά και τοποθετούνται παράλληλα μεταξύ τους. Συνήθως είναι ακατέργαστα, έχουν διατομές ακανόνιστες, περίπου κυκλικές, γύρω στα 10 – 20 εκ. και τοποθετούνται σε απόσταση 30 – 40 εκ. από άξονα σε άξονα δοκαριού. Κάθετα προς τα δοκάρια αυτά στρώνονται κλαδιά λεπτά πάχους 2-5 εκ. πυκνά – πυκνά σε επαφή το ένα με το άλλο, ή καλάμια σφιχτοδεμένα μεταξύ τους με βούρλα, ή ακόμα καρφώνονται απάνω στα δοκάρια σανίδες πάνω σ' αυτό τον πάτο, ρίχνουν ένα είδος αγκαθωτού θάμνου, την «αστοιβή», για να κλείσουν τις τρύπες ανάμεσα στα κλαδιά, τα καλάμια ή τις σανίδες. Ακόμα πολλές φορές πάνω από τις αστοιβές ρίχνουν και ένα στρώμα από φύκια πάχους 2 – 3 εκ. περίπου από το τελευταίο στρώμα που ακολουθεί. Το στρώμα αυτό είναι από ειδικό χώμα, μέσου πάχους 20 – 30 εκ. περίπου από αργιλικές γαίες, μέτρια παχιές στη σύσταση, που κοπανίζεται και κυλινδρώνεται στο τέλος για ν' αποκτήσει συνοχή και να γίνει συμπαγές. Αυτός ο τρόπος και η σειρά που ακολουθούνε τα διάφορα στρώματα στην κατασκευή του δώματος είναι ο τυπικός.

Τα δοκάρια με τον καιρό, κάτω από το μεγάλο βάρος του δώματος, κάμπτονται προς τα κάτω και κάνουν κοιλιά, «σελώνουν» όπως λένε. Ακόμα σελώνουν και από ανεπάρκεια της διατομής τους (αραιή τοποθέτησή τους).

Τέλος, όταν μερικά δοκάρια είναι κοντύτερα από το άνοιγμα που θα γεφυρώσουν ή στην άκρη είναι πιο αδύνατα απ' όσο χρειάζεται, τότε βάζουνε ένα ή δύο δοκάρια λοξά κοντά στις γωνίες των τοίχων και σχηματίζουνε με τις πλευρές της γωνίας τρίγωνο, για να μικρύνουν το άνοιγμα έτσι που και τα κοντά δοκάρια μπορούν να χρησιμοποιηθούν πατώντας στο βοηθητικό αυτό δοκάρι. Τα βοηθητικά αυτά δοκάρια τα λένε «ψαλίδια», «αιμοσκαλίτες».

- Οι διάφορες στρώσεις.

Το στρώμα της αργιλικής γης του λιακού έχει «μέτρια παχιά» σύσταση για να σφίγγει, να «στρακώνει» όπως λένε γιατί σε περίπτωση παχύτερης σύστασης του πηλού θα είχαμε μετά από βροχή, κατά το στέγνωμα, μεγάλες συστολές και επομένως σκασίματα, όπως στην περίπτωση πολύ «ισχνού πηλού» θα αντιμετωπίζαμε τον κίνδυνο της διαβροχής ολόκληρου του στρώματος της αργιλικής γης και επομένως το στάξιμο. Το στρώσιμο της αργιλικής γης πάνω στο δώμα το μέσο πάχος των 20 – 30 εκ. γίνεται με δύο στρώματα: το πρώτο στρώμα, που είναι από κάτω, για οικονομία κυρίως δεν γίνεται από το ίδιο ειδικό χώμα που είναι το δεύτερο επιφανειακό στρώμα, αλλά πολλές φορές είναι ένα κοκκινόχωμα ή μαυρόχωμα που το βρίσκουν εκεί γύρω και το ρίχνουν πάνω στις αστοιβές (φρύγανα) για να πάρουν τις ανωμαλίες και για να έχουν μια ψευτοαλφαδιά. Το πρώτο αυτό στρώμα που το λένε «πήλιαση» βρέχεται λίγο για να λασπώσει, στρώνεται και απλώνεται με το μυστρί καλά – καλά. Το στρώμα αυτό μετά το στέγνωμα είναι αρκετά

συνεκτικό ώστε να μην κινδυνεύει να διαρρέει το υλικό του μέσα από τους λεπτούς αρμούς των από κάτω στρωμάτων.

Ύστερα ακολουθεί το δεύτερο στρώμα εντελώς στεγνό αυτό, που κοπανίζεται με ένα ξύλινο κόπανο και κυλινδρώνεται με τον πέτρινο κύλινδρο, ώστε ν' αποτελεστεί το συνολικό πάχος και να γίνει συμπαγές το στρώμα, να «στρακώσει» για να μην το περνά η βροχή.

Η απομάκρυνση του νερού από την επιφάνεια της ταράτσας δεν γίνεται μονάχα με κλίσεις – ρύσεις (2 – 4 εκ. ανά μέτρο) που τις σχηματίζει η στρώση του χώματος με το διαφορετικό της πάχος αλλά και με τα δοκάρια που ή τοποθετούνται όλα με κλίση από τον ένα τοίχο που είναι ψηλότερος προς τον απέναντί του ή τοποθετούνται όλα οριζόντια, αλλά το ένα χαμηλότερα από το άλλο ή ακόμα και με τους δύο τρόπους συνδυασμένους.

- Τρόποι περιορισμού του ανοίγματος του δώματος.

Τα πλάτη χτισμάτων που σκεπάζονται με δώμα είναι σχετικά μικρά και αρχίζουν από 2 – 2,50 μέτρα και φτάνουν στα 3,50 – 4,00 μέτρα, καθορίζονται δηλαδή τα πλάτη αυτά τόσο από τα μήκη, τις διατομές και την αντοχή των ξύλινων δοκαριών, όσο και από το βάρος του λιακού.

- Η επεξεοχή

Ακόμα πιο μικρό γίνεται το άνοιγμα με την κατασκευή των απέναντι τοίχων κατά ένα σύστημα ελαφράς επεξεοχής έτσι που το πλάτος του ορθογωνίου της οροφής είναι κατά 15 – 30 εκ. περίπου μικρότερο από το πλάτος του ορθογωνίου του δαπέδου.

- Το μεσοδόκι

Ένας ακόμα τρόπος για να μικρύνει το άνοιγμα του δώματος είναι ο χωρισμός του ορθογωνίου της κάτοψης σε μικρότερα στενότερα ορθογώνια ίσου πλάτους. Ο χωρισμός αυτός του ορθογωνίου της κάτοψης γίνεται με ένα χονδρό ξύλινο δοκάρι συνήθως τετραγωνικής ή κυκλικής διατομής, το «μεσοδόκι», «τράβα» ή «αξόνι», ή με δυο ή και περισσότερα χονδρά ξύλινα δοκάρια, ανάλογα με τις διαστάσεις της κάτοψης, που μπαίνουν παράλληλα προς τους δύο απέναντι τοίχους του σπιτιού και απέχουν το ένα από το άλλο 1,80 – 2,50 μέτρα περίπου. Μερικές φορές όταν το μεσοδόκι είναι κάπως πιο κοντό και δεν φτάνει να πατήσει στους εξωτερικούς τοίχους στηρίζεται αποκλειστικά σε πέτρινους προβόλους.

Όταν πάλι η διατομή του είναι ανεπαρκής υποστηρίζεται από μία κολώνα τον «κέντη» ή «στάτη» που μπαίνει στη μέση ή την άκρη του μήκους του ή ακόμα ενισχύεται και στις δύο άκρες του από δύο ξύλινους προβόλους.

Για ενίσχυση του μεσοδοκιού συναντάμε μερικές φορές ένα κομμάτι ξύλου οριζόντιο, το «φούσι» που μπαίνει ανάμεσα μεσοδοκιού και ξύλινης κολώνας(κέντη).

- Το βόλτο.

Ένας άλλος τρόπος χωρισμού του ορθογωνίου της κάτοψης σε μικρότερα ορθογώνια είναι αυτός που στη θέση του χονδρού ξύλινου δοκαριού τοποθετείται ένα χτιστό τόξο το λεγόμενο «βόλτο» ή «καμάρα» και που η επάνω επιφάνειά του σχηματίζει ένα οριζόντιο επίπεδο, που δέχεται το πάτημα των ξύλινων δοκαριών του δώματος. Το τόξο αυτό συνήθως πατάει σε δύο ποδαρικά χτιστά, τα «πιλάστρα».

Μερικές φορές επίσης, το ορθογώνιο της κάτοψης χωρίζεται σε μικρότερα ορθογώνια με δύο ή τρία ή και περισσότερα βόλτα παράλληλα προς την πρόσοψη και σε απόσταση 1,80 – 2,50 μέτρα το ένα από το άλλο.

Το άνοιγμα του βόλτου είναι μικρότερο από το άνοιγμα της κάτοψης που

χωρίζει αφού συνηθέστερα το βόλτο στηρίζεται σε πιλάστρα (παραστάδες), με τα οποία γίνεται και η σύνδεση με τους εξωτερικούς τοίχους του σπιτιού. Όταν η απόσταση που πρόκειται να γεφυρώσει το βόλτο είναι μεγάλη, τότε φτιάχνεται με δύο τόξα και το μεσαίο τους στήριγμα είναι ένας πεσσός ή μία κολώνα.

Τέλος έχουμε να παρατηρήσουμε ότι συναντούμε και περιπτώσεις που οι δυο τρόποι χωρισμού του ορθογωνίου της κάτοψης, με μεσοδόκι και βόλτο, συνδυάζονται και κατασκευάζονται βόλτα στο ισόγειο και μεσοδόκια στον όροφο του ίδιου σπιτιού ή και το αντίθετο ή έχουμε συνδυασμό των δύο τρόπων και στον ίδιο χώρο.

B) Το δώμα με φέρουσες πέτρινες πλάκες .

Το δώμα με φέρουσα κατασκευή από χονδρές πλάκες πάχους 10 – 20 εκ. το βρίσκουμε σε πολλά χτίσματα στην Κύθνο. Σε αρκετά αγροτικά κτίσματα όπως σε στάβλους-αποθήκες της Κύθνου, τα λεγόμενα κελλιά. Το πάχος του χώματος του λιακού φτάνει τους 80 πόντους και σχηματίζει μια κυρτή επιφάνεια, ένα είδος χωματόλοφου, που απλώνεται σ' όλο το δώμα και πατάει σε πέτρινες πλάκες. Παρόμοια κάλυψη συναντούμε και σε άλλα χτίσματα της Κύθνου με τη διαφορά όμως ότι το είδος αυτό έχει μια επικάλυψη από λεπτές σχιστολιθικές πλάκες. Γενικά το δώμα με φέρουσα κατασκευή πέτρινες πλάκες φτιάχνεται με παρόμοιο τρόπο όπως τα ξύλινα δοκάρια, και με την παρατήρηση, ότι το στρώμα από φύκια λείπει και ότι οι πέτρινες πλάκες αντικαθιστούν τα δοκάρια και τις σανίδες, καλάμια ή τις λεπτές πλάκες.

• Θόλοι

Για την κατασκευή ενός θόλου, ο ξυλότυπος εδράζεται σε ξύλινες δοκούς που τα άκρα της στηρίζονται στις απολήξεις των πλευρών. Ξύλινοι σύλοι στηρίζουν τα μεγάλα αυτά δοκάρια. Μετά φράζονται τα κενά μεταξύ των δοκαριών με εγκάρσιες ξύλινες δοκίδες, ενώ από πάνω τοποθετείται στρώμα από θάμνους και τέλος μια στρώση από ισχνό κονίαμα. Αυτό αποτελεί και το τελευταίο υλικό του ξυλότυπου, που είναι διαμορφωμένο ώστε να σχηματίζει το θόλο. Αφού στεγνώσει το κονίαμα τοποθετείται πάνω σ' αυτό κονίαμα με θηραϊκή γη και κίσηρη σε πάχος 20 ως 25 εκ., σε οριζόντιες ζώνες ξεκινώντας από τις γενέσεις του θόλου. Παλαιότερα πάνω από τον ξυλότυπο τοποθετούσαν επιμήκης πέτρες κάθετα στην καμπύλη του θόλου και συνδεδεμένες μεταξύ τους με κονίαμα. Μετά την αφαίρεση του ξυλότυπου μια λεπτή στρώση κονιάματος καλύπτει την τελική επιφάνεια του θόλου, ώστε να κυλά ελεύθερα το νερό της βροχής. Τέλος κατά περίπου όμοιο τρόπο κατασκευάζονται και οι τρούλοι.

Γ) Στέγες με κεραμίδια

Συχνά στην Κύθνο γίνεται χρήση και της στέγης με κεραμίδια και πάλι πιο πολύ στην πρωτεύουσα και λιγότερα στα χωριά. Αξιοπαρατήρητο είναι ότι τελευταία η στέγη απαντιέται ιδίως στα πλουσιότερα διώροφα κτίρια, τα νεότερα και τα μεγαλύτερα προ πάντων.

Με την στέγη, όταν είναι με απλές γραμμές ριγμένη πάντα πάνω σ' ένα του ίδιου ύψους «ντουζένη» το σπίτι παίρνει ηρεμότερη μορφή.

5.7 ΕΞΩΣΤΕΣ – ΜΠΑΛΚΟΝΙΑ- ΣΚΕΠΑΣΤΟΙ ΕΞΩΣΤΕΣ

Στα παλιά χτίσματα σπάνια υπήρχανε εξώστες. Αργότερα πολλές φορές στον όροφο δημιουργούνται ανεξάρτητοι εξώστες, συνήθως ξύλινοι στην κατασκευή, με ξύλινο κάγκελο. Στηρίζονται πάνω σε ξύλινα δοκάρια-προβόλους, συχνά με ενισχυτικό δοκάρι από κάτω και δεύτερη σειρά προβόλων. Το δάπεδό τους είναι με σανιδένιο πέτσωμα, ενώ μερικές φορές μια φαρδιά φάσα από τάβλα 15- 20 εκ. ντύνει περιμετρικά το πέτσωμα και τα δοκάρια.

Τα μπαλκόνια και οι σκεπαστοί εξώστες είναι κατασκευές ξενόφερτες, νεοκλασικές. Ξύλινο δάπεδο και κουπαστές ξύλινες ή σιδερένιες, όταν πια είχε ξεπεραστεί η φτώχεια και ο νεοκλασικισμός είχε κάνει την εμφάνισή του. Ιδιαίτερο μορφολογικό στοιχείο, ισόγειο ή σε όροφο, οι σκεπαστοί εξώστες, με τοξωτά τμήματα, που στηρίζονται είτε σε χονδρούς πεσσούς είτε σε κολώνια με χαμηλό γενικά ύψος.

5.8 ΣΤΕΓΑΔΙΑ

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει το κύριο οικοδομικό υλικό είναι ο σχιστόλιθος. Τις μεγάλες πλάκες του σχιστόλιθου, μακριές 2,00 ως 3,00 μέτρα τις χρησιμοποιούσαν παλιότερα για την κάλυψη της οροφής. Είναι τα γνωστά «στεγάδια» που για την στερέωσή τους τοποθετούσαν από κάτω πυκνά δοκάρια από κορμούς. Σε πολλές οροφές, ανάμεσα στις σχιστόπλακες και τα δοκάρια συνηθιζόταν μια στρώση από καλάμια ή καλάμενιο πλέγμα.

5.9 ΣΚΑΛΕΣ

Η παίρνουν κι αυτές ξεχωριστό μέρος στην αρχιτεκτονική της Κύθνου, κι όπως 'πάντα με διπλό ρόλο, πρώτα πρακτικό(την εξυπηρέτηση της ανάγκης) κι έπειτα διακοσμητικό(την εξιδανίκευσή της).

Υπάρχουν συνήθως δύο σκάλες στα διώροφα κτίρια. Μια εξωτερική, η πιο άνετη και φροντισμένη, και μια εσωτερική, μικρή και απαραίτητη.

Η δεύτερη είναι βοηθητική και συνδέει το ανώι με το κατώι, με ένα πολύ απλό τρόπο, χωρίς το γνωστό μας χώρο του κλιμακοστασίου. Την λένε «γκλαβανή» και αποτελείται από μια χτιστή (σπανιότερα ξύλινη) βαθμιδωτή βάση, μέσα στο κατώι, που τερματίζει επάνω λίγο πιο χαμηλά από το ταβάνι, το ξύλινο δηλαδή πάτωμα του ανωγείου. Στο σημείο αυτό, διαλεγμένο κατάλληλα σε μια άκρη κάποιου δωματίου, ώστε να είναι εύκολο το ανοιγοκλείσιμο, υπάρχει κινητή καταπακτή. Μ' αυτήν και με τα κάτωθε απότομα σκαλοπάτια επικοινωνούν εσωτερικά οι δύο όροφοι, σε σπάνιες μόνο περιπτώσεις, το χειμώνα ιδίως.

Η εξωτερική σκάλα που συνδέει το κατώι με το ανώι όπως και μερικές άλλες στην αυλή και τα δρομάκια, έχουν τρία κοινά γνωρίσματα.

1. Το ανέβασμα της σκάλας είναι λίγο σκληρό για τον σημερινό αστό, γιατί τα σκαλοπάτια φτιάχνονται ψηλότερα από αυτά στα σημερινά κτίρια και χωρίς τις αναλογίες ριχτιών και πατημάτων, που εφαρμόζονται στην εποχή μας. Τα περισσότερα όμως σκαλοπάτια των δρόμων είναι πολύ πιο μαλακά, διαστάσεων 50 X 12 ή 60 X 12 εκ. Ο δεύτερος αριθμός ανήκει στο ρίχτι (ύψος).
2. Μερικές φορές έχουν θολωτό κενό κάτωθέν τους, που δεν είναι μόνο όμορφο μα χρησιμεύει και για την τοποθέτηση πραγμάτων ή γλαστρών. Πάντα μάλιστα με ωραίες αναλογίες.

3. Η χάραξη της σκάλας είναι ιδιαίτερα φροντισμένη, θεαματική και άνετη. Υλικό κατασκευής για το χτίσιμο είναι ο σχιστόλιθος και για την επίστρωση η σχιστόπλακα.

Οι σκάλες των σπιτιών που συχνά προβάλλουν ελεύθερα και δυναμικά στο χώρο είναι πέτρινες χωρίς στηθαίο οι περισσότερες, ή με ξύλινο κάγκελο και κουπαστή. Άλλοτε βρίσκονται σε επαφή με τον τοίχο του σπιτιού και άλλοτε, πράγμα πιο σπάνιο, παρουσιάζονται ελεύθερες μέσα σε ένα πλάτωμα. Ο χώρος κάτω από την σκάλα φέρεται από τοξωτή ή επίπεδη κατασκευή αποτελώντας έτσι το προστέγασμα για την είσοδο στο κατώι. Η κλίση της σκάλας, πάντα απότομη, σκοπεύει στην εξοικονόμηση χώρου.

Οι σκάλες σαν μοναδικό στοιχείο πλαστικότητας στον όγκο των σπιτιών που βρίσκονται μέσα στο πυκνό και σε συνεχή δόμηση τμήμα των οικισμών, αποκτούν μια εξέχουσα θέση στη μορφολογία του. Ανάλογα με τη θέση τους μέσα στον οικισμό, το εύρος του ελεύθερου χώρου στον οποίο αναπτύσσονται και τις ανάγκες φωτισμού των ισογείων, οι σκάλες κατασκευάζονται χτιστές σε όλο το μήκος τους ή σε τμήμα τους οπότε το υπόλοιπο τμήμα διαμορφώνεται σε ένα είδος προβόλου, δηλαδή σε επεξοχή, ενώ πολύ σπάνια στη θέση της υπεξοχής έχουμε το αντίστοιχο τμήμα της σκάλας από ξύλο. Το μήκος των πλατύσκαλων κυμαίνεται από ένα ελάχιστο μπροστά στην είσοδο του ορόφου μέχρι ολόκληρο το μήκος της πρόσοψης. Τα πλατύσκαλα στηρίζονται είτε στο χτιστό τμήμα της σκάλας από τη μια μεριά και σε τοιχίο από την άλλη ή σε δοκάρια που βγαίνουν σε πρόβολο μέσα από την τοιχοποιία. Πάνω στα δοκάρια τοποθετούνται σανίδες ή διαμορφώνεται κατασκευή όμοια με του δώματος, δηλαδή με καλάμια και χώμα. Σπανιότερα είναι η περίπτωση στήριξης με τοίχο παράλληλο προς την όψη. Δε λείπουν βέβαια και οι ξύλινες σκάλες που ακουμπούν πάνω σε 3 – 4 λίθινα σκαλοπάτια στη βάση για λόγους οικονομίας. Οι περισσότερες έχουν ένα απλό ξύλινο κάγκελο σε σχήμα Χ στις πολύ παλιές κατασκευές (για οικονομία υλικού) ή κατακόρυφες ξύλινες ράβδους στα κενά ή και σιδερένιες κατακόρυφες ή και ακόμα με νεοκλασικές διακοσμητικές σιδεριές.

5.10 ΚΟΥΦΩΜΑΤΑ

Τα μετρημένα ανοίγματα είναι ένα από τα μέσα με τα οποία φυλάγεται από τις κλιματολογικές ακρότητες : το κρύο, τη ζέστη, τα δυνατά μελέμια, και το υπερβολικό καλοκαιρινό φως. Για τους ίδιους λόγους και όχι από κατασκευαστική αδυναμία, είναι μικρότερα από τα κουφώματα που κάνουμε στις σημερινές κατοικίες. Χωρίς φυσικά με τούτο ν' αμφισβητούμε τα πλούσια τεχνικά μέσα της εποχής μας για την κατασκευή ορισμένων μεγάλων στηριγμάτων. Συζητήσιμες είναι πάντοτε γι' αυτά η σκοπιμότητά τους και οι κλιματολογικές συνέπειες της παρουσίας τους στα κτίρια του τόπου μας. Από την άλλη μεριά αληθεύει ότι δεν είναι καθόλου εύκολη η αρχιτεκτονική

σύνθεση μιας πρόσοψης με μετρημένα ανοίγματα. Πολύ ευκολότερο είναι το γέμισμά της με τζαμαρίες. Για την πρώτη εργασία χρειάζονται φαντασία, γούστο και πείρα όχι τυχαία. Γιατί όσο εντυπωσιακό και ευχάριστο είναι ένα χτίριο καμωμένο μ' αυτό τον τρόπο από ταλαντούχο και έμπειρο αρχιτέκτονα άλλο τόσο είναι μονότονο και θλιβερό σ' ένα άλλο παρόμοιο φτιαγμένο από μέτριο καλλιτέχνη.

Ένας λοιπόν από τους κυριότερους λόγους για τους οποίους εντυπωσιάζει η θωριά των κυκλαδίτικων σπιτιών είναι ακριβώς αυτός: η εύστοχη τοποθέτηση των μετρημένων κουφωμάτων του, με τις τολμηρές αλλά ωραίες αναλογίες κενών και πληρών και με υπεροχή των δεύτερων.

Τα παραδοσιακά κουφώματα είναι γενικά ξύλινα με περαστούς ταμπλάδες, καρφωτά ή περαστά. Η πόρτα της εισόδου, που είναι συνήθως πιο προσεγμένη, είναι δίφυλλη, ενώ οι εσωτερικές πόρτες, όπου αυτές υπάρχουν, είναι συνήθως και αυτές δίφυλλες, ταμπλαδωτές με ξύλινη κάσα. Οι μονόφυλλες που βρίσκονται κυρίως στο κατώι έχουν «πορτί» που χρησιμεύει σαν παράθυρο, αλλά και για περισσότερο ηλιασμό και αερισμό του μέσα χώρου, χωρίς να ανοίγεται ολόκληρο το φύλλο της πόρτας. Το «πορτί» μπορούμε να το δούμε επίσης και σε δίφυλλη πόρτα. Όλες οι εξωτερικές πόρτες, μονόφυλλες ή δίφυλλες, έχουν πάνω από αυτές φεγγίτη που ο λειτουργικός του σκοπός είναι να επιτρέψει τον φωτισμό και τον αερισμό του εσωτερικού χώρου.

Οι εξώπορτες στα χωριά αποτελούνται από δύο ξύλινες επιφάνειες. Η μέσα επιφάνεια, συνήθως με απλές τάβλες και οριζόντιες τραβέρσες για την σύνδεσή τους, είναι επίπεδη. Αντίθετα η εξωτερική αποτελείται από λεπτές οριζόντιες μισόταβλες, που καβαλάνε η μία την άλλη, όπως περίπου στις γνωστές μας γρίλιες των περσιδωτών παραθύρων. Λεπτά διακοσμητικά «εργαλεία» υπάρχουν στην κάτω απόληξή τους. Οι εξώπορτες, ωστόσο, στη Χώρα και συχνά στα αρχοντικά σπίτια των χωριών είναι ταμπλαδωτές έξω και μέσα με «ταμπλαδορόκανα» και τα κοσμητικά εργαλεία τους. Η πόρτα ασφαλίζεται από μέσα με δύο οριζόντιες σιδερένιες μπάρες, τα «κοντομήρια». Για το άνοιγμά τους απ' έξω μπαίνει πάντα στο δεξί φύλλο ένα μικρό πορτέλο με δικά του κάκαβα («γαλλικά») και κλειδαριά με τεράστιο κλειδί. Ανοίγει αυτό, λοιπόν, πρώτα περνάει το χέρι μέσα, βγάζει το ένα κοντομήρι για ν' ανοίξει με τη σειρά του και το φύλλο της εξώπορτας.

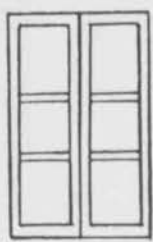
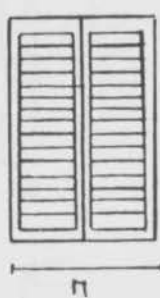
Γενικό χαρακτηριστικό στις πόρτες είναι οι σχετικά (με τις σημερινές) μικρές διαστάσεις τους.

Τα παράθυρα των σπιτιών είναι στενά και πάντα σε αρκετό ύψος από τον δρόμο μερικές φορές έχουν τα τζαμιλίκια εξωτερικά και τα σκούρα εσωτερικά, μια κι έτσι επιτρέπουν την ρύθμιση του φωτός μέσα στο σπίτι, χωρίς να χρειάζεται να ανοίγει το τζάμι. Όλα τα φύλλα ανοίγουν προς τα μέσα στο πλάτος της τοιχοποιίας του ανοίγματος που διευρύνεται λοξά προς το εσωτερικό του δωματίου. Οι λαμπάδες δηλαδή των τοίχων δεν σχηματίζουν ορθή γωνία με τις μέσα και έξω «περασιές» των χονδρών εξωτερικών τοίχων αλλά λοξή. Έτσι το πλάτος του ανοίγματος είναι πάντα λίγο μεγαλύτερο στο μέσα μέρος από το άλλο στο έξω. Στα νεότερα σπίτια της εύπορης τάξης επικρατούν τα γαλλικού τύπου κουφώματα.

Σιδεριές προστατευτικές έχουν οι φεγγίτες των θυρών αλλά και των παραθύρων και μερικές φορές τα μικρά παράθυρα των κάτω χώρων του χτίσματος. Είναι συνήθως απλές από σίδερα κυκλικής διατομής καρφωτά στο ξύλινο πλαίσιο του ανοίγματος με το τζαμιλίκι εσωτερικά. Πάνω από την

ΠΛΑΘΟΥΡΑ

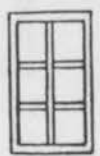
ΓΑΛΛΙΚΟ

π: 0.90
υ: 1.35

ΔΟΥΤΡΟΥ

π: 0.50
υ: 0.30

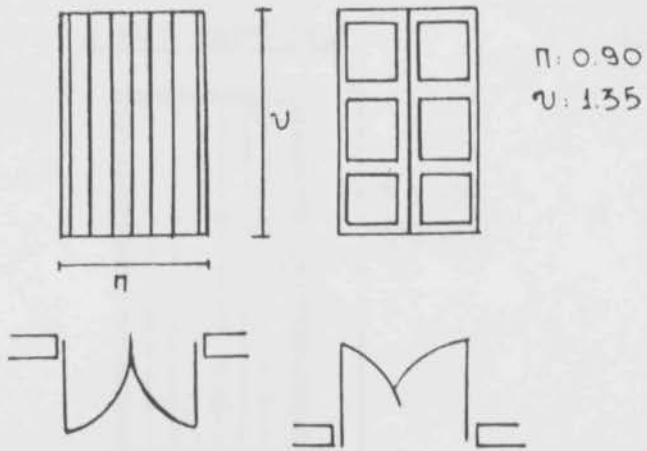
ΦΕΓΓΙΤΗ

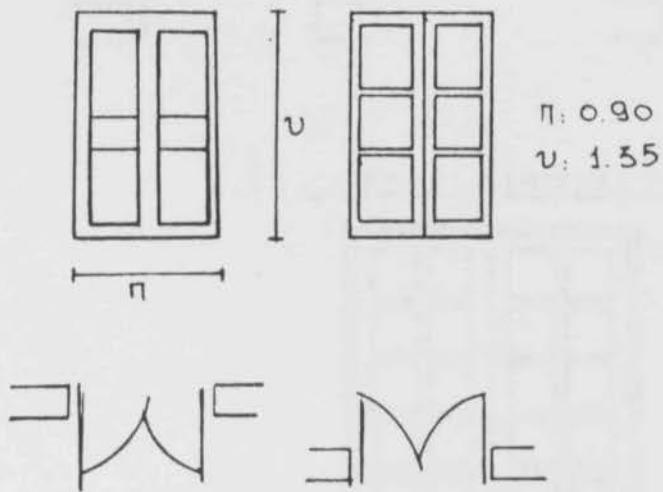
π: 0.90
υ: 0.60

ΠΑΡΑΘΥΡΑ

ΚΑΡΦΩΤΟ

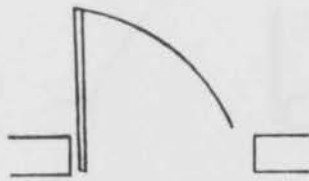
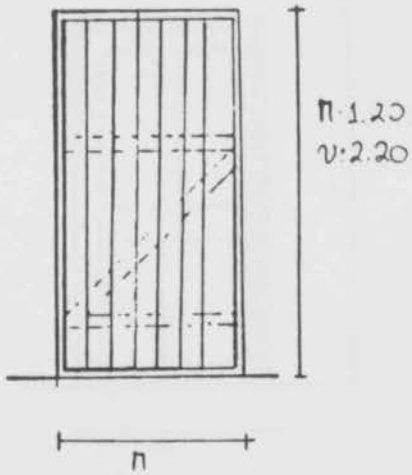

ΤΑΜΠΛΑΔΩΤΟ

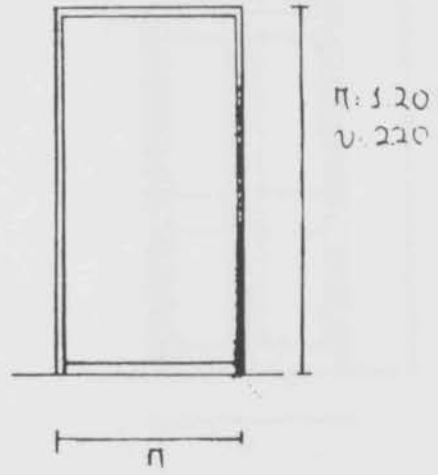

ΠΟΡΤΕΣ

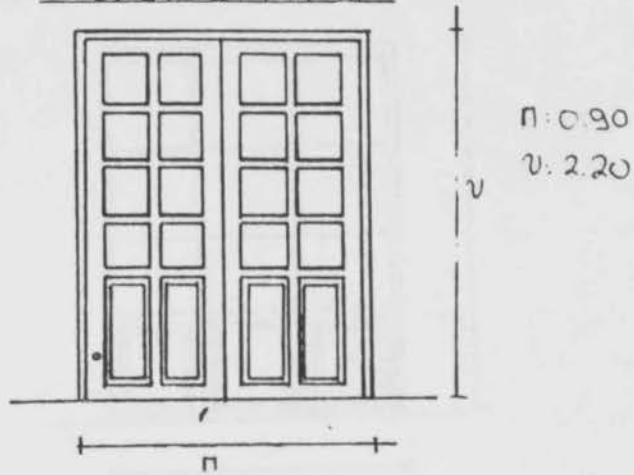
ΕΙΣΟΤ ΚΑΡΦΩΤΗ

ΕΙΣΟΤ ΠΡΕΣΣΑΡΙΣΤΗ

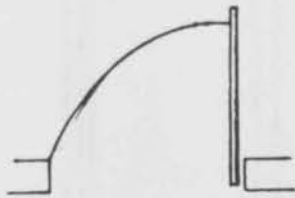
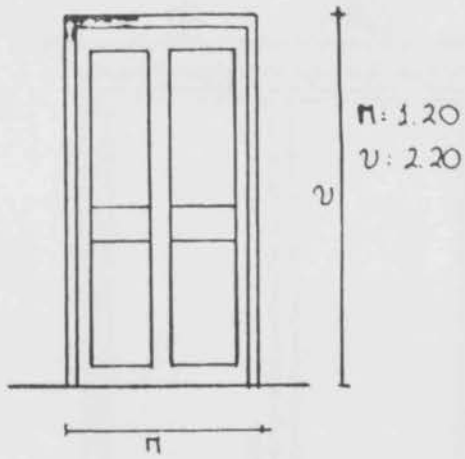

ΕΙΣΟΤ ΔΙΦΥΛΛΗ

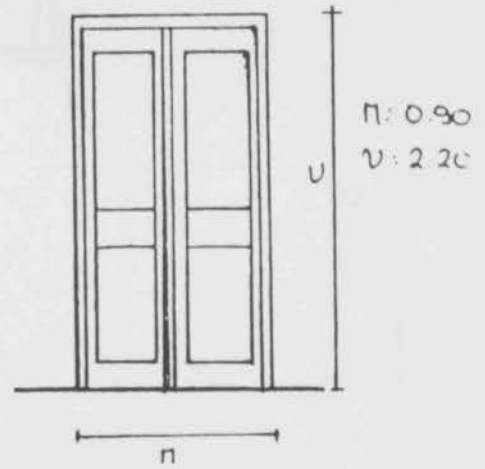

ΠΟΡΤΕΣ

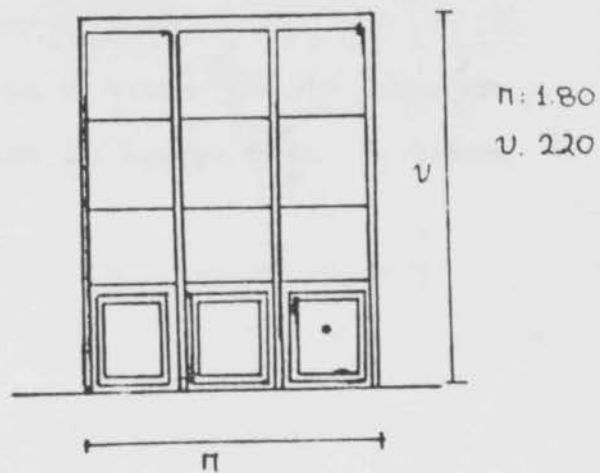
ΕΙΣΙΤ. ΤΑΜΠΛΑΔΟΤΗ

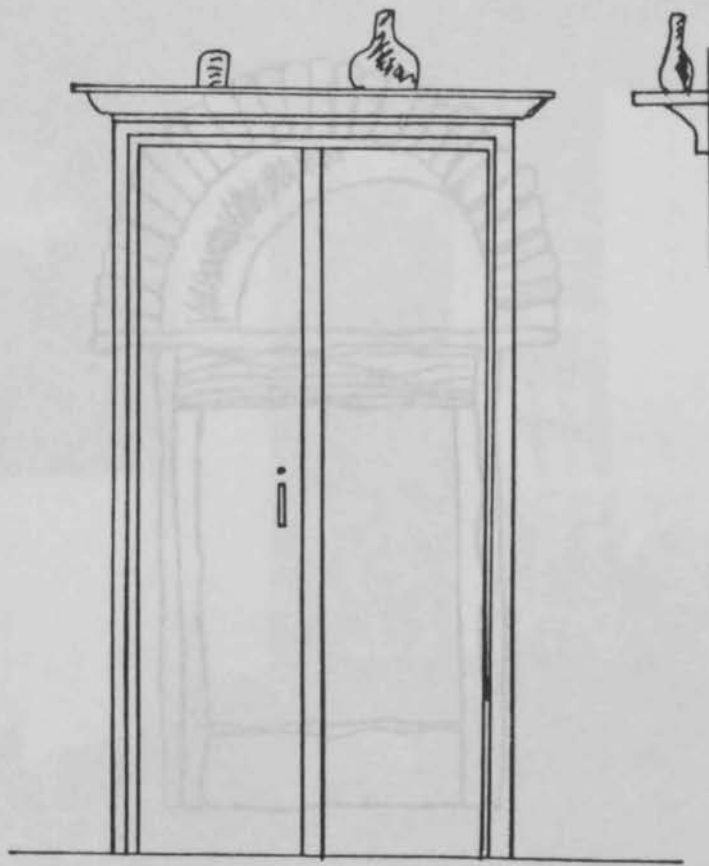

ΕΙΣΙΤ. ΤΑΜΠΛΑΔΟΤΗ ΔΙΦΥΛΛΗ

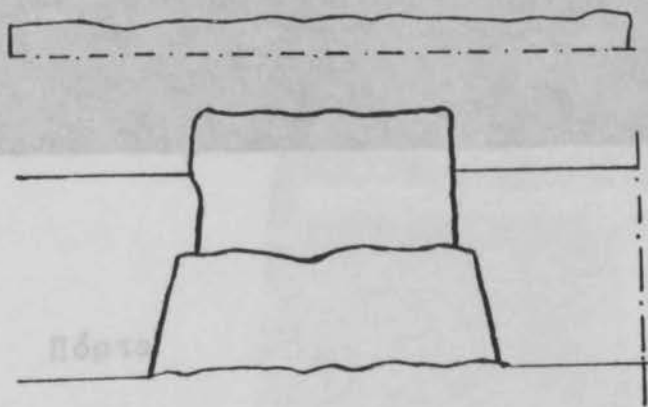
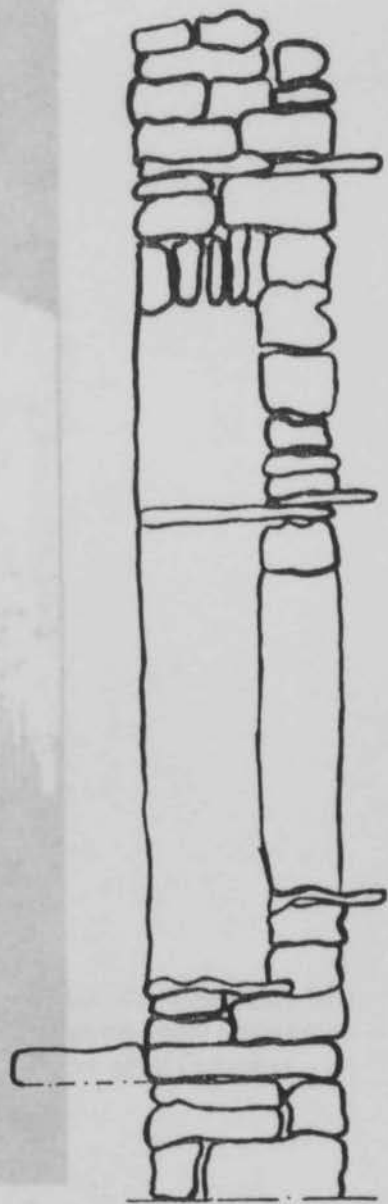
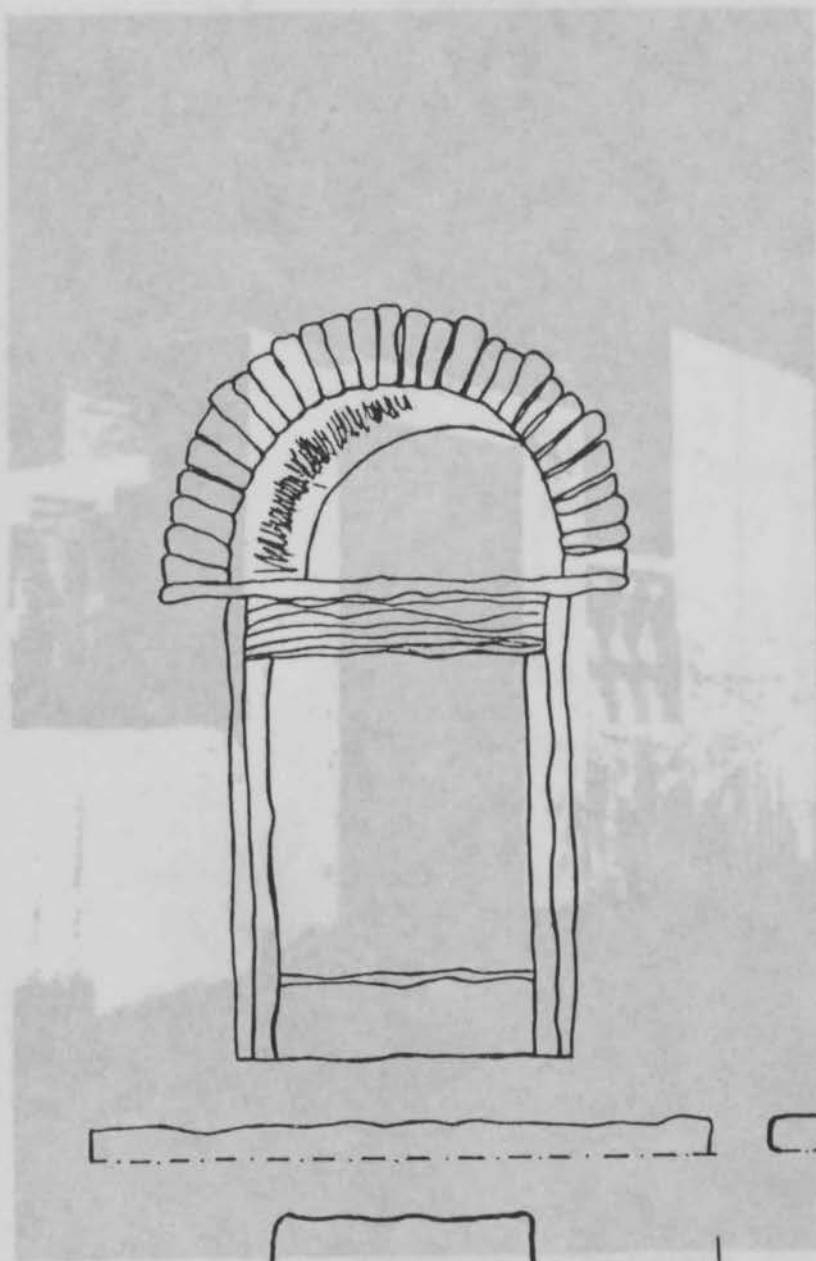
ΕΙΣΙΤ. ΤΡΙΦΥΛΛΗ (ΜΕ ΤΑΜΠΛΑ Κ' ΙΖΑΜΙ)

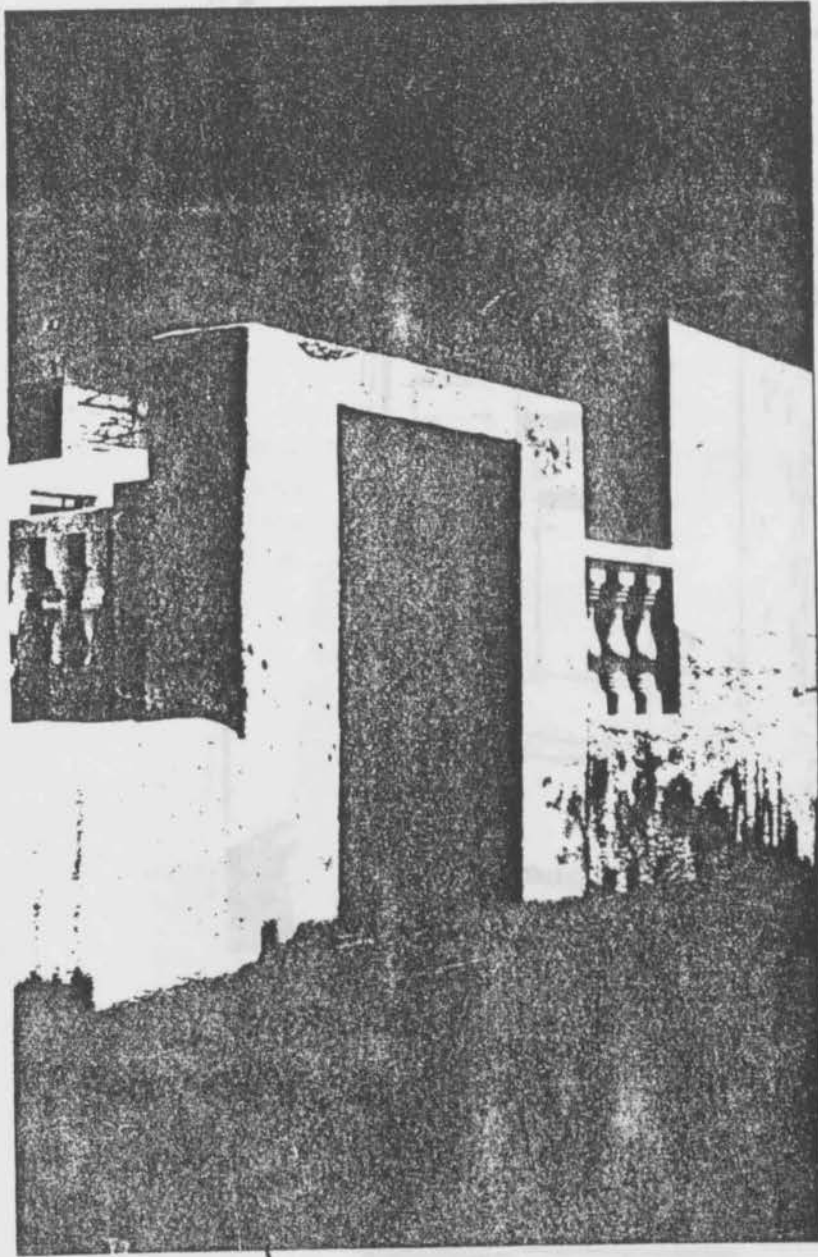
Εσωτερική πόρτα, με τη μικρή ξύλινη ραμπίλα
πάνω της ολοκληρωμένη με όμορφα κάβα ή πιάσα.
καίφαλα 1:25

Παράδειγμα από το βιβλίο

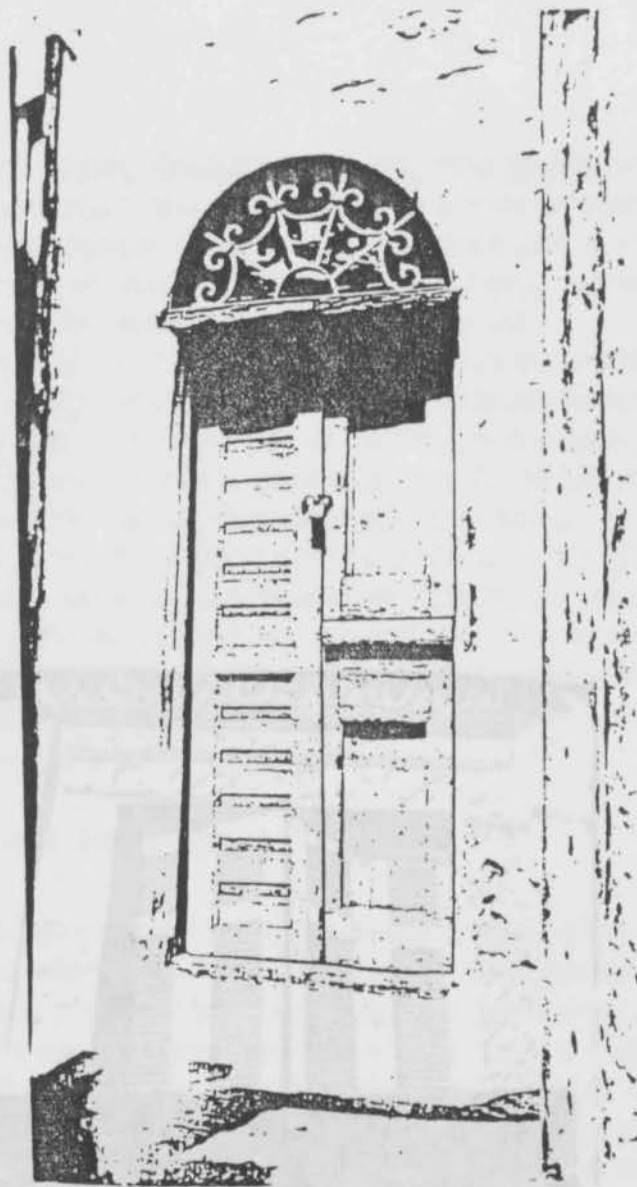
Πόρτα

Παράθυρο της οάδας

Πόρτα

Αναστάσιος Παναγιώτης
της. Το έργο του είναι σε
της του Παναγιώτη Παναγιώτη
Αναστάσιος Παναγιώτης

Πόρτα εισόδου σε σπίτι, δί-
φυλλη με σιδερένιο φεγγίτη που διατη-
ρεί τη μορφή του τοξωτού ανοίγματος.

Λεπτομέρεια όψης καταστήμα-
τος. Το άνοιγμα της πόρτας με το άνοι-
γμα του παραθύρου είναι ενωμένα σ' ένα
ενιαίο χωρίς λάμπα στη μέση άνοιγμα

πόρτα υπάρχει κάποτε μικρός τζαμωτός φεγγίτης, που χωρίζεται με αυτή με το γνωστό στη μαστοράντζα πρέκι. Οι φεγγίτες, οι οποίοι μπορεί να είναι και από άλλο υλικό όπως μάρμαρο, εκτός του λειτουργικού ρόλου που έχουν είναι και σημαντικά διακοσμητικά στοιχεία της εξωτερικής όψης, μια και μπορούν και παρουσιάζονται τετράγωνοι, ημικυκλικοί, κυκλικοί κλπ.

Οι βασικοί τύποι ανοιγμάτων σώζονται και σήμερα και αναπαράγονται. Ο τύπος που τείνει να εκλείψει τελείως είναι το πορτοπαράθυρο των ισογείων κυρίως χώρων, με τα τρία ή τέσσερα φύλλα, με τους δύο σύρτες και τις πατούρες που επιτρέπουν στο πάνω (συνήθως χωρίζει το 1/3 του ύψους) να ανοίγει χωρίς το κάτω αλλά όχι και στο κάτω χωρίς το πάνω.

Το άνοιγμα της κύριας πόρτας εισόδου του σπιτιού έχει συνήθως μαρμάρινους λαμπάδες, μαρμάρινο κατώφλι και μαρμάρινο μονολιθικό πρέκι. Συχνά η μεταβίβαση από τους λαμπάδες στο πρέκι γίνεται με ανακουφιστικό μαρμάρινο μαξιλάρι διακοσμημένο με ανάγλυφα. Το σκάλισμα των μαρμάρινων υπερθύρων στα σπίτια και των μαρμάρινων οικοσμήμων στα αρχοντικά αποτελεί μοναδικό εξωτερικό διάκοσμο.

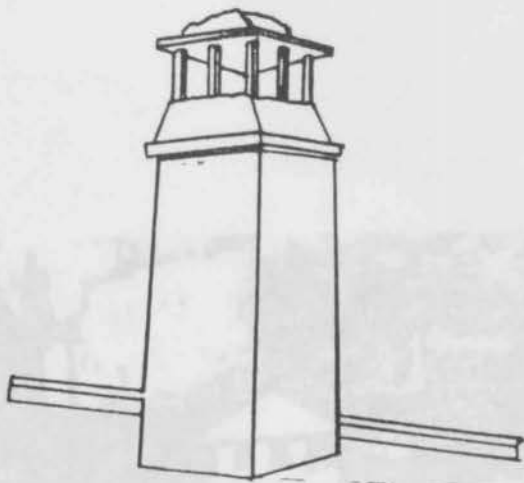
5.11 ΚΑΠΝΟΔΟΧΟΣ (κάπασος)

Σημαντικό μορφολογικό στοιχείο των όψεων των σπιτιών είναι οι καπνοδόχοι. Αποτελεί πάντα ένα ενιαίο σύνολο με το κτίσμα στο οποίο ανήκει. Παρουσιάζουν τέτοια ποικιλία και εφευρετικότητα στην μορφή και τη σύνθεση που δύσκολα μπορείς να βρεις δύο – τρεις που να είναι όμοιες. Άλλες έχουν απόληξη ένα σπασμένο πιθάρι, ένα σταυροθόλιο, μια πυραμίδα, γενικά υπάρχουν πολλές παραλλαγές γεωμετρικών και μη σχημάτων. Οι πιο ογκώδεις και υψηλές έχουν βαθμιδωτή διάταξη που διακόπτει επιτυχημένα την μονοτονία της συμπαγούς μάζας του κτιρίου και είναι κατασκευασμένες με πλακοειδείς πέτρες, με ή χωρίς επίχρισμα και ύστερα ασπρισμένες, ενώ χρησιμοποιούν ορισμένες φορές σχιστολιθικές πλάκες για την στέψη του. Όποιος έπειτα από πολύωρη, κουραστική πορεία έχει αντικρύσει άξαφνα από ψηλά μέσα στο σούρουπο τη σιωπηλή ράχη ενός κάπασου που δεν καπνίζει, Δε θα ξεχάσει τη γλυκιά νοσταλγία της ζεστής σπιτίσιας γωνιάς που άθελα γεννήθηκε μέσα του.

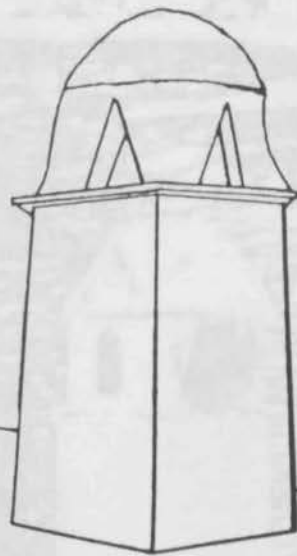
Ο κάπασος λοιπόν είναι η κεφαλή της καπνοδόχου πάνω από το δώμα ή τη στέγη του σπιτιού.

Οι διατομές είναι τετραγωνικές ή κυκλικές. Ο κορμός έτσι υψώνεται σαν ορθογώνιο παραλληλεπίπεδο, κυλινδρικός, κωνικός κλπ. Το κάλυμμα του κορμού (καπέλο) σπάνια είναι χτιστό. Τις πιο πολλές φορές είναι από δύο πλάκες λοξά βαλμένες και άλλα υλικά στο πάνω μέρος που φυλάει από την βροχή την τελική έξοδο του καπνού. Οι διαστάσεις και το ύψος τους παρουσιάζονται σε μεγάλη ποικιλία, ανάλογα με την εστία που εξυπηρετούν, την τοποθεσία του κτιρίου και τελικό στόχο το καλό «τράβηγμα» του κάπασου.

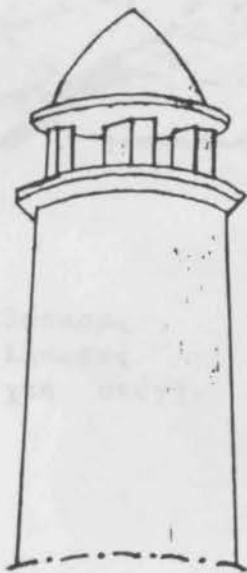
Τα στερεομετρικά ωστόσο σχήματα που αναφέραμε είναι φανερό ότι αποτελούν μόνο τη βάση των μικρών αυτών χαριτωμένων συνθέσεων. Πάνω σ' αυτή έχει εργαστεί η δημιουργική φαντασία και το συναίσθημα των παλιών μαστόρων, με αποτέλεσμα τα μικρά απλά πλαστικά ευρήματα που βλέπουμε στις κεφαλές ιδίως των καπάσων και τις ωραίες αναλογίες του. Αυτά είναι ακριβώς που τους ξεχωρίζουν από τις γνωστές μας ξερές σε εμφάνιση καπνοδόχους των περισσότερων εξοχικών σπιτιών.

Σχ. α

Σχ. β

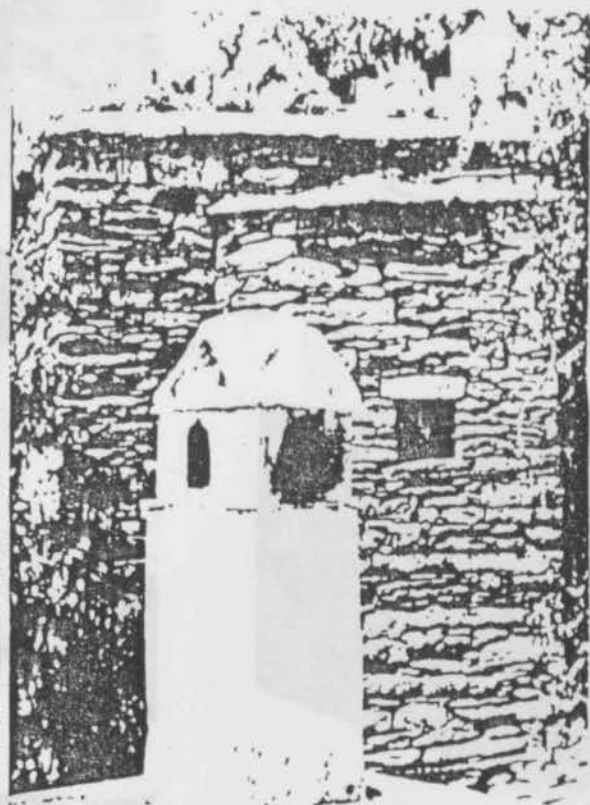
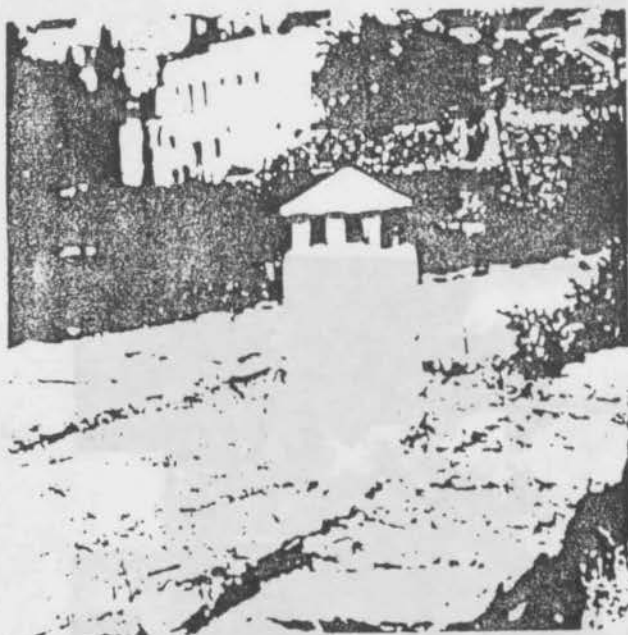

Σχ. γ

Σχ 55α : Κάνασος

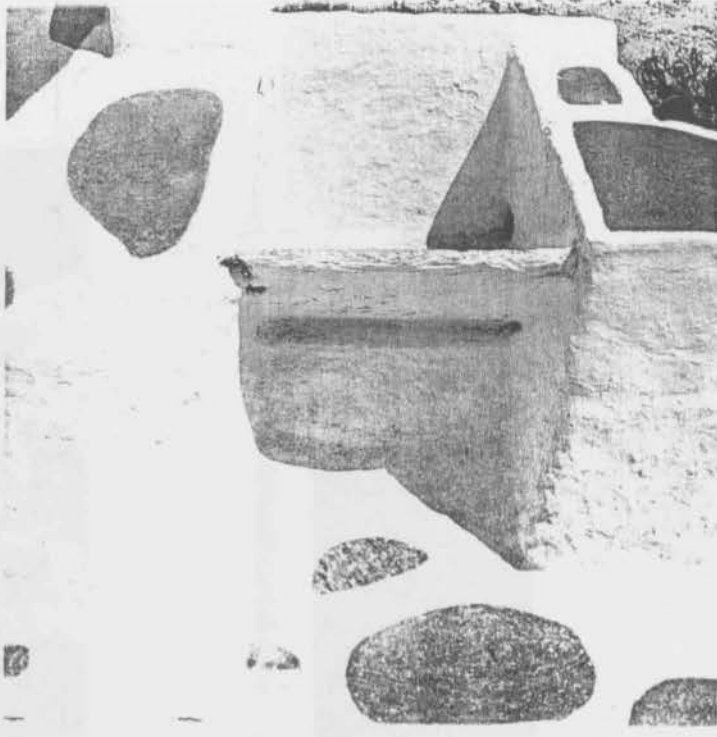
Σχ 55β : Κάνασος

Σχ 55γ : Κάνασος

• Κάπασος
• Κάπασος
χτη στέγη.

με μικρή πυραμίδα για στέφη.
Η στέφη του θυμίζει τετράρι-

35

36

35. Γούρνα σέ αύλη.

36. Αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες.

37. Γούρνα σέ αύλη.

38. «Φλάρος».

39. Αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες.

40. Αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες.

41. Πλακόστρωτο αύλης.

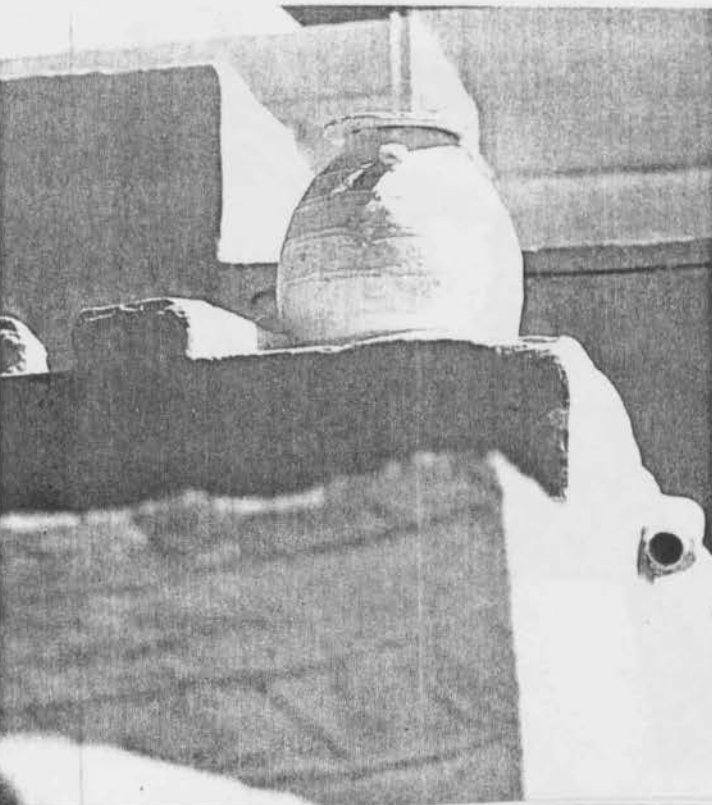
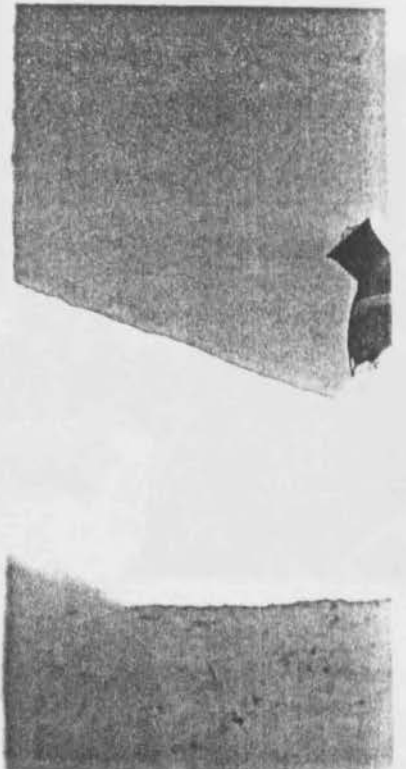
42. Τζάκι.

43. Είσοδος αύλης.

44. Γούρνα σέ αύλη. 37

38

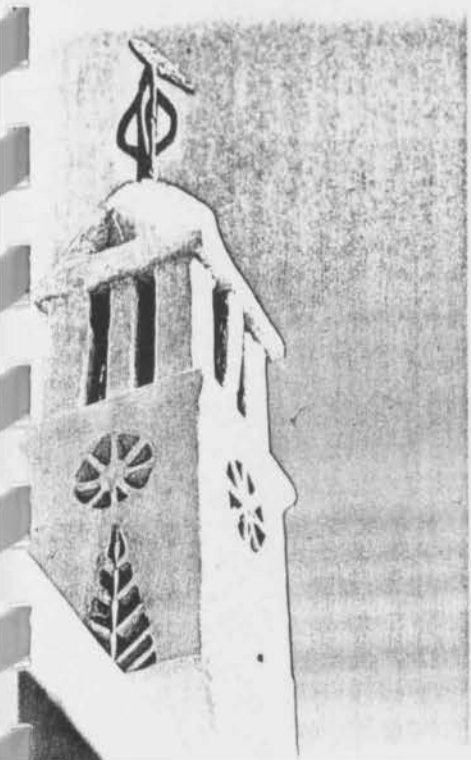
39

40

41

42

43

5.12 ΥΔΡΟΡΡΟΕΣ

Στοιχείο με ιδιαίτερη έκφραση οι υδρορροές συμπληρώνουν την όψη. Είναι, συνήθως είτε μια λαξευτή πέτρα που οδηγεί τα νερά του δώματος, είτε ένα τραβηγτό αυλάκι στο σοβά, που σβληνει όσο πλησιάζει στο έδαφος.

Παλιότερα βέβαια μπορεί να ήταν ένα κεραμίδι ή λούκι βυζαντινό, κάπως οριζόντιο κι επέτρεπε στο νερό να ρέει ελεύθερα μακριά από τον τοίχο. Σήμερα έχουν αντικατασταθεί ορισμένες από αυτές με τενεκεδένια λούκια που μαζεύουν σε στέρνες, βαρέλια, κλπ. Και την τελευταία σταγόνα βροχής.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΓΕΝΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗ ΔΙΟΡΟΦΗ ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΗ ΑΣΤΙΚΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΚΥΘΝΟΥ. ΑΝΑΓΛΩΣΗ ΑΥΤΗΣ

1.1 ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

Η κτιριακή έκταση της κτιριακής μονάδας βρίσκεται στην περιοχή γύρω από την πλατεία της οδοί Βασιλείου Βασιλείου και Καραϊσκάκη. Αυτά στον Δημ. Κοινοβούλιο.

Η πρόσοψη της κτιριακής μονάδας υποκατά στην κεντρική πλατεία της Χώρας. Το κτίριο αποτελείται από ένα κτίριο, με έκταση $E=1926,40 \mu^2$ είναι όμοιο με τις άλλες κτιριακές μονάδες και είναι δυνατό να οικοδομηθεί σύμφωνα με τις αρχές της Προκαταρκτικής Διατάξης, δίνει πλήρη τους όρους της κατά Κανόνα Αρχιτεκτονικής των στο Φ.Ε.Κ. 304 Δ178 & Φ.Ε.Κ. 345 Δ198 & των της Ρυθμίσεως της Υπουργικής. Επίσης, το κτίριο έχει δέσμευση Ρύθμιση ή Έγκριση Γενικής Συνέλευσης.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

	Φ.Ε.Κ. 304 Δ178	Φ.Ε.Κ. 345 Δ198
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ	12,00 μ	13,00 μ
ΒΑΘΟΣ	18,00 μ	18,00 μ
ΕΚΒΑΣΙΟΝ	300,00 μ	600,00 μ

Επιρροή κτιρίου : 40%
Συντελεστής διαφάνειας : 0,70
Επιρροή κτιρίου : 7,00%

Ο πρώτος όροφος του κτιρίου είναι 100,00 μ. και ο δεύτερος όροφος κλιμακωτά κλιμακωτά κτιρίου 180,00 μ.

1.2 ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Το κτίριο αποτελείται από ένα κτίριο, με έκταση $E=1926,40 \mu^2$ είναι όμοιο με τις άλλες κτιριακές μονάδες και είναι δυνατό να οικοδομηθεί σύμφωνα με τις αρχές της Προκαταρκτικής Διατάξης, δίνει πλήρη τους όρους της κατά Κανόνα Αρχιτεκτονικής των στο Φ.Ε.Κ. 304 Δ178 & Φ.Ε.Κ. 345 Δ198 & των της Ρυθμίσεως της Υπουργικής. Επίσης, το κτίριο έχει δέσμευση Ρύθμιση ή Έγκριση Γενικής Συνέλευσης.

Η ποσότητα της κτιριακής μονάδας είναι σύμφωνα με τις αρχές της Προκαταρκτικής Διατάξης, δίνει πλήρη τους όρους της κατά Κανόνα Αρχιτεκτονικής των στο Φ.Ε.Κ. 304 Δ178 & Φ.Ε.Κ. 345 Δ198 & των της Ρυθμίσεως της Υπουργικής. Επίσης, το κτίριο έχει δέσμευση Ρύθμιση ή Έγκριση Γενικής Συνέλευσης.

Το κτίριο είναι όμοιο με τις άλλες κτιριακές μονάδες και είναι δυνατό να οικοδομηθεί σύμφωνα με τις αρχές της Προκαταρκτικής Διατάξης, δίνει πλήρη τους όρους της κατά Κανόνα Αρχιτεκτονικής των στο Φ.Ε.Κ. 304 Δ178 & Φ.Ε.Κ. 345 Δ198 & των της Ρυθμίσεως της Υπουργικής. Επίσης, το κτίριο έχει δέσμευση Ρύθμιση ή Έγκριση Γενικής Συνέλευσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΓΕΝΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗ ΔΙΩΡΟΦΗ ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΗ ΑΣΤΙΚΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΚΥΘΝΟΥ. ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΑΥΤΗΣ

1.1 ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

Η κατοικία βρίσκεται στην κοινότητα Κύθνου, στην Χώρα Κύθνου και συγκεκριμένα στην συνοικία Βορεινά στην οδό Νικ. Μαζαράκη. Ανήκει στον Δημ. Κανελλόπουλο.

Η πρόσοψη της κατοικίας κοιτάζει μπροστά στην κεντρική πλατεία της Χώρας. Το οικόπεδο στο οποίο εντάσσεται η κατοικία, εμβαδού $E=1936,40 \mu^2$ είναι άρτιο και οικοδομήσιμο κατά κανόνα και δύναται να οικοδομηθεί σύμφωνα με τις ισχύουσες Πολεοδομικές Διατάξεις, διότι πληρεί τους όρους της κατά Κανόνα Αρτιότητας των από Φ.Ε.Κ. 594 Δ/78 & Φ.Ε.Κ 345 Δ/89 Δ/των της Ρυμοτομίας της Περιοχής. Επίσης το οικόπεδο δεν διέρχεται Ρέμμα ή Εναέρια Γραμμή Υψηλής Τάσης της ΔΕΗ.

	Βάσει Δ/τος Φ.Ε.Κ. 594 Δ/78	Βάσει Δ/τος Φ.Ε.Κ. 345 Δ/89
ΠΡΟΣΩΠΟ	12.00 μ.	13.00 μ.
ΒΑΘΟΣ	18.00 μ.	18.00 μ.
ΕΜΒΑΔΟΝ	300.00 μ.	600.00 μ.

Επιτρεπόμενη κάλυψη : 40%

Συντελεστής Δόμησης : 0.70 μ.

Επιτρεπόμενο Ύψος : 7.50 μ.

Ο πρώτος όροφος έχει επιφάνεια $E1= 156,44 \mu^2$, ενώ ο δεύτερος όροφος καλύπτει επιφάνεια $E2= 186,30 \mu^2$.

1.2 ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Το κτίριο παρουσιάζει ιστορική, αλλά και αρχιτεκτονική και πολεοδομική αξία. Είναι δείγμα μιας εκλεκτικιστικής αρχιτεκτονικής όπου άλλοτε υπερισχύει το νεοκλασικό και άλλοτε το λαϊκό στοιχείο.

Η αστική αυτή νεοκλασική κατοικία είναι μεν από τα λίγα νεοκλασικά κτίρια σε όλο το σύνολο των οικισμών, αλλά αποτελεί ένα χαρακτηριστικό στοιχείο λόγω μεγέθους και ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής. Αξίζει να σημειωθεί ότι ανήκει στην εύπορη τάξη.

Το οίκημα αυτό ανήκει σε πολύ πλούσιους που απόκτησαν την περιουσία τους στο εξωτερικό, την οικογένεια Κανελλοπούλου. Η κατηγορία αυτή των σπιτιών στην οποία ανήκει διαφέρει εξ' ολοκλήρου από τους παραδοσιακούς τύπους, τόσο στην διάταξη των χώρων και την λειτουργία, όσο και στην

κατασκευή και μορφολογία. Για το χτίσιμο έφεραν κάποιον ειδικό από το εξωτερικό. Είναι όμως φανερό πως για τις μορφολογικές λεπτομέρειες που για πρώτη φορά εμφανίζονται σ' αυτό το επίπεδο, όπως παραστάδες, κυμάτια, αετώματα κλπ. εργάστηκε συνεργείο από ειδικευμένους τεχνίτες.

Από αρχιτεκτονικής άποψης παρατηρείται έντονος εκλεκτικισμός. Τα χαρακτηριστικά που παρουσιάζει είναι κοινά αντιπροσωπευτικά της κατηγορίας που ανήκει, όπως σαφή διαχωρισμό και ιεράρχηση των λειτουργιών κατά όροφο στα διώροφα. Στο ισόγειο βρίσκονται οι βοηθητικοί χώροι, ενώ στον όροφο η σάλα και οι κοιτώνες. Η κύρια προσπέλαση που γίνεται στη σάλα είναι από εξωτερική μαρμάρινη σκάλα.

Χρονολογικά εμφανίζεται περίπου στα τέλη του 18^{ου} αιώνα. Κύρια χαρακτηριστικά του ο επιβλητικός μονολιθικός όγκος με τις συμμετρικές, μνημειακές προσόψεις.

Γενικά δεν διαφέρει πολύ από τα λαϊκά αστικά, παρά μόνον ως προς το μέγεθος, ενώ η κατασκευή και η μορφολογία του είναι ομογενής. Η πρόσοψη και οι δευτερεύουσες όψεις είναι διακοσμημένες με νεοκλασικά στοιχεία. Αυτό που κάνει ιδιαίτερη εντύπωση είναι η επιμελημένη κατασκευή, κάτι που δεν συμβαίνει στα λαϊκά σπίτια με τους ακανόνιστους όγκους και τις ανώμαλες εξωτερικές επιφάνειες.

Οι φεγγίτες πάνω από την εξώπορτα, οι παραστάδες και άλλα στοιχεία δείχνουν καθαρά ότι σταδιακά οι αναγεννησιακές μορφές «χωνεύονται» με τις λαϊκές που προϋπήρχαν και έτσι μπόρεσε η παραδοσιακή αρχιτεκτονική ν' ανανεωθεί και να δώσει νέα ενδιαφέροντα έργα.

Η κύρια προσπέλαση του 2^{ου} ορόφου είναι εξωτερική, ενώ η εσωτερική επικοινωνία 1^{ου} ορόφου και 2^{ου} ορόφου διεξάγεται από λίθινη σκάλα. Η απομόνωση των βοηθητικών του ισογείου από τους κύριους χώρους του ορόφου οφείλεται πιθανότατα στον τρόπο ζωής και σε λόγους κοινωνικής αντίληψης γύρω από τις επίσημες και ανεπίσημες λειτουργίες του σπιτιού.

Οι κύριοι χώροι αποτελούνται από την σάλα και τους κοιτώνες, που είναι σε μια ομοιότυπη διάταξη με μέτρια μεγέθη. Χαρακτηριστικός είναι ο υπαίθριος χώρος, αυλή.

Αντίθετα με τον αυστηρό τύπο και το εσωστρεφές πνεύμα που το χαρακτηρίζει, το οίκημα εξελίχθηκε σε τύπο πιο ανοιχτό προς τα έξω, με περισσότερη φαντασία στην σύνθεση.

Χτισμένο μετά το 1850 ανήκει σε μετανάστες που πλούτισαν στο εξωτερικό, στην Κωνσταντινούπολη και τα νέα στοιχεία το χαρακτηρίζουν. Για το χτίσιμό του δούλεψαν ντόπιοι τεχνίτες και φαίνεται πως οι οδηγίες που έλαβαν από τους ιδιοκτήτες για το σχέδιο του σπιτιού δεν μπορούσαν να καλύψουν παρά μόνον την διάταξη των χώρων. Τα νέα κατασκευαστικά και μορφολογικά στοιχεία δεν ήταν δυνατόν να μεταφερθούν έτσι εύκολα χωρίς ειδικευμένους τεχνίτες. Είναι η εποχή που ο νεοκλασικισμός έχει επικράτηση στα ελληνικά αστικά κέντρα και ακόμη έχει διαδοθεί και στις μεγάλες πόλεις της Ανατολικής Μεσογείου, όπου είναι εγκατεστημένες σημαντικές ελληνικές παροικίες. Σε αυτό το οίκημα που έγινε χωρίς ξένους ειδικούς, ελάχιστα στοιχεία δείχνουν τη γνώση για μια νέα μορφολογία αλλά διαφαίνεται η πρόθεση, ενώ συνεχίζονται οι παραδοσιακοί τρόποι κατασκευής. Η σύγκριση μάλιστα με τα παραδοσιακά σπίτια δείχνει σαφώς τις διαφορές και το νέο αστικό πνεύμα που χαρακτηρίζει αυτή την κατοικία. Οι κύριοι χώροι επεκτείνονται και στο ισόγειο και δημιουργείται έτσι μία ενότητα λειτουργίας μεταξύ ισογείου και ορόφου. Αυτό

έχει σαν συνέπεια να γίνει το κλιμακοστάσιο ανετότερο και ανοιχτό, ώστε να δίνει την δυνατότητα μιας πληρέστερης επικοινωνίας.

Η βασικότερη όμως αλλαγή παρατηρείται στον όροφο που εξακολουθεί πάντα να είναι το επισημότερο τμήμα της κατοικίας. Ο τυπικός πυρήνας σάλα-κοιτώνες, στην απλή δομή που χαρακτηρίζει την παραδοσιακή κατοικία, παραχώρησε την θέση του σε μια πολυπλοκότερη διάταξη, όπου η σάλα μεταβάλλεται σε έναν κυκλοφοριακό κόμβο και χάνει κάπως την οντότητά της.

Εκεί παρατηρείται επίσης και ένα άλλο στοιχείο μη παραδοσιακό, ο υψηλός μαντρότοιχος που απομονώνει το σπίτι από το δρόμο, σημάδι μιας νέας αντίληψης, που στην προκειμένη περίπτωση είχε αστική προέλευση.

Έχει μεν ενιαίο ύψος, χωρίς διαφοροποίηση των όγκων. Οι τοπικοί τεχνίτες όμως προσπαθώντας να μιμηθούν τις νέες μορφές των μεγάλων πόλεων, αλλά χωρίς τις ιδιαίτερες γνώσεις και τις δυνατότητες, ερμηνεύουν με απλοϊκούς τρόπους τις πληροφορίες που έχουν και τις εκφράζουν μέσα από το φίλτρο της μακράς παραδοσιακής εμπειρίας τους. Έτσι ο τύπος αυτού του σπιτιού είναι προσαρμοσμένος στα τοπικά δεδομένα και εντάσσεται απόλυτα στο παραδοσιακό σύνολο.

Η μορφή της κατοικίας, στενά συνδεδεμένη με την κατασκευή που διακρίνει τα χτίσματα στην Κύθνο. Είναι απλή αλλά δεν είναι και απαλλαγμένη από κάποιο διάκοσμο. Δεν υπάρχει ενιαίο ύψος οροφής αλλά βαθμιαία ιεράρχηση στους διάφορους χώρους. Το μεγαλύτερο ύψος παίρνει η σάλα και αυτό σε συνδυασμό με το επίσης μεγαλύτερο μέγεθος της επιφάνειάς της δίνει τον κυριότερο όγκο του σπιτιού. Σε χαμηλότερα ύψη οι όγκοι των κοιτώνων και σε χαμηλότερο ακόμα αυτοί των βοηθητικών χώρων περιβάλλουν τη σάλα. Οι κοιτώνες έχουν κοινό ύψος. Αυτή η διάσπαση των όγκων βέβαια έχει κάποια σχέση με την οικονομία της κατασκευής γιατί μειώνονται έτσι τα ύψη των τοίχων στους δευτερεύοντες χώρους. Συγχρόνως συμπληρώνει λειτουργικούς σκοπούς στην προσπάθεια περισυλλογής των ομβρίων υδάτων. Επίσης οφείλεται σε επεκτάσεις με μεταγενέστερες προσθήκες και σταδιακό χτίσιμο. Όμως όλοι αυτοί οι πρακτικοί λόγοι μάλλον συνδυάζονται και από μια διάθεση τονισμού της σπουδαιότητας των χώρων και ιδιαίτερα της σάλας που παίρνει το μεγαλύτερο ύψος από ότι ουσιαστικά χρειάζεται.

Παρουσιάζει και μερικές καμπύλες πάνω στις σκέτες και αδιάρθρωτες επιφάνειες των τοίχων, για να σκεπάσει με τόξα τ' ανοίγματά της, όταν δεν μεταχειρίζεται το οριζόντιο πρέκι ή το ανακουφιστικό τρίγωνο το φτιαγμένο με δύο αντιστηριζόμενες πέτρες.

Το σπίτι διαθέτει και αποχωρητήριο. Βρίσκεται στο εσωτερικό του και είναι προσιτό από μέσα. Η αυλή του σπιτιού απλώνεται μπροστά από την πόρτα του. Η αυλή είναι με αυλόγυρο, είναι ένα παραλληλόγραμμο ή ακανόνιστο τετράπλευρο με μέσες διαστάσεις 3 – 6 X 6 – 15 μέτρα. Με τον μεσημβρινό προσανατολισμό που έχουν οι προσόψεις η αυλή προστατεύεται από τους βορεινούς ανέμους που επικρατούν στο νησί. Η προστασία αυτή είναι απαραίτητη αφού η αυλή δίπλα στις άλλες λειτουργίες τις συνδέει και τα διάφορα μέρη του σπιτιού μεταξύ τους, ιδίως το κυρίως σπίτι με τα βοηθητικά χτίσματα που το συνοδεύουν. Γι' αυτό μάλιστα το λόγο το κομμάτι της αυλής που βρίσκεται πάνω σε αυτές τις κυκλοφορίες πλακοστρώνεται έτσι που το χειμώνα με τις βροχές δεν λασπώνει.

Οι θύρες ξύλινες, άλλες ταμπλαδωτές πλαισιωμένες με παραστάδες από πορόλιθο άλλοτε αψιδωτές και άλλοτε με οριζόντιο υπέρθυρο, πάντοτε με καλοπελεκημένες διακοσμήσεις.

Απαραίτητο στοιχείο του είναι ο υπαίθριος χώρος, σαν αυλή διάφορος οπωσδήποτε από τον κήπο. Έχουμε και ημιυπαίθριους χώρους, δηλαδή υπόστεγα μόνο στον πρώτο όροφο. Τα υπαίθρια στοιχεία, ιδίως η αυλή δεν περιβάλλουν την αυλή άμορφα, αλλά συνδέονται συνθετικά με τους χώρους της και έχουν λειτουργική οντότητα εξίσου σημαντική με αυτή των εσωτερικών χώρων. Τοποθετήθηκαν έτσι ώστε να βρίσκονται σε άμεση και οργανική σχέση με τη βασική κυκλοφορία μεταξύ εσωτερικού και υπαίθρου, συνδέοντας πάντα το έξω με τους ζωτικότερους χώρους της κατοικίας, τη σάλα, το καθημερινό ή το καθιστικό και την κουζίνα. Τα κριτήρια για τη θέση, την χρήση και την διαμόρφωση των υπαίθριων χώρων δείχνουν ότι θεωρούνται αναγκαία μέλη ενός ενιαίου συνόλου, που είναι οι χώροι της κατοικίας. Δεν πρέπει όμως να αγνοούμε και τις ψυχολογικές ανάγκες για υπαίθρια διαβίωση, συνδυασμένες με τον παράγοντα του εξαιρετικού κλίματος και βεβαίως το κοινωνικό υπόστρωμα των κοινοτήτων των κεντρικών οικισμών με τις αγροτικές καταβολές.

Αντίθετα με άλλα νησιά οι αυλή δεν κλείνεται με υψηλούς τοίχους και αυτό συντελεί στο να αποτελέσει ένα μεταβατικό ενδιάμεσο χώρο από την δημόσια περιοχή στην ιδιωτική του σπιτιού.

Η ζωή της οικογένειας μέσα στο σπίτι διέπεται από απλούς κανόνες. Η σάλα χρησιμεύει για τις συγκεντρώσεις σε όλες τις επίσημες περιστάσεις και είναι ο χώρος που διατηρεί κάποια επισημότητα, προορισμένος κυρίως για τις κοινωνικές επαφές, βεγγέρες, γιορτές, κλπ. Ο επίσημος και κοσμικός προορισμός του χώρου αυτού έλκει πιθανότητα την καταγωγή του από την φραγκοκρατία. Η καθημερινή ζωή εκτυλίσσεται κυρίως στην κουζίνα ή στο δεύτερο πρόχειρο καθιστικό. Οι κοιτώνες μικροί σε επιφάνεια προορίζονται μόνο για ύπνο χωρίς περιθώρια άλλης χρήσεως και αυτό δείχνει την έλλειψη ιδιαίτερης ατομικής ζωής στα μέλη της οικογένειας που ζούνε μαζί τις περισσότερες ώρες. Ο ενσωματωμένος εξοπλισμός περιορίζεται σε ορισμένα χτιστά στοιχεία στους βοηθητικούς χώρους. Χτιστούς πάγκους συνδυασμένους με τον νεροχύτη, ράφια και κόγχες για τα οικιακά σκεύη, βρίσκουμε άφθονα στις κουζίνες. Το τζάκι βρίσκεται μόνο στην κουζίνα προορισμένο αποκλειστικά για μαγείρεμα. Δεν υπάρχει σε κανένα άλλο δωμάτιο του σπιτιού και η θέρμανση τις λίγες ημέρες που είχε χαμηλή θερμοκρασία, γινόταν με πήλινες φορητές φουφούδες. Η επίπλωση ήταν στοιχειώδης και μόνο στη σάλα υπήρχε μία πρόθεση πολυτέλειας με τους συνηθισμένους στα νησιά καναπέδες, τα έπιπλα εποχής, καθρέφτες, κάδρα, κλπ. Έτσι ουσιαστικά είναι ο μοναδικός πλήρως επιπλωμένος χώρος.

Κύριο οικοδομικό υλικό είναι η πέτρα, ο σχιστόλιθος. Είναι άφθονος, εύκολος στο σπάσιμο, άριστος στην αρμολόγηση και στην δόμηση των τοίχων, βοηθάει τον μάστορα σ' όλες τις κατασκευές. Τις πέτρινες κατασκευές είτε τις επιχρίουν με κονίαμα είτε μένουν ανεπίχριστες,

Ένα άλλο υλικό που χαρακτηρίζει την κυθνιακή αρχιτεκτονική είναι το ξύλο. Χρησιμοποιούνται κατεργασμένοι ή ακατέργαστοι, κορμοί από κυπαρίσσι, καστανιά, πεύκο, αγριελιά, φίδα κ.α, αλλά ακόμη και φυτικό, όπως καλάμια, βούρλα, ξερά χόρτα, άχυρα, κλαδιά κ.α. Κατασκευάζουν μ' αυτό ξυλοδεσιές στους τοίχους, στέγες, γείσα, εξώστες, πεσσούς για να στηρίζουν βεράντες, κουφώματα, ταβάνια, δάπεδα κλπ. Το ξύλο παρέμεινε στο φυσικό του χρώμα.

Τα υπόλοιπα υλικά όπως σίδερα, ξύλα, κλπ, ελαιοχρωματίζονται ενιαία έντονα με σκούρα χρώματα, σε πλήρη αντίθεση ή και ομοιότητα με το φόντο. Μερικές φορές το περιθώριο χρωματίζεται λευκό, ώστε να τονίζει αλλά και να

διαχωρίζει οπτικά το κούφωμα. Αναφέρουμε τους χρωματισμούς: οι εσωτερικοί τοίχοι, συχνά και τα ταβάνια και δάπεδα, με υδροχρώματα.

Για τη σάλα ώχρα, πρασινωπό. Στα υπνοδωμάτια ώχρα και στο μαγειρείο ώχρα επίσης. Τα ξύλινα, ήταν από κυπαρισσόταβλες και έμειναν με το φυσικό τους χρώμα και βερνίκι. Πουθενά αλλού δεν αγαπιέται τόσο πολύ Αξιοπαρατήρητο μένει πάντοτε ότι το εναρμόνισμα αυτό των χρωμάτων του σπιτιού και του περιβάλλοντός του γίνεται με τολμηρούς, αρμονικούς συνδυασμούς χρωμάτων και με βάση πάντοτε την «αρμονική αντίθεση».

Οι εξωτερικές πόρτες των παραθύρων είναι κεραμιδί, καφέ και πάντα σε «αρμονική αντίθεση» με το χρώμα των τοίχων.

Το κτίσμα γενικά δεν έχει θεμέλια, κι αυτό γιατί χτίζανε πάνω στο βράχο. Τα υλικά που χρησιμοποιούσαν ήταν οι πέτρες. Η μεταβυζαντινή οικοδομική χτίζει με λάσπη που περιέχει ή δεν περιέχει καθόλου ασβέστη. Το αργιλώδες χρώμα χρησιμοποιείται σαν συνδετικό κονίαμα, στην αρχή με μειωμένες φυσικά αντοχές. Το πλάτος της φέρουσας τοιχοποιίας είναι 50 έως 85 εκ. και στις μη φέρουσες 30 έως 45 εκ.. Για πρέκια χρησιμοποιούνται λίθινα τόξα ή ξύλα ή ακόμα και συνδυασμός των δύο υλικών.

Με το συνταίριασμα μικρότερης και μεγαλύτερης πέτρας μέσα στο ίδιο ντουζέτι, διατηρείται σταθερό το ύψος του σ' όλη την επιφάνεια του τοίχου. Αγκωνάρια και παραγκώνια στις γωνίες και στους λαμπάδες κουφωμάτων, με αλφάδι και ζύγι, είναι τα ακραία όρια των ντουζενιών.

Οι πέτρες δεν μπαίνουν εδώ μεγάλες και εκεί όλες μικρές αλλά είναι «δίκαια» ανακατωμένες στο χτίσιμο, μικρές και μεγάλες μαζί.

Οι «ορατές» διαστάσεις τους είναι πάνω κάτω αυτές: για τις πιο μεγάλες 0,30 X 1,00, τις μεσαίες 75 X 60 εκ. και τις μικρότερες 17 X 35 εκ. Οι σφήνες έχουν πάχος 2 – 4 εκ. και μήκος 6 – 50 εκ. Τα αγκωνάρια είναι συνήθως γύρω στα 25 X 100 εκ. και τα παραγκώνια 20 X 45 εκ.

Τα δάπεδα αρχικά ήταν έδαφος ισοπεδωμένο, ενώ αργότερα πλακοστρώθηκε τόσο μέσα στην κατοικία όσο και έξω στην αυλή.

Για την κάλυψη μεγάλων ενιαίων χώρων, ένα χοντρό ξύλο, το «μεσοδόκαρο», που έμπαινε στη μέση του χώρου, βαστούσε σαν φορέας όλα τα υπόλοιπα. Πάνω από τα δοκάρια γινόταν το πέτσωμα με σανίδες, έτσι ώστε να έχουμε το ξύλινο δάπεδο των χώρων του ορόφου.

Η κάτοψη του οικήματος έχει ως κύριο συστατικό της σύνθεσής του ένα μεγάλο χώρο (καθημερινό- υποδοχή). Προστίθενται μικρότεροι χώροι (υπνοδωμάτια- κουζίνα) που φωτίζονται άμεσα από παράθυρα που ανοίγονται μέσα στο χώρο που πλαισιώνουν.

Στην πίσω όψη έχει έναν σκεπαστό εξώστη στο πρώτο όροφο και έναν ανοιχτό στο δεύτερο, ένα είδος βεράντας. Ο εξώστης απλώνεται σε ολοκληρη την πίσω όψη του σπιτιού. Ο εξώστης δίπλα στους άλλους προορισμούς του, χρησιμεύει το καλοκαίρι και ως υπαίθριο καθημερινό. Ωστόσο είναι μοναδικός και αναντικατάστατος, ως ελεύθερος χώρος, ως θέση και ως τοποθέτηση, και αφήνει μια αξέχαστη εντύπωση σε όποιον πέρασε ένα καλοκαιρινό απόγευμα κοιτάζοντας τη θέα που ανοίγεται μπρος του ανεμπόδιστα, προς όλες τις μεριές, με την αμφιθεατρική τοποθέτηση των σπιτιών απάνω στο πολύ κεκλιμένο έδαφος. Ακόμα ως στοιχείο της κάτοψης ο εξώστης έχει οργανική υπόσταση, που απορρέει από τις πολλαπλές λειτουργίες του.

Στον πρώτο όροφο υπάρχει ένας σκεπαστός εξώστης και αυλές με όχι ιδιαίτερα υψηλούς τοίχους, η μία μάλιστα απλώνεται στην πρόσοψη. Ο

εξώστης- αυλή στεγασμένος είναι ένα είδος προστώου που θυμίζει την κάτοψη σπιτιού στον τύπο του μεγάρου.

1.3 ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

Με το άνοιγμα της εξώπορτας μπάζει αμέσως στην κυρίως αυλή του κτιρίου. Αυτό που θα πρωτοβρούμε μπαίνοντας στην αυλή είναι η ευχαρίστηση. Μία ευχαρίστηση ανάλογη με αυτή που νιώθει ο θαλασσινός όταν φτάνει σε υπήνεμο και γραφικό αραξοβόλι. Η χαρακτηριστική αυτή ατμόσφαιρα, που την νιώθει ο επισκέπτης ακόμα πιο έντονα στο εσωτερικό του σπιτιού, οφείλεται γενικά κατά πρώτο λόγο στον τρόπο που είναι φτιαγμένο και πλαισιωμένο το σπίτι στον τόπο του.

Οφείλεται ειδικότερα επίσης σε άλλη σειρά αστάθμητων παραγόντων όπως λέμε, που είναι κάπως δύσκολο να δοθούν σε λεπτομέρειες, και τέλος δικαιολογείται από όλα αυτά που με αδρότερες πινελιές θα περιγράψουμε παρακάτω.

Ευθεία μπροστά στην αυλή βλέπουμε την μαρμάρινη σκάλα που οδηγεί στον δεύτερο όροφο. Επίσης στα αριστερά υπάρχει μία όμοια μαρμάρινη σκάλα που οδηγεί στην κουζίνα του ίδιου ορόφου δίνοντας μία πιο εύκολη πρόσβαση όπως επίσης και ανεξάρτητη για όσους θέλουν να έχουν πρόσβαση στην κουζίνα ή και στον κάτω όροφο επίσης. Η χάραξή της είναι άνετη και εντυπωσιακή, αν και τα ύψη των βαθμίδων της κάπως πιο μεγάλα από αυτά που συνηθίζουμε σήμερα.

Στο δεξί μας χέρι η κεντρική αυλή επικοινωνεί με μία δεύτερη αυλή, με την βοήθεια μιας μικρής πορτούλας και ενός διαχωριστικού μαντρότοιχου, όπου εξυπηρετεί όσους θέλουν να έχουν άνετη και γρήγορη αλλά και απ' ευθείας μετάβαση στον κάτω όροφο. Τα πεζούλια της δεύτερης αυλής είναι χτισμένα με πολλή τέχνη, χρησίμευαν κατά κανόνα για βάθρα γλαστρών και πιθαριών με λουλούδια, η δε εντύπωση που έχει κανείς από μια τέτοια θωριά είναι συνήθως ωραιότατη.

Η πρόσοψη του σπιτιού με πόρτες και παράθυρα βλέπουν στην αυλή.

Το στρώσιμο του δαπέδου είναι από μωσαϊκές πλάκες 20Χ20 εκ.

Η αυλή εκτός από τον συνδετικό ρόλο της μεταξύ της εισόδου, του κυρίως σπιτιού και του κήπου του έχει ακόμα κι έναν άλλο σοβαρό προορισμό. Τους μήνες του καλοκαιριού βοηθάει και ξελαφρώνει τη ζωή του σπιτιού δίνοντάς της τον τρόπο να γίνεται στο ύπαιθρο. Το απογευματινό ξαπόσταγμα, το «προβέγγερο» ή η «βεγγέρα» με τους γείτονες στην αυλή γίνονται. Μπορούμε δηλαδή με δυο λόγια να πούμε πως το μέρος τούτο παρουσιάζει στη «λειτουργική του σκοπιμότητα» μεγάλη αναλογία με το εσωτερικό προαύλιο του ελληνικού σπιτιού στην αρχαιότητα, όσο έστω μας είναι γνωστό.

Περί τα 2.40 μ. κάτω από τη στάθμη της κεντρικής αυλής, ο πρώτος όροφος αποτελείται από μία σάλα, τραπεζαρία, δύο υπνοδωμάτια, μία κουζίνα με ένα δωμάτιο υποστήριξης αυτής, μία αποθήκη, το κλιμακοστάσιο, μία μικρή αποθηκούλα κι ένα WC, που βρίσκονται εκτός σπιτιού δυτικά του οικήματος παράπλευρα στον στεγασμένο χώρο.

Μία λίθινη σκάλα συνδέει τον κάτω με τον επάνω όροφο. Ο κάτω όροφος όπως προαναφέρθηκε έχει ανεξάρτητη κλίμακα η οποία οδηγεί στην ανατολική αυλή του σπιτιού κι από εκεί στην κεντρική αυλή και έξοδο προς τον δρόμο.

Αξιοπαρατήρητες είναι αμέσως οι μεγάλες διαστάσεις και το σχήμα της σάλας, που εξηγούνται όταν προσέξει κανείς καλύτερα το ρόλο που παίζει το διαμέρισμα αυτό (λειτουργική σκοπιμότητα) στη ζωή του ιδιώτη. Το κομμάτι λοιπόν τούτο του σπιτιού χρησιμεύει ως «οικογενειακό διαμέρισμα» όπου ο καθένας μπορεί χάρις τον άνετο του χώρου και την ποικιλία της επίπλωσης να καθίσει με την τυχόν ιδιαίτερη απασχόληση (πλέξιμο, ράψιμο, διάβασμα, γράψιμο, χειροτεχνία) ολόκληρη μάλιστα η οικογένεια συνάζεται όχι μονάχα για φαγητό αλλά και για να περάσει το απόγευμα ή τη βραδιά της, ιδίως το χειμώνα που οι «βεγγέρες» με τη συμμετοχή και των γειτόνων, είναι η ψυχή της κοινωνικής ζωής του νησιού.

Για να καταλάβει κανείς όλα αυτά καλύτερα ας σκεφτεί μια στιγμή ότι από τα χωριά λείπουν τα θεάματα, οι συναυλίες, τα διάφορα μέσα αναψυχής κι έτσι μοιραία το άτομο ζει περισσότερο «οικογενειακά» ας πούμε. Για αυτό και οι νησιώτες χωρικοί, που είναι από τους προηγμένους στην πατρίδα μας είναι και καλύτερα οργανωμένοι στο κεφάλαιο αυτό της ζωής και συνηθίζουν ευχάριστες βεγγέρες κατά τις μακρινές χειμωνιάτικες νύχτες.

Έτσι το διαμέρισμα αυτό, που καθώς βλέπουμε παρουσιάζει πολλές αναλογίες με το δικό μας καθιστικό, δεν είναι μόνο άνετο καθώς είπαμε, στις λεπτομέρειές του είναι μελετημένο και με λεπτό γούστο φτιαγμένο, και τέλος τα έπιπλά του είναι αυτά που του πρέπει.

Στην οροφή φαίνονται κανονικά βαλμένα τα κυπαρισσόξυλα και οι σχιστολιθικές πλάκες που αποτελούν το φέρον μέρος της κατασκευής της. Το δάπεδο ξύλινο δένει αρμονικά με την όχρα των τοίχων.

Ας δούμε όμως την κουζίνα του σπιτιού. Υπάρχει το τζάκι που είναι ευρύχωρο και περιποιημένο στην κατασκευή του. Οι σχέσεις επιφάνειας μπούκας, χώρου της εστίας, διατομής και ύψος καπνοδόχου καθώς και η «φόρμα» καθενός απ' αυτά φαίνεται να είναι μαστορικά τακτοποιημένα.

Ο στεγασμένος εξώστης έχει οροφή από σπλισμένο σκυρόδεμα και δάπεδο με πλάκες πέτρινες. Η αποθήκη έχει στην οροφή εμφανή ξύλινα δοκάρια και πλάκες ενώ η μικρή αποθηκούλα στην πίσω αυλή έχει κεραμοσκεπή. Τα δωμάτια 1 & 2 έχουν οροφή από ξύλινα δοκάρια και καλάμια που στηρίζονται σε εμφανή σιδηροδοκό. Όσον αφορά το δάπεδο είναι με πέτρινες πλάκες. Το δωμάτιο 3 δεν διαφέρει στα κατασκευαστικά στοιχεία της οροφής και του δαπέδου του από τα δωμάτια 1 & 2 παρά μόνο στο ότι η οροφή δεν έχει εμφανή σιδηροδοκό και ότι οι πλάκες του δαπέδου του είναι ξηλωμένες. Τα δωμάτια 4, 5 & 6 έχουν στην οροφή εμφανή ξύλινα δοκάρια και πλέξη από καλάμια, ενώ όσον αφορά το δάπεδο το δωμάτιο 4 έχει δάπεδο με πέτρινες πλάκες, το δωμάτιο 5 με πλακάκια 20Χ20 εκ. και το δωμάτιο 6 δάπεδο ξύλινο. Ο διάδρομος έχει οροφή με ξύλινο πέτσωμα και δάπεδο με πλάκες πέτρινες. Ο στεγασμένος χώρος έχει εμφανή σιδηροδοκό διπλού ταυ με ξύλινα δοκάρια και ξύλινες τάβλες στο μήκος και στο αριστερό του μέρος έχει εμφανή σιδηροδοκό διπλού ταυ και πλάκες πέτρινες σε σίδηρο και δοκάρια ανεστραμμένου ταυ. Τέλος η αυλή 2 έχει πέτρινες πλάκες για δάπεδο.

Ανεβαίνοντας την κεντρική μαρμαρίνη σκάλα που οδηγεί στον δεύτερο όροφο, συναντάμε την κεντρική εξωτερική πόρτα με φεγγίτη και γύψινο διάκοσμο δεξιά και αριστερά της. Ένας μακρόστενος διάδρομος είναι ο χώρος υποδοχής, ο οποίος οδηγεί στην σάλα όπου βρίσκεται στα βορεινά του σπιτιού. Η σάλα επικοινωνεί με την τραπεζαρία και ενώ η τελευταία με ένα δωμάτιο που θυμίζει περισσότερο για γραφείο και ξενώνας μαζί. Υπάρχουν επίσης τρία υπνοδωμάτια, εκ των οποίων το ένα είναι καθαρά ξενώνας μιας

και οι διαστάσεις του κάτι τέτοιο αφήνουν να εννοηθεί. Δίπλα στο κλιμακοστάσιο από το οποίο συγκοινωνούν οι δύο όροφοι υπάρχει το λουτρό με ευρύχωρο office και ένα μικρό WC. Τέλος στο πίσω μέρος επεκτείνεται ο εξώστης που είναι διακοσμημένος με γύψινο διάκοσμο.

Πολλά από τα δωμάτια είναι εξοπλισμένα με εντοιχισμένες ντουλάπες όπως επίσης και η κουζίνα με εντοιχισμένα ντουλαπάκια και ανοιχτά ράφια. Στην κουζίνα επίσης υπάρχει ο χτιστός νεροχύτης ο οποίος είναι προέκταση ενός πάγκου εργασίας επίσης χτιστού.

Τα δωμάτια 1 έως και 5 έχουν οροφολογίες στις οροφές τους που δυστυχώς είναι ασβεστωμένες και έχουν μείνει τα' απομεινάρια μόνο ορισμένων σημείων στους τοίχους συνέχειες των οροφολογιών. Τα προαναφερθέντα δωμάτια έχουν ξύλινα δάπεδα. Ο διάδρομος ναί μεν έχει κι αυτός οροφολογίες με την ίδια παρούσα κατάσταση, αλλά το δάπεδό του είναι με μαρμαρίνες πλάκες. Στο δωμάτιο 6 το δάπεδο είναι με πλακάκια 20X20 εκ. ενώ στο office έχουμε μωσαϊκές πλάκες 20X20 εκ. Τέλος η κουζίνα είναι με ξύλινο πέτσωμα και δάπεδο με πλακάκια 20X20 εκ., ενώ το λουτρό με μωσαϊκές πλάκες. Όσον αφορά τον εξώστη το δάπεδό του είναι επενδυμένο με πλακάκια 20X20 εκ.

Η κάλυψη του χτίσματος γίνεται με ξύλινη στέγη με επικάλυψη από κεραμίδια. Η επικράτηση του τύπου αυτού κάλυψης του χτίσματος συναντάται πιο συχνά στις παλιότερες κατασκευές και διαρκώς περισσότερο στις νεώτερες και οφείλεται πιο πολύ στην επίδραση οικονομικού τρόπου γειτονικών περιοχών, παρά στην τοπική παράδοση, καθώς και στα ελαττώματα του δώματος.

1.4 ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΧΤΙΣΜΑ

Αξίζει να σημειωθεί ότι το οίκημα παρεκκλίνει από το τυπικό νεοκλασικό σπίτι λόγω, αφενός μεν του ότι το σπίτι χτίστηκε σε νησί και μάλιστα αιγαιοπελαγίτικο, οπότε και έπρεπε να εναρμονιστεί με τον περίγυρό του και να ενταχθεί ομαλά στο οικιστικό περιβάλλον, κι αφετέρου καθ' όλη τη διάρκεια της πορείας του οικήματος μέσα στον χρόνο χρειάστηκε λόγω ανωτέρας βίας, που είναι το φαινόμενο του πολέμου του '40, να επισκευαστεί. Την εποχή εκείνη οι ιδιοκτήτες μην έχοντας τη δυνατότητα να αντικαταστήσουν εξ' ολοκλήρου τις απώλειες, πήραν ημίμετρα και με προχειροκατασκευές προσπάθησαν να επιδιορθώσουν όπως-όπως τις ζημιές. Αυτό είχε σαν φυσική συνέπεια τα στοιχεία εκλεπτισμού και γενικά οτιδήποτε είχε σχέση με πολυτέλεια, να μην αντικατασταθούν και νέα απλουστευμένα και περισσότερο λαϊκής αρχιτεκτονικής να πάρουν τη θέση τους. Από τον νεοκλασικό χαρακτήρα το οίκημα τώρα θυμίζει περισσότερο αρχοντικό με έντονα τα στοιχεία του νεοκλασικισμού. Η επέμβαση μάλιστα και στους χρωματισμούς των κουφωμάτων και των εξωτερικών τοίχων παραπλανεί όσον αφορά την ταυτότητα του οικήματος. Την παρούσα στιγμή, το οίκημα είναι εγκαταλελειμμένο και ακατοίκητο μιας και έχει περάσει σε απόγονους οι οποίοι δεν έχουν αποφασίσει για το ποια θα είναι η τύχη του.

Φανταζόμαστε τις δόξες που θα πέρασε το σπίτι τούτο όταν δεν θα είχε μισογκρεμισμένα παράθυρα και στα δωμάτια θα αντηχούσαν τα γέλια ή τα κλάματα των κατοίκων του. Τονίζω ιδιαίτερα το εξαιρετικά ευχάριστο συναίσθημα που θα δοκίμαζε ο επισκέπτης μέσα σε έναν τέτοιο χώρο, αυτό

το αίσθημα του περιποιημένου και συμπαθητικού σπιτιού, που δεν γνωρίζω να υπάρχει δυστυχώς στη γλώσσα μας λέξη να το αποδίδει ακριβώς.

Θα έλεγε κανείς πως δεν είναι άψυχα κτίσματα αυτά, παρά πως εκείνοι που τα έφτιαξαν, τα επίπλωσαν και τα στόλισαν με γνώση, γούστο και στοργή, στο τέλος, έτσι καθώς ο Θεός φύσηξε πνοή στον κρύο πηλό κι έφτιαξε τον ζωντανό άνθρωπο, κατόρθωσαν και αυτοί να φυσήξουν ψυχή στα κτίσματά τους, για τούτο και η θωριά τους είναι τόσο συμπαθητική αφού απλούστατα είναι τόσο ανθρώπινη.

Και είναι για τον ίδιο λόγο τόσο μεγάλη η θλίψη που δοκιμάζει ο διαβάτης στο δρόμο όταν συμβεί να συναντήσει αυτό το ερειπωμένο σπίτι, που έτσι καθώς τα παλιά παραθυρόφυλλα κι η μισοπεσμένη σκεπή αφήνουν να βλέπει μέσα στους γέρικους τοίχους με τα λείψανα των χρωμάτων τους και κάποιο ξεχασμένο εικονοστάσι στη γωνιά, συλλογιέται για μια στιγμή πόσες τάχα ανθρώπινες χαρές και πόσες λύπες δεν έζησαν εκεί μέσα που τώρα, ερείπια κλαίνε, πιότερο από την δική τους μοίρα, τις χαμένες ζωές των ανθρώπων που στέγασαν. Και τα μοιρολόγια, που λένε τάχα πως ακούνε τα μεσάνυχτα εκεί οι αγαθοί νησιώτες, το δίχως άλλο θα είναι από τη μελαγχολική μπαλάντα του γκρεμισμένου σπιτιού, μια μπαλάντα που ακόμα δεν ακούνε σε καμιά εδώ συναυλία.

1.5 ΑΝΑΠΛΑΣΗ

Παρατηρώντας το χτίσμα διαπιστώνουμε ότι ουσιαστικά οι δύο όροφοι διαθέτουν πάρα πολύ χώρο για να εξυπηρετούν μόνο μία οικογένεια, έστω και πολυμελή.

Ο μεγάλος λοιπόν αριθμός των δωματίων, όπως επίσης το πλεονέκτημα της ανεξάρτητης πρόσβασης και των δύο ορόφων μεταξύ τους, μας οδήγησε στην κατεύθυνση της λύσης ανάπλασης που θα αναλύσουμε στη συνέχεια.

Η αλλαγή των αναγκών των οικογενειών με το πέρασμα των χρόνων καθιστά αναγκαία την ιδιωτική ζωή κάθε οικογένειας και την ανεξαρτητοποίηση από τον βασικό πυρήνα από την οποία προέρχεται. Έτσι οι απόγονοι αναζητούν χώρους όπου θα έχουν την αυτονομία και ανεξαρτησία τους από τους γονείς.

Η ανάγκη αυτή σε συνδυασμό με το γεγονός ότι οι διαπροσωπικές σχέσεις είναι λιγότερο ανιδιοτελείς και αγαθές, καθιστούν επιτακτική την ανάγκη διαχωρισμού των δύο ορόφων, την εξασφάλιση του ιδιωτικού χώρου, της αυτονομίας και της ανεξαρτησίας.

Παρ' όλα αυτά τα κατάλοιπα των προηγούμενων γενεών, που προστάζουν την ενότητα και την μη απομάκρυνση των γόνων από τους γονείς τους, η εσωτερική επικοινωνία των δύο ορόφων δεν διακόπτεται, απλά μπαίνει κι αυτή στο πλαίσιο που ορίσαμε προηγουμένως, κατά συνέπεια κουφώματα ή άλλα μέσα να διασφαλίζουν την ιδιωτική ζωή των κατοίκων των δύο ορόφων. Θεωρούμε ότι είναι απόλυτα φυσιολογικό να μην διακοπεί η εσωτερική επικοινωνία, μιας και οι ελληνικές, και πόσο μάλιστα οι οικογένειες στην επαρχία, είναι δεμένες μεταξύ τους και σπάνια οι νεώτερες αποκολλούνται από τον βασικό, αρχικό πυρήνα τους.

Μιας και αποφασίσαμε ότι το ένα ευρύχωρο, και ίσως τεραστίων διαστάσεων σπίτι, θα το διαχωρίσουμε σε δύο αυτόνομα, τα οποία θα επικοινωνούν μεταξύ τους με εσωτερική αφ' ενός σκάλα και με τις εξωτερικές υπάρχουσες κλίμακες, το επόμενο βήμα μας είναι να εξασφαλίσουμε όλες τις ανέσεις και

τους απαραίτητους χώρους και στους δύο ορόφους. Επίσης κρίθηκε αναγκαίο να επένδυσε στην διαρρύθμιση των εσωτερικών χώρων ώστε να πετύχουμε την λειτουργικότητα, την άνεση όπως επίσης και το αισθητικό αποτέλεσμα που επιδιώκουμε.

Χρειάστηκε να αλλάξουμε χρήσεις χώρων, να ενοποιήσουμε χώρους, να εντάξουμε χώρους στο σύνολο της κατοικίας και γενικά να επανεξετάσουμε την μορφολογία και την διάρθρωση της κατοικίας αυτής.

Συγκεκριμένα ο πρώτος όροφος διατηρεί την κλίμακα στην ανατολική πλευρά του οικήματος δίνοντάς του έτσι την άμεση, ανεξάρτητη και ανεμπόδιστη προσέγγισή του. Η δεύτερη εσωτερική λίθινη σκάλα παίζει τον συνδετικό κρίκο μεταξύ των δύο ορόφων.

Η κουζίνα μεταφέρεται δίπλα στη σάλα, στη βόρεια πλευρά της κατοικίας, ώστε να αποκτήσουμε την απαραίτητη ομφαλιριακή σχέση κουζίνας-σάλας, μαγειρέματος και σερβιρίσματος δηλαδή.

Στο χώρο της παλιάς κουζίνας διαμορφώνεται ένα υπνοδωμάτιο, ευρύχωρο μάλιστα, μιας και στα τετραγωνικά του συγχωνεύεται και το διπλανό μικρό δωμάτιο.

Στην προσπάθειά μας να εντάξουμε το αποχωρητήριο μέσα στο σπίτι, μιας και στο υπάρχον οίκημα το WC όχι μόνο βρισκόταν εκτός σπιτιού, αλλά και η τοποθεσία του δεν μπορούσε να εξυπηρετήσει κατοίκους και επισκέπτες, αφ' ενός γιατί ήταν απομακρυσμένο από τα περισσότερα δωμάτια κι αφετέρου κάλυπτε μόνο πολύ βασικές ανάγκες υγιεινής, λόγω περιορισμένου χώρου αναγκαστήκαμε να αλλάξουμε την χρήση ενός δωματίου με οντότητα μικρής σημασίας και να παράσχουμε την βολή και την υγιεινή που προσφέρει ένα λουτρό. Όσον αφορά το υπάρχον WC, εξακολουθεί να υφίσταται στο εξωτερικό του σπιτιού αλλά ως βοηθητικός χώρος υποστήριξης του λουτρού τώρα. Μάλιστα αποκτά και περισσότερο χώρο αφού ενοποιείται με την παράπλευρη αποθήκη, ανυπόστατης διατήρησής της.

Για τον δεύτερο όροφο πιστεύουμε ότι έχουμε πιο πολλές εναλλακτικές λύσεις. Κατά την γνώμη μας, με την ίδια λογική που τοποθετήσαμε την σάλα και την κουζίνα μαζί στον πρώτο όροφο, έτσι και στον δεύτερο όροφο καλό θα ήταν να ακολουθούσαμε αυτή την πορεία. Το δωμάτιο με τις μεγαλύτερες διαστάσεις είναι αυτό που θα προτιμηθεί για το σαλόνι-καθιστικό. Το δωμάτιο 2 μπορεί κάλλιστα να καλύψει τις ανάγκες της κουζίνας. Το βορειοανατολικό του οικήματος προτείνεται για τραπεζαρία, αφού είναι εξασφαλισμένη η επικοινωνία της με το καθιστικό αλλά και την κουζίνα. Η παρούσα κουζίνα διαμορφώνεται σε υπνοδωμάτιο το οποίο έχει και ανεξάρτητη κλίμακα. Το δωμάτιο πάνω από τον σκεπασμένο χώρο, δηλαδή το δωμάτιο 6, λόγω ανομοιομορφίας αναλογιών των διαστάσεών του και λόγω της ανεύρεσης εύκολης, άμεσης προσπέλασης προς το λουτρό και την μικρή τουαλέτα, μετατρέπεται σε έναν ευρύχωρο διάδρομο που θα αποτελέσει την βασική αρτηρία του πάνω ορόφου. Μέσω του διαδρόμου αυτού θα έχει πρόσβαση στο εσωτερικό του σπιτιού του δεύτερου ορόφου και ο ιδιοκτήτης του πρώτου. Ο τελευταίος μάλιστα προτού μπει στον επάνω όροφο, θα πρέπει να υποδηλώσει την παρουσία του λόγω της διαχωριστικής πόρτας, εξασφαλίζοντας έτσι τον ιδιωτικό χώρο του επάνω ορόφου. Τα υπόλοιπα δωμάτια παραμένουν ως έχουν.

Μία δεύτερη εναλλακτική λύση είναι αυτή όπου ισχύουν τα προαναφερθέντα, με την μόνη διαφορά ότι η κουζίνα παραμένει στη θέση της και το δωμάτιο 2

γίνεται ένα γραφείο όπου θα έχει τον χαρακτήρα ευησυχαστηρίου. Σε περιπτώσεις φιλοξενουμένων θα μπορεί όμως και να κάνει χρέη κοιτώνα.

Η διαφορά του κόστους μεταξύ της πρώτης λύσης και της παραλλαγής της ανέρχεται καθαρά στα έξοδα καινούριας εγκατάστασης παροχής νερού και ηλεκτρικού ρεύματος για την κουζίνα, και τον εξοπλισμό αυτής σε αντιπαράθεση με ένα κόστος επίπλωσης και διαμόρφωσης του χώρου του γραφείου της παραλλαγής.

Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε την σημασία του σκεπαστού εξώστη για τον πρώτο όροφο και του εξώστη στον δεύτερο, ο οποίος με την προτεινόμενη λύση και ανάπλαση παίρνει νέα υπόσταση και αποκτά ζωή κυρίως τις καλοκαιρινές ημέρες του χρόνου, αφού ο χώρος που παρέχει μπορεί κάλλιστα να αντικαταστήσει επάξια τον χώρο της σάλας και του καθιστικού, ως ένα βαθμό τουλάχιστον.

Τέλος θα ήθελα να τονίσω ότι η λύση αυτή ανάπλασης με την παραλλαγή της προτάθηκε με γνώμονα την σκέψη ότι το οίκημα στο σύνολό του θα εξυπηρετεί τις οικογένειες συγγενών πρώτου ή άλλου βαθμού ή προορίζεται να κατοικηθεί από επιστήθιους φίλους οι οποίοι έχουν δοκιμάσει να ζουν επιτυχώς ευτυχισμένα και αρμονικά κάτω από την ίδια στέγη.

ΝΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

1.1 ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΟΠΩΣ ΕΧΟΥΝ

Είδαμε τις αρετές του παλιού σπιτιού στην Κύθνο. Μπορούμε να πούμε ότι η ξεχωριστή αξία της αρχιτεκτονικής του νησιού οφείλεται στον ωραίο χαρακτηριστικό τρόπο με τον οποίο κάνει την περίφημη «σύνθεση χρόνου και τόπου». Φτιάχνει δηλαδή την ανθρώπινη κατοικία με έναν πολύ λογικό αλλά και πολύ όμορφο συνδυασμό, από την μια μεριά των απαιτήσεων και των τεχνικών μέσων της εποχής, κοινών για όλες τις πολιτισμένες χώρες, κι από την άλλη, ορισμένων πανάρχαιων τοπικών στοιχείων.

Ίσως όμως κάποιος ρωτήσει. Σ' όλα τα παλιά σπίτια στην Κύθνο βρίσκουμε αυτά τα αρχιτεκτονικά χαρίσματα; Όχι βέβαια. Στα παλιά σπίτια λιγοστά είναι εκείνα που έχουν γενικό ενδιαφέρον, σαν βασικό θέμα σύνθεσης(κάτοψη, τομή, πλαστικό θέμα), μορφολογικά χαρακτηριστικά και διακοσμητικά στοιχεία. Το ένα παρουσιάζει ενδιαφέρον μόνο στην πλαστική του σύνθεση, άλλο μόνο επίσης σε ορισμένες λεπτομέρειες, τούτο λιγότερες εκείνο περισσότερες. Αφού όμως είναι έτσι τα πράγματα πώς μπορούν και μας γοητεύουν οι μικρές νησιώτικες πολιτείες;

Πρώτα απ' όλα γιατί ακριβώς είναι έτσι μικρές- μικρές. Έπειτα γιατί είναι σπαρμένες εκεί που τις ξέρουμε, στα πανέμορφα νησάκια του Αιγαίου. Τρίτο γιατί, εκτός από τα λιγοστά κτίριά τους με καθολικό ενδιαφέρον έχουν και μερικά άλλα με ενδιαφέρουσες λεπτομέρειες. Αλλά και τα περισσότερα από τα υπόλοιπα διαθέτουν κάτι από την νησιώτικη καταγωγή τους.

Παρουσιάζουν έτσι «ενότητα» στην όλη σύνθεση του μικρού χωριού ενώ οι διαφορές τους από τα άλλα κόβουν την ενδεχόμενη μονοτονία ενός οικισμού φτιαγμένου όλο με αριστουργήματα. Αξιοσημείωτη είναι, τέλος, και η όλη «ανθρώπινη κλίμακα» της πολεοδομικής σύνθεσης. Όλα δηλαδή τα κτίρια είναι μικρά, μονώροφα ή διώροφα, χωρίς αντιπαθητικούς χτιστούς γίγαντες.

Η πιο πάνω περιγραφή δεν είναι ολότελα σωστή. Σήμερα σε πολλά νησιά ανάμεσα στα παλιά ωραία κτίρια ξεφυτρώνει κάποιο «μοντέρνο», άσχημο στο είδος του και ξένο στο περιβάλλον του. Αυτό συμβαίνει τόσο μέσα στις μικρές πολιτείες όσο και μέσα στα χωριά. Πρόκειται μάλιστα για οικοδομές άλλοτε καινούριες και άλλοτε προσθήκες και μεταρρυθμίσεις παλιών οικοδομών. «Και το κράτος τί κάνει για όλα αυτά;»θα ρωτήσει κάποιος.

Το κράτος λοιπόν και για την ακρίβεια η Διεύθυνση Παραδοσιακών Οικισμών της Υπηρεσίας Οικισμού, στο Υπουργείο Δημοσίων Έργων, πριν από όλα γνωρίζει καλά ότι η σωστή πολεοδομία και ατομική ιδιοκτησία είναι δύο προαιώνιοι και ασυμφιλίωτοι εχθροί, ιδιαίτερα στην Ελλάδα. Η ίδια μάλιστα έχθρα της ιδιοκτησίας παρατηρείται και για δύο άλλες πολιτιστικές έννοιες, το Γενικό Οικοδομικό Κανονισμό και την καλή αρχιτεκτονική. Χωρίς μάταιες επεκτάσεις θα υπενθυμίσουμε απλώς δύο πασίγνωστα γεγονότα: πρώτο ότι η πιο ένδοξη αλλά και πιο κακοφτιαγμένη πρωτεύουσα είχε ένα θαυμάσιο για την εποχή πολεοδομικό σχέδιο, καμωμένο χωρίς αμοιβή από τους δύο ταλαντούχους αρχιτέκτονες, τον Κλεάνθη και τον Σάουμπερτ. Οι περίφημοι «παλιοί Αθηναίοι». Όμως του έβγαλαν τα μάτια όσο μπόρεσαν βαθύτερα, ενώ

οι κατοπινοί, από τότε μέχρι σήμερα έκαναν τα ίδια και χειρότερα κάθε φορά που το κράτος δοκίμασε να βάλει σε τάξη την ανεκδιήγητη ντουβαρόπολη, Αθήνα.

Το κακό δεν είναι μόνο στην πρωτεύουσα αλλά λίγα πολύ σε όλη την Ελλάδα. Τα επαρχιακά δικαστήρια κατακλύζονται πάντα από κτηματικές αντιδικίες και συχνοί είναι οι φόνοι για ένα μέτρο γης. Δεύτερο, ότι όλοι διαμαρτύρονται για τα κακοφτιαγμένα και στενόχωρα στο εσωτερικό τους σπίτια καθώς και για τις ανούσιες προσόψεις τους. Οι ίδιοι όμως αμείλικτοι κριτές, όταν σαν ιδιοκτήτες οικοπέδου πηγαίνουν στον αρχιτέκτονα για να το οικοδομήσουν, με στόχο ιδίως την εκμετάλλευσή του, θα ζητήσουν τόσα και άλλα τόσα, στραβά και παράνομα, απ' όσα κατέκριναν πριν ανεύθυνα. Έτσι όλη η Αθήνα και μαζί όλη η Ελλάδα είναι γεμάτη από μικρότερες και μεγαλύτερες αυθαιρεσίες και άσχημες κατασκευές.

Το κακό όμως έχει τις ρίζες του πολύ πιο βαθιά στην ψυχή του νεοέλληνα. Γι' αυτόν η γη δεν περιστρέφεται γύρω από τον ήλιο αλλά γύρω από τον εαυτό του. Έτσι του είναι αδύνατο να καταλάβει ότι η πολιτεία αποτελεί προέκταση του σπιτιού του κι ότι χωρίς αυτήν, μέσα σε μια έρημα πχ. η ιδιοκτησία του δεν έχει καμιά αξία, ενώ ο ίδιος δεν μπορεί να ζήσει χωρίς τους συνανθρώπους του. Ο παθολογικός αυτός εγωισμός μας είναι η αιτία και της κρατικής κακοδαιμονίας μας. Κι αν δεν τον πολεμήσουμε από τα παιδικά μας χρόνια, καμιά δημοκρατία και κανένα πολίτευμα δεν θα μας κάνει σωστούς πολίτες και ανθρώπους.

Με παρόμοια λοιπόν ψυχοσύνθεση του νεοέλληνα ιδιοκτήτη φαίνεται αμέσως πόσο δύσκολη είναι η προστασία της δημοτικής ή παραδοσιακής αρχιτεκτονικής μας.

Δεν έχουμε κανένα λόγο να παραστήσουμε εδώ το συνήγορο του ελληνικού Κράτους. Προσπαθούμε αντικειμενικά να ανταποδώσουμε « τα του Καίσαρος τω Καίσαρι » στη χωροταξική κακοδαιμονία μας, γνωρίζοντας πολύ καλά πέρα από το ρόλο του λαού σ' αυτήν που αναφέραμε προηγουμένως, το μετρικό και των κυβερνητών του δύστουχου τόπου μας, που κανείς μέχρι σήμερα δεν είχε το απαιτούμενο ηθικό ανάστημα ν' αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τους εμπόρους γης και της κατοικίας, τους βιομηχάνους που έζωσαν επικίνδυνα την Αθήνα, την στενοκεφαλιά της ιδιοκτησίας και την τρομακτική αστυφιλία που απειλεί όλη την επαρχία.

1.2 Η ΚΡΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ

Έπειτα από πολλές σχετικές διαμαρτυρίες και συστάσεις μορφωμένων πολιτών του, το κράτος μας άρχισε τελευταία να παίρνει διάφορα μέτρα προστασίας τους. Ανάμεσα σε αυτά είναι και οι ειδικοί όροι δόμησης (νέων οικοδομών) μέσα σε παραδοσιακούς οικισμούς, που συντάσσει η Διεύθυνση της Υπηρεσίας Οικισμού του Υπουργείου Δημόσιων Έργων. Δεν θα κάνουμε τώρα εδώ ανώφελη κριτική των μέτρων προστασίας που αναφέραμε προηγουμένως. Θα συνεχίσουμε την προσπάθειά μας για να σταθούμε πάντα πάνω στα γεγονότα και να βγάλουμε χρήσιμα συμπεράσματα. Όπως λοιπόν ήταν επόμενο, έπειτα από όσα είπαμε και προηγουμένως, οι περισσότεροι κάτοικοι των «διατηρητέων οικισμών» δεν βλέπουν με καλό μάτι παρόμοια προστασία. Σε μερικά μέρη όπως η Σίφνος και η Πάρος έγιναν και βίαιες αντιδράσεις των κατοίκων. Σε άλλα πάλι όμως όπως τη Σύμη οι κάτοικοι ζήτησαν «αποχαρακτηρισμό» του τόπου τους ως διατηρητέου παραδοσιακού.

Σ' αυτά ωστόσο, μοιάζει να έχουν παίξει ρόλο και τα τρία τούτα στοιχεία: άσχετα με την ορθότητα των σχετικών μέτρων πριν από την εφαρμογή τους δεν έγινε κατάλληλη ενημέρωση και ψυχολογική προπαρασκευή των κατοίκων, με επιτόπιες ομιλίες, εκθέσεις κλπ. , όπου να μην παραλείπεται η εξήγηση στους κατοίκους για την μεγαλύτερη εμπορική αξία των σπιτιών με παραδοσιακή αρχιτεκτονική.

Την έλλειψη αυτή μάθαμε με ευχαρίστηση ότι αναπλήρωνε στη Σύρο το Γραφείο Συμβούλων της Ελληνικής Εταιρίας στην εφαρμογή των προστατευτικών αυτών μέτρων έπειτα το κράτος αποδείχθηκε ακόμα μια φορά απροετοίμαστο αφού δεν είχε το απαιτούμενο γι' αυτό προσωπικό.

Τέλος η σύγχρονη αυτή Λερναία Ύδρα, η ελληνική γραφειοκρατία, υπομόνευσε όσο μπορούσε καλύτερα και την ωραία τούτη κρατική προσπάθεια.

Χαρακτηριστική αυτού είναι η συνέντευξη τύπου που οργάνωσε ο Σύλλογος Αρχιτεκτόνων τον Ιούλιο του 1978 για να καταγγείλει « ότι εξαιτίας της γραφειοκρατίας κινδυνεύει και η προσπάθεια διατήρησης των παραδοσιακών οικισμών. Η καθυστέρηση για την έκδοση άδειας οικοδομής εκεί είναι τόσο μεγάλη που στο τέλος απογοητεύει ακόμη και αυτούς που υποστηρίζουν την διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής».

Παρόμοιες μάλιστα καταγγελίες είναι πολλές άλλες που έχουν δημοσιευτεί στον καθημερινό και τον τεχνικό τύπο. Ο σύλλογος όμως των αρχιτεκτόνων δεν περιορίστηκε μόνο σε θλιβερές διαπιστώσεις αλλά έκανε και λογικές προτάσεις για τη δόμηση νέων οικοδομών μέσα σε παραδοσιακούς οικισμούς, που δημοσιεύτηκαν στο 1006 τεύχος του ενημερωτικού δελτίου του Τεχνικού Επιμελητηρίου (15 Ιουλίου 1978). Τέτοιες υποδείξεις έγιναν από τον «Σύλλογο Μελετητών Μηχανικών Κυκλάδων».

Έπειτα από όλα αυτά σε κοινή σύσκεψη που έγινε στο Υπουργείο Πολιτισμού, με τους Υφυπουργούς Δημοσίων Έργων και Συντονισμού, το Μάρτιο του 1979 αποφασίστηκε σειρά μέτρων για την απλοποίηση της έκδοσης των αδειών οικοδομήσεων στις Κυκλάδες.

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

Βόλτο – τόξο ή και ράφι πάνω από ξύλινο υπέρθυρο για τη φύλαξη του ψωμιού

Βούλισμα – ερείπιο, σωρός από προϊόντα κατεδάφισης

Κάναλος – υδρορροή είτε με τη μορφή πηλοσωλήνα είτε με τη μορφή εσοχής στο πάχος του σοβά

Κάπασος – καπνοδόχος

Καταστέγι – γεφύρωμα δρόμου από ταράτσα ή δωμάτιο παρακείμενης οικίας

Κλαβανί – καταπακτή

Κλείσμα – περιφραγμένο χωράφι, συνήθως αμπέλι

Λάκκα – ξεροπήγαδο, γούρνα με νερό για το πότισμα των ζώων

Μαγειριός – τζάκι ή μαγειρίο

Μαλάς – μυστρί με γυριστό πιάσιμο

Μούτσουλος – φεγγίτης για το φωτισμό και αερισμό ψηλοτάβανου Δωματίου

Μπουντί – μπαλκόνι

Παραθύρα – εσοχή στον τοίχο για τη φύλαξη τροφίμων και σκευών

Παραπέτα – χαμηλό χαρακτηριστικό στηθαίο δώματος για τη συγκράτηση της βροχής

Πελεκούδα – επίπεδο ξύλινο σύνεργο του σοβατζή για τη λάσπη

Σαβές – περιθώριο συνήθως μαρμάρινο, γύρω από τα ανοίγματα για το σταμάτημα του σοβά

Σταύλα ή κελλιιά – στάβλοι για τα ζώα, βουϊδοκέλλι για τους Χοίρους

Τραβεζόνι – κύριο δοκάρι

Τράβες – δοκάρια

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Συντήρηση και αναβίωση παραδοσιακών κτιρίων και συνόλων
Από το πρόγραμμα του Υπ.Π.Ε για την διάσωση της πλάκας
2. Νεοελληνική αρχιτεκτονική, Φιλιππίδης.
3. «Αρχιτεκτονικαί βάσεις προς δημιουργίαν νέου ελληνικού ρυθμού».
Δημ.Τσιπούρας 1921
4. Δημογραφικά Κυκλάδων πίνακας 7 1821-1971, Αθήνα 1978.
Ανδρέας Δρακάκης.
5. «Κλασικισμός & Ελλάδα». Γενικά για τον κλασικισμό και ιδιαίτερα στην
Ελλάδα. Κ. Μπίρης Αθήνα 1942 & 1946.
6. Τραύλος, Νεοκλασική αρχιτεκτονική, RC. HITCHCOCH.
7. Σιγάλας Μ. Κυκλαδικών Ημερολόγιο.
8. Σιμόπουλος Κ. "Ξένοι ταξιδιώτες Ελλάδα, 333-1700 μχ" Νομαρχία
Κυκλάδων 1971.
9. Στεφάνου Π. Μιχ. " Λαογραφικά". Κυκλαδικό Ημερολόγιο.
10. Βασ. Καζαντζή "Κυκλάδες".
11. Μιχ. Σταματάκης "Κυκλάδες".
12. Λίνα Δεμαθά "Κυκλάδες".
13. Περιοδικό "Κυκλαδικά".
14. Μιχαηλίδης Κ. Αρχαιοπελαγίτικοι Οικισμοί . Μια σύγχρονη επισκόπηση
στο "οικισμοί στην Ελλάδα". Εκδόσεις Αρχιτεκτονικών Θεμάτων. Αθήνα
1974.
15. Ταρσούλη Αθηνά "Άσπρα νησιά". Αθήνα 1970.
16. Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική. Κύθνος. Εκδόσεις «Μέλισσα».
17. «Κυκλάδες». Εκδόσεις «Μέλισσα».
18. Δ. Βασιλειάδη «Αιγαιοπελαγίτικη Αρχιτεκτονική».
19. Δ. Βασιλειάδη «Από τις εκκλησίες της νήσου Κύθνου». Επετηρίδα
Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών.
20. ΕΣΥΕ .Στοιχεία απογραφών. 1991
21. Δελτίο Ελληνικής Γεωλογικής Εταιρείας (χ/2 1973).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Κωδικός	Αρτίο	ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ										Σύνολο	Από- λε εντάξ. στον λόγιο													
		00-14	15-24	25-39	40-54	55-64	65-79	80ετ+	00-14	15-24	25-39			40-54	55-64	65-79	80ετ+									
1654	325	238	495	293	188	151	54	894	175	107	254	167	98	74	19	760	160	151	116	90	77	35	67	10902,4		
1655	259	122	112	84	48	13	358	43	25	2	358	81	56	33	63	41	23	11	11	355,0						
1656	34	43	78	48	33	35	14	172	43	23	37	33	14	14	8	163	41	20	41	15	19	6	0	674,9		
1657	208	241	269	132	58	56	18	590	105	171	164	80	27	31	12	392	103	70	105	52	31	25	6	22 604,9		
1658	106	58	137	88	71	95	34	302	58	19	79	48	38	46	14	287	48	39	58	40	33	49	20	1015,0		
1659	160	77	144	83	66	72	16	338	84	37	87	43	37	43	7	280	76	40	57	40	29	9	2	579,9		
1660	46	32	52	40	36	47	14	148	24	16	28	21	19	29	11	119	22	16	24	19	17	18	3	4250,7		
1661	42	25	59	42	34	45	15	141	23	10	26	27	14	23	10	121	14	12	33	15	20	22	5	4 1871,7		
1662	588	266	641	607	486	565	176	1800	293	165	343	345	351	312	91	1619	275	201	298	252	245	253	85	28 24911,3		
1663	124	73	147	118	128	151	59	425	88	33	79	87	85	85	30	365	55	63	51	51	61	66	29	3 5022,6		
1664	218	142	236	213	187	190	59	631	107	60	122	115	98	99	30	514	111	82	114	98	89	91	29	14 10869,2		
1665	48	49	123	129	75	70	16	307	36	24	76	83	40	39	9	235	44	25	47	46	35	31	7	7 4023,4		
1666	146	102	149	147	106	154	42	433	82	48	88	80	46	89	22	404	64	54	74	67	60	65	20	4 4866,3		
1667	132	820	1544	1677	1233	1174	403	4311	687	393	830	925	638	643	195	3862	635	427	714	752	595	531	208	69 36154,7		
1668	3222	533	347	582	676	472	443	1655	262	164	315	368	241	223	84	1567	271	183	269	308	231	220	85	29 15639,8		
1669	1168	292	128	203	287	112	110	529	109	70	158	159	60	58	16	539	94	58	145	108	52	52	20	20 374,9		
1670	1160	188	123	216	266	160	157	50	628	106	55	119	145	88	91	24	532	82	68	97	121	72	66	26	10 4805,8	
1671	800	160	98	138	156	106	112	40	416	83	41	70	88	51	64	19	384	77	47	68	68	55	48	21	1 2588,4	
1672	728	169	50	115	122	146	146	40	401	68	26	62	60	80	88	17	327	41	24	53	62	66	58	23	6 5275,1	
1673	1995	130	74	190	190	237	206	68	582	60	37	108	105	118	119	35	513	70	37	82	85	119	87	33	3 7520,7	
1674	17953	3456	2247	3360	2656	2350	2241	743	9653	1736	1140	1841	1376	1288	1252	370	8030	1660	1107	1519	1260	1102	989	373	219 62221,3	
1675	4442	1143	615	1074	787	484	337	82	2287	604	381	538	418	225	173	28	2155	539	314	536	369	179	164	54	105 1227,5	
1676	1016	172	138	199	147	171	152	37	514	73	67	108	69	87	88	22	502	99	71	91	78	84	15	21 1182,5		
1677	427	77	41	82	62	75	73	22	238	41	23	46	36	40	42	10	189	31	18	36	26	35	31	12	7 3096,9	
1678	330	59	36	53	40	53	65	24	177	34	15	31	24	26	34	13	153	25	21	22	16	27	31	11	7 3800,9	
1679	1024	159	119	181	170	160	182	53	558	85	56	105	87	85	116	24	466	74	63	76	83	75	66	29	4 6795,6	
1680	214	20	39	27	31	38	38	21	113	13	15	14	20	21	13	101	7	74	10	17	18	17	8	0	2102,0	
1681	555	118	86	109	92	108	96	46	349	63	43	61	45	60	52	25	306	55	43	48	47	48	44	21	1 1014,0	
1682	89	5	11	12	8	25	19	9	46	4	5	3	13	12	4	43	1	6	7	5	12	7	5	0	1079,9	
1683	299	47	33	38	57	55	38	21	147	26	16	17	28	28	24	8	172	21	17	21	29	37	14	13	0	385,0
1684	192	35	21	40	25	32	29	10	106	18	12	23	13	18	15	7	86	17	9	17	12	14	14	3	0	577,5
1685	558	97	64	102	110	94	69	22	293	50	34	55	49	58	37	10	265	47	30	47	61	36	32	12	2 430,0	
1686	513	79	71	89	73	98	77	26	278	39	53	40	52	41	14	235	40	32	36	33	46	36	12	1	3227,4	
1687	157	27	26	27	29	23	19	6	81	14	12	15	14	9	14	3	76	13	14	12	15	14	5	3	0	984,8
1688	111	16	8	27	16	20	17	7	68	10	7	18	10	11	9	3	43	6	1	9	6	9	8	4	5	1375,0
1689	219	41	37	39	28	29	35	9	121	24	24	20	13	15	21	4	98	17	13	19	16	14	14	5	10 377,5	
1690	115	17	13	25	19	22	16	3	77	11	11	16	16	11	11	1	38	6	2	9	3	11	5	2	0	1779,5
1691	195	23	14	48	31	28	42	9	108	12	3	30	18	15	26	4	87	11	11	18	13	13	16	5	7 1457,7	
1692	377	71	34	96	54	54	47	21	196	33	13	54	26	34	27	9	181	38	21	42	28	20	20	12	23 1097,2	
1693	119	32	14	23	18	19	12	1	71	19	9	13	11	11	7	1	48	13	5	10	7	8	5	0	0	557,5
1694	291	59	51	42	51	36	39	13	159	32	25	26	27	21	22	6	132	27	26	16	24	15	17	7	0	2536,9
1695	591	123	66	104	77	99	89	33	326	66	27	68	39	55	54	17	265	57	39	36	38	44	35	16	2 4231,0	
1696	848	171	123	174	118	111	105	46	468	97	75	98	60	54	59	25	380	74	48	76	58	57	46	21	1 2172,0	
1697	275	63	40	64	41	36	23	8	155	32	19	41	27	22	11	3	120	31	21	23	14	14	12	5	6 2602,5	
1698	605	132	103	109	76	76	85	24	318	67	60	59	39	37	43	13	287	55	43	50	37	39	42	11	2 1180,9	
1699	118	23	12	16	13	19	8	22	14	59	8	10	5	8	11	9	59	15	4	6	8	10	11	5	0	690,0
1700	215	48	26	23	38	29	36	15	108	19	11	11	22	16	20	9	107	29	15	12	16	13	16	6	1 647,5	
1701	258	45	34	38	29	48	47	17	136	23	14	24	11	27	27	10	122	22	20	14	18	21	20	7	0 982,4	
1702	389	63	50	62	57	74	63	20	211	27	31	34	29	37	41	12	178	36	19	28	28	37	22	8	11 2791,5	
1703	124	22	10	24	18	30	15	5	76	15	4	19	10	19	7	2	48	7	5	5	8	11	8	3	0 751,4	
1704	122	12	15	19	12	36	21	7	74	5	7	16	8	25	9	4	48	7	8	3	4	11	12	3	0 851,2	
1705	1679	373	229	308	251	201	229	88	866	181	114	163	132	103	127	46	813	192	115	145	119	98	102	42	1 9251,3	
1706	526	89	68	86	77	78	104	24	279	51	40	47	33	46	51	11	247	38	28	39	44	32	53	15	2 962,3	

Πίνακας 1. Πληθυσμός κατά φύλο και ομάδες ηλικιών.
 Αγροτικές περιοχές κατά δήμους και κοινότητες.
 Απογραφή Πληθυσμού της 17ης Μαρτίου 1991.

Δήμοι - Κοινότητες	Ανδρες		Αρρενες					Θήλειες					
	Αποτέ- λων των φύλων	Σύνολο	0-14	15-29	30-44	45-64	65 +	Σύνολο	0-14	15-29	30-44	45-64	65 +
ΘΗΡΑΣΙΑΣ	233	111	20	13	19	38	21	122	17	21	14	36	34
ΙΟΥ	1.654	894	175	186	244	196	93	760	160	196	131	161	112
ΚΑΡΤΕΡΑΔΟΥ	709	351	78	79	94	73	27	358	81	87	74	82	34
ΜΕΓΑΛΟΧΩΡΙΟΥ	335	172	43	32	42	33	22	163	41	35	33	27	27
ΜΕΣΑΡΙΑΣ	982	590	105	244	126	72	43	392	103	112	85	61	31
ΟΙΑΣ	589	302	58	39	82	63	60	287	48	64	46	60	69
ΠΥΡΓΟΥ ΚΑΛΛΙΣΤΗΣ	618	338	84	66	75	63	50	280	76	60	58	48	38
ΣΙΚΙΝΟΥ	267	148	24	23	30	31	40	119	22	26	23	27	21
ΦΟΛΕΤΑΝΔΡΟΥ	262	141	28	22	27	31	33	121	14	17	33	30	27
9.2.3 ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΕΑΣ													
ΣΥΝΟΛΟ	3.419	1.800	293	273	347	484	403	1.619	275	297	298	411	338
ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ													
ΔΡΥΟΠΙΔΟΣ	795	429	68	58	80	108	115	366	56	56	66	93	95
ΙΟΥΛΙΔΟΣ	1.248	631	107	98	120	177	129	614	111	121	108	154	120
ΚΟΡΗΣΣΙΑΣ	542	307	36	53	70	100	48	235	44	43	46	64	38
ΚΥΘΝΟΥ	837	433	82	64	77	99	111	404	64	77	78	100	85
9.2.4 ΕΠΑΡΧΙΑ ΜΗΛΟΥ													
ΣΥΝΟΛΟ	8.173	4.311	687	672	871	1.243	838	3.862	635	679	728	1.081	739
ΔΗΜΟΙ													
ΜΗΛΟΥ	3.222	1.655	262	261	345	480	307	1.567	271	277	283	431	305
ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ													
ΑΔΑΜΑΝΤΟΣ	1.168	629	108	124	156	167	74	539	94	116	145	113	72
ΑΠΟΛΩΝΙΑΣ	1.160	628	106	96	130	181	115	532	82	103	107	148	92
ΑΡΤΕΜΩΝΟΣ	800	416	83	70	70	110	83	384	77	68	77	96	69
ΚΙΜΩΛΟΥ	728	401	68	45	62	121	105	327	41	50	46	109	81
ΣΕΡΙΦΟΥ	1.095	582	60	76	108	184	154	513	78	69	70	184	120

Πίνακας 2. Πληθυσμός κατά φύλο και οικογενειακή κατάσταση,
 Αγροτικές περιοχές κατά δήμους και κοινότητες,
 Απογραφή Πληθυσμού της 17ης Μαρτίου 1991.

Δήμοι - Κοινότητες	Αυτοτε- λων των σφύλων	Οικογενειακή κατάσταση									
		Άρρενες					Θήλειες				
		Σύνολο	Άγαμοι	Έγγαμοι	Χήροι	Διαζευγ.	Σύνολο	Άγαμες	Έγγαμες	Χήρες	Διαζευγ.
ΗΜΕΡΟΒΙΓΛΙΟΥ	410	221	94	117	5	5	191	61	117	9	4
ΘΗΡΑΣ	1.629	843	396	422	15	10	786	313	410	56	7
ΘΗΡΑΣΙΑΣ	233	111	32	74	4	1	122	28	75	18	1
ΙΟΥ	1.654	894	384	477	16	17	760	279	402	73	6
ΚΑΡΤΕΡΑΔΟΥ	709	351	160	182	6	3	358	131	183	40	4
ΜΕΓΑΛΟΧΩΡΙΟΥ	335	172	77	90	5	0	163	64	83	14	2
ΜΕΣΑΡΙΑΣ	982	590	323	253	10	4	392	160	214	14	4
ΟΙΑΣ	589	302	108	183	6	5	287	93	160	28	6
ΠΥΡΓΟΥ ΚΑΛΛΙΣΤΗΣ	618	338	153	175	7	3	280	109	156	12	1
ΣΙΚΙΝΟΥ	267	148	58	83	5	2	119	35	80	4	0
ΦΟΛΕΤΑΝΔΡΟΥ	262	141	59	72	6	4	121	39	69	11	2
8.2.3 ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΒΑΣ											
ΣΥΝΟΛΟ	3.419	1.800	615	1.104	64	17	1.619	487	973	142	17
ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ											
ΔΡΥΟΠΙΔΟΣ	795	429	132	274	22	1	366	89	238	37	2
ΙΟΥΛΙΔΟΣ	1.245	631	217	387	22	5	614	209	341	56	8
ΚΟΡΗΣΣΙΑΣ	542	307	101	194	6	6	235	69	145	17	4
ΚΥΘΝΟΥ	837	433	165	249	14	5	404	120	249	32	3
8.2.4 ΕΠΑΡΧΙΑ ΜΗΛΟΥ											
ΣΥΝΟΛΟ	8.173	4.311	1.515	2.598	162	36	3.862	1.139	2.294	394	35
ΔΗΜΟΙ											
ΜΗΛΟΥ	3.222	1.655	591	998	54	12	1.567	478	917	162	10
ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ											
ΑΔΑΜΑΝΤΟΣ	1.168	629	246	365	10	8	539	180	309	41	9

Νομός Κυκλάδων (συνέχεια)

Κωδικός αριθμός	Δήμοι, Κοινότητες, Οικισμοί	Πληθυσμός	Κωδικός αριθμός	Δήμοι, Κοινότητες, Οικισμοί	Πληθυσμός
823	ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΕΑΣ (ΕΔΡΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΝΗΣΟΥ)		824	ΕΠΑΡΧΙΑ ΜΗΛΟΥ (ΕΔΡΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΝΗΣΟΥ)	
	ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ			ΔΗΜΟΙ	
82310100	Κοινότητα Δρυοπίδος (επί της νήσου Κύθνου)	795	82400100	Δήμος Μήλου	3.222
01	Δρυοπίς,η	591	01	Μήλος,η	660
02	Άγιος Δημήτριος,ο	—	02	Άγιοι Ανάργυροι,οι	7
03	Άσσα,η	—	03	Άγιος Γεράσιμος,ο	11
04	Γαντρομάντρα,η	4	04	Ακράθιον,το (νησίς)	—
05	Επισκοπή,η	3	05	Απολλωνία,τα	275
06	Καλό Λιβάδι,το	—	06	Αρετή,η	16
07	Κανάλα,η	12	07	Βουδία,τα	1
08	Λευκες,οι	1	08	Εμπορείος,ο	46
09	Μέριχας,ο	181	09	Ζεφυρία,η	150
10	Φλαμπουρία,τα	3	10	Θεωρουχία Μήλου,τα	—
			11	Κάναβα,η	35
82310200	Κοινότητα Ιουλίδος (Κέας)	1.245	12	Κατσαρώνας,ο	21
01	Ιουλίς,η (Κέα,η)	569	13	Κλημα,το	25
02	Αγία Μαρίνα,η	24	14	Κόμμα,τα	63
03	Άγιος Θεόδωρος,ο	25	15	Μανδράκια,τα	2
04	Άγιος Συμεών,ο	54	16	Μυτικας,ο	35
05	Αστράς,ο	14	17	Ξυλοκερατιά,η	34
06	Αγία Μαύρα,η	30	18	Πάχαινα,η	51
07	Ελληνικά,τα	52	19	Πέραν Τριοβασάλος,ο	469
08	Καμπί,το	9	20	Ραλάκιον Χάλακος,το	29
09	Καστανιές,οι	41	21	Σχινωπή,η	8
10	Καστριανή,η	8	22	Τριοβασάλος,ο	683
11	Κάτω Μεριά,η	113	23	Τρυπητή,η	450
12	Κοκκινάδα,η	22	24	Φουρκοβούνι,το	23
13	Κούνδουρος,ο	16	25	Φυλακωπή,η	15
14	Όρκος,ο	24	26	Φυροπόταμος,ο	14
15	Πέρα Μεριά,η	30	27	Ψαθάδικα,τα	99
16	Πήσσα,αι	88		ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ	
17	Πλαγιά,η	21	82410100	Κοινότητα Αδάμαντος	1.168
18	Ζωοδόχος Πηγή,η	12	01	Αδάμας,ο	1.168
19	Σπαθί,το	20	82410200	Κοινότητα Απολλωνίας (επί της νήσου Σίφνου)	1.160
20	Σταυρουδάκι,το	27	01	Απολλωνία,η	689
21	Χαβουνά,τα	46	02	Βαθύ,το	45
82310300	Κοινότητα Κορησσίας	542	03	Καμάρα,αι	151
01	Κορησσία,η	357	04	Κάστρον,το	75
02	Βουρκάριον,το	49	05	Κάτω Πετάλιον,το	82
03	Μακρόνησος,η (νησίς)	—	06	Κιτριανή,η (νησίς)	—
04	Μαυραμπέλιον,το	—	07	Πλατύς Γιαλός,ο	71
05	Μυλοπόταμος,ο	37	08	Φάρος,ο	45
06	Οτζιάς,ο	82	09	Χρυσοσιγή,η	2
07	Φωτημάριον,το	17	82410300	Κοινότητα Αρτεμώνος (επί της νήσου Σίφνου)	800
82310400	Κοινότητα Κύθνου (επί της ομώνυμου νήσου)	837	01	Αρτεμών,ο	669
01	Κύθνος,η	672	02	Αγία Μαρίνα,η	32
02	Αγία Ειρήνη,η	14	03	Χερρόνησος,η	99
03	Άγιος Στέφανος,ο	9	82410400	Κοινότητα Κιμώλου (επί της ομώνυμου νήσου)	728
04	Απόκριση,η	—	01	Κιμώλος,η	687
05	Λουτρά,τα	142	02	Άγιος Γεώργιος,ο (νησίς)	—
	Σύνολο Επαρχίας Κέας	3.419	03	Άγιος Ευστάθιος,ο (νησίς)	—
			04	Άγιος Νικόλαος,ο	1
			05	Αλυκή,η	5
			06	Γούπα-Καρά,η	6
			07	Καλαμίτσι,το	5
			08	Πολύταιγος,η (νησίς)	—
			09	Πράσσα,τα	4
			10	Ψάθη,η	20

ΚΩΔΙΚ.	ΛΕΚΤΙΚΟ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ				ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΣ ΕΝΕΡΓΟΙ		
		ΣΥΝΟΛΟ	NACE A-B	NACE C-F	NACE G-I	ΔΕ ΔΗΛΩΣΙΑΝ	ΣΥΝΟΛΟ	< 25 ΕΤΩΝ
822112	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΙΟΥ	710	183	171	337	19	723	142
822113	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΑΡΤΕΡΑΔΟΥ	271	14	112	143	2	292	62
822114	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΜΕΓΑΛΟΧΩΡΙΟΥ	108	18	41	44	5	112	24
822115	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΜΕΣΑΡΙΑΣ	350	8	130	186	26	382	88
822116	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΟΙΑΣ	208	15	66	120	7	211	37
822117	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΠΥΡΓΟΥ ΚΑΛΛΙΣΤΗΣ	201	26	50	119	6	212	43
822118	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΣΙΚΙΝΟΥ	99	43	27	29	0	100	17
822119	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΥ	86	19	17	40	10	94	8
823	ΚΕΑΣ	1,185	499	282	351	53	1,202	178
823101	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΔΡΥΟΠΙΔΟΣ	242	120	52	65	5	243	33
823102	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΙΟΥΛΙΔΟΣ	473	240	96	121	16	480	81
823103	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΟΡΗΣΣΙΑΣ	231	40	73	100	18	235	25
823104	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΥΖΟΥ	239	99	61	65	14	244	39
824	ΜΗΛΟΥ	2,697	423	806	1,195	273	2,370	411
824001	ΔΗΜΟΣ ΜΗΛΟΥ	988	79	335	434	140	1,063	164
824101	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΔΑΜΑΝΤΟΣ	463	19	107	297	45	508	85
824102	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΠΟΛΛΩΝΙΑΣ	433	136	99	162	36	438	54
824103	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΡΤΕΜΩΝΟΣ	236	48	98	76	14	257	47
824104	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΙΜΩΛΟΥ	197	47	53	80	17	209	26
824105	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΣΕΡΙΦΟΥ	375	94	114	146	21	395	35
825	ΝΑΞΟΥ	5,667	2,108	1,287	2,118	154	6,233	1,157
825001	ΔΗΜΟΣ ΝΑΞΟΥ	1,591	133	310	1,091	57	1,752	296
825101	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΓΙΟΥ ΑΡΣΕΝΙΟΥ	419	223	81	104	11	429	71
825102	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΙΓΙΑΛΗΣ	165	83	43	39	0	168	24
825103	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΜΟΡΓΟΥ	102	24	25	52	1	105	19
825104	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΠΕΡΑΘΟΥ (ΑΠΕΙΡΑΘΟΥ)	279	78	85	108	8	329	65
825105	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΡΚΕΣΙΝΗΣ	80	47	21	11	1	80	21
825106	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΒΙΒΛΟΥ	340	270	25	44	1	346	48
825107	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΒΡΟΥΤΣΗ	25	16	4	5	0	25	6
825108	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΓΑΛΑΝΑΔΟΥ	106	74	11	20	1	121	19
825109	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΓΑΛΗΝΗΣ	62	37	6	18	1	64	12
825110	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΓΑΙΝΑΔΟΥ	182	139	14	28	1	199	37
825111	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΔΑΜΑΡΙΩΝΟΣ	185	104	41	35	5	200	35
825112	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΔΑΝΑΚΟΥ	47	28	3	15	1	52	13
825113	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΔΟΜΟΥΣΗΣ	48	37	7	4	0	48	7
825114	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΕΓΓΑΡΩΝ	73	26	9	24	14	73	23
825115	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ	50	36	9	5	0	52	16
825116	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΘΟΛΑΡΙΩΝ	62	19	31	12	0	62	5
825117	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΑΤΑΠΟΛΩΝ	124	25	38	55	6	127	16
825118	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΕΡΑΜΩΤΗΣ	30	6	8	14	2	33	7
825119	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΙΝΙΔΑΡΟΥ	90	27	43	20	0	93	27
825120	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΟΡΩΝΙΑΔΟΣ	202	139	25	36	2	216	35
825121	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΟΡΩΝΟΥ	123	47	39	34	3	247	40
825122	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΟΥΦΟΝΗΣΙΩΝ	106	56	31	19	0	106	19
825123	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΜΕΛΑΝΩΝ	188	48	97	38	5	198	59
825124	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΜΕΣΗΣ	22	5	14	2	1	23	6
825125	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΜΟΝΗΣ	57	30	15	12	0	64	13
825126	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΠΟΤΑΜΙΑΣ	63	23	22	16	2	69	16
825127	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΣΑΓΚΡΙΟΥ	132	74	15	34	9	147	25
825128	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΣΚΑΔΟΥ	21	4	13	3	1	37	4
825129	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΣΧΟΙΝΟΥΣΣΗΣ	56	23	25	8	0	56	12
825130	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΦΙΛΟΤΙΟΥ	492	200	139	136	17	552	133
825131	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΧΑΛΚΕΙΟΥ	145	27	38	76	4	160	28

Πίνακας 3 - Πληθυσμός ηλικίας 10 ετών και άνω, κατά φύλο και επίπεδο εκπαίδευσης.
 Αγροτικές περιοχές κατά δήμους και κοινότητες.
 Απογραφή Πληθυσμού της 17ης Μαρτίου 1991.

Δήμοι - Κοινότητες Φύλο	Σύνολο	Μετα- πτυχιακό	Πτυχιού- χοι	Πτυχιού- χοι ΤΕΙ	Πτυχιού- χοι	Φοιτούν σε Ανωτά- τη, ΤΕΙ, ή Μέσης	Απόφοιτοι Μέσης Εκπαίδευ- σης	Απόφοιτοι Τελείωσαν τη Γ' τάξη Εκπαίδευ- σης	Απόφοιτοι Τελείωσαν τη στοι- χειώδη Εκπαίδευ- ση	Αγράμμα- τοι μη γνωρίζο- ντες γρα- φή και ανάγνωση	
			Ανωτάτων Σχολών	(ΚΑΤΕ, ΚΑΤΕΕ) Σχολών	Ανωτέρων Σχολών	Ανωτέρα Σχολή σης	Τελείωσαν τη Γ' τάξη Εκπαίδευ- σης	Τελείωσαν τη στοι- χειώδη Εκπαίδευ- ση	Αγράμμα- τοι μη γνωρίζο- ντες γρα- φή και ανάγνωση		
ΔΡΥΟΠΙΔΟΣ	731	0	28	3	1	3	45	45	434	96	76
Άρρενες	367	0	18	3	1	2	29	27	237	47	23
Θήλειες	344	0	10	0	0	1	16	18	197	49	53
ΙΟΥΛΙΔΟΣ	1.089	3	31	7	6	12	105	89	686	104	46
Άρρενες	558	2	16	6	5	4	55	45	367	46	12
Θήλειες	531	1	15	1	1	8	50	44	319	58	34
ΚΟΡΗΣΣΙΑΣ	495	0	18	8	9	4	76	56	255	46	23
Άρρενες	284	0	13	5	7	2	45	32	153	19	8
Θήλειες	211	0	5	3	2	2	31	24	102	27	15
ΚΥΘΝΟΥ	746	0	14	0	3	5	86	67	427	76	68
Άρρενες	387	0	8	0	2	1	53	38	210	43	32
Θήλειες	359	0	6	0	1	4	33	29	217	33	36

Πίνακας 5 - Οικονομικά ενεργός πληθυσμός κατά φύλο και ομάδες ατομικών επαγγελματιών.
 Αγροτικές περιοχές κατά δήμους και κοινότητες.
 Απογραφή Πληθυσμού της 17ης Μαρτίου 1991.

Δήμοι - Κοινότητες	Φύλο	Σύνολο	Ομάδες ατομικών επαγγελματιών									
			Διακούντες επιστημονικά ή ελεύθερα επαγγέλματα	Διευθ/ντες ή ανώτερα διοικητικά στελέχη	Υπάλληλοι υπηρεσιού κλπ.	Εμποροί ή πωλητές	Απεργο- λούμενοι στην παροχή Υπηρεσιών	Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, υλοτόμοι, ελεύθεροι κλπ.	Τεχνίτες, τεχνίτες και χειριστές μηχανών/μέσων	Δήλωσαν ανεπαικώς ή εκτός το επάν/με	Νέοι ένεργοι	Δεν δήλωσαν επάγγελμα
Κωδικός αριθμός --->			0/1	2	3	4	5	6	7/8/9	X2	X1	X3

9.2.3 ΕΠΑΡΧΙΑ ΡΕΑΣ

ΣΥΝΟΛΟ	1.202	91	7	56	65	90	499	343	21	10	20
Άρσενες	967	57	7	29	43	61	411	227	12	7	13
Θήλειες	235	34	0	27	22	29	88	16	9	3	7
ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ											
ΑΡΧΟΠΙΣΔΟΣ	243	27	0	5	12	17	120	58	3	0	1
Άρσενες	101	17	0	2	7	15	101	11	1	0	1
Θήλειες	42	10	0	3	5	2	19	3	0	0	0
ΙΟΥΛΙΑΔΟΣ	480	30	2	23	25	29	240	115	2	4	10
Άρσενες	361	15	2	12	20	18	177	107	0	2	8
Θήλειες	119	15	0	11	5	11	63	8	2	2	2
ΚΟΡΗΘΗΣΙΑΣ	235	23	2	16	15	29	40	96	9	3	2
Άρσενες	197	17	2	6	9	21	37	94	6	3	2
Θήλειες	38	6	0	10	6	8	3	2	3	0	0
ΚΥΘΝΟΥ	244	11	3	12	13	15	99	74	7	3	7
Άρσενες	208	8	3	5	7	7	36	71	7	2	2
Θήλειες	36	3	0	7	6	8	2	3	4	1	5

Πίνακας 6 - Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός κατά θέση στο επάγγελμα και ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας. Αγροτικές περιοχές κατά δήμους και κοινότητες. Απογραφή Πληθυσμού της 17ης Ματίου 1991.

Δήμοι - Κοινότητες Όλο	Σύνολο	Ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας										
		Γεωργία, κτηνοτροφία, θέρμ, δασοκο- μία & αλιεία	Βρυχεία και λατομεία	Μεταποιητι- κές βιομηχανίες	Παροχή ηλεκ. ρεύματος, φυσ. αερίου και νερού	Χημικά κατασκευές	Εμπόριο, επισκευές, ξενοδοχεία, καταστήματα	Μεταφορές, αποθήκευσεις και επικοινωνίες	Ενδιαιτησίοι χημικοί συντεταγμένοι οργανισμοί	Λοιπές υπηρεσίες	Μέσσοι	Άνδρ. άλλων κλάδων οικονομικής δραστηριότητας
Κωδικός αριθμός --->		Α-Β	Γ	Δ	Ε	ΣΤ	Ζ-Η	Θ	Ι	Κ-Π	ΧΙ	ΧΘ

8.2.3 ΕΠΑΡΧΙΑ ΡΕΑ

ΣΥΝΟΛΟ	1.202	499	0	54	41	188	125	73	5	148	10	59
Αυτοαπεσχολούμενοι	698	389	0	41	1	90	91	33	0	35	0	18
Μισθωτοί	343	7	0	4	40	93	21	40	5	112	0	21
Συμβοληθούντε μέλη	161	103	0	9	0	5	13	0	0	1	10	20
ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ												
ΑΡΧΟΝΙΔΕΣ	247	120	0	11	11	20	24	10	0	31	0	6
Αυτοαπεσχολούμενοι	175	112	0	10	0	15	21	0	0	8	0	2
Μισθωτοί	57	1	0	1	11	13	3	3	0	23	0	2
Συμβοληθούντε μέλη	11	7	0	0	0	2	0	0	0	0	0	2
ΙΟΥΡΑΙΔΕΣ	480	240	0	19	10	68	40	22	4	55	4	18
Αυτοαπεσχολούμενοι	266	156	0	13	1	34	32	11	0	15	0	4
Μισθωτοί	108	2	0	2	9	31	5	11	4	40	0	4
Συμβοληθούντε μέλη	106	82	0	4	0	3	3	0	0	0	4	10
ΚΟΡΗΘΕΣΙΑΣ	225	40	0	9	13	51	34	25	1	40	3	19
Αυτοαπεσχολούμενοι	114	35	0	5	0	27	25	6	0	9	0	7
Μισθωτοί	106	4	0	0	13	24	4	19	1	30	0	11
Συμβοληθούντε μέλη	15	1	0	4	0	0	5	0	0	1	3	1
ΧΥΘΟΥ	244	99	0	15	7	29	27	16	0	22	3	16
Αυτοαπεσχολούμενοι	143	86	0	13	0	14	13	4	0	3	0	5
Μισθωτοί	122	0	0	1	7	25	9	7	0	19	0	4
Συμβοληθούντε μέλη	79	13	0	1	0	0	5	0	0	0	3	7

Πίνακας 8 - Νοικοκυριά κατά μέγεθος και μέλη αυτών που διαμένουν
σε κανονικές κατοικίες και σε μη κανονικές κατοικίες,
Αγροτικές περιοχές κατά δήμους και κοινότητες,
Απογραφή Πληθυσμού της 17ης Μαρτίου 1991.

Δήμοι - Κοινότητες	Εύνολο		Νοικοκυριά που διαμένουν			
			Σε κανονικές κατοικίες		Σε μη κανονικές κατοικίες	
	Αριθμός μελών νοικοκυριών	Νοικοκυριά	Μέλη	Νοικοκυριά	Μέλη	Νοικοκυριά
2 έως 3 μέλη	272	635	272	635	0	0
4 μέλη και άνω	166	768	166	768	0	0
ΚΑΡΤΕΡΑΔΟΥ	249	704	249	704	0	0
1 μέλος	50	50	50	50	0	0
2 έως 3 μέλη	118	296	118	296	0	0
4 μέλη και άνω	81	358	81	358	0	0
ΜΕΤΑΛΟΧΩΡΙΟΥ	106	332	106	332	0	0
1 μέλος	16	16	16	16	0	0
2 έως 3 μέλη	42	94	42	94	0	0
4 μέλη και άνω	48	222	48	222	0	0
ΜΕΣΑΡΙΑΣ	296	841	296	841	0	0
1 μέλος	60	60	60	60	0	0
2 έως 3 μέλη	139	323	139	323	0	0
4 μέλη και άνω	97	458	97	458	0	0
ΟΙΑΣ	244	581	244	581	0	0
1 μέλος	66	66	66	66	0	0
2 έως 3 μέλη	132	305	132	305	0	0
4 μέλη και άνω	46	210	46	210	0	0
ΠΥΡΓΟΥ ΚΑΛΛΙΣΤΗΣ	191	585	191	585	0	0
1 μέλος	26	26	26	26	0	0
2 έως 3 μέλη	89	204	89	204	0	0
4 μέλη και άνω	76	355	76	355	0	0
ΣΙΚΙΝΟΥ	108	255	108	255	0	0
1 μέλος	32	32	32	32	0	0
2 έως 3 μέλη	51	114	51	114	0	0
4 μέλη και άνω	25	109	25	109	0	0

ΦΟΛΕΓΓΑΝΔΡΟΥ	104	249	104	249	0	0
1 μέλος	31	31	31	31	0	0
2 έως 3 μέλη	51	122	51	122	0	0
4 μέλη και άνω	22	96	22	96	0	0

8.2.3 ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΕΑΣ

ΣΥΝΟΛΟ	1.308	3.233	1.306	3.229	2	4
1 μέλος	317	317	316	316	1	1
2 έως 3 μέλη	697	1.609	696	1.606	1	3
4 μέλη και άνω	294	1.307	294	1.307	0	0

ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ

<u>ΔΡΥΟΠΙΔΟΣ</u>	<u>330</u>	<u>759</u>	<u>329</u>	<u>756</u>	<u>1</u>	<u>3</u>
1 μέλος	89	89	89	89	0	0
2 έως 3 μέλη	180	408	179	405	1	3
4 μέλη και άνω	61	262	61	262	0	0

Πίνακας 8 - Νοικοκυριά κατά μέγεθος και μέλη αυτών που διαμένουν
σε κανονικές κατοικίες και σε μη κανονικές κατοικίες.
Αγροτικές περιοχές κατά δήμους και κοινότητες.
Απογραφή Πληθυσμού της 17ης Μαρτίου 1991.

Δήμοι - Κοινότητες	Σύνολο		Νοικοκυριά που διαμένουν			
			Σε κανονικές κατοικίες		Σε μη κανονικές κατοικίες	
	Νοικοκυριά	Μέλη	Νοικοκυριά	Μέλη	Νοικοκυριά	Μέλη
Αριθμός μελών νοικοκυριών						
ΙΟΥΛΙΔΟΣ	475	1.200	475	1.200	0	0
1 μέλος	119	119	119	119	0	0
2 έως 3 μέλη	245	570	245	570	0	0
4 μέλη και άνω	111	511	111	511	0	0
ΚΟΡΗΣΙΑΣ	213	485	213	485	0	0
1 μέλος	64	64	64	64	0	0
2 έως 3 μέλη	109	249	109	249	0	0
4 μέλη και άνω	40	172	40	172	0	0
ΚΥΑΝΟΥ	290	789	289	788	1	1
1 μέλος	45	45	44	44	1	1
2 έως 3 μέλη	163	382	163	382	0	0
4 μέλη και άνω	82	362	82	362	0	0